audit FINANCIAR

Camera Auditorilor Financiari din România

Anul XXIII, nr. 180 - 4/2025

Lucrări prezentate la cel de-al IX-lea Congres al profesiei de auditor financiar din România

Papers presented at the IXth Congress of the Romanian financial auditor profession

Maria NICULESCU, Alain BURLAUD

Raționamentul profesional al auditorilor privind durabilitatea în era AI: de la dileme reglementare și tehnice la distorsiuni algoritmice / 650

Auditors' Professional Judgment on Sustainability in the Age of AI: From Regulatory and Technical Challenges to Algorithmic Bias / 760

Mihaela NEACȘU

Studiu empiric privind analiza relației dintre relevanța raportării performanței de sustenabilitate și performanța financiară a companiilor / 668

Empirical Study on the Analysis of the Relationship Between the Relevance of Sustainability Performance Reporting and the Financial Performance of Companies / 778

Liliana IONESCU-FELEAGĂ, Andreea-Larisa OLTEANU (BURCĂ)

Standardele de raportare şi audit al raportării de sustenabilitate/durabilitate – între convergență globală și specific european / 682

Standards for Reporting and Auditing Sustainability/ Sustainability Reporting – between Global Convergence and European Specificity / 791

Dorotheea Beatrice Ruxandra CHIOSEA, Camelia-Daniela HAȚEGAN

Pot prezice auditorii viitorul companiilor? Opinia de audit și certitudinea continuității activității / 693

Can Auditors Predict the Future of a Company? The Audit Opinion and the Certainty of Going Concern Assessment / 801

Irinel-Ionel NECHITA, Daniel BOTEZ

Auditul performanței – instrument util în evaluarea managementului instituțiilor publice / 709

Performance Audit – A Useful Tool for Assessing the Management of Public Institutions / 816

Tammy TANG, Orestis P. PANAGOPOULOS

Munca la distanță: o analiză bazată pe un experiment natural / 723

Remote Work and Audit Quality: A Natural Experiment Approach / 830

Sagar ADHAU, Elango RENGASAMY, Rajashree GUJARATHI

Raportul auditorului și decalajul așteptărilor în ceea ce privește auditul – o analiză de impact / 742

The Auditor's Report and the Audit Expectation Gap: An Impact Analysis / 848

Important pentru autori!

Articolele se trimit redacţiei la adresa de e-mail: revista@cafr.ro, scrise în program MS Word.

Autorii sunt rugaţi să respecte următoarele cerinţe:

– limba de redactare a articolului: română şi engleză pentru autorii români şi engleză pentru autorii străini;
– textul în limba română se redactează cu caractere diacritice, conform prescripţiilor lingvistice ale Academiei Române;
– articolul trebuie să cuprindă: titlul; autorii şi apartenenţa lor profesională şi/sau ştiinţifică, precum şi adresele lor de e-mail; rezumat; 4-5 cuvinte cheie; clasificări JEL; introducere; metodologia de cercetare; rezultate şi discuţii; concluzii; referinţe bibliografice;
– rezumatul se redactează la persoana a **III**-a şi prezintă obiectivul cercetării, principalele probleme abordate şi contribuţia autorilor.

Tabelele şi graficele/figurile se elaborează în format editabil/vizibil şi trebuie să fie însoţite de precizarea sursei.

Evaluarea articolelor se realizează de către membri din Consiliul Ştiinţific de Evaluare al revistei, în modalitatea double-blind-review, ceea ce înseamnă că evaluatorii nu cunosc numele autorilor şi nici autorii nu cunosc numele evaluatorilor.

Criteriile de evaluare a articolelor sunt: originalitatea, actualitatea, importanţa şi încadrarea în aria tematică a revistei; calitatea metodologiei de cercetare; claritatea şi pertinenţa prezentării şi argumentării; relevanţa surselor bibliografice utilizate; contribuţia adusă cercetării în domeniul abordat.

Recomandările Consiliului Ştiinţific de Evaluare al revistei sunt: acceptare; acceptare cu revizuire; respingere.

Rezultatele evaluărilor sunt comunicate autorilor, urmând a fi publicate numai articolele acceptate de Consiliul Ştiinţific de Evaluare.

Detalii suplimentare găsiţi pe site-ul revistei: auditfinanciar.cafr.ro, la secţiunea „Pentru autori”.

Revistă editată de
Camera Auditorilor Financiari din România
Str. Sirenelor nr. 67-69, sector 5, Bucureşti, OP 5, CP 83

Director ştiinţific:
prof. univ. dr. **Pavel NĂSTASE**

Director editorial:
dr. **Corneliu CÂRLAN**

Redactor şef:
Cristiana RUS

Secretar de redacţie:
Cristina RADU

Prezentare grafică şi tehnoredactare:
Nicolae LOGIN

Colegiul editorial ştiinţific şi colectivul redacţional nu îşi asumă responsabilitatea pentru conţinutul articolelor publicate în revistă.

Indexare în B.D.I.:
Cabell's;
Deutsche Zentralbibliothek für Wirtschaftswissenschaften;
DOAJ;
Ebsco;
ERIH PLUS;
Global Impact Factor;
Google Scholar;
Index Copernicus;
ProQuest;
Research Papers in Economics (RePEc);
Ulrich's

Marcă înregistrată la OSIM, sub nr. M2010 07387

ISSN on-line:
1844-8801

E-mail: revista@cafr.ro

Site revistă:
auditfinanciar.cafr.ro

Site arhivă:
revista.cafr.ro

CAMERA AUDITORILOR FINANCIARI DIN ROMÂNIA

Cel de al IX-lea Congres
al profesiei de auditor financiar
din România

Audit și sustenabilitate: o agendă comună pentru progres

Premii pentru articole de cercetare științifică

În cadrul momentului consacrat sărbătoririi Zilei Naționale a Auditorilor Financiari din România, la Congres au fost decernate o serie de distincții pentru contribuția continuă la dezvoltarea permanentă a profesiei de auditor financiar.

Au fost acordate premii pentru următoarele articole de cercetare științifică publicate în revista „Audit Financiar”:

Raționamentul profesional al auditorilor privind durabilitatea în era AI: de la dileme reglementare și tehnice la distorsiuni algoritmice

Autori:

Prof. univ. dr. **Maria NICULESCU**,
Centrul de studii avansate privind durabilitatea (CeSAD),
- *Prof. Emerit* **Alain BURLAUD**,
Conservatoire National des Arts et Métiers Paris

Testarea continuității activității în cadrul misiunii de audit financiar cu ajutorul modelelor de durată

Autori:

Prof. univ. dr. habil. **Costel ISTRATE**,
- *Conf. univ. dr.* **Maria GROSU**,
- *Prof. univ. dr. habil.* **Ioan-Bogdan ROBU**
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Auditul rapoartelor de sustenabilitate – provocări și perspective

Autori:

Prof. univ.dr. habil. **Ovidiu-Constantin BUNGET**,
Conf. univ. dr. **Alin-Constantin DUMITRESCU**,
Drd. **Oana BEZERGHEANU**,
Lector univ. dr. **Oana BOGDAN**,
Cercetător dr. **Valentin BURCĂ**
Universitatea de Vest din Timișoara

Audit Financiar, XXIII, Nr. 4(180)/**2025**, *650-667*
ISSN on-line: 1844-8801

Lucrare prezentată la cel de-al IX-lea Congres al profesiei de auditor financiar din România

Raționamentul profesional al auditorilor privind durabilitatea în era IA:

de la dileme reglementare și tehnice la distorsiuni algoritmice

Prof. univ.dr. Maria NICULESCU,
Director, Centrul de studii avansate privind durabilitatea (CeSAD),
e-mail: maria.niculescu@durabilitate.ro

Prof. emerit Alain BURLAUD,
Conservatoire Național des Arts et Métiers Paris,
e-mail: alain.burlaud@lecnam.net

Rezumat

Profesia contabilă, și în special cea de auditor, se numără printre cele mai impactate de dezvoltarea inteligenței artificiale (IA) și de reglementările recente în materie de reporting *privind durabilitatea. Inteligența artificială schimbă profund metodele tradiționale de audit, transformând rolul, abordarea și responsabilitățile auditorilor, impunând, implicit, noi competențe.*

În domeniul specific al auditului privind durabilitatea, care capătă o importanță crescândă în contextul cerințelor sporite în materie de transparență și de responsabilitate ESG a întreprinderilor, această transformare este deosebit de semnificativă. IA permite automatizarea și prelucrarea rapidă a unui volum mare de date provenite din rapoarte sau baze de date externe, eliberând astfel auditorii de sarcinile repetitive. Teoretic, această automatizare ar trebui să permită auditorilor să se concentreze pe interpretarea rezultatelor, exercitarea raționamentului profesional, luarea deciziilor critice și gestionarea problemelor privind durabilitatea. Dar în practică această nouă realitate provoacă preocupări majore în rândul auditorilor, gravitând în jurul unei întrebări centrale: care este cadrul conceptual în măsură să ghideze formarea raționamentului profesional privind durabilitatea, într-un context de schimbări reglementare profunde și tehnologii disruptive?

Neavând încă perspectiva retrospectivă necesară asupra acestor practici și nici date empirice consolidate, acest articol se poziționează ca un eseu conceptual, având ca obiectiv explorarea și îmbogățirea cadrului existent al reflecției auditorilor. Autorii propun o schiță de cadru conceptual pentru structurarea formării raționamentului profesional în practicile de audit al durabilității, integrând atât normativitatea europeană consolidată, cât și transformările disruptive generate de inteligența artificială.

Vă rugăm să citaţi acest articol astfel:
Niculescu, M., Burlaud, A. (2025), Auditors' Professional Judgment on Sustainability in the Age of AI: from Regulatory and Technical Challenges to Algorithmic Bias, *Audit Financiar*, vol. XXIII, no. 4(180)/2025, pp.760-777, DOI: 10.20869/AUDITF/2025/180/022

Link permanent pentru acest document:
http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2025/180/022
Data primirii articolului: 15.08.2025
Data revizuirii: 18.08.2025
Data acceptării: 29.09.2025

Cercetarea se bazează pe o analiză critică a literaturii academice, a reglementărilor europene și internaționale, precum și pe experiența autorilor. Acestea sunt completate de o cercetare calitativă bazată pe metoda focus grup, ale cărei obiective vizează validarea modelului teoretic propus și identificarea competențelor emergente impuse de această nouă paradigmă profesională.

Autorii au utilizat IA generativă (versiunea GPT-4, 2025) pentru a aprofunda cercetarea documentară, în special pentru colectarea de exemple empirice care să ilustreze contribuțiile, provocările tehnice și distorsiunile algoritmice ale tehnologiilor IA..

Cuvinte cheie: *IA generativă; audit; durabilitate; distorsiuni algoritmice; cadrul conceptual;*

Clasificare JEL: *M41, M42, Q52*

„Fără expertiza și capacitatea ta de a pune întrebări, nu aș putea produce o reflecție atât de pertinentă și adaptată nevoilor”[1]

1. Introducere

Profesia contabilă, și în special cea de auditor, se numără printre cele mai impactate atât de dezvoltarea inteligenței artificiale (IA), cât și de reglementările în materie de dezvoltare durabilă. Auditorii trebuie nu numai să țină pasul cu evoluțiile tehnologice și normative, dar să se și adapteze la cerințele de *raportare* în continuă schimbare ale entităților auditate.

Anul 2025, primul an de aplicare a Directivei europene CSRD (*Corporate Sustainability Reporting Directive*, CE 2024), marchează un moment decisiv în *raportarea* privind durabilitatea, care vizează armonizarea și consolidarea calității informațiilor furnizate de întreprinderi, precum și reducerea riscului de dezinformare ecologică și socială. Întreprinderile sunt acum obligate să publice informații precise despre riscurile, oportunitățile și impactul lor material în materie de mediu, social și de guvernanță (ESG), în conformitate cu principiul dublei materialități. Acest lucru presupune identificarea și comunicarea nu numai a impactului aspectelor ESG asupra performanței întreprinderii, ci și a impactului activității întreprinderii asupra mediului și asupra persoanelor. Rapoartele trebuie să fie conforme cu noile standarde europene ESRS (*European Sustainability Reporting Standards)*, care introduc cerințe transversale, acoperind în același timp un spectru larg de teme din domeniul mediului, social și al guvernanței. Cerința CSRD care impune o verificare externă obligatorie de către un auditor sau un organism terț independent în vederea obținerii unei asigurări limitate, conferă auditorilor un rol cheie în asigurarea fiabilității și transparenței declarațiilor de durabilitate, în serviciul unei economii mai responsabile și mai reziliente. Punerea pe picior de egalitate a *raportării* privind durabilitatea și a *raportării* financiare consolidează credibilitatea informațiilor privind durabilitatea și le conferă un rol structurant în transformarea modelelor de afaceri și a strategiilor întreprinderilor.

Extinderea domeniului de aplicare al auditului sub efectul CSRD este însoțită de o transformare profundă a practicilor, stimulată de digitalizare și de integrarea crescândă a inteligenței artificiale în procesele de *raportare* și verificare. În acest context, IA apare ca un levier major de inovare: facilitează colectarea, analiza și structurarea unui volum masiv de date ESG, accelerează detectarea anomaliilor și permite generarea de sinteze mai fiabile și mai rapide. Cu toate acestea, ea ridică provocări majore privind: stăpânirea complexității tehnice, gestionarea distorsiunilor algoritmice, interpretabilitatea rezultatelor, guvernanța datelor și respectarea cerințelor etice și de reglementare impuse de AI Act (CE 2025).

Schimbările în domeniul auditului extern în contextul CSRD (modificată prin Directiva Omnibus) (CE 2025) și al AI Act generează o reorganizare profundă a practicilor, competențelor și responsabilităților și ridică întrebări cu privire la formarea raționamentului profesional al auditorilor care ar trebui să ofere o asigurare limitată cu privire la declarațiile de durabilitate. Auditorul informațiilor privind durabilitatea se confruntă acum cu aspecte inedite legate de: instituționalizarea normativă a dublei materialități, extinderea perimetrului de raportare, sofisticarea analizelor, conectarea informațiilor financiare cu cele privind durabilitatea, cerințe sporite de guvernanță și etică. În acest nou context, raționamentul profesional trebuie să

[1] *ChatGPT, răspuns la un prompt al autorilor privind lipsa de pertinență a răspunsurilor date de Chat CPT, 8 iunie 2025.*

se impună ca piatra de temelie a unui audit responsabil, capabil să garanteze fiabilitatea, relevanța și să inspire încredere în declarațiile privind durabilitatea în era digitală.

Interconexiunea tuturor acestor evoluții constituie baza reflecției noastre. Aceasta este organizată conform următoarei structuri:

1. Cadrul epistemologic și metodologic al cercetării
2. Pilonii raționamentului profesional al auditorilor privind durabilitatea
3. Bazele normative și reglementare ale auditului privind durabilitatea
4. Raționamentul profesional al auditorilor-privind durabilitatea-în era IA: o co-construcție hibridă om-mașină, cu riscuri subestimate
5. Către un cadru conceptual al raționamentului profesional al auditorilor în era IA
6. Rezultatele cercetării și discuții.

1. Cadrul epistemologic și metodologic al cercetării

Complex, dar de o mare actualitate, subiectul cercetării noastre preocupă atât profesia, cât și mediul academic, având ca fir conductor o întrebare centrală, și anume: *care este cadrul conceptual în măsură să ghideze formarea raționamentului profesional privind durabilitatea, într-un context de schimbări reglementare profunde și tehnologii disruptive?*

Această întrebare centrală generează multe alte întrebări, cum ar fi:

- Care sunt transformările profesiei de auditor induse de reglementările europene în materie de *raportare* privind durabilitatea și de pătrunderea accelerată a IA generativă?
- Care sunt principalele provocări tehnice și etice cu care se confruntă auditorii într-un context tehnologic disruptiv?
- Care sunt principalele compromisuri care trebuie făcute între contribuțiile IA generative și exercitarea unui raționament profesional independent, critic și responsabil?

Autorii au ales să răspundă la aceste întrebări sub forma unui eseu teoretic, în absența perspectivei retrospective necesare asupra practicilor de audit privind durabilitatea conforme cu CSRD (aplicabile începând cu 2024, pentru o primă publicare a rapoartelor privind durabilitatea în 2025) și a datelor empirice. Ei propun o schiță de cadru conceptual pentru a orienta formarea raționamentului profesional în practicile auditului privind durabilitatea, integrând atât dreptul european în curs de elaborare, cât și transformările disruptive induse de IA. Această alegere metodologică va permite clarificarea conceptelor cheie, elucidarea tensiunii dintre automatizare și analiză critică, formalizarea relațiilor dintre raționamentul profesional și IA generativă (cu provocările sale tehnice și distorsiunile algoritmice), prin intermediul unei grile de analiză.

Cercetarea are o poziționare epistemologică hibridă, articulând două abordări complementare, constructivismul și interpretativismul critic, și mobilizând o gamă largă de teorii științifice. Din perspectivă constructivistă, raționamentul profesional al auditorilor privind durabilitatea este o construcție socială rezultată din interacțiunile umane într-un context instituțional, normativ și tehnologic în plină schimbare. Ea facilitează înțelegerea modului în care auditorii își construiesc subiectiv realitatea profesională prin percepțiile, interacțiunile și propriile lor practici, punând accentul pe semnificațiile construite local în mediile de audit (Berger & Luckmann, 1966; Schutz, 1967; Niculescu & Galabov, 2019). Perspectiva interpretativismului critic a îmbogățit această poziție prin integrarea unei dimensiuni analitice, critice față de mecanismele de putere, structurile organizaționale și normele care modelează, constrâng sau denaturează construcțiile sociale. Aceasta permite analiza modului în care auditorii își construiesc social și cultural raționamentul profesional într-un context marcat de norme, tehnologii (IA) și raporturi de putere (reglementări, întreprinderi). Această abordare critică este deosebit de relevantă pentru analiza influențelor IA și a normelor ESRS asupra practicilor profesionale și asupra formării raționamentului profesional (Habermas, 1984; Foucault, 1975). Dubla poziționare epistemologică permite astfel dezvoltarea unei înțelegeri holistice a raționamentului profesional în era IA, luând în considerare atât semnificațiile construite de auditori, cât și condițiile structurale și tehnologice care influențează aceste procese.

Din punct de vedere metodologic, această poziție justifică adoptarea unei abordări calitative interpretative, care combină analiza documentară, interviuri cu auditori sub forma unui *grup de discuții* și studiul surselor secundare de date. De asemenea, au fost examinate mai multe exemple din literatura de specialitate și din rapoarte profesionale pentru a ilustra în mod concret provocările legate de raționamentul profesional al auditorilor privind durabilitatea într-un context tehnico-reglementar complex. Metodologia folosită înlesnește înțelegerea complexității interacțiunilor dintre actori, tehnologii și contexte reglementare, clarificând în același timp dimensiunile cognitive partajate ale raționamentului profesional.

Pentru a aprofunda și conceptualiza raționamentul profesional al auditorilor privind durabilitatea în era inteligenței artificiale generative este indispensabil să se mobilizeze un cadru teoretic multidimensional. Teoria sistemelor (von Bertalanffy, 1969; Lavalette & Niculescu, 1999) studiază organizațiile și fenomenele ca sisteme complexe care interacționează cu mediul lor pentru a revela dinamica cooperării, influenței și dependenței dintre auditori și mediul lor tehnic. Teoria socio-tehnică (Trist & Emery, 1973) permite sesizarea acestor interacțiuni complexe. Formarea raționamentului profesional în practicile de audit privind durabilitatea în era inteligenței artificiale se înscrie într-o perspectivă mai largă, cea a sistemelor socio-tehnice în continuă evoluție. După cum subliniază Gilles, B. (1978), progresul tehnic nu poate fi privit în mod izolat; el necesită un ecosistem favorabil în care știința, tehnologia, organizațiile sociale și reglementările interacționează și se autoreglementează reciproc. Teoria instituțională (DiMaggio & Powell, 1983) clarifică presiunile normative și de reglementare care modelează practicile de audit, transpuse în contextul cerințelor sporite în materie de durabilitate.

Judecata, reflecția care se află în centrul auditului, se înscrie într-o dinamică cognitivă și contextuală bine descrisă de teoria raționamentului profesional în audit (Libby & Luft, 1993; Trotman, 2014), care capătă o nouă dimensiune odată cu apariția distorsiunilor algoritmice specifice IA generative[1]. Provocările etice legate de utilizarea responsabilă a acestor tehnologii sunt mai bine înțelese prin prisma cadrelor etice contemporane (Beck, 1992; Floridi, 2019).

Acest cadru este îmbogățit prin mobilizarea teoriei cogniției distribuite[2], dezvoltată de Hollan, Hutchins și Kirsh (2000), care propune o abordare inovatoare pentru înțelegerea proceselor cognitive, considerate ca fiind partajate între indivizi, artefacte tehnologice și mediul organizațional. O astfel de perspectivă transcende viziunea tradițională centrată pe cogniția individuală, punând în evidență interacțiunile și co-construcția cunoașterii în cadrul sistemelor socio-tehnice complexe. Aplicată în contextul auditului privind durabilitatea, unde inteligența artificială generativă (IA) este tot mai mult integrată, cogniția distribuită permite înțelegerea formării raționamentului profesional, care nu mai depinde exclusiv de competența individuală, ci se înscrie într-o rețea dinamică ce implică auditorul, instrumentele algoritmice, bazele de date și normele de reglementare (Hollan, Hutchins & Kirsh, 2000).

Această perspectivă constituie fundamentul reflecției noastre dintr-un unghi nou: raționamentul profesional nu mai este perceput doar ca o construcție socială, ci și ca o co-construcție hibridă om-mașină, complexă și dinamică. Ea evidențiază tensiunile dintre automatizare și controlul uman, dintre viteza tehnologiei și consolidarea capacităților umane necesare pentru gestionarea provocărilor tehnice și algoritmice și invită la o regândire a mecanismelor de formare a unui raționament profesional fiabil și etic într-un mediu aflat într-o schimbare rapidă.

Un asemenea cadru teoretic oferă claritate și capacitatea de anticipare a evoluțiilor raționamentului profesional al auditorilor de durabilitate în era inteligenței artificiale, contribuind la structurarea formării gândirii critice, integrarea normativității europene consolidate și gestionarea transformărilor disruptive generate de noile tehnologii.

2. Pilonii raționamentului profesional al auditorilor privind durabilitatea

În sensul comun, cuvântul „raționament” înseamnă „capacitatea de a judeca”, adică actul mental care constă în corelarea faptelor, normelor și valorilor. Este actul care se exercită în mod natural în viața de zi cu zi, prin care se face o alegere sau se ia o decizie, care poate sau nu să conducă la o acțiune.

Toate disciplinele fac apel la noțiunea de „raționament”, de „judecată”: filozofia, dreptul, psihologia, psihanaliza, medicina, managementul, analiza financiară, analiza privind durabilitatea etc. Calificat în diverse feluri:

[1] Barocas, S., Hardt, M., & Narayanan, A. (2019). *Fairness and machine learning.* https://fairmlbook.org Aceasta este o lucrare de referință privind prejudecățile algoritmice în modelele de IA, indispensabilă pentru înțelegerea formării și propagării prejudecăților.

[2] Cu alte cuvinte, este vorba de inteligență organizațională sau colectivă. A se vedea în acest sens: Burlaud A. (1995), *Contrôle de gestion : le développement de l'intelligence organisationnelle*. (lecție inaugurală susținută sub președinția lui Louis Schweizer, președinte al Renault)

judecată de valoare, judecată morală, judecată profesională, judecată etică etc., conceptul desemnează facultatea minții de a judeca corect lucruri care nu fac obiectul unei cunoașteri imediate certe sau al unei demonstrații riguroase. Această accepțiune este adecvată și în contextul nostru, fiind percepută ca o „operațiune de formare a unei opinii, în cazul în care nu se poate ajunge la o cunoaștere certă.” (Lalande, 1983). Când incertitudinea lasă locul certitudinii, opinia subiectivă devine un adevăr obiectiv.

Mai precis, raționamentul profesional poate fi definit astfel: „Capacitatea unui membru al unei profesii de a aprecia o situație fără a cunoaște cu certitudine toate elementele acesteia și de a alege linia de conduită acceptabilă în cazul în care normele profesionale lasă o anumită marjă de apreciere. (…) Exercitarea raționamentului profesional impune membrului profesiei o analiză obiectivă și prudentă, bazată pe experiența și cunoștințele sale (inclusiv cunoașterea propriilor limite) și pe conștientizarea responsabilității față de cei care suportă consecințele” (Ménard, 2004). La baza acestor definiții se află incertitudinea, deoarece o entitate își prezintă situația financiară sau de durabilitate pe baza unui anumit număr de previziuni și evaluări. Astfel, contabilul profesionist trebuie să facă previziuni (ca, de exemplu, să calculeze valoarea actuală a fluxurilor viitoare de trezorerie, să traducă intenții (de exemplu, să califice titlurile de participare sau de plasament) și să evalueze riscurile (să determine, de exemplu, provizion), adică să ofere o imagine simplificată, dar fidelă, a unei realități pe care o cunoaște doar în mod incomplet și incert (Burlaud & Niculescu, 2016).

Dacă incertitudinea se referă la contextul acțiunii, ea se referă și la rezultatul judecății formulate de factorul de decizie. Astfel, în domeniul judiciar, deciziile luate nu sunt niciodată perfect previzibile și, prin urmare, implică, în general, o procedură de apel. Dar, dacă există o componentă personală în judecată, nu trebuie confundată judecata personală cu judecata profesională. Prima este mai liberă decât cea de-a doua, care se bazează pe un set de reguli și norme adoptate de o profesie. Incertitudinea este, de asemenea, redusă de presiunea socială. „Simțim bine că nu suntem stăpâni pe aprecierile noastre, că suntem legați și constrânși. Conștiința publică este cea care ne leagă.” (Durkheim, 1911).

Evoluția normelor contabile, corelată cu o evoluție mai generală a dreptului, conduce la definirea mai degrabă a unor principii care vor face obiectul unui raționament deductiv decât a unor reguli detaliate[1]. Acestea fac astfel din ce în ce mai mult apel la judecata profesioniștilor[2]. Este una dintre caracteristicile dreptului postmodern.

Sintagma „raționament profesional” nu apare în Directiva contabilă. Este menționată o singură dată în CSRD, în legătură cu activitatea auditorilor, și o singură dată în IA Act, cu privire la conformitatea sistemelor de IA. Conform CSRD, „auditorul legal sau firma de audit nu poate continua să asigure informațiile privind durabilitatea entității de interes public decât dacă poate justifica (...) că prestarea acestor servicii nu influențează raționamentul său profesională sau raportul de asigurare privind informațiile de durabilitate”[3].

Necesitatea de a recurge la raționamentul profesional decurge însă din alte concepte utilizate de Directiva contabilă, precum: „pertinent”, „semnificativ/material”, „corect”, „evaluare”, „estimare”, „aproximare” etc. Calificativul „pertinent”, de exemplu, este adesea inferat pornind de la o intervenție umană, necesară pentru a aprecia validitatea unei soluții sau pentru a face o alegere în cunoștință de cauză. Astfel, paragraful 2.4 din *Cadrul conceptual* al IFRS prevede: „Pentru a fi utilă, informația financiară trebuie să fie relevantă și să ofere o imagine fidelă a ceea ce pretinde să reprezinte”. În aceeași logică, standardul european privind informațiile în materie de durabilitate, ESRS 1, *Cerințe generale,* precizează: „Pentru a fi utile, informațiile nu trebuie doar să reprezinte fenomene pertinente, ci trebuie, în egală măsură, să reprezinte fidel realitatea fenomenelor pe care urmăresc să le redea”[4]. În ambele cazuri, expertul este cel care decide ce este relevant, pertinent, pentru cine și din ce perspectivă.

În ce privește termenul „semnificativ/material”, frecvența lui ridicată în reglementările recente este rezultatul luării în considerare a dublei materialități ca principiu fundamental al raportării întreprinderilor în materie de durabilitate, care

[1] A se vedea în acest sens: Lakovic T. și Puglister J., (2013): „The International Accounting Standards Board’s Progress in Promoting Judgement through Objective-oriented Accounting Standards”, *International Journal of Business and Social Research*, vol. 3, nr. 7, iulie, p. 28-42.

[2] Sir David Tweedie, pe atunci președinte al IASB, declara la 24 octombrie 2007 în fața Subcomitetului pentru valori mobiliare, asigurări și investiții al Senatului Statelor Unite: „Un standard bazat pe principii se bazează pe judecată.”

[3] Directiva 2022/2464, art. 3 § 14.

[4] ESRS 1, Anexa B Caracteristici calitative ale informațiilor, QC5.

presupune divulgarea atât de informații despre riscurile și oportunitățile legate de aspectele de durabilitate, cât și de informații privind impactul activității întreprinderilor asupra mediului și asupra persoanelor. Deși legiuitorul impune principiul și stabilește cadrul de *raportare*, nu el decide lista aspectelor privind durabilitatea care trebuie raportate de o întreprindere, nici domeniul de aplicare, conținutul sau informațiile semnificative care trebuie divulgate. Această decizie aparține întreprinderii, organelor sale de conducere, de supraveghere și de guvernanță, care sunt obligate să efectueze, în acest scop, procese de analiză a materialității, de analiză a lanțului valoric și de *due diligence*. Pe parcursul acestor procese întreprinderea formulează ipoteze, realizează estimări, adoptă o poziție față de un anumit scenariu, făcând alegeri bazate în principal pe raționament profesional. Auditorul declarațiilor privind durabilitatea trebuie să-și exercite raționamentul profesional și să se pronunțe asupra alegerilor întreprinderii, în cadrul unei misiuni de asigurare limitată.

Raționamentul profesional stă la baza deciziilor pe care trebuie să le ia auditorii, în special în situații complexe, incerte sau inovatoare, cum ar fi *raportarea* privind durabilitatea asistată de IA generativă. Conform teoriei raționamentului profesional în audit (Libby & Luft. 1993), factorii determinanți ai judecății în audit sunt: factorii cognitivi (cunoștințe și expertiză, capacitatea de analiză, sinteză și interpretare a informațiilor, motivație și vigilență), capacitatea de contextualizare și capacitatea organizațională (norme și proceduri interne, formare și dezvoltare profesională, dinamica echipei și supervizarea). Raționamentul profesional nu poate fi redus însă la o simplă aplicare mecanică a normelor, fiind vorba de un proces complex care impune cu necesitate, în special, analiza critică, integrarea complexității și adaptarea contextuală (Trotman, 2014). Pe fondul stabilității principiilor de bază și al deontologiei auditorilor, cerințele în materie de competențe au evoluat semnificativ, în special în contextul evoluției cadrului de reglementare și normativ în materie de durabilitatea și al utilizării IA.

Complexitatea raționamentului profesional în noul cadru de *raportare* privind durabilitatea se explică și prin limitele metodelor actuale de măsurare și evaluare a impactului, a riscurilor și a oportunităților, precum și prin dificultatea de a face, în anumite cazuri, legătura între cele două tipuri de informații: financiare și de durabilitate. Conștient de aceste dificultăți, legiuitorul european precizează: „În prezent, nu există o metodă comun acceptată pentru a evalua sau măsura modul în care riscurile fizice și riscurile de tranziție materiale pot afecta situația financiară, performanța financiară și fluxurile viitoare ale întreprinderii. Prin urmare, informațiile care trebuie publicate cu privire la aceste efecte financiare (...) vor depinde de metoda aplicată intern de întreprindere și de soliditatea judecății pe care aceasta o va exercita pentru a defini datele de intrare, precum și de ipotezele necesare pentru a cuantifica efectele financiare preconizate pentru întreprinderea respectivă”[1].

Formarea raționamentului profesional în contextul ascensiunii instrumentelor analitice avansate și a modelelor generative obligă auditorul să dezvolte competențe metacognitive (Flavell, 1979): capacitatea de a reflecta asupra propriilor procese de gândire și de a gestiona influența instrumentelor tehnologice asupra raționamentului său. Aceasta permite auditorului să identifice și să pună la îndoială distorsiunile cognitive atunci când interpretează rezultatele produse de IA, să își ajusteze raționamentul profesional în funcție de calitatea și limitele rezultatelor generate. După Krishnan & Wang (2024), în audit, absența reflecției metacognitive conduce la o dependență oarbă de instrumentele bazate pe IA, crescând astfel riscul de prejudecăți și erori de judecată.

În concluzie, în contextul complexității crescânde a cadrului reglementar și normativ privind informațiile în materie de durabilitate, al tehnologiilor disruptive și al penetrării accelerate a IA, metacogniția și hibridizarea cunoștințelor devin pilonii care garantează calitatea raționamentului auditorului privind durabilitatea, relevanța concluziilor și responsabilitatea sa etică față de părțile interesate și societate.

3. Bazele normative și reglementare ale auditului privind durabilitatea

Auditul privind durabilitatea este un nou domeniu de aplicare introdus de CSRD în „jungla auditurilor”[2].

Se vorbește astfel despre audit financiar, social, strategic, informatic, de achiziții etc. În cazul de față, conceptele și metodologia sunt inspirate în mare măsură din auditul financiar, întrucât este vorba de o misiune legală de

[1] ESRS E1, § 68.

[2] Conform expresiei lui Alain Mikol (1991): „Dans la jungle des audits” (În jungla auditurilor), *Gérer et comprendre*, nr. 25.

interes public exercitată de o profesie reglementată. În acest context particular, iată cum este definit un audit: „În ceea ce privește situațiile financiare sau alte informații financiare, studiul documentelor contabile și al altor elemente probante aferente, efectuat de un profesionist competent și independent în vederea exprimării unei opinii cu privire la regularitatea și sinceritatea conturilor, precum și la fidelitatea imaginii pe care acestea o oferă asupra patrimoniului, situației financiare și rezultatului entității. (…) Examinarea critică a unei operațiuni, a unei activități specifice sau a situației generale a unei entități, bazată în general pe norme și tehnici stabilite și recomandate de un organism profesional, realizată prin studii, controale sau verificări ale deciziilor și actelor de gestionare sau ale conformității acestora cu legile, normele și regulile stabilite, și care conduce, în general, auditorul la elaborarea, la sfârșitul misiunii sale, a unei comunicări scrise în care își exprimă o opinie, un aviz, o concluzie, respectiv recomandări sau măsuri care trebuie luate. (Ménard, 2004). Din aceste definiții reținem că un audit de durabilitate, la fel ca un audit financiar, se bazează pe norme considerate drept „referențial", este efectuat de un profesionist independent, care exprimă o opinie în scris.

3.1 Evoluția cadrului de referință normativ și reglementar

După cum am văzut anterior, auditul este o misiune de opinie, ceea ce presupune în prealabil un raționament profesional bazat pe norme care precizează ce trebuie să conțină informațiile auditate. Auditorul nu are rolul de a se pronunța asupra aspectelor morale, ci trebuie să se pronunțe asupra conformității informațiilor furnizate cu normele și codul deontologic. Aceasta nu exclude existența dilemelor etice și a marjelor de apreciere, deoarece dreptul nu poate prevedea toate cazurile posibile, însă raționamentul său se înscrie într-un cadru care îi este impus**.**

Prima întrebare care se pune, esențială de altfel, este alegerea standardului aplicabil care definește conținutul informațiilor, respectiv al informațiilor privind durabilitatea în cazul de față.

În domeniul dezvoltării durabile, au trecut peste 50 de ani de la conștientizarea riscurilor de mediu și până la punerea în aplicare a unui cadru de referință pentru informații. ONU a jucat un rol important de precursor. În 1972 a organizat prima Conferință a Națiunilor Unite privind mediul, la Stockholm, în urma căreia a fost creat Programul Națiunilor Unite pentru Mediu (PNUD). În 1988, Organizația Meteorologica Mondială (OMM) și PNUD s-au asociat pentru a produce informații validate științific, creând Grupul Interguvernamental de Experți privind Schimbările Climatice (GIEC). La 25 septembrie 2015, în cadrul unui summit special al ONU la New York, au fost adoptate oficial „Obiectivele de dezvoltare durabilă: 17 obiective pentru transformarea lumii noastre". Nu se poate spune că aceste poziții nu au avut niciun efect asupra opiniei publice, dar deciziile ONU nu au caracter obligatoriu.

Pe aceste baze, diverse organizații private, împreună cu mediul academic, au abordat provocările de natură ambientală în vederea elaborării unor referențiale de contabilitate „verde" sau de contabilitate a resurselor umane, confruntându-se cu dificultăți conceptuale și operaționale considerabile, precum definirea unităților de măsură (metrice) și a proceselor de măsurare. Aceste dificultăți nu au fost niciodată depășite într-un mod suficient de convingător pentru a obține o largă adeziune. Totuși, ele sunt prea numeroase pentru a putea fi prezentate aici într-o manieră exhaustivă.

Unul dintre cele mai complete seturi de referințe rămâne cel al Global Reporting Initiative (GRI), ale cărui prime recomandări (*linii directoare*) datează din 2000, iar primul standard din 2016. Acest cadru de referință, precum și cele ale altor organizații suferă de un handicap esențial: ele sunt aplicate numai pe bază voluntară și, prin urmare, nu au putut avea o aplicabilitate generală. Însă ideea fondatoare, și anume performativitatea informației, ideea că informația poate schimba lumea, a inspirat Comunitatea Europeană, care a publicat o primă directivă în 2014: Directiva privind raportarea extrafinanciară (NFRD). Aceasta a fost urmată de Regulamentul „Taxonomia UE" în 2020, Directiva privind raportarea privind durabilitatea de către întreprinderi (CSRD) în 2022 și Directiva privind diligența necesară în materie de durabilitate de către întreprinderi (CSDDD) în 2024, pentru a ne limita la principalele texte. Desigur, în 2025, proiectul de directivă Omnibus va marca un pas înapoi față de ambițiile inițiale, dacă va fi adoptat în forma actuală. Cu toate acestea, vor fi posibile progrese importante, deoarece dreptul european se impune statelor membre și poate duce la sancțiuni în caz de nerespectare, fără a lua în considerare sancțiunile extrajudiciare, ale „tribunalului" opiniei publice, care pot afecta reputația întreprinderii.

Obligația de transparență suscită opoziții:

– refuzul obligațiilor considerate birocratice și costisitoare, care afectează competitivitatea întreprinderilor europene față de concurența străină care nu este supusă unor astfel de obligații;

– pe termen lung, teama întreprinderilor de a fi sancționate pentru daunele aduse mediului și societății pe care le-ar provoca, în conformitate cu principiul „poluatorul plătește”.

Însă puține întreprinderi fac campanie pentru a explica că publicarea informațiilor demonstrează că responsabilitatea socială și de mediu (RSE) nu este doar o obligație, ci o acțiune transformatoare în beneficiul comunității și care poate crea o imagine virtuoasă generatoare de avantaj concurențial pe piață.

Propunerea de directivă Omnibus din 2025 este rezultatul *lobby-ului* exercitat de numeroase întreprinderi europene asupra Comisiei Europene, care a condus la o reducere a obligațiilor impuse de CSRD și de celelalte acte juridice menționate mai sus. Dreptul european și transpunerea sa în legislațiile naționale sunt astăzi departe de a fi stabilizate. Este un drept în construcție. Cu toate acestea, trebuie remarcat faptul că dreptul european în acest domeniu este un model pentru întreaga lume, fiind cel mai ambițios. În plus, acesta a avut inteligența de a lega între ele aspectele de mediu și cele sociale, făcând ecou mișcării de gândire care evocă o teorie multipartenerială a întreprinderii, teoria neoinstituțională și a RSE. Importanța publicării rapoartelor privind durabilitatea se bazează pe ipoteza performativității informației pe piața de capital, pe piața bunurilor și serviciilor și pe piața muncii. Pe aceste trei piețe, publicarea informațiilor ar trebui să orienteze alegerile actorilor și, prin urmare, să exercite o presiune puternică asupra întreprinderilor. Însă, pentru ca această ipoteză să fie validată, informațiile trebuie să fie credibile și, prin urmare, auditate.

3.2 Caracteristicile specifice auditului privind durabilitatea

Auditul declarațiilor privind durabilitatea are foarte multe puncte comune cu auditul situațiilor financiare, care beneficiază de o experiență de un secol în Europa. În domeniul financiar, practicile de audit sunt astăzi stabilizate (cu excepția utilizării IA) pe baza standardelor Consiliului Internațional de Audit și Asigurare (IAASB), care publică Standardele Internaționale de Audit (ISA), adoptate aproape în întreaga lume[1]. În plus, având în vedere că raportările de durabilitate, la fel ca și situațiile financiare, sunt un bun public sau comun[2] și o obligație legală, acestea trebuie să facă obiectul unei validări (audit) de către profesioniști membri ai unei profesii reglementate. Rezultă că standardele de audit aplicabile raportărilor privind durabilitatea și situațiilor financiare sunt în mare parte comune. Astfel, Standardul internațional de asigurare a durabilității (ISSA/ International Standard on Sustainability Assurance) 5000, care numără 219 pagini, preia în mare măsură ISA. Aceste puncte comune nu pot fi dezvoltate aici.

Destinatarii situațiilor financiare sunt, conform IASB[3], „investitorii, creditorii și alți creditori actuali sau potențiali, în scopul luării de decizii privind furnizarea de resurse către entitate”. ISSA 5000 se distinge de IASB prin extinderea sferei utilizatorilor situațiilor de durabilitate, astfel cum se detaliază la § A36: „Utilizatorii vizați sunt, în special, acționarii, investitorii, împrumutătorii și alți creditori care ar putea utiliza informațiile privind durabilitatea pentru a lua decizii în materie de alocare a resurselor. Alți utilizatori care ar putea fi interesați de informațiile privind durabilitatea comunicate de organizație sunt, în special, consumatorii, contribuabilii, angajații, concurenții, autoritățile de supraveghere, băncile centrale și organismele responsabile cu supravegherea stabilității financiare, autoritățile contractante, partenerii, furnizorii, comunitatea, populațiile indigene, autoritățile publice, autoritățile de reglementare și grupurile de interese. Satisfacerea unei astfel de varietăți de utilizatori, care au în mod necesar interese divergente, sporește considerabil complexitatea exercițiului.

Perimetrul informațiilor produse nu este identic. Rapoartele privind durabilitatea includ lanțul valoric al întreprinderii raportoare, în timp ce situațiile financiare, atunci când sunt consolidate, includ numai întreprinderile în care societatea raportoare deține, direct sau indirect, totalitatea sau o parte a capitalului. Identificarea entităților care alcătuiesc lanțul valoric este mult mai complexă și necesită o examinare a modelului de afaceri. „De exemplu, sfera de *raportare* a informațiilor privind dezvoltarea durabilă poate include activitățile, operațiunile, relațiile sau resursele de-a lungul întregului lanț valoric al entității. Lanțul de aprovizionare al unei entități face parte

[1] IAS și ISSA sunt documentele cheie pentru a face legătura între complexitatea standardelor privind durabilitateași așteptările în materie de judecată profesională.

[2] A se vedea în acest sens: Burlaud & Pérez (2012), „La comptabilité est-elle un « bien commun ? », *în Comptabilité, société, politique. Mélanges en l'honneur du professeur Bernard Colasse*, Economica, p. 216-233.

[3] International Accounting Standards Board (IASB), 2018, *Cadrul conceptual al informației financiare, § 1.2.*

din lanțul valoric."[1] „Înțelegerea limitelor informațiilor care trebuie furnizate poate necesita analiza unor structuri organizaționale complexe (de exemplu, mai multe unități operaționale în diferite jurisdicții), a relațiilor contractuale și a activităților din cadrul lanțului valoric al entității"[2]. Prin lanț valoric se înțelege ansamblul entităților situate în amonte sau în aval de activitățile întreprinderii raportoare.

Conținutul raportului privind durabilitatea este în mod necesar foarte complex, deoarece include informații extrem de diverse și dificil de măsurat referitoare la aspecte de mediu, sociale și de guvernanță (ESG). Acest lucru se datorează faptului că rapoartele privind durabilitatea sunt concepute pentru a sprijini o politică publică globală ca răspuns la provocări care pun în pericol viitorul umanității. Obiectivele de dezvoltare durabilă ale Națiunilor Unite și Pactul verde al Uniunii Europene concretizează aceste provocări.

În procesul de instituționalizare a durabilității prin convenții, politici, reglementări etc., standardizarea joacă un rol important. Ea este un vector de consolidare a transparenței pieței și a încrederii în informațiile furnizate de întreprinderi, un instrument de obiectivare pe baze științifice și tehnice a angajamentului acestora față de practici durabile în domeniul mediului și al socialului. Stabilirea ODD, ca o construcție colectivă, evidențiază încă de la început orientarea normativă a dezvoltării durabile. Această orientare este justificată teoretic de rolul standardizării în reducerea incertitudinii, diminuarea „oportunismului" actorilor și, la nivel informațional, în reducerea dezinformării ecologice (*greenwashing)* (Niculescu &Burlaud, 2025). Dispozitivul normativ european de informare privind durabilitatea, ESRS, a fost conceput valorificând realizările europene și cadrele de standardizare internaționale în materie de dezvoltare durabilă. La această dată sunt operaționale douăsprezece standarde, dintre care primele două (ESRS 1: *Cerințe generale* și ESRS 2 *Informații generale care trebuie publicate)* sunt standarde transversale, nesectoriale, adică se aplică tuturor întreprinderilor, indiferent de sectorul sau sectoarele în care își desfășoară activitatea. Acestea se aplică aspectelor privind durabilitatea acoperite de cele zece standarde tematice. În ceea ce privește standardele tematice, legislatorul european, în acord cu părțile interesate, a ales zece teme de durabilitate, dintre care cinci teme de mediu, patru teme sociale și una privind guvernanța. Domeniul tematic este foarte larg și acordă o atenție echilibrată diferitelor aspecte ale durabilității, în concordanță cu preocupările majore ale societății noastre: clima, poluarea, biodiversitatea, apa, economia circulară, aspectele sociale și guvernanța. Fiecare ESRS tematic acoperă o temă de durabilitate, structurată în subteme și, dacă este necesar, în sub-subteme.

Apariția unui cadru normativ structurat, precum standardele europene de raportare privind durabilitatea (ESRS), transformă profund practicile de audit. Prin instituirea unor cerințe comune, precise și fundamentate științific, această standardizare contribuie la consolidarea fiabilității, comparabilității și transparenței informațiilor publicate de întreprinderi. Pentru auditori, complexitatea conceptuală și substanțială a cadrului normativ impune o creștere a competențelor și o adaptare metodologică pentru a putea evalua în mod riguros conformitatea cu cerințele multiple, sectoriale și transversale ale ESRS. Acest cadru reduce zonele de interpretare arbitrară și limitează riscurile de dezinformare ecologică prin impunerea unor criterii obiective. Auditul privind durabilitatea devine astfel un instrument esențial în procesul de responsabilizare a întreprinderilor, consolidând în același timp încrederea părților interesate în sinceritatea angajamentelor lor. În concluzie, standardizarea nu este doar un instrument de reglementare, ci și un catalizator al profesionalizării și al creșterii credibilității auditului de durabilitate.

Informațiile cantitative nu pot fi adesea produse de departamentele contabile și financiare ale entității și controlate de auditorul legal din lipsă de competențe tehnice. Acesta din urmă trebuie să facă apel, pe propria răspundere, la oameni de știință, experți în diferite domenii, în special în domeniul ingineriei. Informațiile cantitative sunt în general percepute ca fiind mai riguroase, chiar științifice, indiscutabil credibile (Burlaud, 2022). În plus, ele se pretează ușor la standardizare. Auditul trebuie să vizeze metodologia de producere a informațiilor, ipotezele subiacente, verosimilitatea și coerența cifrelor și credibilitatea surselor. Datele furnizate de IA, provenite din „cutii negre" trebuie supuse în mod special analizei critice.

Două treimi din informațiile de durabilitate sunt calitative. Informații, narative nu se pretează, în general, la un control prin observare directă. În plus, ele sunt greu de standardizat. Interpretarea lor este, prin urmare, supusă în mod special judecății auditorului, care trebuie să imagineze diferitele interpretări ale diferitelor persoane

[1] ISSA 5000, § A41
[2] *Idem*, § A347.

care utilizează informațiile, în special atunci când IA furnizează traduceri. Această problemă se poate pune și în cadrul aceleiași limbi. Numai contextul permite redarea corectă a sensului, lucru de care auditorul trebuie să se asigure.

Informațiile referitoare la viitor (*forward looking*) pot fi esențiale pentru realizarea unui diagnostic, dar sunt caracterizate de un risc de audit deosebit de ridicat. Problema se pune atât în cazul situațiilor financiare (de exemplu: evaluarea provizioanelor pentru riscuri), cât și în cazul situațiilor privind durabilitatea (de exemplu: impactul activităților întreprinderii asupra mediului). Trebuie să se facă distincția între previziunile referitoare la intențiile care depind în mare măsură de conducere și sunt exprimate de aceasta și cele referitoare la oportunitățile și riscurile care depind în mai mare măsură de mediul înconjurător. Auditorul trebuie să facă distincția între „previziune" (se acceptă un risc ridicat de neîndeplinire) și „predicție" (se exprimă o certitudine aproape absolută cu privire la viitor). „Profeția" este o predicție care se pretinde inspirată de Dumnezeu[1]. Auditorul trebuie să evalueze veridicitatea informațiilor referitoare la viitor și coerența acestora. Importanța informațiilor prospective, a previziunilor pentru un diagnostic este ilustrată de frecvența cuvântului „viitor" în Regulamentul delegat (UE) 2023/2772[2], citat de 50 de ori.

Conceptul de dublă materialitate a informațiilor este un element central al reglementărilor europene privind informațiile în materie de durabilitate. Este, de asemenea, un element de diferențiere a abordării europene promovate de EFRAG (European Financial Reporting Advisory Group), bazată pe o abordare partenerială a întreprinderii, care se opune abordării ISSB (International Sustainability Standards Board), adeptă a materialității simple (financiare), utilă în special investitorilor. Analiza și evaluarea dublei materialități constituie punctul de plecare al procesului de informare a întreprinderilor în materie de durabilitate, piatra de temelie a unui raport privind durabilitatea relevant și concis. Materialitatea informațiilor înseamnă că sunt reținute numai informațiile relevante, cele care depășesc un prag de semnificație, contribuind la reducerea complexității și abundenței rapoartelor privind durabilitatea și facilitând analiza acestora. Materialitate este calificată ca „dublă", deoarece impune, pe de o parte, descrierea riscurilor și oportunităților pe care mediul sau situația socială le prezintă sau le oferă entității, în special efectul acestora asupra situației financiare și, pe de altă parte, impactul activităților entității asupra mediului și persoanelor (externalități). Riscurile și oportunitățile prezintă un interes deosebit pentru furnizorii de capital, iar impacturile pentru celelalte părți interesate, fie ele identificate (de exemplu, impactul condițiilor de muncă precare asupra sănătății lucrătorilor) sau nu (de exemplu, emisiile de gaze cu efect de seră). Dacă prima categorie de informații ridică probleme clasice de măsurare a riscurilor în contabilitate, exprimate în unități monetare, și sunt integrate în modelul de afaceri, a doua categorie ridică auditorului, pe lângă problema identificării, și pe cea a măsurării prejudiciului cauzat. Una dintre principalele probleme rezidă în faptul că există o pluralitate de unități de măsură: m^2, m^3, kW, grade de temperatură, ore, km etc. Acest lucru se referă la aspecte legate de metrologie (Burlaud, 2022), inginerie și științele vieții și ale Pământului. Dar identificarea impactului, adică a celor afectați și a beneficiarilor, este o dificultate suplimentară. Astfel, înlocuirea combustibililor derivați din petrol cu combustibili din surse biologice, deci regenerabili, reduce consumul de energie fosilă, dar reduce suprafețele agricole dedicate culturilor alimentare. În concluzie, „nimic nu este simplu" ... și „totul se complică"[3] în auditul privind durabilitatea.

4. Raționamentul profesional al auditorilor privind durabilitatea în era IA: o co-construcție hibridă om-mașină cu riscuri subestimate

De *la Encyclopédie ou dictionnaire raisonné des sciences, des arts et métiers,* publicată în 11 volume între 1751 și 1772 sub coordonarea lui d'Alembert și Diderot, până în prezent, cunoștințele științifice au cunoscut o dezvoltare atât de mare încât nu mai poate fi măsurată. Răspunsul la această complexitate trece prin specializarea din ce în ce mai aprofundată a oamenilor de știință la nivel mondial. Dar, întrucât problemele sunt rareori monodisciplinare, cum pot fi ele înțelese atunci când cunoștințele sunt

[1] Robert, P. (1979), *Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*. p. 1511, 1527 și 1547.

[2] Regulamentul delegat (UE) 2023/2772 al Comisiei din 31 iulie 2023 *de completare a Directivei 2013/34/UE a Parlamentului European și a Consiliului în ceea ce privește standardele de informare în materie privind durabilitatea*. JOUE 22/12/2023.

[3] Sempé J.-J., (1963), *Tout se complique*. Denoël

fragmentate? IA oferă o soluție producătorilor și auditorilor de rapoarte de durabilitate. Aceștia au adoptat-o cu atât mai ușor cu cât sunt împinși de constrângeri economice și de timp. Astfel, în cazul marilor grupuri, auditorii trebuie să răspundă la cereri de oferte, ceea ce sporește concurența privind onorariile. În ceea ce privește constrângerile de timp, acestea rezultă din necesitatea de a publica simultan situațiile financiare și de durabilitate, cât mai repede posibil după data închiderii exercițiului financiar.

Utilizarea IA generative prezintă o serie de avantaje pentru auditor, dintre care menționăm câteva:

– automatizarea prelucrării unor cantități mari de date privind durabilitatea. IA generativă permite sintetizarea, structurarea și analizarea rapidă a unui volum masiv de date extrafinanciare eterogene (rapoarte, baze externe, rețele sociale etc.). Acest lucru reduce considerabil timpul consacrat sarcinilor repetitive, îmbunătățind în același timp acoperirea informațiilor auditate;

– îmbunătățirea detectării anomaliilor și a riscurilor ESG. Datorită capacităților sale de procesare contextuală, IA generativă poate identifica neconcordanțe, îmbunătăți precizia analizelor și capacitatea auditorilor de a identifica riscurile (Zhang&Xu, 2022);

– asistență pentru auditori în redactarea rapoartelor, sporind productivitatea acestora în redactarea rapoartelor, prin elaborarea de sinteze clare, coerente și omogene, conforme cu standardele (CSRD/ESRS);

– sprijin în luarea deciziilor prin simularea de scenarii. În domeniul climatic, ESRS impun prezentarea scenariilor alese de întreprinderi. IA generativă este un instrument eficient pentru modelarea diferitelor scenarii ESG, simulând impactul posibil al riscurilor identificate, ceea ce îmbogățește considerabil raționament profesional prin aportul de perspective prospective (Brynjolfsson & McAfee, 2017).[1]

Dacă avantajele utilizării inteligenței artificiale devin din ce în ce mai evidente, riscurile asociate sunt mai subtile, adesea invizibile la prima vedere. Acestea se referă în special la opacitatea algoritmilor, reproducerea sau amplificarea prejudecăților sistemice, diluarea responsabilității umane și chiar o posibilă erodare a raționamentului profesional.

[1] Acest articol analizează provocările tehnice legate de IA în întreprinderi, în special opacitatea și dependența de date.

IA se bazează pe „cutii negre”, deoarece algoritmul care transformă o masă de cunoștințe sub formă de răspunsuri simple și ușor de înțeles nu sunt cunoscute de către persoana care efectuează o căutare. Prin urmare, nu există transparență.

IA poate genera halucinații[2] , prezentând ca fiind corecte răspunsuri eronate în realitate. Într-adevăr, IA generativă, bazându-se pe resurse care pot fi falsificate, va produce erori care vor alimenta datele disponibile, care preluate la rândul lor de IA amplifică, printr-un efect de bulgăre de zăpadă, eroarea care va apărea astfel ca fiind din ce în ce mai „adevărată”. Acest lucru ridică problema calității și fiabilității răspunsurilor. Astfel, în medie, IA preia informații false în 26 % din cazuri[3]. Este evident că acest procent este enorm, iar un auditor nu poate accepta o astfel de proporție de erori.

Recurgerea la IA ridică, de asemenea, problema responsabilității auditorului. Având constrângeri puternice în materie de rentabilitate și timp, acesta este împins să-și automatizeze controalele, devine dependent de IA și își reduce nivelul de vigilență. Însă responsabilitatea nu poate fi împărțită între compania care a dezvoltat modelul de IA și auditor. În cazul unui scandal major de publicare a unei informații false validate de auditor, numai auditorul riscă închisoarea! El este singurul responsabil pentru concluziile raportului său, deși nu are mijloacele necesare pentru a deschide cutia neagră, adică pentru a controla procesul de producere a informațiilor. El trebuie atunci să recurgă la triangulare: să testeze rezultatul apelând la mai multe surse (ISSA 5000, § A36).

În fața unui volum masiv de date, a unor norme complexe și a riscurilor asociate distorsiunilor algoritmice, raționamentul profesional al auditorilor este intens solicitat. Nu mai este vorba doar de verificarea cifrelor sau de evaluarea indicatorilor izolați, ci de interpretarea rezultatelor obținute dintr-o interacțiune dinamică între oameni și mașini, într-un mediu marcat de provocări etice, tehnice și normative. Acest nou context impune auditorilor privind durabilitatea să dezvolte competențe specifice, să adopte strategii critice și colaborative și să-și regândească

[2] Cf. Martins, Seidel, & Beck (2023). Acest articol analizează în mod specific riscurile tehnice și halucinațiile în modelele generative.

[3] *Les Echos* din 16/7/2025, preluat de *Le Canard enchaîné* din 23/7/2025. Potrivit Perplexity (răspuns la promptul privind rata halucinațiilor din data de 25/7/2025) aceasta s-ar situa între 30 et 48 %.

metodele de analiză pentru a garanta fiabilitatea, transparența și responsabilitatea auditurilor efectuate. Raționamentul lor profesional trebuie să evolueze în mod corespunzător pentru a gestiona această complexitate crescândă, arbitrând în același timp între exploatarea contribuțiilor tehnologice și păstrarea discernământului critic, indispensabil pentru calitatea și integritatea auditului.

Construirea hibridă a judecății, între inteligența umană și inteligența artificială, deși implică riscuri, conturează probabil viitorul auditului de durabilitate. Reducerea acestor riscuri potențiale presupune însă consolidarea capacității auditorilor de:

- a înțelege funcționarea și limitele tehnice ale instrumentelor de IA generativă;
- a utiliza analiza critică pentru a interpreta, valida și completa rezultatele automatizate;
- a articula aceste contribuții tehnologice cu o cunoaștere aprofundată a cerințelor normative și reglementare, în special cele ale CSRD și ESRS.

5. Către un cadru conceptual al raționamentului profesional al auditorilor privind durabilitatea în era IA

Controlul legal al conturilor și al informațiilor privind durabilitatea este o „funcție de interes public” conform terminologiei europene, datorită rolului său esențial în asigurarea transparenței economice, a responsabilității sociale a întreprinderilor și a încrederii părților interesate.

În numele acestei funcții, controlul mobilizează raționamentul profesional al auditorilor în toată complexitatea sa, generată de intersecția a trei dimensiuni interdependente, așa cum sugerează și contextualizează **Figura nr. 1**.

Interconexiunea dintre :

– dimensiunea clasică a raționamentul profesional;

– dimensiunea normativă și reglementară privind informațiile de durabilitate;

– și dimensiunea tehnologică,

stă la baza propunerii noastre de cadru conceptual.

Figura nr. 1. Factori determinanți ai raționamentului profesional în auditul de durabilitate

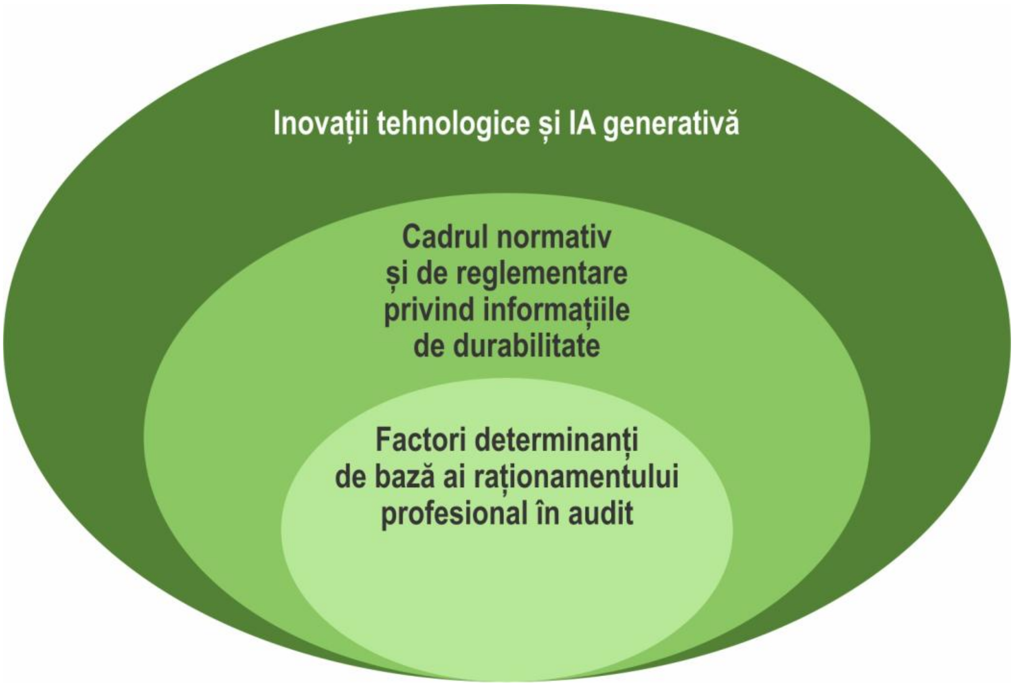

Sursa: proiecția autorilor

Persoanele care exercită această funcție sunt supuse unor norme de conduită profesională care fac obiectul unui cod mondial, *Codul de etică pentru profesioniștii contabili* al Consiliului internațional pentru standarde de etică pentru profesioniștii contabili (IESBA), unul dintre comitetele Federației Internaționale a Contabililor (IFAC). Acest cod este preluat de reglementările europene și de legislațiile naționale. Fie că este vorba de situații financiare sau de durabilitate, cerințele de comportament sunt identice (Niculescu & Burlaud, 2025), și anume: onorabilitate, competență, formare continuă, independență și obiectivitate, scepticism profesional, confidențialitate și secret profesional. Acesta este și cazul celor trei categorii de factori determinanți de bază care, potrivit teoriei lui Libby și Luft, influențează calitatea raționamentului profesional în audit: factorii cognitivi individuali, factorii contextuali și factorii organizaționali. Ei constituie fundamentul pe care se bazează orice decizie în materie de audit, oferind un cadru structurat pentru a analiza, interpreta și acționa în funcție de informațiile colectate.

În contextul specific al auditului privind durabilitatea, unde mizele sunt multidimensionale și standardele în continuă evoluție, acești factori de bază rămân esențiali. Cunoștințele tehnice, capacitatea de analiză, înțelegerea contextului specific al întreprinderii, precum și sprijinul unei organizări structurate și colaborative sunt indispensabile pentru a garanta rigurozitatea și relevanța concluziilor. Pentru auditorii de durabilitate, această bază cognitivă, contextuală și organizațională rămâne fundamentul indispensabil pe care se articulează competențele specifice legate de luarea în considerare a cerințelor reglementare și normative privind informațiile în materie de durabilitate, precum și premisa relevanței, transparenței și credibilității auditurilor de durabilitate.

Criteriile bine cunoscute în literatura de specialitate privind raționamentul profesional în audit sunt recontextualizate în **Tabelul nr. 1**, pentru a articula mai bine dimensiunile clasice ale judecății cu provocările emergente ale raționamentului profesional în auditul privind durabilitatea în era IA.

Tabelul nr. 1. Dimensiunea 1: Factori determinanți de bază ai raționamentului profesional al auditorilor de durabilitate

Criterii de analiză	Cunoștințe și competențe cheie asociate
1.1. Factori cognitivi individuali	*Cunoștințe și expertiză tehnică:* - Cunoștințe teoretice necesare pentru a asigura raportarea și capacitatea de a aplica aceste cunoștințe în practică - Cunoașterea standardelor de audit financiar și extrafinanciar - Cunoașterea referențialelor sectoriale - Capacitatea de a mobiliza bunele practici etc.
	Capacitate de analiză, sinteză și interpretare: - Spirit critic - Capacitate de structurare a unei situații complexe - Capacitatea de a interpreta abaterile și semnalele de risc etc.
	Vigilență și motivație personală: - Rigoare și constanță în muncă - Atitudine proactivă - Simț al responsabilității și etică personală etc.
1.2. Factori contextuali	*Capacitatea de contextualizare a situațiilor de audit:* - Înțelegerea mediului economic, social și de reglementare - Analiza aspectelor specifice entității - Adaptarea judecății la context etc.
	Gestionarea incertitudinii și complexității: - Capacitatea de a formula ipoteze - Evaluarea riscurilor în contexte incerte - Flexibilitate în ajustarea instrumentelor etc.
	Presiune temporală și constrângeri externe: - Prioritizarea sarcinilor - Capacitatea de a menține calitatea în condiții de constrângere - Rezistență la stres etc.

1.3. Factori organizaționali	*Aplicarea normelor și procedurilor interne:* - Respectarea metodologiilor interne - Rigoare în documentare - Capacitatea de a se integra într-un cadru organizațional etc.
	Formare și dezvoltare profesională continuă: - Actualizarea periodică a competențelor - Implicare în dezvoltarea cunoștințelor - Participarea la programe interne etc.
	Integrarea în dinamica echipei și supervizare: - Munca în colaborare - Schimb critic cu colegii - Acceptarea feedback-ului și a îndrumării ierarhice etc.

Sursa: proiecția autorilor

Cadrul normativ și de reglementare în materie de informare privind durabilitatea constituie o referință cheie pentru auditorii specializați în acest domeniu, stabilind cerințele de transparență, fiabilitate și comparabilitate a datelor ESG. Acest cadru, concretizat în special prin Regulamentul privind Taxonomia, Regulamentul SFRD, directivele CSRD și CSDDD și ESRS, precum și prin alte referințe internaționale, impune standarde precise cu privire la natura, calitatea și sfera informațiilor ce trebuie publicate. Pentru auditorii de durabilitate, stăpânirea acestui cadru normativ specific este esențială pentru a putea interpreta și aplica corect cerințele lor în procesul de audit, așa cum se arată în **Tabelul nr. 2**.

Tabelul nr. 2. Dimensiunea 2: Cadrul normativ și de reglementare

Criterii de analiză	**Cunoștințe și competențe cheie asociate**
2.1 Stăpânirea reglementărilor europene și internaționale în materie de informații privind durabilitatea	- Cunoștințe teoretice necesare din discipline relevante pentru asigurarea informațiilor privind durabilitatea - Cunoașterea aprofundată a cadrului reglementar și normativ în vigoare (Taxonomie, SFRD, CSRD, ESRS, CS3D...) - Lectura critică a standardelor transversale (ESRS 1 & 2) - Lectura critică a standardelor tematice (ESRS E1-E5, ESRS S1-S4, ESRS G1) etc.
2.2. Interpretarea operațională a cerințelor normative	- Capacitatea de a aplica aceste cunoștințe în practică - Capacitatea de analiză și interpretare a principiilor de bază ale informațiilor privind durabilitatea: dublă materialitate, DNSH, proporționalitate etc. - Capacitatea de a evalua alegerea întreprinderii în ceea ce privește aspectele materiale de durabilitate și informațiile pe care le-a identificat ca fiind materiale - Capacitatea de a evalua narativul întreprinderilor cu privire la procesele de analiză a materialității și de due diligence - Capacitatea de a selecta standardele/temele și subtemele relevante în concordanță cu aspectele materiale identificate - Capacitatea de a ierarhiza temele în funcție de dubla materialitate etc.
2.3. Integrarea cadrului normativ în planificarea auditului	- Elaborarea unui plan de audit aliniat la cerințele normative - Capacitatea de a traduce standardele în criterii de analiză auditabile - Argumentarea normativă a deciziilor - Identificarea riscurilor de neconformitate cu reglementările etc.
2.4. Adaptabilitate la schimbările normative	- Monitorizare activă a reglementărilor - Capacitatea de a-și revizui practicile în funcție de actualizarea procedurilor - Capacitate de a propune îmbunătățiri ale cadrului de reglementare și normativ etc.

Sursa: proiecția autorilor

Pentru a asigura armonizarea cunoștințelor în domeniu, legiuitorul european a indicat în mod clar materiile relevante pentru furnizarea cunoștințelor teoretice necesare auditorilor legali care trebuie să asigure informarea în materie de durabilitate, și anume:

a) cerințele legale și standardele privind pregătirea informațiilor anuale și consolidate în materie de durabilitate;

b) analiza privind durabilitatea;

c) procedurile de diligență rezonabilă în ceea ce privește aspectele de durabilitate;

d) cerințele legale și standardele de asigurare pentru informațiile privind durabilitatea (CSRD, 2022).

Prin consolidarea acestor factori determinanți, profesioniștii vor putea integra în misiunea lor cele patru axe de verificare specifice certificării informațiilor privind durabilitatea:

– relevanța procesului de analiză a dublei materialități și descrierea corectă a acestuia în declarația privind durabilitatea (în legătură cu procesul de due diligence);

– conformitatea informațiilor publicate în declarația privind durabilitatea cu legislația națională și cu ESRS (conform cărora informațiile privind durabilitatea trebuie să îndeplinească criteriile de relevanță, reprezentativitate, comparabilitate, verificabilitate și inteligibilitate);

– respectarea cerințelor de publicare a informațiilor prevăzute la articolul 8 din Regulamentul Taxonomie;

– conformitatea cu cerințele de etichetare a informațiilor privind durabilitatea.

Emergența inovațiilor tehnologice, în special a instrumentelor de IA generativă reprezintă o schimbare radicală care a transformat profund activitatea de audit, oferind noi posibilități de analiză și prelucrare a datelor. Pentru ca interacțiunea om-mașină în construirea în comun a raționamentului profesional să poată păstra independența și obiectivitatea auditorului, scepticismul său profesional, precum și confidențialitatea și secretul profesional, acesta trebuie să dezvolte competențe specifice, astfel cum se menționează în **Tabelul nr. 3**.

Tabelul nr. 3. Dimensiunea 3: Inovații tehnologice și IA generativă

Criteriu de analiză	**Cunoștințe și competențe cheie asociate**
3.1. Stăpânirea (gestionarea) instrumentelor de IA generativă	- Formare și experiență în utilizarea tehnologiilor IA (GPT, Claude, Copilotes, Perplexity etc.) - Competențe în domeniul ingineriei de prompt - Autonomie în utilizare - Competențe de integrare a instrumentelor în procesul de audit etc.
3.2. Cooperare om-mașină	- Capacitatea de a colabora eficient cu sistemele IA - Echilibru între judecata umană și recomandările IA - Asigurarea sinergiei dintre forțele umane și cele ale mașinilor etc.
3.3. Capacitatea de a interpreta recomandările IA	- Înțelegerea limitelor instrumentelor IA - Spirit critic față de sugestiile generate de IA - Capacitatea de a valida sau de a pune la îndoială analizele automate etc.
3.4. Gestionarea distorsiunilor algoritmice	- Cunoașterea tipurilor posibile de erori (de date, de antrenare, de formulare, de confirmare etc.) - Spirit critic față de rezultatele IA / Nu acceptați pasiv răspunsurile generate - Capacitatea de a pune sub semnul întrebării „neutralitatea” IA - Triangularea surselor / Corelarea răspunsurilor IA cu documente fiabile (norme, texte normative, rapoarte sectoriale, avize ale experților) - Evaluarea reprezentativității datelor utilizate / Capacitatea de a detecta dacă datele utilizate sau integrate de IA sunt părtinitoare (de exemplu, din punct de vedere geografic, sectorial, cultural) - Explicarea, în notele de audit, a limitelor tehnice și epistemice ale instrumentului IA utilizat etc.

Sursa: proiecția autorilor

Dimensiunea tehnologică, reprezentată de competențele legate de utilizarea IA generative, este o provocare cheie pentru raționamentul profesional al auditorilor de durabilitate. **Tabelul nr. 3** sintetizează competențele esențiale pentru integrarea acestor instrumente în practica de audit. Stăpânirea, gestionarea instrumentelor IA, inclusiv formarea specifică și *ingineria de prompt,* sunt necesare pentru a exploata pe deplin potențialul acestora. Autonomia utilizării și integrarea tehnologiilor în procesul de audit marchează o evoluție a practicilor tradiționale.

Gestionarea distorsiunilor algoritmice constituie o competență strategică majoră. Auditorii trebuie nu numai să identifice diferitele tipuri de erori care pot afecta rezultatele (date, instruire, formulare, confirmare etc.), ci și să adopte strategii riguroase de validare, cum ar fi triangularea surselor și verificarea încrucișată cu documente fiabile și păreri ale experților. Această vigilență este esențială pentru a evita erorile sistematice sau reprezentările eronate în analiza datelor privind durabilitatea.

Toate aceste elemente arată cum integrarea IA în auditul privind durabilitatea transformă raționamentul profesional prin combinarea competențelor tehnice cu colaborarea om-mașină, analiza critică și rigoarea metodologică, cu scopul de a răspunde, sub constrângere temporală, la cerințele sporite de calitate și etică din era IA.

6. Rezultatele cercetării și concluziile

Cercetarea documentară, în special analiza aprofundată a cadrului normativ european și internațional în materie de durabilitate, precum și numeroasele schimburi informale cu profesioniști din domeniul contabilității ne-au permis să schițăm un cadru conceptual al raționamentului profesional al auditorilor privind durabilitatea într-un context marcat de penetrarea accelerată a instrumentelor de inteligență artificială. Acest cadru, fără îndoială perfectibil, așa cum au arătat rezultatele *focus grupului,* constituie o primă bază de reflecție teoretică privind formarea raționamentul profesional în era mutațiilor normative și tehnologice.

Utilizarea unui *focus grup* cu auditori practicieni a fost considerată o abordare metodologică relevantă pentru validarea grilei conceptuale propuse în cadrul acestei cercetări. Prin mobilizarea a douăzeci de profesioniști în cadrul unei sesiuni de 90 de minute, obiectivul a fost nu numai de a testa relevanța teoretică a cadrului elaborat, ci și de a verifica operaționalitatea acestuia în practicile de audit de durabilitate, un domeniu încă în curs de structurare. Concluziile *grupului de discuții* sunt următoarele:

1. Pertinența dimensiunilor cadrului teoretic identificat

Prima concluzie notabilă se referă la validarea generală a primei dimensiuni a grilei, centrată pe factorii cognitivi, contextuali și organizaționali ai raționamentului profesional. Faptul că aceste dimensiuni au fost recunoscute ca fiind reprezentative pentru realitățile din teren tinde să confirme transpunerea modelelor teoretice tradiționale de judecată în audit (Libby & Luft, 1993) în contextul specific al auditului de durabilitate. Acest lucru sugerează că, în ciuda evoluțiilor profesiei, fundamentele raționamentului profesional rămân stabile, chiar dacă trebuie extinse.

2. Limite în adoptarea cadrului de reglementare

În schimb, a doua dimensiune, referitoare la cadrul normativ și reglementar specific informațiilor privind durabilitatea (CSRD, ESRS, taxonomie), a dat naștere la schimburi mai restrânse. Această situație relevă o diferență de maturitate profesională: doar 20 % dintre participanți aveau o bună cunoaștere a cadrului normativ, în timp ce 30 % aveau o cunoaștere slabă. Această constatare reflectă atât caracterul recent și complex al dispozitivelor europene, cât și necesitatea formării continue, în special în domeniul durabilității. Acest deficit de cunoaștere normativă constituie o limită în exercitarea unui raționament profesional informat și arată că îmbunătățirea competențelor în materie de reglementare este o condiție prealabilă pentru integrarea efectivă a grilei propuse în practică.

3. Pertinența grilei în fața schimbărilor ESG și tehnologice

Participanții au recunoscut în general relevanța grilei în contextul evoluției cerințelor de reglementare europene și al apariției noilor tehnologii (IA generativă, instrumente de *data mining* etc.). Cu toate acestea, având în vedere că aceste transformări sunt în curs de stabilizare, discuțiile au arătat că integrarea efectivă a acestor instrumente în practicile de audit rămâne încă eterogenă și, uneori, puțin reflexivă. Acest lucru confirmă necesitatea co-construirii judecății om-mașină, dar și a consolidării formării în ceea ce privește dimensiunile tehnologice și etice ale activității de audit, într-o logică anticipativă.

4. Un răspuns parțial la întrebarea de cercetare

În cele din urmă, întrebarea pusă de această cercetare: Ce cadru conceptual poate ghida formarea raționamentului profesional a auditorilor privind durabilitatea într-un context de schimbări normative și tehnologice? găsește un răspuns parțial. Deși validarea cadrului nu este integrală, feedback-ul grupului de discuții constituie un sprijin empiric solid pentru a rafina grila și a identifica axe de consolidare, în jurul:

- modelării dinamice a raționamentului profesional în contexte incerte;
- unei mai bune formalizări a indicatorilor practici asociați fiecărui criteriu;
- apropierii ESRS și a articolului 8 din Taxonomie de către auditori;
- și a construirii unei etici profesionale „augmentate" în era IA.

În concluzie, această cercetare oferă o bază conceptuală structurantă dar parțială, care trebuie aprofundată prin lucrări viitoare, în concordanță cu feedback-ul din practica aplicării reglementărilor europene privind raportarea de durabilitate. Acestea vor trebui, de asemenea, să facă bilanțul fuziunii accelerate om-mașină în practica auditului în materie de durabilitatea și în formarea raționamentului profesional.

Bibliografie

Cărți și articole

1. Barocas, S., Hardt, M., & Narayanan, A. (2019). Fairness and machine learning, https://fairmlbook.org,
2. Beck, U. (1992), Risk Society. Towards a New Modernity, *SAGE Publications Ltd*
3. Berger, P. L. & Luckmann, T., (1966). The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge, *Anchor*
4. Bertalanffy, von L., (1969), General system theory: foundations, development, applications. *Ed. G. Braziller*
5. Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2017). Artificial intelligence, for real. *Harvard Business Review*, 95(4), 108-116.
6. Burlaud, A. (1995). *Contrôle de gestion : le développement de l'intelligence organisationnelle.* (leçon inaugurale placée sous la présidence de Louis Schweizer, président de Renault), CNAM, https://shs.hal.science/halshs-04464282
7. Burlaud, A. & Pérez, R. (2012). La comptabilité est-elle un bien commun ?, în „Comptabilité, société, politique. Mélanges en l'honneur du professeur Bernard Colasse", *Economica*
8. Burlaud, A., Niculescu, M. (2016). Un droit comptable ouvert au jugement professionnel : menace ou opportunité ?, *Revue française de comptabilité*, n° 500, juillet-août.
9. Burlaud, A., (2022). Comptabilités. L'empire des nombres. *EMS*
10. DiMaggio, P. J. & Powell, W. W. (1983). The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields, *American Sociological Review*, Vol. 48, nr. 2, p. 147-160.
11. Durkheim, E. (1911). Jugement de valeur et jugement de réalité. http://kieranhealy.org/files/misc/durkheim-jugements-text.pdf
12. Flavell, J. H. (1979). Metacognition and cognitive monitoring: A new area of cognitive-developmental inquiry. *American Psychologist, 34*(10), 906-911. https://doi.org/10.1037/0003-066X.34.10.906
13. Floridi, L. & Cowls, J. (2019). A Unified Framework of Five Principles for AI in Society. https://doi.org/10.1162/99608f92.8cd550d1
14. Foucault, M. (1975). Surveiller et punir : Naissance de la prison. *Gallimard*.
15. Gilles, B. (dir.), (1978). Histoire des techniques. Technique et civilisations. Technique et sciences. *NRF*.
16. Habermas, J. (1984). The theory of communicative action (T. McCarthy, Trans., Vol. 1). *Beacon Press*. (Originaly published 1981)
17. Hollan, J., Hutchins, E., & Kirsh, D. (2000). Distributed cognition: Toward a new foundation for human-computer interaction. *ACM Transactions on Computer-Human Interaction, 7*(2), 174-196. https://doi.org/10.1145/353485.353487
18. Hutchins, E. (1995). Cognition in the wild. *MIT Press*.
19. Krishnan, G. V., & Wang, Y. (2024). Artificial intelligence and the integrated audit of financial and sustainability reports. *Journal of Accounting Research, 62*(1), 203-241. https://doi.org/10.1111/1475-679X.12407
20. Lalande, A. (1983). Vocabulaire technique et critique de la philosophie, *PUF*
21. Lavalette, G. & Niculescu, M. (1999), Les stratégies de croissance. *Editions d'Organisation*

22. Libby, R., & Luft, J. (1993). Determinants of judgment performance in accounting settings: Ability, knowledge, motivation, and environment. *Accounting, Organizations and Society, 18*(5), 425-450.
23. Martins, A., Seidel, S., & Beck, R. (2023). Generative AI: A new challenge for digital innovation research. *Business & Information Systems Engineering*, 65(4), 453-463. https://doi.org/10.1007/s12599-023-00785-9
24. Ménard, L. *et al.* (2004). Dictionnaire de la comptabilité et de la gestion financière. *ICCA, OEC, CNCC, IRE*.
25. Niculescu, M. & Galabov, A. (2019). Epistemologia cercetării în științele organizațiilor, *Ed. Pro-Universitaria*
26. Niculescu, M. & Burlaud, A. (2023), From Non-Financial Disclosure to Sustainability Reporting: New Challenge for Financial Analysts and Auditors, *Audit Financiar* nr. 4, p. 685-714; Traducere în limba română: De la declaraţia nefinanciară la raportarea privind durabilitatea: noi provocări pentru analiştii şi auditorii financiari, *Audit Financiar* nr. 4, p. 581-611
27. Niculescu, M. & Voicu C., (2024). Le passage de la *soft law* à la *hard law* en matière de durabilité. L'impact du nouveau rapport entre les règles de droits et la réalité sociale sur la théorie et la pratique du management, *The 5th International Conférence GIKS 2024 Global Interferences of Knowledge Society*, 24-25 octombrie, Universitatea Valahia Târgoviște
28. Niculescu, M., Burlaud, A. & Predescu L. (2024). Expectation Gap: the Story of the Auditor's Necessary and Impossible Mission, *Audit Financiar*, vol. XXII, nr. 4(176), pp. 695-723; Traducere în limba română: Expectation gap: istoria unei misiuni necesare și imposibile a auditorului, *Audit Financiar*, vol. XXII, nr. 4(176), pp. 533-611, DOI: 10.20869/AUDITF/2024/176/023
29. Niculescu, M. & Burlaud, A. (2025), Durabilité et RSE. Analyse et audit de durabilité. *Foucher*
30. Norman, D. A. (1993). Things that make us smart: Defending human attributes in the age of the machine. *Addison-Wesley*.
31. Schutz, A. (1967). The phenomenology of the social world. (Walsh & Lehnert, Trans.). *Northwestern University Press*. (Original work published 1932)
32. Trist, F. E. & Emery, E. L. (1973), Towards A Social Ecology: Contextual Appreciation of the Future in the Present. *Plenum Press*
33. Trotman, K. T. (2014). Professional judgment in auditing. *Accounting & Finance, 54*(S1), 49-67. https://doi.org/10.1111/acfi.12053
34. Zhang, B., & Xu, H. (2022). A systematic literature review of explainable artificial intelligence in finance and auditing. *Expert Systems with Applications*, 195, 116662. https://doi.org/10.1016/j.eswa.2022.116662

Legislație și reglementări

1. Consiliul pentru Standarde Internaționale de Audit și Asigurare (IAASB) (2024), *Standardul internațional privind asigurarea durabilității (ISSA) 5000 Cerințe generale pentru misiunile de asigurare a durabilității.*
2. Directiva (UE) 2022/2464 a Parlamentului European și a Consiliului din 14 decembrie 2022 *de modificare a Regulamentului (UE) nr. 537/2014 și a Directivelor 2004/109/CE, 2006/43/CE și 2013/34/UE în ceea ce privește publicarea de informații privind durabilitatea de către întreprinderi /* CSRD (Corporate Sustainability Reporting Directive)
3. Directiva (UE) 2025/5678 a Parlamentului European și a Consiliului din 20 martie 2025 *de modificare a Directivei 2013/34/UE în ceea ce privește publicarea de informații privind durabilitatea de către întreprinderi* (Directiva Omnibus).
4. Regulamentul (UE) 2020/852 al Parlamentului European și al Consiliului din 18 iunie 2020 *de stabilire a unui cadru pentru promovarea investițiilor durabile și de modificare a Regulamentului (UE) 2019/2088* (denumit „Regulamentul privind taxonomia") *și regulamentele sale delegate*.
5. Regulamentul (UE) 2024/1086 al Parlamentului European și al Consiliului din 21 mai 2024 *de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială.*
6. Regulamentul delegat (UE) 2021/2178 al Comisiei din 6 iulie 2021 *de completare a Regulamentului (UE) 2020/852 al Parlamentului European și al Consiliului prin precizări privind conținutul și prezentarea informațiilor pe care întreprinderile care fac obiectul articolului 19a sau al articolului 29a din Directiva 2013/34/UE trebuie să le publice cu privire la activitățile lor economice durabile din punct de vedere al mediului, precum și metoda de urmat pentru a se conforma acestei obligații de informare* (Regulament delegat articolul 8)
7. Regulamentul delegat (UE) 2023/2772 al Comisiei din 31 iulie 2023 *de completare a Directivei 2013/34/UE a Parlamentului European și a Consiliului în ceea ce privește standardele de informare în materie privind durabilitatea* (ESRS)
8. Regulamentul delegat (UE) 2023/2772 al Comisiei din 31 iulie 2023 *de completare a Directivei 2013/34/UE a Parlamentului European și a Consiliului în ceea ce privește standardele de informare în materie de durabilitate*.

Audit Financiar, XXIII, Nr. 4(180)/**2025**, *668-681*
ISSN on-line: 1844-8801

Lucrare prezentată la cel de-al IX-lea Congres al profesiei de auditor financiar din România

Studiu empiric privind analiza relației dintre relevanța raportării performanței de sustenabilitate și performanța financiară a companiilor

Drd. Mihaela NEACȘU,

Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, e-mail: mihaelaneacsu08@yahoo.com

Rezumat

Companiile sunt interesate, în prezent, nu doar de performanța financiară, ci și de practicile sociale și de mediu realizate. Evaluarea performanței companiilor din perspectiva sustenabilității, implică măsurarea capacității de a obține profit pe termen lung a acestora, permițând o supraviețuire sustenabilă prin diminuarea riscurilor într-un mediu dinamic și deosebit de complex.

Triple Bottom Line (TBL) poate fi considerată o strategie importantă de urmat în fața uneia dintre cele mai mari provocări ale afacerilor actuale, obținerea sustenabilității. Deși dimensiunea economică a TBL este foarte importantă în competitivitatea afacerilor, totuși sustenabilitatea financiară nu este destul de aprofundată în cercetare și strategiile de management al afacerilor. Autorul consideră că este necesară aprofundarea cunoștințelor privind relația dintre practicile de afaceri sustenabile și performanța financiară a companiilor. Studiul actual își propune să analizeze influența celor trei dimensiuni TBL asupra performanței financiare a companiilor.

Utilizând analiza de regresie a datelor panel, autorul și-a propus să testeze în ce măsură performanța financiară a companiilor cotate la BVB este influențată de raportarea performanței de sustenabilitate. Studiul examinează impactul raportării performanței de sustenabilitate prin cadrul Triple Bottom Line (TBL) asupra performanței financiare a companiilor cotate la Bursa de Valori București (BVB) pe piața Reglementată, la categoriile Premium, Standard și Int'l, în perioada 2018 - 2023.

Vă rugăm să citați acest articol astfel:
Neacșu, M., (2025), Empirical Study on the Analysis of the Relationship between the Relevance of Sustainability Performance Reporting and the Financial Performance of Companies, *Audit Financiar*, vol. XXIII, no. 4(180)/2025, pp.778-790, DOI: 10.20869/AUDITF/2025/180/023

Link permanent pentru acest document:
http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2025/180/023
Data primirii articolului: 17.07.2025
Data revizuirii: 30.07.2025
Data acceptării: 3.10.2025

În vederea calculării indicatorilor financiari utilizați în studiu și a gradului de raportare şi de conformitate cu cerinţele de sustenabilitate, s-au analizat rapoartele anuale și rapoartele de sustenabilitate ale companiilor selectate, publicate pe site-ul oficial al Bursei de Valori București, cât şi de pe site-urile acestora pe o perioadă de șase ani (2018-2023).

Rezultatele studiului susțin că performanța financiară a companiilor cotate la BVB pe piața Reglementată, la categoriile Premium, Standard și Int'l, în perioada 2018-2023 este influențată pozitiv și semnificativ de raportarea de sustenabilitate.

Cuvinte cheie: *Triple Bottom Line; performanță de sustenabilitate; performanță financiară; dezvoltare sustenabilă;*

Clasificare JEL: *G34, M41, M14*

1. Introducere

Problemele de sustenabilitate au început să fie abordate și în economiile emergente din Uniunea Europeană mai mult începând cu anul 2016, datorită adoptării Directivei 2014/95/EU, cu aplicabilitate de la 1 ianuarie 2017, și OMFP 1938/2016, prin care s-a introdus Declarația nefinanciară. Astfel, companiile sunt obligate să publice informații de sustenabilitate.

Companiile din țările emergente, pentru a ține pasul cu ritmul dezvoltării afacerilor, trebuie să-și schimbe mentalitatea în adoptarea strategiilor de afaceri, insistându-se pe tranziția de la dezvoltarea tradițională la dezvoltarea sustenabilă, prin care performanța de sustenabilitate, etica și colaborarea în afaceri, încrederea și respectul sunt pilonii și stimulii de dezvoltare a unei economii morale și bazate pe încredere.

Succesul unei companii în afaceri depinde atât de performanța financiară, cât și de performanța de sustenabilitate obținută. Companiile înregistrează presiune din ce în ce mai mare în maximizarea profitului și a productivității dar, în același timp, se confruntă și cu presiunea investitorilor, partenerilor de afaceri și a instituțiilor publice de a întreprinde acțiuni de sustenabilitate.

Raportarea de sustenabilitate a devenit un instrument important de comunicare a performanței de sustenabilitate către investitori și alte persoane interesate (Camilleri, 2015; Arvidsson & Dumay, 2022), contribuind la alinierea companiilor cu obiectivele de dezvoltare sustenabilă (SDGs) (Beretta *et al.*, 2025). Conform directivelor stabilite la Summitul ONU Rio+20, aceste obiective trebuie să fie măsurabile, axate pe cele mai recente cercetări și trebuie să se aplice atât țărilor dezvoltate, cât și celor în curs de dezvoltare. Aderarea la aceste obiective de sustenabilitate denotă un nivel mai ridicat de transparență și informare, contribuind la îmbunătățirea practicilor de sustenabilitate (Erin *et al.*, 2022).

Companiile își prezintă informațiile relevante în materie de performanța de mediu, socială și de guvernare într-un singur document prin raportul de sustenabilitate. Pe plan internațional se observă o atenție sporită acordată raportării non-financiare (Nechita, 2021). Raportarea de informații non-financiare a fost voluntară în România până la apariția Directivei 2014/95/EU, cu aplicabilitate de la 1 ianuarie 2017 și adoptată prin Ordinul ministrului finanțelor publice 1938/2016 și Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 3456/2018, prin care s-a introdus *Declarația nefinanciară* în rapoartele anuale (Marinescu, 2020). Conform acestei directive, organizațiile care depășesc un număr mediu de 500 de angajați sunt obligate să întocmească un raport non-financiar pentru exercițiul financiar anterior. Prin Ordinul ministrului finanțelor nr. 85/2024 privind reglementarea aspectelor referitoare la raportarea durabilității, începând cu întocmirea situațiilor financiare anuale 2024, entitățile mijlocii și mari de interes public au obligația să elaboreze, să publice și să supună auditării raportările de durabilitate.

Un cadru de măsurare a sustenabilității este propus de Ekington (1997), numit Modelul celor trei piloni ai performanței (Triple Bottom Line). Triple Bottom Line (TBL) încorporează trei dimensiuni ale performanței: socială, de mediu și economică. Pentru un real succes în afaceri, Loviscek (2021) susține integrarea în planurile de afaceri ale companiilor a dimensiunilor performanței TBL. Deși a fost lansat acum 28 de ani, modelul TBL este o provocare pentru strategiile de afaceri prin încorporarea de noi instrumente de protejare a oamenilor și de evaluare a prejudiciilor cauzate societății și mediului (Griggs *et al.*, 2013). Raportarea Triple Bottom Line este considerată o abordare cuprinzătoare pentru atingerea sustenabilității, integrând raportarea problemelor de mediu, sociale și financiare (Assaf *et al.*, 2012).

Literatura de specialitate susține că raportarea TBL denotă avantaje și performanțe ridicate ale companiilor (Ittner *et al.*, 2003), totuși există puține dovezi concrete privind aceste avantaje și performanțe înregistrate (Assaf *et al.*, 2012). În această lucrare ne propunem să examinăm impactul calității de raportare a performanței de sustenabilitate prin cadrul Triple Bottom Line (TBL) asupra performanței financiare a companiilor cotate la Bursa de Valori București (BVB) pe piața Reglementată, la categoriile Premium, Standard și Int'l, în perioada 2018-2023.

2. Revizuirea literaturii de specialitate

Analiza relației dintre sustenabilitatea companiilor și performanța financiară a acestora are în vedere teoria părților interesate (Hussain *et al.*, 2018). Printr-un comportament etic, companiile dezvoltă relații puternice cu părțile interesate, dobândind avantaje competitive (Nogueira *et al.*, 2024). Pentru atenuarea presiunilor părților interesate (investitori, furnizori, clienți, comunități, guverne, concurenți, organizații nonguvernamentale etc.), implementarea strategiilor de management sustenabil devine crucială (Wolf, 2014; Haleem *et al.*, 2022).

Literatura susține că o raportare financiară și nonfinanciară vastă și explicită solicită companiilor și managerilor o transparență ridicată privind comunicarea către părțile interesate, dar și o anticipare a greșelilor sau a strategiilor aplicate în situația de performanțe scăzute (Ekington, 1997; Bohdanowicz & Martinac, 2003; Ittner *et al.*, 2003). Astfel, raportarea TBL informează despre structurile organizaționale ale companiei și performanțele înregistrate în practicile de mediu, sociale și financiare.

Cadrul TBL este considerat un instrument vital pentru companiile preocupate de problemele de sustenabilitate, prin oferirea unei abordări integrate a evaluării performanței companiilor și promovarea unui punct de vedere cuprinzător asupra succesului corporativ (Ekington, 1997; Elkington, 2006). Raportarea performanței de sustenabilitate prin cadrul Triple Bottom Line (TBL) presupune o raportare integrată a problemelor de mediu, sociale și economice (Assaf *et al.*, 2012).

În vederea promovării rezilienței, inovației și sustenabilității companiilor, cadrul TBL este tratat prin perspectiva abordării holistice, bazat pe interacțiunea complexă dintre factorii economici, de mediu și sociali (Kumar & Goswami, 2019). Recunoașterea interconectării dintre succesul companiilor și bunăstarea societății sugerează că integrarea principiilor TBL devine un imperativ moral, necesar în vederea obținerii de avantaje competitive (Ferro *et al.*, 2017).

Relația dintre performanța de sustenabilitate și performanța financiară a companiilor este un subiect larg dezbătut în literatură. Studiul realizat de cercetătorii Friede *et al.* (2015) denotă că începând cu anul 1970 a început să se studieze relația dintre criteriile de mediu, sociale și de guvernanță (ESG) și performanța financiară corporativă, publicându-se peste 2000 de studii empirice. Globalizarea pieței, dar și a cererii a condus la implementarea practicilor sociale, de mediu și economice în companii (Lassala *et al.*, 2017).

Astfel, companiile trebuie să devină mult mai responsabile în dezvoltarea activității economice, fiind interesate de îmbunătățirea reputației și a imaginii organizaționale și de impactul comportamentului lor etic, social și de mediu asupra comunității din care fac parte (Adams, 2002). Companiile responsabile din punct de vedere social pun pe același plan interesele acționarilor cu interesele sociale, comunitare și de mediu (Van de Velde *et al.*, 2005). Van de Velde *et al.* (2005) susțin că organizațiile cu rating ridicat de sustenabilitate înregistrează performanțe financiare ridicate în comparație cu cele cu rating scăzut de sustenabilitate.

În opinia lui Hussain *et al.* (2018) companiile care investesc mai mult în sustenabilitate, dobândind vizibilitate și notorietate ridicată, obțin performanțe ridicate. Studiul propus de Küçükbay and Sürücü (2019) militează pentru implementarea practicilor sustenabile, argumentând că investiția companiilor în sustenabilitate declanșează beneficii nenumărate, precum relații profitabile cu părțile interesate, imagine publică mai bună și performanțe financiare ridicate. Alți cercetători (Zhao *et al.*, 2018; Brogi & Lagasio, 2019; Zhou *et al.*, 2024), investigând relația dintre scorul ESG și performanța financiară a companiilor, au argumentat că stimularea performanței ESG conduce la performanțe financiare excelente. Nguyen *et al.* (2021) consideră că sincronizarea intereselor managementului companiei cu cele ale investitorilor consolidează relația performanță financiară – performanță de mediu.

Alți cercetători (Waddock & Graves, 1997; Surroca *et al.*, 2010; Tien *et al.*, 2020; Gutiérrez-Ponce & Wibowo, 2024; Rahi *et al.*, 2024) susțin că performanța de sustenabilitate nu influențează performanța financiară. În țările capitaliste, impactul sustenabilității asupra performanței financiare este evaziv (Rahi *et al.*, 2024). Cercetătorii consideră că barierele identificate în implementarea eficientă a acestei relații sunt înțelegerea precară a problemelor de responsabilitate socială corporativă (CSR) în mediul de afaceri, lipsa resurselor pentru implementarea standardelor CSR în companiile mici și mijlocii, dar și lipsa unei culturi privind responsabilitatea socială corporativă.

În schimb, studiile cercetătorilor (Duque-Grisales & Aguilera-Caracuel, 2021; Jyoti & Khanna, 2021) susțin o relație negativă și semnificativă între performanța de sustenabilitate și performanța financiară. Cauzele acestor rezultate sunt explicate prin faptul că modul de implementare și costurile inițiativelor ESG nu sunt raportate destul de vizibil, neasigurând popularitatea acestora.

Având în vedere măsurile întreprinse în direcția promovării sustenabilității, studiul își propune să identifice dacă există o legătură între raportarea informațiilor privind performanța de sustenabilitate și profitabilitatea companiile cotate la Bursa de Valori București pe piața Reglementată, la categoriile Premium, Standard și Int'l, în perioada 2018-2023.

Astfel, propunem următoarele ipoteze de cercetare:

H1a: Există o relație semnificativă între raportarea performanței de mediu (EP) și rentabilitatea activelor (ROA) a companiilor cotate la BVB.

H1b: Există o relație semnificativă între raportarea performanței de mediu (EP) și rentabilitatea capitalului propriu (ROE) a companiilor cotate la BVB.

H2a: Există o relație semnificativă între raportarea performanței sociale (SP) și rentabilitatea activelor (ROA) a companiilor cotate la BVB.

H2b: Există o relație semnificativă între raportarea performanței sociale (SP) și rentabilitatea capitalului propriu (ROE) a companiilor cotate la BVB.

H3a: Există o relație semnificativă între raportarea performanței economice (FP) și rentabilitatea activelor (ROA) a companiilor cotate la BVB.

H3b: Există o relație semnificativă între raportarea performanței economice (FP) și rentabilitatea capitalului propriu (ROE) a companiilor cotate la BVB.

H4a: Există o relație semnificativă între raportarea sustenabilității (S) și rentabilitatea activelor (ROA) a companiilor cotate la BVB.

H4b: Există o relație semnificativă între raportarea sustenabilității (S) și rentabilitatea capitalului propriu (ROE) a companiilor cotate la BVB.

3. Metodologia cercetării

Având în vedere măsurile întreprinse în direcția sustenabilității, studiul prezent își propune analiza măsurii în care performanța financiară a companiilor cotate la Bursa de Valori București (BVB) este influențată de raportarea aspectelor privind performanța de sustenabilitate. Variabila dependentă este performanța financiară. Indicatorii rentabilitatea activelor (ROA) și rentabilitatea capitalurilor proprii (ROE) sunt utilizați în acest studiu ca indicatori de măsurare a performanței financiare.

3.1. Variabilele și eșantionul analizat

Din numărul total de 86 de companii ale căror valori mobiliare sunt tranzacționate la BVB (2024) pe piața Reglementată, la nivelul secțiunilor Premium, Standard și Int'l (www.bvb.ro, accesat în 30.11.2024) au fost excluse din eșantion 13 companii, din care 6 companii sunt în reorganizare sau insolvență, 6 companii nu prezintă rapoarte în perioada analizată, iar o companie este netranzacționabilă.

Gruparea companiilor din eșantion în funcție de domeniul de activitate s-a realizat pornind de la clasificarea realizată de cercetătorii Sierra *et al.* (2013), așa cum este reprezentată în **Tabelul nr. 1**.

Evaluarea performanței de sustenabilitate în rapoartele anuale și cele de sustenabilitate publicate pe site-urile proprii și pe site-ul Bursei de Valori București (BVB) a 73 de companii în perioada 2018-2023 se realizează cu ajutorul unui sistem de măsurare a sustenabilității, numit Triple Bottom Line (TBL). Pentru măsurarea performanței financiare propunem indicatorii financiari rentabilitatea capitalului propriu (ROE) și rentabilitatea activelor (ROA) (Zeitun & Tian, 2007; Karanovic *et al.*, 2020; Danso *et al.*, 2021).

Pentru a determina indicatorii financiari utilizați în studiu și gradul de adoptare şi de conformitate cu cerinţele de sustenabilitate, am analizat rapoartele anuale și rapoartele de sustenabilitate ale companiilor selectate, publicate pe site-ul oficial al bazei de date Bursa de Valori București, cât şi de pe site-urile acestora pe o perioadă de șase ani (2018-2023).

Tabelul nr. 1. Clasificarea pe domenii de activitate a companiilor incluse în eșantionul analizat

Nr. crt.	Domeniu de activitate	Total	Incluse în studiu	Eliminate
1	Industria bunurilor de larg consum	14	13	1
2	Industria petrolului și energiei	18	16	2
3	Materiale de bază, construcții și utilități	29	24	5
4	Servicii	6	6	0
5	Servicii financiare	15	12	3
6	Tehnologie și telecomunicații	4	2	2
	Total	86	73	13

Sursa: prelucrare proprie

Tabelul nr. 2 însumează variabilele utilizate în investigarea ipotezelor propuse spre cercetare. Variabilele dependente sunt rentabilitatea activelor (ROA) și rentabilitatea capitalurilor proprii (ROE), ca indicatori ai performanței financiare pentru companiile selectate. În literatură am identificat o serie de studii ce utilizează ROA (Brick *et al.*, 2006; Brown & Caylor, 2006; Jackling & Johl, 2009; Zabri *et al.*, 2016; Karanovic *et al.*, 2020) și ROE (Lo, 2003; Zabri *et al.*, 2016; Karanovic *et al.*, 2020), ca indicatori reprezentativi ai performanței financiare.

Indicatorul ROA indică câștigul generat de activele disponibile (Epps & Cereola, 2008) și încorporează profitabilitatea și eficiența companiei pentru investitori, reprezentând performanța reală a companiei (Ponnu, 2008). Indicatorul ROE este considerat un indicator de încredere privind performanța companiilor (Johnson & Greening, 1999), atât pe termen scurt, cât și pe termen lung pentru investitori, măsurând profitul generat de companie utilizând investițiile (Epps & Cereola, 2008).

Tabelul nr. 2. Variabilele utilizate în studiu

Variabile	Perioada	Indicatori	Formulă
		Variabile dependente	
Rentabilitatea activelor	2018-2023	ROA	Rezultatul net / Total Active
Rentabilitatea capitalului propriu	2018-2023	ROE	Rezultatul net / Capital propriu
		Variabile independente	
Performanța de mediu	2018-2023	EP	Total scor/Scor optim de raportare
Performanța socială	2018-2023	SP	Total scor/Scor optim de raportare
Performanța economică	2018-2023	FP	Total scor/Scor optim de raportare
Performanța de sustenabilitate	2018-2023	S	Total scor/Scor optim de raportare
		Variabile de control	
Mărimea companiei	2018-2023	SZ	Log din Total active
Levierul financiar	2018-2023	LEV	Total datorii / Total active

Sursa: prelucrare proprie

Variabilele independente utilizate în studiu sunt parametrii de performanță a sustenabilității, raportați de companiile cotate la BVB în rapoartele anuale sau de sustenabilitate. Pe baza literaturii de specialitate (Küçükbay & Sürücü, 2019; Duque-Grisales & Aguilera-Caracuel, 2021; Jyoti & Khanna, 2021) am identificat criteriile aferente raportării celor trei dimensiuni ale performanței de sustenabilitate (performanța de mediu, performanța socială și performanța economică). Conformitatea rapoartelor companiilor analizate a fost măsurată pentru cele trei dimensiuni (economică, socială şi de mediu) folosind scoruri de la 0 la 2. Astfel, valorile 2, 1 și 0 înseamnă informații complete, informații incomplete, respectiv, fără informații despre sustenabilitate. Scorul optim de raportare pentru companii este 22 (**Tabelul nr. 3**).

Prima componentă a sustenabilității este performanța de mediu (EP), care reflectă practicile de management ale companiei privind managementul riscurile de mediu și este un indicator generat dintr-un scor obținut prin identificarea punctelor tari și slabe ale companiilor cu privire la raportarea informațiilor despre protejarea mediului înconjurător, precizarea activităților privind protejarea mediului înconjurător, prezentarea nivelului de poluare, litigii de mediu și nivelul de cercetare și dezvoltare. Performanța socială (SP) încorporează responsabilitatea companiilor față de comunitate și reputația acesteia în gestionarea problemelor sociale, și include informații despre structura angajaților, relațiile dintre management și angajați, litigii cu angajații și realizarea de donații. Performanța economică (FP) analizează gradul în care managementul companiei acționează în interesul investitorilor și reflectă capacitatea acestuia de a conduce și dirija activitățile cu scopul generării de profituri. Acest indicator este generat prin identificarea punctelor tari și slabe ale companiilor cu privire la politicile de management al riscului, valorile cash flow-ului și rezultatului net. Ultimul indicator este performanța de sustenabilitate (S), fiind un scor combinat și ponderat al celor trei subcomponente ale performanței sustenabile: performanța de mediu, socială și economică.

Tabelul nr. 3. Indicatorii aferenți raportării sustenabilității

Performanța de sustenabilitate		Scor optim de raportare
Performanța de mediu (EP)	Informații privind protejarea mediului înconjurător	2
	Precizarea de activități privind protejarea mediului înconjurător	2
	Prezentarea nivelului de poluare	2
	Litigii de mediu	2
	Nivelul de cercetare și dezvoltare	2
Performanța socială (SP)	Structura angajaților	2
	Relațiile dintre management și angajați	2
	Litigii cu angajații	2
	Donații	2
Performanța economică (FP)	Politicile de management al riscului	2
	Cash flow (pozitiv-1, negativ - 0)	1
	Rezultatul net (pozitiv-1, negativ - 0)	1
Sustenabilitate (S)	Total	22

Sursa: prelucrare după Küçükbay and Sürücü (2019), Duque-Grisales and Aguilera-Caracuel (2021), Jyoti and Khanna (2021)

La sfârșit am inclus variabilele de control, Mărimea Companiei (SZ) și Levierul financiar (LEV) în modelul econometric (Nguyen *et al.*, 2021).

3.2. Statistica descriptivă și corelația

În **Tabelul nr. 4** sunt calculate media, abaterea standard și valorile minme și maxime ale variabilelor independente, dependente și de control pentru eșantionul selectat. Informațiile prezentate sunt generate pentru 73 de companii românești cotate la BVB pe piața Reglementată, la categoriile Premium, Standard și Int'l, obținându-se în total 438 de observații. Analiza descriptivă subliniază valori medii pozitive pentru variabilele dependente, ROA (0,053) și ROE (0,088). Variabilele independente, Performanța de mediu (EP), Performanța socială (SP), Performanța economică (FP) și Performanța de sustenabilitate (S), înregistrează valori medii de 0,479, 0,658, 0,873 și, respectiv, 0,616. În privința variabilelor de control, Mărimea companiei (SZ) și Levierul financiar (LEV), se identifică valorii medii de 8,614 și, respectiv, 0,314.

Observăm că în raportarea informațiilor cu privire la performanța de sustenabilitate, interesul companiilor incluse în studiu este în descrierea practicilor privind performanța economică (de la minim 0,25 la maxim 1, cu o valoare medie de 0,873) și performanța socială (de la minim 0,125 la maxim 1, cu o valoare medie de 0,658). Deși performanța de mediu a atins valoare maximă (1), totuși s-au identificat companii ce nu au prezentat informații cu privire la această performanță. Aceste rezultate indică preocuparea companiilor pentru două dimensiuni ale performanței de sustenabilitate: economică și socială.

Realizând o analiză în funcție de clasificarea industriilor, companiile din domeniul financiar dețin cele mai mari valori medii pentru variabilele independente incluse în studiu, respectiv 0,575 pentru performanța de mediu și 0,811 pentru performanța socială, în schimb cele mai profitabile sunt companiile din industria petrolului, care înregistrează cele mai mari valori medii la variabilele ROA (0,069) și performanța economică (0,9409), precum și companiile din industria bunurilor de larg consum (aproximativ 0,145 pentru indicatorul ROE).

Tabelul nr. 4. Statistici descriptive

Indicator	N	ROA	ROE	EP	SP	FP	S	SZ	LEV
Observații	438	438	438	438	438	438	438	438	438
Media	438	0,053	0,088	0,479	0,658	0,873	0,616	8,614	0,314
St. Dev.	438	0,104	0,196	0,25	0,247	0,171	0,211	0,923	0,254
Minim	438	-0,306	-1,1	0	0,125	0,25	0,136	6,213	0,002
Maxim	438	1,15	1,812	1	1	1	1	11,209	1,283
Industrii									
Industria bunurilor de larg consum	13	0,027921	0,144982	0,4	0,6875	0,875	0,590909	7,145494	0,714555
Industria petrolului și energiei	16	0,069055	0,133798	0,447222	0,595486	0,940972	0,590909	9,304510	0,354808
Construcții și utilități	24	0,021021	0,039495	0,244444	0,604167	0,847222	0,484849	8,265544	0,2835
Servicii	6	0,048186	0,085086	0,448611	0,576389	0,793403	0,557765	8,188859	0,315417
Servicii financiare	12	0,061268	0,075804	0,575	0,811198	0,924479	0,724432	9,260945	0,235936
Tehnologie și telecomunicații	2	0,055052	0,077203	0,569231	0,697115	0,903846	0,676573	8,349604	0,325012

Sursa: prelucrare în RStudio

Figura nr. 1 indică matricea corelației (corelația Pearson) dintre variabilele utilizate în studiul realizat. Astfel, indicatorul ROA se află în corelație pozitivă și semnificativă cu variabilele ROE (0,80) și performanța economică (0,31), iar indicatorul ROE se află în corelație pozitivă și semnificativă cu performanța economică (0,23). Observăm că între variabilele dependente și cele independente nu există o corelație puternică, eliminându-se orice problemă de multicoliniaritate. În schimb, între variabilele independente (EP, SP, FP și S) se observă corelații moderate (0,5<r <0,75) și puternice (r > 0,75), dar faptul că aceste variabile nu intră în regresie nu implică probleme de multicoliniaritate.

3.3. Metoda de cercetare

Pentru investigarea ipotezelor utilizăm o metodă populară de cercetare în literatura de specialitate (Van de Velde *et al.*, 2005; Reddy & Gordon, 2010; Duque-Grisales & Aguilera-Caracuel, 2021; Jyoti & Khanna, 2021; Nguyen *et al.*, 2021), și anume analiza de regresie.

În **Tabelul nr. 5** analizăm modelul de regresie potrivit pentru datele de tip panel folosite. Propunerile sunt axate pe modelul de regresie cu efecte fixe sau metoda celor mai mici pătrate (OLS). Folosind testul F, identificăm că modelul de regresie cu efecte fixe este cel mai potrivit pentru eșantionul selectat (p < 0,05).

Figura nr. 1. Matricea corelației

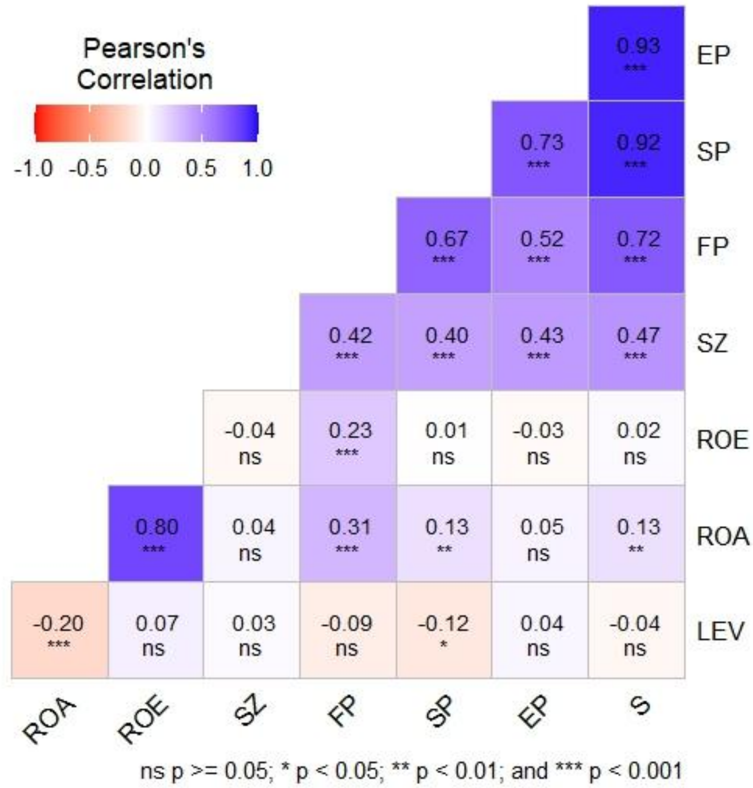

Sursa: prelucrare proprie în RStudio

Tabelul nr. 5. Model de regresie pentru date de tip panel

Ecuația	Model de regresie
ROA ~ (EP+SP+FP) (SZ + LEV) (1)*	Modelul de regresie cu efecte fixe
F = 3,3338, df1 = 72, df2 = 354, p-value = 4,991e-14	
ROA ~ S * (SZ + LEV) (2)	Modelul de regresie cu efecte fixe
F = 2,7524, df1 = 72, df2 = 360, p-value = 3,228e-10	
ROE ~ (EP+SP+FP) * (SZ + LEV) (3)	Modelul de regresie cu efecte fixe
F = 4,6362, df1 = 72, df2 = 354, p-value < 2,2e-16	
ROE ~ S * (SZ + LEV) (4)	Modelul de regresie cu efecte fixe
F = 4,4533, df1 = 72, df2 = 360, p-value < 2,2e-16	

Sursa: prelucrare proprie în RStudio

4. Rezultate și discuții

În urma analizei de regresie identificăm impactul calității de raportare a performanței de sustenabilitate prin cadrul Triple Bottom Line (TBL) asupra performanței financiare a companiilor cotate la Bursa de Valori București (BVB) pe piața Reglementată, la categoriile Premium, Standard și Int'l, în perioada 2018 - 2023.

În **Tabelul nr. 6** sunt prezentate în modelul (1) rezultatele analizei de regresie a datelor panel pentru variabila rentabilitatea activelor (ROA) și raportarea performanței de mediu (EP), socială (SP) și economică (FP), iar în modelul (2) se testează influența raportării performanței de sustenabilitate asupra variabilei rentabilitatea activelor (ROA) a companiilor incluse în eșantion. Variabila EP (-2,539) prezintă o relație inversă și semnificativă cu ROA ($p<0,05$), iar FP (2,903) influențează semnificativ și pozitiv ROA ($p<0,01$). În schimb, variabilele SP și S nu prezintă o influență semnificativă asupra indicatorului rentabilitatea activelor ($p>0,05$).

Aceste constatări sugerează că se confirmă ipotezele de cercetare H1a și H3a, conform cărora ROA este influențat semnificativ de raportarea performanței de mediu și economice. Deși raportarea performanței de mediu conduce la scăderea performanței financiare, raportarea performanței economice determină creșterea rentabilității activelor a companiilor incluse în studiu. Raportarea performanței sociale și de sustenabilitate nu influențează performanța financiară, ceea ce înseamnă că se resping ipotezele de cercetare H2a și H4a.

Tabelul nr. 7 prezintă în modelul (1) rezultatele analizei de regresie a datelor panel pentru variabila rentabilitatea capitalului propriu (ROE) și raportarea performanței de mediu (EP), socială (SP) și economică (FP), iar în modelul (2) testează influența raportării performanței de sustenabilitate asupra variabilei rentabilitatea capitalului propriu (ROE) a companiilor incluse în eșantion. Observăm că toate variabilele independente incluse în studiu influențează semnificativ indicatorul rentabilitatea capitalului propriu (ROE).

Astfel, variabila EP (-5,360) influențează semnificativ și negativ indicatorul ROE ($p<0,01$), ceea ce înseamnă că raportarea performanței de mediu conduce la diminuarea rentabilității capitalului propriu (ROE). În schimb, variabilele SP (4,739), FP (3,317) și S (2,061) influențează semnificativ și pozitiv indicatorul ROE ($p<0,01$). Putem spune că raportarea performanței sociale, economice și de sustenabilitate sporește valorarea indicatorului rentabilitatea capitalului propriu (ROE) a companiilor incluse în studiu în perioada 2018-2023. Aceste constatări confirmă ipotezele de cercetare H1b, H2b, H3b și H4b.

Tabelul nr. 6. Analiza de regresie dintre variabila dependentă ROA și variabilele independente

Variabila dependentă	ROA	
Model	(1)	(2)
EP	-2,539** (1,042)	
SP	1,081 (0,965)	
FP	2,903*** (0,566)	
S		0,470 (0,436)
SZ	0,310*** (0,066)	0,122*** (0,047)
LEV	-0,098 (0,121)	-0,216*** (0,071)
EP:SZ	0,303** (0,119)	
EP:LEV	-0,855*** (0,230)	
SP:SZ	-0,160 (0,110)	
SP:LEV	0,880*** (0,215)	
FP:SZ	-0,282*** (0,068)	
FP:LEV	-0,354* (0,206)	
S:SZ		-0,054 (0,048)
S:LEV		0,018 (0,137)
Observații	438	438
R2	0,292	0,084
Adjusted R2	0,125	-0,112
F Statistic	13,241*** (df=11; 354)	6,576*** (df=5; 360)
0 '*' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' '**		

Sursa: prelucrare proprie în RStudio

Tabelul nr. 7. Analiza de regresie dintre variabila dependentă ROE și variabilele independente

Variabila dependentă	ROE	
Model	(1)	(2)
EP	-5,360*** (1,831)	
SP	4,739*** (1,698)	
FP	3,317*** (0,995)	
S		2,061*** (0,748)
SZ	0,582*** (0,116)	0,348*** (0,081)
LEV	-0,116 (0,212)	0,169 (0,121)
EP:SZ	0,624*** (0,210)	
EP:LEV	-1,119*** (0,404)	
SP:SZ	-0,560*** (0,193)	
SP:LEV	0,168 (0,379)	
FP:SZ	-0,329*** (0,120)	
FP:LEV	0,471 (0,363)	
S:SZ		-0,218*** (0,083)
S:LEV		-0,481** (0,234)
Observații	438	438
R^2	0,236	0,060
Adjusted R^2	0,057	-0,141
F Statistic	9,945*** (df=11; 354)	4,587*** (df=5; 360)
0 '*' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' '**		

Sursa: prelucrare proprie în RStudio

În **Tabelul nr. 8** se prezintă recapitulativ situația ipotezelor propuse în studiu. Din analiza datelor concluzionez că doar ipotezele de cercetare H2a și H4a au fost respinse, fiind considerate nesemnificative. Celelalte ipoteze sunt considerate semnificative și, prin urmare, nu pot fi respinse. Se poate concluziona că raportarea performanței de sustenabilitate de către companiile cotate la BVB pe piața Reglementată, la categoriile Premium, Standard și Int'l, în perioada 2018-2023 prezintă o influență semnificativă asupra performanței financiare a acestora.

Tabelul nr. 8. Stadiul ipotezelor aferente studiului

Ipoteză	Poziție	Ipoteză	Poziție
H1a	Acceptată	H3a	Acceptată
H1b	Acceptată	H3b	Acceptată
H2a	Respinsă	H4a	Respinsă
H2b	Acceptată	H4b	Acceptată

Sursa: prelucrare proprie

Scopul cercetării privind analiza impactului calității raportării performanței de sustenabilitate asupra performanței financiare a companiilor cotate la BVB pe piața Reglementată, la categoriile Premium, Standard și Int'l, în perioada 2018-2023 a fost atins. Studiul demonstrează că raportarea performanței sociale, economice și de sustenabilitate conduce la creșterea performanței financiare a companiilor incluse în studiu, în schimb raportarea performanței de mediu este în relație negativă cu performanța financiară. Rezultatele empirice sugerează faptul că scorurile raportării performanței de sustenabilitate sunt asociate pozitiv cu performanța financiară a companiilor selectate.

5. Concluzii

Obiectivul studiului a fost identificarea impactului raportării performanței de sustenabilitate asupra performanței financiare a 73 de companii cotate la BVB pe piața Reglementată, la categoriile Premium, Standard și Int'l, în perioada 2018-2023. Utilizând cadrul de măsurare a sustenabilității, Triple Bottom Line (TBL), evaluăm calitatea raportării integrată a problemelor de mediu, sociale și economice în companiile incluse în studiu.

Rezultatele studiului sugerează că indiferent de calitatea informațiilor de sustenabilitate identificate în rapoartele anuale și în rapoartele de sustenabilitate a companiilor selectate, impactul real al acestei inițiative costisitoare de raportare independentă poate fi măsurat doar printr-un angajament considerabil față de obiectivele de dezvoltare sustenabilă.

Aceste rezultate sunt în concordanță cu teoria părților interesate. Deși părțile interesate pot să nu fie conștiente de impactul pe termen scurt al activităților economice asupra mediului, susținem că implementarea practicilor sustenabile conștiente creează avantaje competitive companiilor atât pe termen scurt, cât și pe termen lung.

Putem spune că obiectivul cercetării a fost atins, cel mai neconcludent rezultat a fost faptul că indicatorul de rentabilitate a activelor (ROA) nu a fost afectat de raportarea performanței sociale și de sustenabilitate a companiilor incluse în studiu. În schimb, raportarea performanței sociale și de sustenabilitate a companiilor influențează semnificativ și pozitiv indicatorul de rentabilitate a capitalului propriu (ROE). Raportarea performanței de mediu conduce la diminuarea atât a rentabilității activelor, cât și a capitalului propriu.

Rezultatele obținute nu sunt în concordanță cu constatările cercetătorilor (Jyoti and Khanna, 2021), unde performanța de sustenabilitate a companiilor din India se află în relație semnificativă și negativă cu indicatorul de rentabilitate a capitalului propriu. Spre deosebire de India, în România, performanța financiară a companiilor cotate la BVB pe piața Reglementată, la categoriile Premium, Standard și Int'l, în perioada 2018-2023 este influențată pozitiv și semnificativ de raportarea de sustenabilitate.

Problemele de sustenabilitate au început să fie abordate și de economiile emergente din Uniunea Europeană, mai mult începând cu anul 2016, datorită adoptării Directivei 2014/95/EU, cu aplicabilitate de la 1 ianuarie 2017 și OMFP 1938/2016 prin care s-a introdus Declarația nefinanciară. Astfel, companiile sunt obligate să publice informații de sustenabilitate. Prin Ordinul ministrului finanțelor nr. 85/2024, începând cu întocmirea situațiilor financiare anuale 2024, entitățile mijlocii și mari de interes public au obligația să elaboreze, să publice și să supună auditării raportările de durabilitate.

Studiul actual prezintă implicații semnificative atât pentru părțile interesate, cât și pentru literatura de cercetare. Pentru investitori se clarifică relația dintre calitatea raportării performanței de sustenabilitate și performanța financiară, contribuind la diminuarea riscului în companii. Totodată, prezentul studiu contribuie și la îmbogățirea literaturii de cercetare, oferind o opinie obiectivă în analiza impactului raportării performanței de sustenabilitate asupra performanței financiare.

Companiile din țările emergente, pentru a ține pasul cu ritmul dezvoltării afacerilor, trebuie să-și schimbe mentalitatea în adoptarea strategiilor de afaceri, insistându-se pe tranziția de la dezvoltarea tradițională la dezvoltarea sustenabilă, prin care performanța de sustenabilitate, etica și colaborarea în afaceri, încrederea și respectul sunt pilonii și stimulii de dezvoltare a unei economii morale și bazate pe încredere. În țările în curs de dezvoltare, precum România, mai sunt multe de reglementat în raportarea sustenabilității, astfel încât scorul obținut din evaluarea acesteia să prezinte mai multă acuratețe.

Bibliografie

1. Adams, C. A. (2002). Internal organisational factors influencing corporate social and ethical reporting. Accounting, Auditing & Accountability Journal, 15(2), 223-250. http://dx.doi.org/10.1108/09513570210418905
2. Arvidsson, S. & Dumay, J. (2022). Corporate ESG reporting quantity, quality and performance: Where to now for environmental policy and practice? Business Strategy and the Environment, 31(3), 1091-1110. http://dx.doi.org/10.1002/bse.2937
3. Assaf, A. G., Josiassen, A., & Cvelbar, L. K. (2012). Does Triple Bottom Line reporting improve hotel performance? International Journal of Hospitality Management, 31(2), 596-600. http://dx.doi.org/10.1016/j.ijhm.2011.08.005
4. Beretta, V., Demartini, M. C., & Trucco, S. (2025). From sustainability to financial performance: the role of SDG disclosure. Measuring Business Excellence, 29(2), 237-255. http://dx.doi.org/10.1108/MBE-05-2024-0054
5. Bohdanowicz, P., & Martinac, I. (2003). Attitudes towards sustainability in chain hotels - results of a European survey. Paper presented at the CIB 2003 International Conference on Smart and Sustainable Built Environment, Brisbane, Australia.
6. Brick, I. E., Palmon, O., & Wald, J. K. (2006). CEO compensation, director compensation, and firm performance: Evidence of cronyism? Journal of Corporate Finance, 12(3), 403-423. http://dx.doi.org/10.1016/j.jcorpfin.2005.08.005
7. Brogi, M., & Lagasio, V. (2019). Environmental, social, and governance and company profitability: Are financial intermediaries different? Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 26(3), 576-587. http://dx.doi.org/10.1002/csr.1704
8. Brown, L. D., & Caylor, M. L. (2006). Corporate governance and firm valuation. Journal of Accounting

and Public Policy, 25(4), 409-434. http://dx.doi.org/10.1016/j.jaccpubpol.2006.05.005

9. BVB. (2024). Retrieved from https://www.bvb.ro/FinancialInstruments/Markets/Shares
10. Camilleri, M. A. (2015). Environmental, social and governance disclosures in Europe. Sustainability Accounting, Management and Policy Journal, 6(2), 224-242. http://dx.doi.org/10.1108/SAMPJ-10-2014-0065
11. Danso, A., Lartey, T. A., Gyimah, D., & Adu-Ameyaw, E. (2021). Leverage and performance: do size and crisis matter? Managerial Finance, 47(5), 635-655. http://dx.doi.org/10.1108/MF-10-2019-0522
12. Duque-Grisales, E., & Aguilera-Caracuel, J. (2021). Environmental, Social and Governance (ESG) Scores and Financial Performance of Multilatinas: Moderating Effects of Geographic International Diversification and Financial Slack. Journal of Business Ethics, 168(2), 315-334. http://dx.doi.org/10.1007/s10551-019-04177-w
13. Ekington, J. (1997). Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Firm. Oxford, UK: Capstone Publishing Limited.
14. Elkington, J. (2006). Governance for Sustainability. Corporate Governance: An International Review, 14(6), 522-529. http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-8683.2006.00527.x
15. Epps, R. W., & Cereola, S. J. (2008). Do institutional shareholder services (ISS) corporate governance ratings reflect a company's operating performance? Critical Perspectives on Accounting, 19(8), 1135-1148. http://dx.doi.org/10.1016/j.cpa.2007.06.007
16. Erin, O., Bamigboye, O., & Oyewo, B. (2022). Sustainable development goals (SDG) reporting: an analysis of disclosure. Journal of Accounting in Emerging Economies, 12. http://dx.doi.org/10.1108/JAEE-02-2020-0037
17. Ferro, C., Padin, C., Svensson, G., Sosa Varela, J. C., Wagner, B., & Høgevold, N. M. (2017). Validating a framework of stakeholders in connection to business sustainability efforts in supply chains. Journal of Business & Industrial Marketing, 32(1), 124-137. http://dx.doi.org/10.1108/JBIM-12-2015-0253
18. Friede, G., Busch, T., & Bassen, A. (2015). ESG and financial performance: aggregated evidence from more than 2000 empirical studies. Journal of Sustainable Finance & Investment, 5(4), 210-233. http://dx.doi.org/10.1080/20430795.2015.1118917
19. Griggs, D., Stafford-Smith, M., Gaffney, O., Rockström, J., Öhman, M. C., Shyamsundar, P., Noble, I. (2013). Sustainable development goals for people and planet. Nature, 495(7441), 305-307. http://dx.doi.org/10.1038/495305a
20. Gutiérrez-Ponce, H., & Wibowo, S. A. (2024). Do sustainability practices contribute to the financial performance of banks? An analysis of banks in Southeast Asia. Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 31(2), 1418-1432. http://dx.doi.org/10.1002/csr.2641
21. Haleem, F., Farooq, S., Cheng, Y., & Waehrens, B. V. (2022). Sustainable Management Practices and Stakeholder Pressure: A Systematic Literature Review. Sustainability, 14(4). Retrieved from: http://dx.doi.org/10.3390/su14041967
22. Hussain, N., Rigoni, U., & Cavezzali, E. (2018). Does it pay to be sustainable? Looking inside the black box of the relationship between sustainability performance and financial performance. Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 25(6), 1198-1211. http://dx.doi.org/10.1002/csr.1631
23. Ittner, C. D., Larcker, D. F., & Randall, T. (2003). Performance implications of strategic performance measurement in financial services firms. Accounting, Organizations and Society, 28(7), 715-741, http://dx.doi.org/10.1016/S0361-3682(03)00033-3
24. Jackling, B., & Johl, S. (2009). Board Structure and Firm Performance: Evidence from India's Top Companies. Corporate Governance: An International Review, 17(4), 492-509. http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-8683.2009.00760.x
25. Johnson, R. A., & Greening, D. W. (1999). The Effects of Corporate Governance and Institutional Ownership Types on Corporate Social Performance. The Academy of Management Journal, 42(5), 564-576. http://dx.doi.org/10.2307/256977
26. Jyoti, G., & Khanna, A. (2021). Does sustainability performance impact financial performance? Evidence from Indian service sector firms. Sustainable Development, 29(6), 1086-1095. http://dx.doi.org/10.1002/sd.2204
27. Karanovic, G., Stambuk, A., & Jagodic, D. (2020). Profitability Performance under Capital Structure and other Company Characteristics: An Empirical Study of Croatian Hotel Industry. Zbornik Veleucilista U Rijeci-Journal of The Polytechnics Of Rijeka, 8(1), 227-242. http://dx.doi.org/10.31784/zvr.8.1.21
28. Küçükbay, F., & Sürücü, E. (2019). Corporate sustainability performance measurement based on a new multicriteria sorting method. Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 26(3), 664-680. http://dx.doi.org/10.1002/csr.1711

29. Kumar, G., & Goswami, M. (2019). Sustainable supply chain performance, its practice and impact on barriers to collaboration. International Journal of Productivity and Performance Management, 68(8), 1434-1456. http://dx.doi.org/10.1108/IJPPM-12-2018-0425
30. Lassala, C., Apetrei, A., & Sapena, J. (2017). Sustainability Matter and Financial Performance of Companies. Sustainability, 9(9). Retrieved from http://dx.doi.org/10.3390/su9091498
31. Lo, K. (2003). Economic consequences of regulated changes in disclosure: the case of executive compensation. Journal of Accounting and Economics, 35(3), 285-314. http://dx.doi.org/10.1016/S0165-4101(03)00035-1
32. Loviscek, V. (2021). Triple Bottom Line toward a Holistic Framework for Sustainability: A Systematic Review. Revista de Administração Contemporânea, 25(3), 1-11. http://dx.doi.org/10.1590/1982-7849rac2021200017.en
33. Marinescu, A.-O. (2020). Analysis on the Compliance of Sustainability Reports of Romanian Companies with GRI Conceptual Framework. Audit Financiar, XVIII, (2(158)), 361-375. http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2020/158/011
34. Ministrul finanțelor. (2024). Ordin nr. 85 pentru reglementarea aspectelor referitoare la raportarea privind durabilitatea. Retrieved from https://static.anaf.ro/static/10/Anaf/legislatie/OMF_85_2024.pdf.
35. Ministrul finanțelor publice. (2016). Ordin nr. 1938 privind modificarea şi completarea unor reglementări contabile. Retrieved from https://static.anaf.ro/static/10/Anaf/legislatie/OMFP_1938_2016.pdf.
36. Nechita, E. (2021). The Value Relevance of Non-Financial Reporting in Determining the Market Value of Equity. Audit Financiar, XIX, 2(162), 320-336. http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2021/162/009
37. Nguyen, T. H. H., Elmagrhi, M. H., Ntim, C. G., & Wu, Y. (2021). Environmental performance, sustainability, governance and financial performance: Evidence from heavily polluting industries in China. Business Strategy and the Environment, 30(5), 2313–2331. http://dx.doi.org/10.1002/bse.2748
38. Nogueira, E., Gomes, S., & Lopes, J. M. (2024). Financial Sustainability: Exploring the Influence of the Triple Bottom Line Economic Dimension on Firm Performance. Sustainability, 16(15). Retrieved from http://dx.doi.org/10.3390/su16156458
39. Ponnu, C. (2008). Corporate governance structures and the performance of Malaysian public listed companies. International Review of Business Research Papers, 4, 217-230.
40. Rahi, A. F., Johansson, J., Blomkvist, M., & Hartwig, F. (2024). Corporate sustainability and financial performance: A hybrid literature review. Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 31(2), 801-815. http://dx.doi.org/https://doi.org/10.1002/csr.2600
41. Reddy, K., & Gordon, L. W. (2010). The Effect of Sustainability Reporting on Financial Performance: An Empirical Study Using Listed Companies. Journal of Asia Entrepreneurship and Sustainability, 6(2), 19-42.
42. Sierra, L., Zorio, A., & García-Benau, M. A. (2013). Sustainable Development and Assurance of Corporate Social Responsibility Reports Published by Ibex-35 Companies. Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 20(6), 359-370. http://dx.doi.org/10.1002/csr.1303
43. Surroca, J., Tribo, J., & Waddock, S. A. (2010). Corporate Responsibility and Financial Performance: The Role of Intangible Resources. Strategic Management Journal, 31(5), 463-490. http://dx.doi.org/10.1002/smj.820
44. Tien, N. H., Anh, D. B. H., & Ngoc, N. M. (2020). Corporate financial performance due to sustainable development in Vietnam. Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 27(2), 694-705. http://dx.doi.org/10.1002/csr.1836
45. UE. (2014). Directiva 2014/95/EU. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, Retrieved from https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0095.
46. Van de Velde, E., Vermeir, W., & Corten, F. (2005). Corporate social responsibility and financial performance. Corporate Governance, 5, 129-138. http://dx.doi.org/10.1108/14720700510604760
47. Waddock, S. A., & Graves, S. B. (1997). The Corporate Social Performance-Financial Performance Link. Strategic Management Journal, 18(4), 303-319.
48. Wolf, J. (2014). The Relationship Between Sustainable Supply Chain Management, Stakeholder Pressure and Corporate Sustainability Performance. Journal of Business Ethics, 119(3), 317-328. http://dx.doi.org/10.1007/s10551-012-1603-0
49. Zabri, S. M., Ahmad, K., & Wah, K. K. (2016). Corporate Governance Practices and Firm Performance: Evidence from Top 100 Public Listed Companies in Malaysia. Procedia Economics and Finance, 35, 287-296. http://dx.doi.org/10.1016/S2212-5671(16)00036-8
50. Zeitun, R., & Tian, G. G. (2007). Capital structure and corporate performance: evidence from Jordan.

Australasian Accounting, Business and Finance Journal, 1(4), 40-61. http://dx.doi.org/10.14453/aabfj.v1i4.3
51. Zhao, C., Guo, Y., Yuan, J., Wu, M., Li, D., Zhou, Y., & Kang, J. (2018). ESG and Corporate Financial Performance: Empirical Evidence from China's Listed Power Generation Companies. Sustainability, 10(8), 1-18. Retrieved from http://dx.doi.org/10.3390/su10082607
52. Zhou, D., Saeed, U. F., & Agyemang, A. O. (2024). Assessing the Role of Sustainability Disclosure on Firms' Financial Performance: Evidence from the Energy Sector of Belt and Road Initiative Countries. Sustainability, 16(2). Retrieved from http://dx.doi.org/10.3390/su16020930

Audit Financiar, XXIII, Nr. 4(180)/**2025**, *682-692*
ISSN on-line: 1844-8801

Lucrare prezentată la cel de-al IX-lea Congres al profesiei de auditor financiar din România

Standardele de raportare și audit al raportării de sustenabilitate /durabilitate – între convergență globală și specific european

Rezumat

Reglementările privind sustenabilitatea au cunoscut în ultimii ani o dezvoltare accelerată la nivel global, manifestând abordări diferite în Statele Unite ale Americii (SUA) și în Uniunea Europeană (UE). Aceste inițiative urmăresc consolidarea transparenței corporative, sprijinirea procesului de decarbonizare și promovarea responsabilității sociale. Totodată, ele reflectă o tendință de convergență către un cadru global unificat, în care standardele internaționale (International Sustainability Standards Board -ISSB, Global Reporting Initiative - GRI, Sustainability Accounting Standards Board - SASB) se îmbină cu reglementările europene specifice (Corporate Sustainability Reporting Directive - CSRD, European Sustainability Reporting Standards - ESRS), căutând un echilibru între uniformizarea globală și particularitățile regionale. Prezentul studiu analizează asemănările și diferențele dintre reglementările privind raportarea și auditul sustenabilității din SUA și UE, printr-o abordare calitativă ce combină analiza documentară cu evaluarea comparativă. Totodată, pentru a ilustra aplicarea practică a acestor cadre normative, este prezentat un studiu de caz asupra a două companii din sectorul financiar - ING Group (Europa) și JPMorgan Chase (SUA).

Cuvinte cheie: *audit; sustenabilitate; raportare non-financiară; ESG;*

Clasificare JEL: *M42, Q56, G38*

Prof. univ. dr. Liliana IONESCU-FELEAGĂ,
Academia de Studii Economice, București,
e-mail: liliana.feleaga@cig.ase.ro

Drd. Andreea-Larisa OLTEANU (BURCĂ),
Academia de Studii Economice, București,
e-mail: andreea.larisa.olteanu@gmail.com

Vă rugăm să citaţi acest articol astfel:
Ionescu-Feleagă, L., Olteanu (Burcă), A.-L. (2025), Standards for Reporting and Auditing Sustainability/Sustainability Reporting - between Global Convergence and European Specificity, *Audit Financiar*, vol. XXIII, no. 4(180)/2025, pp.791-800, DOI: 10.20869/AUDITF/2025/180/024

Link permanent pentru acest document:
http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2025/180/024
Data primirii articolului: 19.08.2025
Data revizuirii: 28.08.2025
Data acceptării: 5.10.2025

Introducere

Raportarea ESG (Environmental, Social and Governance – Meidu, Social și Guvernanță) a devenit crucială atât pentru companii și investitori, cât și și pentru autorități. Presiunile reglementare din ultima vreme, în special din cadrul UE, au condus la o standardizare a informațiilor și la introducerea auditului extern ca o condiție esențială pentru creșterea credibilității (Pantazi, T., 2024).

Peisajul reglementărilor de sustenabilitate este marcat de contraste între Uniunea Europeană (UE) și Statele Unite ale Americii (SUA). Principalele măsuri din Inflation Reduction Act (IRA), ce reprezintă o lege adoptată în SUA în anul 2022 cu scopul de a reduce emisiile și a sprijini energiile, sunt blocate sau vizate pentru anulare. Acest lucru afectează sprijinul pentru energia curată și vehicule electrice, iar regulile emise de Comisia pentru Valori Mobiliare și Burse din SUA, cunoscută ca Securities and Exchange Commission (SEC) privind divulgarea riscurilor climatice sunt suspendate (ESGDIVE, 2025). În același timp, proiectele finanțate de Agenția pentru Protecția Mediului, cunoscută ca Environmental Protection Agency (EPA), întâmpină dificultăți din cauza înghețurilor bugetare. În același timp, companiile continuă să adopte standarde voluntare precum Global Reporting Initiative (GRI), Sustainability Accounting Standards Board (SASB) și Science Based Targets initiatives (SBTi), susținute de cerințele investitorilor pentru transparență ESG. Orientându-ne spre peisajul Statelor Unite, observăm cum state precum California și New York continuă să implementeze politici climatice ambițioase. La nivelul UE, cadrul de sustenabilitate rămâne solid, coerent și include directive esențiale precum Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD), Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD), Emissions Trading System (ETS), Taxonomia și Planul pentru Economia Circulară. Totuși, cu scopul de a reduce presiunea asupra companiilor, UE a introdus noi măsuri de simplificare și amânare a cerințelor de raportare, în timp ce aplicarea obligațiilor de analiză riguroasă și supravegherea ratingurilor ESG devin din ce în ce mai etapizate și mai clare (Institute of Sustainability Studies, 2025).

Până în prezent, atât SUA, cât și UE și-au menținut angajamentul față de obiectivele climatice și promovarea practicilor sustenabile, cu toate că adoptă abordări diferite. Ambele regiuni susțin transparența corporativă și raportarea ESG, prin reguli precum CSRD în UE și reglementările SEC în SUA, oferind și stimulente pentru energia regenerabilă (Frankel et.al, 2025). Totuși, UE se remarcă printr-un cadru mai strict și mai cuprinzător. Acest cadru observăm că se aplică și companiilor non-europene și include și mecanisme clare de taxare a carbonului (ETS), analiză riguroasă în lanțul de aprovizionare (CSDDD) și standarde riguroase privind biodiversitatea și economia circulară. În contrast cu UE, SUA are o abordare mai fragmentată, având reguli suspendate sau în revizuire la nivel federal, dar cu inițiative consistente la nivel de stat. Cu toate acestea, SUA se remarcă printr-o orientare mai pronunțată către stimulente economice și competitivitate. Având în vedere toate acestea, companiile globale se găsesc nevoite să își adapteze strategiile ESG în funcție de complexitatea și specificul fiecărui cadru de reglementare în care își desfășoară activitatea (KPMG, 2025).

Obiectivul acestei cercetări constă în realizarea unei analize comparative între standardele europene și cele globale de raportare și de audit al sustenabilității (ESRS vs. IFRS S1/S2, GRI, SASB), cu scopul de a evalua punctele de convergență/divergență, beneficiile și constrângerile, dar și implicațiile pentru auditorii financiari. Am ales aceste două regiuni prin prisma faptului că au jurisdicții, politici și cadre de reglementare diferite și sunt susținute de economii distincte atât din punct de vedere structural, cât și ca nivel de dezvoltare. Aceste diferențe oferă un cadru relevant pentru analizarea modalității în care fiecare abordează raportarea și auditul sustenabilității. Pentru a evidenția mai bine diferențele am realizat și un studiu de caz comparativ între două companii ce activează în sectorul financiar din Europa și SUA. În cadrul prezentului studiu am abordat atât cadrele de raportare a sustenabilității, cât și standardele de audit asociate, punând accent pe asemănările și diferențele dintre abordarea globală și cea europeană. În timp ce raportarea de sustenabilitate este prezentată ca fiind o premisă esențială pentru audit, auditul este analizat în cadrul lucrării din perspectiva unui mecanism care are rolul de a spori și asigura credibilitatea informațiilor raportate.

Rezultatele acestei cercetări adaugă un plus de valoare atât literaturii de specialitate, cât și practicii profesionale. Analiza evidențiază atât convergențele, cât și diferențele dintre standardele de raportare ESG aplicate în cele două jurisdicții. Prezentul studiu relevă faptul că acestea urmăresc obiective similare și promovează principii comparabile de transparență și responsabilitate. Divergențele identificate fac referire cu precădere la gradul de rigoare și caracterul obligatoriu al cerințelor. În timp ce unele reglementări sunt mai stricte și impuse prin norme legale, altele au un caracter voluntar și flexibil. Această perspectivă oferă o imagine clară asupra standardelor de raportare ESG și demonstrează că diferențele percepute sunt adesea mai reduse decât s-ar crede. Acest lucru are implicații directe cu privire la armonizarea practicilor, dar și pentru viitorul rol al profesiei de auditor.

Restul lucrării este organizat după cum urmează: prima secțiune trece în revistă literatura ce vizează cadrele de raportare și audit al sustenabilității, a doua secțiune prezintă metodologia cercetării, secțiunile trei și patru prezintă rezultatele obținute, iar, în final, concluziile rezumă ideile dezbătute, subliniază limitele și implicațiile studiului nostru.

1. Revizuirea literaturii de specialitate: GRI vs. SASB vs. IFRS S1/S2 vs. ESRS

Standardele GRI (Global Reporting Initiative) și SASB (Sustainability Accounting Standards Board) oferă perspective diferite asupra raportării sustenabilității. Acestea nu sunt incompatibile, ele putând fi utilizate complementar, în funcție de scopul raportului și de publicul țintă. Standardele GRI se concentrează cu precădere pe impactul organizațional asupra mediului și societății. Acesta reflectă o abordare centrată pe părțile interesate și pe materialitatea din perspectiva socială. În schimb, SASB adoptă o abordare centrată pe investitor, axată pe relevanța financiară a informațiilor ESG (Environmental, Social and Governance) și pe raportarea specifică în funcție de industrii. Alegerea între cele două cadre depinde mult de nevoile de comunicare specifice fiecărei organizații. În același timp este de subliniat și potențialul lor de a fi aplicate împreună în funcție de audiență și obiectivele de raportare (Pizzi et. al, 2023).

La nivel internațional, IFRS Foundation, prin intermediul International Sustainability Standards Board (ISSB), are drept scop armonizarea abordărilor existente prin elaborarea unui cadru global de raportare adaptat nevoilor piețelor financiare. Acesta are în vedere integrarea unor principii de sustenabilitate mai cuprinzătoare. În Uniunea Europeană, standardele ESRS (European Sustainability Reporting Standards) au aceeași tendință de unificare. Ele impun companiilor obligații de raportare ce includ atât impactul asupra mediului și societății, cât și raportarea consecințelor financiare ale activității lor în piață (IFRS, 2021).

În Europa, performanța ESG ridicată, împreună cu independența sporită a consiliilor de administrație dar și potențialul solid de creștere sunt corelate cu o îmbunătățire a profitabilității companiilor. În acest sens, se consideră că o dimensiune mai mare a consiliilor de administrație poate aduce avantaje, prin intermediul unei expertize diversificate, dar și prin intermediul unei supravegheri strategice eficiente. În același timp, un număr excesiv de întâlniri se consideră că pot duce la ineficiențe decizionale. De asemenea, mărimea firmelor este considerată ca fiind un indicator care generează un impact negativ asupra performanței. Acest lucru este datorat complexității operaționale, dar și cerințelor de reglementare. Pentru a minimiza aceste riscuri devine recomandată consolidarea guvernanței corporative prin crearea de consilii independente și diversificate, împreună cu eficientizarea proceselor decizionale și standardizarea raportărilor climatice conforme cu standardele internaționale. În acest fel devine posibil a se transforma angajamentele ESG în avantaje financiare concrete în mediul european (Al-Kubaisi și Abu Khalaf, 2025).

Raportarea sustenabilității constituie un element esențial în evaluarea impactului companiilor asupra mediului și societății. În același timp este și un instrument strategic pentru informarea părților interesate. Prin părți interesate ne referim atât la investitori, cât și la clienți și la autorități de reglementare. În context, cadrele de raportare deja existente, respectiv, GRI, SASB, IFRS/ISSB și ESRS, au rolul de a oferi abordări diferite, dar totuși complementare. Astfel putem afirma că dacă GRI promovează raportarea impactului extins, cu accent pe materialitatea socială și pe nevoile părților interesate, SASB adoptă o perspectivă centrată pe investitor, axată pe relevanța financiară și pe particularitățile sectoriale. Raportându-ne la nivel internațional, IFRS Foundation, prin intermediul ISSB, are drept scop armonizarea acestor abordări printr-un cadru global adaptat piețelor financiare, integrând astfel principii de sustenabilitate mai cuprinzătoare. În spațiul european, standardele ESRS ce au fost elaborate în cadrul directivei CSRD impun obligații detaliate de raportare prin intermediul cărora se relevă conceptul de dublă materialitate. Acestea includ nu doar impactul asupra mediului și societății, dar și efectele financiare ale activităților. Presiunea pe care o exercită investitorii, intensificarea reglementărilor, dar și necesitatea alinierii la obiectivele climatice globale au scopul de a stimula adoptarea acestor standarde. Prin urmare, integrarea sustenabilității în raportarea financiară reprezintă un pas esențial spre o economie responsabilă și rezilientă (Nielsen, C., 2023).

Prin intermediul analizei acestor cadre se evidențiază diferențele de abordare dintre principalele regiuni economice. În acest sens, Uniunea Europeană se remarcă prin adoptarea unor măsuri mai riguroase și cu caracter obligatoriu în domeniul raportării sustenabilității. Dovadă în acest sens a stat introducerea Directivei privind raportarea sustenabilității corporative (CSRD). Directiva are rolul de a extinde obligațiile de raportare și înlocuiește vechea Directivă privind raportarea non-financiară (NFRD). CSRD impune companiilor să furnizeze informații detaliate privind impactul lor economic, social și de mediu. Aceste date trebuie supuse unei forme de verificare limitată, cunoscută în literatura de specialitate ca „limited assurance", având drept obiectiv sporirea credibilității raportărilor. La nivel internațional, Global Reporting Initiative (GRI) continuă să ofere cele mai utilizate standarde de raportare a sustenabilității. GRI pune accent pe transparența impactului în toate cele trei dimensiuni ESG. În același timp, în SUA raportarea sustenabilității se bazează în mare parte pe cadre ce au caracter voluntar, precum Sustainability Accounting Standards Board (SASB). Acestea furnizează standarde de contabilitate pentru sustenabilitate destinate companiilor listate la bursă, și se concentrează pe relevanța informației pentru investitori. În 2021 Fundația IFRS a creat International Sustainability Standards Board (ISSB), cu scopul de a elabora un set global de standarde armonizate în domeniul raportării sustenabile. În timp ce UE impune standarde obligatorii, SUA menține o abordare flexibilă, chiar dacă interesul pentru cadre obligatorii are un trend ascendent (Fleacă, B., Fleacă, E., Corocăescu, M., 2023).

Diferențele de abordare atât europene și cât și americane se regăsesc și în modalitatea în care diverși actori relevanți, precum organizații private (GRI, SASB, IIRC) dar și entități instituționale (EFRAG, IFRS Foundation), concurează simultan pentru a influența crearea standardelor de raportare a sustenabilității. Hammed Afolabi, Ronita Ram și Gunnar Rimmel (2022) prezintă în cadrul articolului „Harmonization of Sustainability Reporting Regulation: Analysis of a Contested Arena" această competiție sub forma conceptului de „arene". Conform analizei lor, această competiție se desfășoară în cadrul unor „arene" distincte. În Europa, GRI și ESRS promovează o orientare spre impact, în timp ce în SUA, SASB și ISSB/IFRS sunt axate pe materialitatea financiară. Aceste diferențe de strategie și orientare indică faptul că armonizarea globală este încă departe de a fi implementată. Astfel, se impune factorilor de decizie și autorităților de reglementare clarificarea și redefinirea rolurilor și standardelor, în vederea construirii unei arhitecturi coerente de raportare sustenabilă la nivel global.

Aceste diferențe de orientare se reflectă și în efectele generate de reglementările europene. De exemplu, Ries Breijer și René P. Orij (2022) au investigat impactul Directivei privind raportarea non-financiară (NFRD, 2014/95/UE) asupra comparabilității informațiilor de sustenabilitate furnizate de companiile europene. Astfel, s-a demonstrat că organizațiile care au fost obligate să raporteze conform NFRD au adoptat mai frecvent cadre de raportare orientate spre investitori, cum ar fi SASB. În același timp, firmele care au raportat voluntar au avut tendința de a merge spre cadre multi-stakeholder, precum GRI, observându-se în ultima vreme o tendință de convergență. Din ce în ce mai multe companii au început să combine cadrele centrate pe investitor cu cele orientate spre părțile interesate având în vedere creșterea comparabilității informațiilor. Totodată, se constată că raportările obligatorii generează mai multă asimetrie informațională, acest lucru fiind datorat unui limbaj standardizat, în timp ce raportările voluntare reduc această asimetrie printr-un nivel mai mare de transparență și detaliu. Toate aceste descoperiri sunt dovada importanței sporite, alegerii cadrului de raportare în influențarea calității și comparabilității informațiilor non-financiare.

2. Metodologia cercetării

Pentru a evalua convergența/divergența standardelor de audit de sustenabilitate din mai multe jurisdicții am utilizat o metodă de cercetare calitativă. În acest sens am analizat și interpretat rapoarte, acte normative, reguli și standarde de sustenabilitate aplicate în cadrul a mai multe zone geografice cu scopul de a înțelege conținutul, sensul, implicațiile și contextul. Astfel au fost analizate concepte, termeni juridici, principii și relații între normele impuse în cadrul a mai multe zone geografice. În cadrul analizei comparative am ales să ne raportăm cu precădere la UE și SUA atât datorită relevanței globale, a influenței economice și a diferențelor semnificative de abordare dintre cele două, cât și a interoperabilității în curs de dezvoltare, precum și a importanței pe care cele două regiuni le au din perspectiva investițională.

Pentru a putea urmări aplicarea efectivă a acestor standarde au fost incluse în analiză și rapoartele de sustenabilitate publicate de către ING Group (UE, Olanda) și JP Morgan Chase (SUA).

Am ales să analizăm ING și JPMorgan deoarece reprezintă două dintre cele mai importante instituții financiare din Europa și SUA, ambele având capacitatea de a reflecta particularitățile mediului economic și de reglementare din care provin. ING este un exemplu relevant de bancă europeană care pune accent pe digitalizare și sustenabilitate și a adoptat un cadru legislativ riguros impus de UE. În schimb, JPMorgan este un lider global care, operând pe piața americană, beneficiază de mai multă flexibilitate. Compararea celor două permite o înțelegere mai profundă a diferențelor strategice dintre sistemele bancare europene și americane, oferindu-se astfel o perspectivă valoroasă asupra modului în care contextul regional influențează performanța și direcțiile de dezvoltare ale marilor bănci.

3. Analiza comparativă a standardelor de sustenabilitate

În contextul global actual, caracterizat de preocupări crescânde privind schimbările climatice și responsabilitatea corporativă, standardele de raportare a sustenabilității au avut o evoluție semnificativă. Punctul culminant a fost marcat de obligativitatea aplicării ESRS începând cu anul 2024.

În cadrul **Figurii nr. 1** am ilustrat evoluția principalelor standarde de raportare a sustenabilității. Totodată, am evidențiat și tranziția de la inițiative voluntare, precum SASB și TCFD, către reglementările obligatorii la nivel european.

Figura nr. 1. Cronologia principalelor standarde de raportare a sustenabilității

Sursă: cercetarea autorilor

Standardele IFRS S1 „Cerințe generale pentru prezentarea informațiilor financiare legate de durabilitate ” – „General Requirements for Disclosure of Sustainability-related Financial Information” împreună cu IFRS S2 „Prezentări legate de climă” – „Climate-related Disclosures” (ISSB, 2023) stabilesc cerințele privind dezvăluirea informațiilor ce sunt relevante financiar, cu privire la sustenabilitate. Acestea au scopul de a ajuta investitorii în evaluarea riscurilor și oportunităților. Având la bază patru piloni: guvernanța, strategia, gestionarea riscurilor, indicatori/obiective, permite folosirea altor cadre cunoscute precum GRI, SASB, CDSB (Climate Disclosure Standards Board). IFRS S2 a venit complementar lui IFRS S1, fiind centrat pe domeniul climatic. Acesta implică raportarea emisiilor GES (Scope 1, 2, 3), analiza scenariilor și stabilirea obiectivelor climatice. În cadrul documentului „Rezumat al proiectului: Prezentări generale legate de sustenabilitate” – „Project Summary: General Sustainability-related Disclosures” (2023) este subliniată compatibilitatea IFRS S1 cu alte cadre internaționale. În cadrul documentului „Aplicarea IFRS S1 atunci când se raportează doar prezentările legate de climă, în conformitate cu IFRS S2” - „Applying IFRS S1 when reporting only climate-related disclosures in accordance with IFRS S2” (2025) se clarifică faptul că IFRS S1 se aplică chiar și atunci când se raportează doar factorii legați de climă, dar respectând cerințele generale relevante privind asigurarea coerenței și flexibilității în tranziția către standardele ISSB.

Standardele GRI (Global Reporting Initiative), prezentate în cadrul documentului „O scurtă introducere a standardelor GRI”- „A Short Introduction to the GRI Standards” (2023), reprezintă cadrul cel mai utilizat la nivel global pentru raportarea sustenabilității. Acestea pun accent pe transparența și responsabilitatea față de impactul economic, de mediu și social. În cadrul GRI 1, „Fundament” – „Foundation” (2021) sunt stabilite principiile și cerințele de bază, ce definesc materialitatea prin identificarea impacturilor semnificative și implicarea părților interesate, alături de cerințele cu privire la coerența, calitatea datelor și documentarea procesului de raportare. În cadrul GRI 2, „Prezentări generale” – „General Disclosures” (2021), sunt oferite îndrumări cu privire la prezentarea informațiilor generale, inclusiv guvernanță, strategie și procese de materialitate. Se recomandă transparența privind auditul și asigurarea externă a datelor raportate. În cadrul GRI 3, „Subiecte materiale” – „Material Topics” (2021), este detaliat procesul de evaluare și prezentare a subiectelor materiale și se cere descrierea managementului și rezultatelor pentru fiecare. O altă cerință este marcată de actualizarea periodică a acestora cu scopul de a se asigura alinierea cu așteptările internaționale în domeniul sustenabilității.

Uitându-ne la cadrul conceptual SASB, putem observa că sunt definite scopul, caracteristicile și principiile de bază ale standardelor SASB. Accentul se pune pe identificarea informațiilor de sustenabilitate care sunt de referință pentru investitori. Documentul subliniază ideea că standardele SASB sunt create special pentru a susține **deciziile economice** ale furnizorilor de capital și pun accent pe **sectorialitate**. Fiecare industrie are riscuri ESG diferite. Astfel, apare și nevoia unor indicatori specifici. SASB utilizează conceptul de materialitate financiară. Conform acestui cadru, sunt raportate doar informațiile care pot influența deciziile financiare ale investitorilor. În același timp, promovează consistența, comparabilitatea și fiabilitatea în cadrul raportării. Cadrul evidențiază faptul că standardele SASB nu impun managementului o strategie anume ESG, ci doar solicită o raportare care să fie de o relevanță sporită pentru investitori (SASB, Conceptual Framework, 2017).

Pentru o imagine mai clară a asemănărilor și diferențelor am folosit diagrama Venn (**Figura nr. 2**).

Figura nr. 2. Comparație UE vs. SUA în raportarea sustenabilității

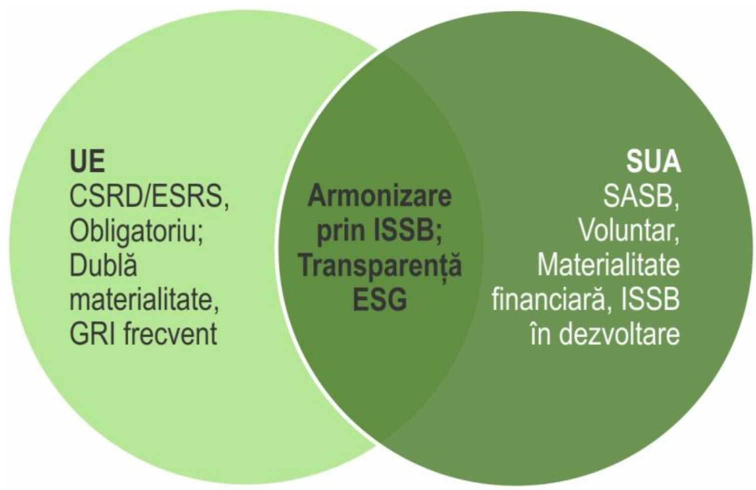

Sursă: cercetarea autorilor

Orientându-ne mai departe către CSRD, putem afirma că propunerea acesteia extinde aplicabilitatea către toate companiile mari și către toate companiile listate pe piețele reglementate, cu excepția microîntreprinderilor listate. De asemenea, introduce cerințe de raportare mai detaliate și asigură că informațiile privind sustenabilitatea sunt auditate și validate. În plus, companiile vor avea obligația de a eticheta digital informațiile raportate, pentru ca acestea să poată fi citibile de către mașini și să alimenteze punctul unic de acces european, exact cum este prevăzut în Planul de acțiune pentru Uniunea Piețelor de Capital (Primec, A., Belak, J., 2022).

În timpul perioadei de schimbare, până la 1 octombrie 2026, țările care aparțin Uniunii Europene pot permite utilizarea unor standarde proprii pentru auditul raportării privind sustenabilitatea/durabilitatea. Comitetul European pentru Supravegherea Auditorilor a oferit ghiduri, care nu sunt obligatorii, pentru a ajuta la aplicarea acestor cerințe în primii pași, iar mai târziu se va elabora un cadru comun pentru toată Uniunea (CEAOB 2024). După această fază, se pregătește o tranziție posibilă către un nivel mai strict de verificare, denumit „asigurare rezonabilă”, acțiune care ar trebui să se întâmple până cel târziu în 2028. Acest lucru ar însemna o apropiere mare între auditul rapoartelor ESG și cel al situațiilor financiare tradiționale.

De asemenea, Uniunea Europeană analizează introducerea standardului ISSA 5000, creat de IAASB, care este un model de referință, global, pentru auditurile de sustenabilitate. Acest lucru ar contribui la alinierea internațională în ceea ce privește raportarea și verificarea ESG. (ICAEW 2024).

Pentru o imagine detaliată dar structurată, în cadrul **Tabelului nr. 1** am rezumat diferențele și am subliniat suprapunerile dintre cadre și particularitățile regionale. Astfel, am evidențiat convergența treptată a standardelor spre un cadru global coerent de raportare a sustenabilității

Tabelul nr. 1. Standardele ESG – UE vs. SUA

Standard/Cadru	Obligatoriu	Regiune	Condiții
CSRD	DA	UE	Companii mari, IMM-uri listate
ESRS	DA	UE	Cei care intră sub CSRD
IFRS S1/S2	Uneori	Global (în unele țări)	Companii listate, la cererea autorităților
Audit ESG	Parțial	UE	Obligatoriu pentru raportările CSRD
GRI	NU	Global	Voluntar, dar recomandat
SASB	NU	Global (USA)	Voluntar, mai ales pentru investitori
Raportare non-financiară	DA	UE	Prin CSRD (altfel, depinde de legislația națională)
SEA (SUA)	Uneori	SUA	Reguli propuse pentru companiile listate privind riscurile climatice

Sursa: cercetarea autorilor

4. Analiza comparativă a companiilor financiare europene și americane

Luând ca referință rapoartele de sustenabilitate publicate de două dintre cele mai reprezentative companii ce activează în sectorul financiar, ING Group (UE, Olanda) și JP Morgan Chase (SUA), putem observa abordările diferite, în funcție de regiuni, ai celor doi actori.

ING Group este unul dintre pionierii raportării sustenabile integrate, fiind printre primele instituții financiare care au adoptat metodele GRI și ESRS. În anul 2024, au lansat un raport de sustenabilitate complet verificat de un auditor extern, în cadrul căruia au respectat toate cerințele CSRD.

ING Group se evidențiază prin aplicarea strictă a principiului materialității duble. În Raportul Responsible Banking Progress Statement (2024) compania prezintă clar rezultatele unei evaluări a dublei materialități, conform ESRS/CSRD. Aceasta implică analiza atât a impactului asupra mediului și a societății, inclusiv a finanțării proiectelor ecologice, cât și a riscurilor legate de schimbările climatice pentru activitatea băncii (Responsible Banking Progress Statement – ING 2024).

În anul 2024, în cadrul declarației de sustenabilitate a grupului ING ce face parte din raportul anual, se menționează explicit că informațiile privind ESG au fost supuse unei verificări externe, realizată de un auditor independent.

Pe partea de guvernanță ESG, ING a îmbunătățit structura de conducere pentru sustenabilitate, anunțând înființarea și funcționarea permanentă a unui comitet ESG în cadrul Consiliului de Supraveghere. Acesta se ocupă cu integrarea și monitorizarea aspectelor ESG la nivel strategic. Cu privire la taxonomia UE, rapoartele din 2024 conțin și informații despre adaptarea activelor la Taxonomia UE, cu indicarea procentului de activitate considerat „aliniat cu taxonomia”, în conformitate cu cerințele din CSRD și ESRS.

JP Morgan Chase (SUA) utilizează standardele SASB și TCFD, fără o obligație de raportare externă impusă de SEC (în 2025, regulile fiind încă blocate). Aceștia publică anual un Cadru al politicilor de mediu și sociale împreună cu un raport de sustenabilitate bazat pe volum. Raportările lor sunt caracterizate de abordarea materialității financiare și pun accentul pe riscurile ESG relevante pentru investitori. Lipsa auditului ESG formalizat și faptul că informațiile nu sunt supuse unui proces de asigurare externă sunt o altă trăsătură caracteristică rapoartelor lor. Guvernanța ESG este caracterizată prin existența unui comitet de risc ESG, dar fără integrare completă în bord. Majoritatea inițiativelor lor sunt voluntare, fiind semnatari ai Net-Zero Banking Alliance, dar fără obiective cuantificate clare. JP Morgan Chase a abordat o publicare transparentă a riscurilor climatice prin TCFD.2. Comparația între cele două entități economice este sintetizată în **Tabelul nr. 2**.

Tabelul nr. 2. Analiza comparativa ING vs. JP Morgan Chase

Caracteristici	ING Group (UE)	JP Morgan Chase (SUA)
Cadru de raportare	ESRS, GRI, CSRD	SASB, TCFD
Tip de materialitate	Duală (impact + financiar)	Financiară (centrată pe investitor)
Audit ESG	Da	Nu (Voluntar)
Taxonomie Verde	Da (raportată conform norme UE)	Nu
Raportare integrată	Da (ESG este integrat în raportul financiar)	Nu (ESG este separat de raportările financiare)

Sursa: Cercetarea autorului

Figura nr. 3. Nivelul de integrare ESG

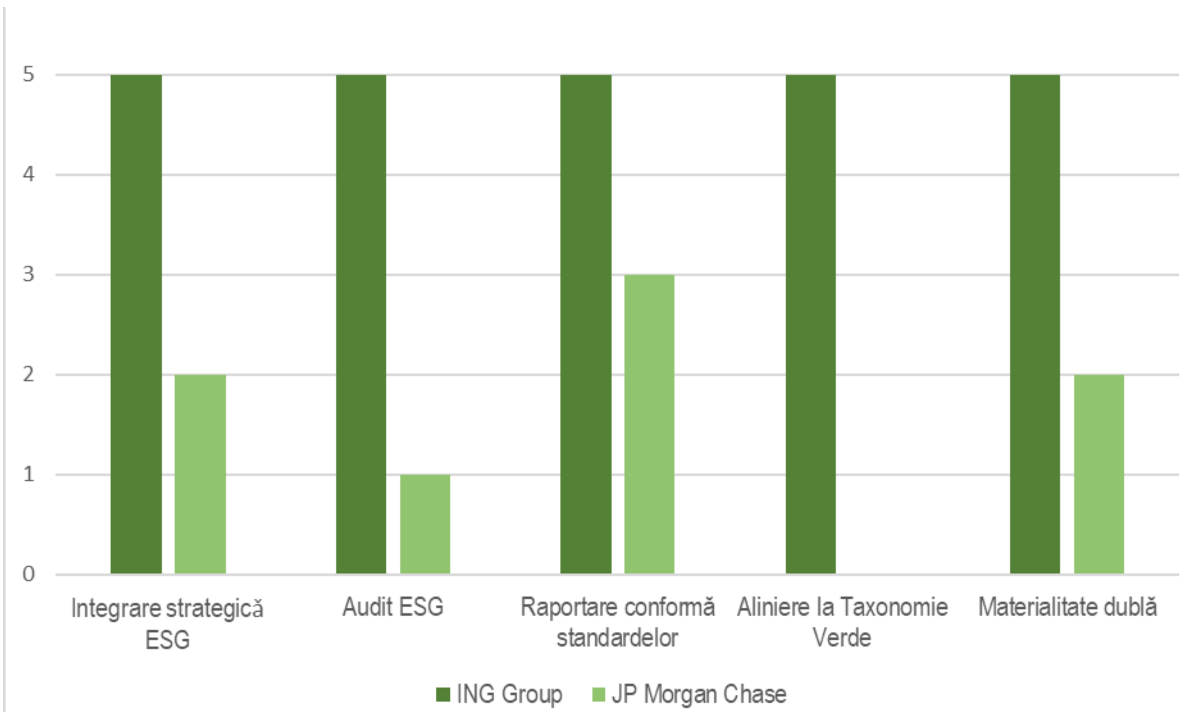

Sursă: cercetarea autorilor

În Uniunea Europeană, auditorii sunt din ce în ce mai nevoiți să dezvolte competențe transversale în domeniul ESG, acest lucru fiind datorat faptului că auditul sustenabilității devine o componentă esențială a auditului legal al situațiilor financiare, conform cerințelor impuse de Directiva CSRD. În contrast, Statele Unite oferă un context mai flexibil, dar fragmentat, în care firmele de audit pot valorifica oportunități comerciale prin furnizarea de servicii voluntare de asigurare ESG. Acest aspect este datorat lipsei unui cadru federal unitar. Practicile organizaționale reflectă aceste diferențe de reglementare care se pot observa și în cadrul nivelului de integrare ESG, pe care l-am prezentat în **Figura nr. 3**.

Raportându-ne la graficul din **Figura nr. 3**, putem remarca cum ING Group ilustrează integrarea profundă a sustenabilității în strategia corporativă și raportarea auditată, în timp ce JP Morgan Chase adoptă o abordare voluntară, axată pe transparență pentru investitori și conformare cu standarde precum TCFD sau SASB. Rezultatele analizei evidențiază o diferență structurală între modalitățile de abordare a celor două instituții, astfel accentuând diferențele între cele două piețe pe care activează. Modelul european este caracterizat prin conformare strictă la cerințele reglementate și integrarea deplină a sustenabilității în strategia corporativă, în timp ce modelul american este axat pe un model de inițiativă voluntară și spre transparența către mediul investițional. Această divergență evidențiază nu doar niveluri distincte de integrare ESG, ci și diferențele de filozofie organizațională în raport cu sustenabilitatea.

5. Concluzii

În concluzie, comparația dintre Uniunea Europeană și Statele Unite în ceea ce privește raportarea sustenabilă este relevantă atât din cauza influenței majore pe care acestea le au asupra economiei globale, cât și din cauza diferențelor dintre ideile și structurile instituționale. Alegerea acestei comparații permite o analiză echilibrată între reglementare și piețe, oferind concluzii utile pentru cercetarea în domeniul ESG, guvernanței corporative și finanțelor sustenabile.

Atât UE, cât și SUA sunt doi actori economici relevanți și de o mare importanță la nivel mondial. Împreună, UE și SUA cumulează cea mai mare parte din piețele financiare, investițiile internaționale și companiile multinaționale. Așadar, deciziile lor privind raportarea sustenabilă au efect de propagare globală.

În urma analizei diferențelor semnificative de abordare, putem afirma că aceasta oferă un contrast analitic valoros din punct de vedere al evaluării eficienței și aplicabilității. Din punctul de vedere al importanței pentru investitori și companii multinaționale, cele două cadre de reglementare afectează în mod direct strategiile ESG a firmelor listate, politicile interne de guvernanță și transparență și, nu în ultimul rând, fluxurile de capital sustenabile. Prin urmare, analiza comparativă a standardelor din aceste două zone geografice oferă o perspectivă practică asupra realității actuale și de conformare transatlantică.

În cadrul cercetării au fost descoperite diferențe de abordare între UE și SUA. Ambii actori adoptă abordări structurale diferite cu privire la reglementarea sustenabilității. Astfel, observăm că UE are tendința de a adopta un cadru mai rigid, bine reglementat și obligatoriu prin directive precum CSRD, cu standarde uniforme ESRS și principii solide precum cel de dublă materialitate. În același timp, SUA pune accent mai mult pe ideea de materialitate financiară și pe nevoile investitorilor, prin intermediul SEC și IISB. Astfel, SUA generează un cadru mai fragmentat la nivel federal, dar și mai puțin prescriptiv.

Cu toate că ambii actori pleacă de la fundamente diferite, totuși, atât UE cât și SUA sunt implicate în inițiative de armonizare prin organisme precum: ISSB (IFRS Foundation), susținut de SUA; EFRAG și ESRS, din partea UE.

Prin urmare, toate aceste diferențe dintre cadrul obligatoriu și unitar adoptat de UE și abordarea SUA, care este mai flexibilă și mai fragmentată, reflectă atât priorități de reglementare diferite cât și viziuni de ansamblu diferite asupra rolului sustenabilității în raportarea corporativă și în activitate. Cu toate acestea, deși stricta respectare a cerințelor reglementate, specifică Uniunii Europene, și integrarea sustenabilității în strategia corporativă, caracteristică abordării Statelor Unite, pot părea inițial două direcții distincte, ele nu sunt complet divergente. Ambele urmăresc creșterea transparenței, îmbunătățirea performanței corporative și reducerea impactului negativ asupra mediului și societății. Diferențele de cadru și metodologie nu exclud existența unor obiective comune și a unei zone de convergență, în special în contextul globalizării piețelor și al inițiativelor internaționale de armonizare a standardelor ESG. Așadar, regulamentele stricte și inițiativele strategice pot fi văzute ca elemente complementare, care sunt capabile să se susțină reciproc în promovarea unei economii sustenabile la nivel global.

Datorită ritmului accelerat al actualizării standardelor de audit al sustenabilității, dar și al schimbărilor legislative, acest studiu prezintă și anumite limitări ce pot afecta relevanța informațiilor pe termen lung. Faptul că ne-am concentrat atenția pe UE și SUA poate diminua aplicabilitatea practică a concluziilor. Astfel, există probabilitatea de a nu fi cuprins în totalitate diversitatea practicilor la nivel global. Ca direcții viitoare de cercetare, ne-am putea extinde analiza prin includerea altor zone geografice relevante, precum Asia-Pacific. Totodată, ne-am putea focusa și pe economii emergente, în ideea de a obține o perspectivă globală mai amănunțită. O altă direcție de referință ar putea fi reprezentată de analizarea implementării de noi standarde, precum și de evaluarea impactului acestora.

Referințe bibliografice

1. Afolabi, H., Ram, R., & Rimmel, G. (2022). Harmonization of Sustainability Reporting Regulation: Analysis of a Contested Arena. *Sustainability*, 14(9), 5517. https://doi.org/10.3390/su14095517
2. Al-Kubaisi, K. M., și Abu, Khalaf, B. (2025), Climate Governance, ESG Reporting, and the Firm Performance: Does It Matter More for Europe or the GCC?, *Sustainability*, *17*(9), 3761, https://doi.org/10.3390/su17093761
3. Breijer, R., & Orij, R. P. (2022). The Comparability of Non-Financial Information: An Exploration of the Impact of the Non-Financial Reporting Directive (NFRD, 2014/95/EU). *Accounting in Europe*, 19(2), 332-361. https://doi.org/10.1080/17449480.2022.2065645
4. CEAOB, (2024), CEAOB guidelines on limited assurance on sustainability reporting, https://finance.ec.europa.eu/document/download/8ac2df18-2ae1-4bc7-9d87-a4a740e48f5e_en?filename=240930-ceaob-guidelines-limited-assurance-sustainability-reporting_en.pdf
5. ESGDIVE, (2025), Trump freezes Inflation Reduction Act funding, https://www.esgdive.com/news/president-trump-inflation-reduction-act-executive-order-ev-mandate/738197/,
6. Fleacă, B., Fleacă, E., Corocăescu M. (2023), Sustainability Information – Analysis Of Current Trends In Sustainability Monitoring & Reporting, *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, VsI Entrepreneurship and Sustainability Center, vol. 10(3), pages 274-287, March. https://jssidoi.org/jesi/uploads/articles/39/Fleaca_Sustainability_information__analysis_of_current_trends_in_sustainability_monitoring__reporting.pdf
7. Frankel, R., Kothari, S.P. & Raghunandan, A. (2025). The economics of ESG disclosure regulation. Review of Accounting Studies, https://doi.org/10.1007/s11142-025-09900-9
8. Global reporting, (2021), GRI 1 - Foundation, (2021), https://help.because.eco/en/articles/6183296-gri-1-foundation-2021
9. Global reporting, (2021), GRI 2: General Disclosures, https://codsustenabilitate.gov.ro/doc/criterii/c08/GRI_2__General_Disclosures_2021.pdf
10. Global reporting, (2021), GRI 3 - Material Topcis, https://help.because.eco/en/articles/6183888-gri-3-material-topics-2021
11. Global reporting, (2023), A Short Introduction to the GRI Standards, https://www.globalreporting.org/media/wtaf14tw/a-short-introduction-to-the-gri-standards.pdf
12. ICAEW, (2024), CSRD: Sustainability assurance, https://www.icaew.com/groups-and-networks/local-groups-and-societies/europe/european-sustainability-reporting-and-assurance/csrd-sustainability-assurance
13. IFRS (2021), IFRS Foundation announces International Sustainability Standards Board, consolidation with CDSB and VRF, and publication of prototype disclosure requirements, https://www.ifrs.org/news-and-events/news/2021/11/ifrs-foundation-announces-issb-consolidation-with-cdsb-vrf-publication-of-prototypes/
14. IFRS (2023), Project Summary - Sustainability Disclosure Standards, https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/general-sustainability-related-disclosures/project-summary.pdf
15. IFRS (2025), Applying IFRS S1 when reporting only climate-related disclosures in accordance with IFRS S2, https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/supporting-implementation/issb-standards/applying-ifrs-s1-reporting-only-climate-related-disclosures-accordance-ifrs-s2.pdf
16. IFRS S1 (2023), IFRS S1 General Requirements for Disclosure of Sustainability-related Financial Information, https://www.ifrs.org/issued-standards/ifrs-sustainability-standards-navigator/ifrs-s1-general-requirements/
17. IFRS S2 (2023), IFRS S2 Climate-related Disclosures, https://www.ifrs.org/issued-standards/ifrs-sustainability-standards-navigator/ifrs-s2-climate-related-disclosures/
18. ING (2024), Responsible Banking Progress Statement – ING 2024,

https://www.ing.com/Sustainability/Performance-and-reporting/Reporting.html
19. ING (2025), Annual Report 2024, https://www.ing.com/Investors/Financial-performance/Annual-reports/2024.htm
20. Institute of Sustainability Studies (2025), How US sustainability regulations compare to EU standards in 2025, https://instituteofsustainabilitystudies.com/insights/lexicon/how-us-sustainability-regulations-compare-to-eu-standards-in-2025/
21. JP Morgan (2024), Climate Report, https://www.jpmorganchase.com/content/dam/jpmc/jpmorgan-chase-and-co/documents/Climate-Report-2024.pdf
22. KPMG (2025), Sustainability reporting in the EU, https://kpmg.com/us/en/frv/reference-library/2025/sustainability-reporting-eu.html
23. Nielsen, C., (2023), ESG Reporting and Metrics: From Double Materiality to Key Performance Indicators, *Sustainability*, 15, 16844, https://doi.org/10.3390/su152416844
24. Pantazi, T. (2024). The Introduction of Mandatory Corporate Sustainability Reporting in the EU and the Question of Enforcement. *European Business Organization Law Review*, 25, 509–532 https://doi.org/10.1007/s40804-024-00320-x
25. Pizzi, S., Principale, S., Nuccio, E. (2022), Material sustainability information and reporting standards. Exploring the differences between GRI and SASB, *Meditari Accountancy Research*, Emerald Group Publishing Limited, vol. 31(6), pages 1654-1674, October, https://0410e7mds-y-https-www-emerald-com.z.e-nformation.ro/medar/article-pdf/31/6/1654/1916454/medar-11-2021-1486.pdf
26. Primec, A., & Belak, J. (2022). Sustainable CSR: Legal and Managerial Demands of the New EU Legislation (CSRD) for the Future Corporate Governance Practices. *Sustainability*, 14(24), 16648. https://doi.org/10.3390/su142416648
27. SASB, (2017), SASB Conceptual Framework, https://sasb.ifrs.org/wp-content/uploads/2019/05/SASB-Conceptual-Framework.pdf

Audit Financiar, XXIII, Nr. 4(180)/**2025**, *693-708*
ISSN on-line: 1844-8801

Lucrare prezentată la cel de-al IX-lea Congres al profesiei de auditor financiar din România

Pot prezice auditorii viitorul companiilor? Opinia de audit și certitudinea continuității activității

Drd. Dorotheea Beatrice Ruxandra CHIOSEA,
Școala Doctorală de Economie și de Administrare a Afacerilor, Universitatea de Vest Timișoara,
e-mail: dorotheea.chiosea99@e-uvt.ro

Prof. univ. dr. habil. Camelia-Daniela HAȚEGAN,
Universitatea de Vest Timișoara, Romania,
e-mail: camelia.hategan@e-uvt.ro

Rezumat

Existența continuă a unei companii este unul dintre cele mai importante obiective. Din acest motiv, atunci când auditează o companie auditorii trebuie să evalueze capacitatea companiei de a rămâne operațională pe piață în viitorul previzibil. Acest studiu își propune să analizeze principalii factori care ar trebui luați în considerare în procesul de audit, legați de evaluarea continuității activității, evidențiind totodată rolul auditorilor. Eșantionul utilizat a fost format din 27 de companii și 84 de rapoarte de audit, extrase din baza de date Audit Analytics, pentru perioada 2016-2023. Companiile auditate au provenit în principal din domeniul industriei prelucrătoare (60%) și din domeniul comerțului cu ridicata și cu amănuntul (15%). Rezultatele arată că există și factori suplimentari, pe lângă cei financiari, care pot fi luați în considerare, cum ar fi industria, opinia din anul precedent și așa mai departe. Opinia auditorului este de o importanță esențială deoarece influențează încrederea investitorilor și comportamentul acestora, iar transparența situațiilor financiare este îmbunătățită.

Cuvinte cheie: *continuitatea activității; raportul auditorului; opinia de audit; incertitudine; risc; faliment;*

Clasificare JEL: *M40, M41*

Vă rugăm să citați acest articol astfel:
Chiosea, D. B. R., Hațegan, C.-D. (2025), Can Auditors Predict the Future of a Company? The Audit Opinion and the Certainty of Going Concern Assessment, *Audit Financiar*, vol. XXIII, no. 4(180)/2025, pp.801-815, DOI: 10.20869/AUDITF/2025/180/025

Link permanent pentru acest document:
http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2025/180/025
Data primirii articolului: 24.07.2025
Data revizuirii: 29.07.2025
Data acceptării: 7.10.2025

Introducere

La înființarea unei companii, obiectivul principal este obținerea de profit și creșterea ca o entitate sănătoasă. Cu toate acestea, în unele cazuri, acest obiectiv nu este atins și, din această cauză, este esențial ca auditorii să evidențieze în raportul lor de audit când o companie se poate confrunta cu perioade de dificultăți financiare, fie prin calificarea opiniei, fie prin stipularea acestui lucru în secțiunea „Aspecte cheie de audit” (*Key Audit Matters* – KAM)). Aspectele cheie de audit sunt acele elemente considerate „semnificative” în procesul de audit care trebuie comunicate comitetului de audit deoarece implică judecăți importante, elaborate sau subiective cu privire la un cont semnificativ sau la prezentarea situațiilor financiare ale perioadei curente.

Pham (2022) subliniază că ipoteza continuității activității este una fundamentală, mai ales atunci când se vorbește despre pregătirea situațiilor financiare. Respectând acest principiu, riscul ca societatea să intre în lichidare în următoarele 12 luni este neglijabil (Messier ș.a., 2017). În procesul de audit, auditorii poartă responsabilitatea de a evalua dacă societatea se confruntă cu o îndoială substanțială cu privire la capacitatea sa de a continua activitatea pentru o perioadă rezonabilă de timp. Dacă evaluarea este negativă, deci compania se confruntă cu un risc substanțial, auditorul poate emite o opinie privind continuitatea activității, aceasta fiind una dintre cele mai ambigue sarcini pentru un auditor. Dacă o companie primește o opinie privind continuitatea activității, acest lucru indică faptul că entitatea nu este capabilă să își susțină activitatea. Utilizatorii situațiilor financiare au încredere în auditori și în evaluarea acestora cu privire la gradul în care principiul continuității activității a fost îndeplinit, astfel încât părțile interesate consideră opinia de audit ca fiind de o importanță semnificativă atunci când iau decizii, deoarece ea poate semnala incertitudini semnificative legate de companie, până la faliment.

În studiul lor, Carey ș.a. (2008) analizează o populație de companii australiene care primesc o opinie modificată privind continuitatea activității și un eșantion potrivit de companii care se confruntă cu perioade de dificultăți financiare și care înregistrează o opinie de audit fără rezerve. Rezultatele lor arată că schimbarea auditorului este asociată pozitiv cu primirea unei opinii cu rezerve privind continuitatea activității. Cu toate acestea, nu au găsit dovezi empirice ale unei predicții auto-împlinite privind probabilitatea crescută ca firma să dea faliment după primirea opiniei. În ceea ce privește onorariul de audit, autorii subliniază faptul că auditorii care emit opinia calificată cu privire la evaluarea continuității activității, pentru prima dată, pierd proporțional mai multe onorarii, deoarece pierd clienți prin schimbarea firmei sau prin falimentul companiei, decât companiile care emit opinii de audit fără rezerve cu privire la continuitatea activității chiar și pentru firmele aflate în dificultate financiară.

Obiectivul lucrării este de a evidenția importanța opiniei auditorului cu privire la evaluarea continuității activității și, de asemenea, dacă auditorul poate prezice riscul de dificultăți financiare sau chiar de insolvență pe baza informațiilor furnizate de companie și, de asemenea, pe baza intuiției sale profesionale. Pentru a analiza rapoartele auditorului privind evaluarea continuității activității, au fost selectate 27 de companii listate la Bursa de Valori București (BVB) pentru perioada 2010-2023, incluzând astfel și perioada anterioară implementării noului format al raportului de audit, făcând totodată o comparație între cele două abordări.

Lucrarea este structurată după cum urmează: următoarea secțiune conține o trecere în revistă a literaturii științifice privind continuitatea activității și sectorul de audit, a treia secțiune descrie metodologia cercetării, iar a patra secțiune prezintă rezultatele obținute și câteva comentarii. Ultima secțiune prezintă un rezumat al lucrării, împreună cu concluziile și limitele cercetării.

1. RECENZIA LITERATURII DE SPECIALITATE

Prezumpția că o entitate își va continua activitatea în viitorul previzibil este baza elaborării situațiilor financiare conform legislației internaționale și naționale. La nivel internațional, această condiție este stipulată de Standardul Internațional de Audit (ISA) 570 Continuitatea activității, care afirmă că profesioniștii nu pot prezice astfel de evenimente sau condiții viitoare, iar inexistența unei explicații referitoare la incertitudinea evaluării continuității activității în raport nu trebuie tratată ca o garanție că societatea are capacitatea de a-și continua activitatea fără a se confrunta cu riscuri legate de continuitatea activității.

Situațiile financiare, în ansamblu, oferă o imagine fidelă a performanței și stării financiare a unei societăți, iar auditorii ar trebui să își exprime opinia în ceea ce privește respectarea tuturor principiilor contabile. Din cauza consecințelor negative suferite de o societate atunci când primesc o opinie cu rezerve, tot mai mulți auditori includ incertitudinile privind evaluarea continuității activității în secțiunea dedicată aspectelor cheie de audit.

Gallizo și Saladrigues (2016) au evidențiat în studiul lor motivele reticenței din partea părților interesate care pot apărea după primirea unei opinii cu rezerve privind continuitatea activității:

- **Presiunea din partea clientului**, care știe că o opinie privind continuitatea activității poate pune în pericol și mai mult poziția entității. Înștiințarea părților interesate ale unei entități cu privire la poziția negativă pe care o poate avea o companie poate genera consecințe importante, cum ar fi lipsa de încredere din partea acționarilor, ceea ce poate duce la vânzarea acțiunilor acestora și poate genera o pierdere importantă a capitalului companiei pe termen foarte scurt. Din această cauză, compania va încerca să-i convingă pe auditori prezentându-le planuri de viabilitate care pot proiecta o evoluție pe termen mediu a poziției companiei și, prin aceasta, amânând opinia de audit privind continuitatea activității.
- **Încrederea auditorului în entitate**, acționând cu bună-credință și rațional, având încredere că societatea poate face față crizei și poate ieși din ea. Așadar, acesta va încerca să amâne opinia de audit privind continuitatea activității și să le ofere timp să se redreseze din situația actuală. Până în momentul în care auditorul stabilește că criza cu care se confruntă compania este ireversibilă, moment în care, acesta va emite opinia de audit privind continuitatea activității.
- **Dezvoltarea firmei de audit**. Se poate întâmpla ca o firmă care emite un număr semnificativ de opinii privind continuitatea activității să fie luată în considerare ca fiind susceptibilă la acestea de către firmele care solicită serviciile sale. Acest lucru poate duce la un număr mai mic de contracte, deoarece mulți clienți pot alege alte firme care sunt mai puțin susceptibile de a emite rapoarte de audit privind continuitatea activității.

Există mulți profesioniști în audit care au dovedit că emiterea unei opinii de audit privind continuitatea activității este urmată imediat de o scădere a situației financiare a entității. S-a argumentat că această scădere bruscă a fost cauzată de solicitările auditorului, obligând firma să reflecte toate activele și pasivele în bilanț în funcție de valoarea lor, conform regulilor și principiilor de evaluare (Ajona ș.a., 2012). În acest caz, înregistrarea unei opinii privind continuitatea activității va genera un efect neașteptat asupra utilizatorilor informațiilor, deoarece aceștia nu se așteaptă ca conturile lor să scadă fără niciun avertisment.

Studiul realizat de Pham (2022) a evidențiat că situația financiară, acumularea de pierderi, întârzierea în emiterea raportului de audit și frecvența ședințelor consiliului de administrație influențează semnificativ opiniile privind continuitatea activității emise de auditorii independenți.

Poziția financiară a unei entități descrie sănătatea sa financiară. Situațiile financiare ale unei entități sunt un instrument care poate fi utilizat pentru a evalua dacă firma se află în deficit sau surplus financiar. Ross ș.a. (2015) arată că o companie care se confruntă cu perioade de dificultăți financiare poate indica un faliment viitor, care se poate reflecta în fluxul său de numerar operațional ca fiind insuficient pentru a acoperi toate datoriile curente. Dificultățile financiare apar atunci când o companie înregistrează fluxuri de numerar negative și rate financiare scăzute și nu își poate rambursa datoriile (Beaver, 1966; Platt și Platt, 2002). Dificultățile financiare duc adesea la faliment, ceea ce înseamnă că evaluarea continuității activității este indiscutabilă. Mutchler (1985) susține că starea financiară negativă a unei companii poate fi mai gravă dacă aceasta primește o opinie de audit privind continuitatea activității. Atunci când stabilitatea unei companii este bună probabilitatea de a-și continua activitatea este mai mare. Din acest motiv, auditorii emit opinii privind continuitatea activității dacă entitatea auditată se află într-o situație financiară precară și nu își mai poate susține activitatea. Cea mai utilizată metodă în măsurarea stării financiare a unei companii este utilizarea modelului Altman (Gallizo și Saladrigues, 2016).

De asemenea, opinia de audit privind continuitatea activității poate fi tratată în raport cu mulți alți factori, cum ar fi: întârzierea raportului de audit, ședințele consiliului de administrație, dimensiunea firmei de audit, indicatorii financiari (levier financiar, profitabilitate, lichiditate) sau dimensiunea companiei (Pham, 2022). Perioada dintre închiderea exercițiului financiar și data emiterii raportului de audit se numește perioada de întârziere a raportului de audit sau decalajul de audit. Cu cât decalajul de audit este mai lung, cu atât apar mai multe semnale de înregistrare a unei opinii privind continuitatea activității. După cum subliniază Geiger ș.a. (2005), auditorii emit adesea opinii privind continuitatea activității atunci când rapoartele de audit sunt întârziate.

Există puține studii realizate cu privire la ședințele consiliului de administrație raportate la opiniile de audit modificate, iar acestea dau rezultate mixte și neconvingătoare (Omer ș.a., 2020). Farinha și Viana (2009) au concluzionat că frecvența ședințelor consiliului de administrație crește calitatea raportărilor financiare și reduce, de asemenea, probabilitatea înregistrării unei opinii de audit modificate. Omer ș.a. (2020) susțin că, documentat statistic, există o relație pozitivă și semnificativă între ședințele consiliului de administrație și o opinie de audit modificată. Concluziile lor evidențiază faptul că frecvența acestor ședințe nu contribuie la reducerea posibilității de a primi o opinie de audit privind continuitatea activității, deoarece ședințele se organizează nu neapărat pentru discutarea aspectelor financiare și a calității raportărilor financiare, ci mai degrabă pentru aspecte strategice și juridice.

Un alt punct de vedere legat de opiniile de audit privind continuitatea activității este dimensiunea firmei de audit. Mulți cercetători au opinii diferite cu privire la acest subiect, dar majoritatea susțin că firmele de audit de dimensiuni mai mari oferă opinii de audit mai credibile, iar misiunea lor de audit este calitativă. Datorită credibilității lor în rândul investitorilor, acestea sunt din ce în ce mai solicitate pentru îndeplinirea misiunilor de audit. Craswell ș.a. (1995) a concluzionat că, de obicei, clientul recunoaște rapoarte de audit de calitate superioară de la companiile mari de audit, acest lucru fiind motivat de faptul că aceștia consideră că auditorii sunt mai bine pregătiți și au recunoaștere internațională și prezența evaluării *inter pares*, trăsături adesea asociate cu calitatea. Deoarece opinia de audit privind continuitatea activității este ca un semnal pentru firmele aflate în dificultate financiară, conducerea tinde să evite primirea unei astfel de opinii și este adesea tentată să schimbe auditorul și să caute o opinie de audit nemodificată.

Ratele financiare sunt, de asemenea, abordate în legătură cu o opinie modificată. Carcello și Neal (2000) au constatat că efectul de levier este asociat în mod semnificativ cu o opinie modificată, în special cu una privind continuitatea activității. Feng și Li (2014) afirmă că entitățile mai mici, cu o rată mai mare a efectului de levier, sunt mai predispuse să înregistreze o opinie de audit privind continuitatea activității. De asemenea, profitabilitatea este o metrică contabilă care ajută la evaluarea stării financiare a unei companii. Cu cât profitul este mai mare, cu atât încrederea investitorului este mai mare și acesta este mai dispus să investească în entitate. Prin urmare, companiile care înregistrează profit sunt mai puțin susceptibile de a primi opinii privind continuitatea activității (Bellovary ș.a., 2007; Gallizo și Saladrigues, 2016). Lichiditatea afectează capacitatea entității de a-și acoperi datoriile pe termen scurt (Subramanyam, 2014). Cu cât este mai mică capacitatea companiei de a-și îndeplini obligațiile pe termen scurt, cu atât este mai mare probabilitatea înregistrării unei opinii privind continuitatea activității.

Un alt aspect tratat este legat de dimensiunea companiei, care se poate referi la activele totale, vânzări și capitalizarea de piață. Mutchler (1985) a concluzionat că auditorii emit mai des o opinie privind continuitatea activității pentru o entitate mică decât pentru una mare, deoarece tind să creadă că firmele mai mari sunt mai capabile să își rezolve problemele financiare decât cele mai mici. Și din această cauză, firmele mai mari nu primesc mai des opinii privind continuitatea activității, deoarece se gestionează singure și accelerează creșterea, acest lucru descurajând auditorul să emită o opinie privind continuitatea activității.

Studiile anterioare identifică mulți factori asociați cu opiniile de audit privind continuitatea activității, chiar dacă acestea au dat rezultate inconsistente. Gallizo și Saladrigues (2016) susțin că declinul financiar, înregistrarea pierderilor și auditul efectuat de o companie de audit mică cresc șansele unei companii de a primi o opinie privind continuitatea activității. De asemenea, Geiger și Raghunandan (2002) evidențiază situația financiară a entității ca principal factor explicativ pentru această opinie. Bellovary ș.a. (2007) indică profitabilitatea, gradul de îndatorare și lichiditatea entității ca fiind factori cheie în determinarea anterioară a includerii sau nu a unui paragraf privind continuitatea activității în opinie, în timp ce Geiger ș.a. (2005) subliniază faptul că o întârziere în emiterea raportului este asociată în mod semnificativ cu probabilitatea înregistrării unei opinii privind continuitatea activității. Alți factori luați în considerare, de exemplu, competența auditorului, dimensiunea companiei, dimensiunea auditorului și guvernanța corporativă, relevă rezultate mixte (Geiger ș.a., 2019). Pentru a atinge obiectivul propus, întrebarea de cercetare a lucrării este:

ÎC: Ce factori influențează opinia de audit cu privire la continuitatea activității și care este potențialul auditorilor de a prezice riscul de dificultăți financiare?

2. METODOLOGIA DE CERCETARE

Metodologia cercetării este cantitativă și implică un studiu descriptiv al opiniilor de audit, care va fi detaliat pe anii de audit, piața bursieră pe care sunt listate companiile incluse în eșantion și domeniile de activitate, pentru a realiza o previzualizare a eșantionului studiat. De asemenea, analiza se va concentra și pe corelația dintre opinia de audit și tipul (dimensiunea) auditorului, tipul opiniei, totalul KAM-urilor din opinie, opinia privind continuitatea activității din anul precedent, tipul raportului, profitul/pierderea netă și capitalul propriu ca indicatori financiari care pot fi legați de incertitudinile privind continuitatea activității.

Datele au fost colectate din baza de date Audit Analytics la 5 mai 2025, pentru perioada 2010-2023, perioada aleasă incluzând perioada anterioară implementării noului format de audit conform ISA 701, precum și perioada ulterioară acestuia. Baza de date conține date despre firmele listate la Bursa de Valori București (BVB).

Eșantionul selectat pe baza criteriilor de țară, respectiv România, și a existenței incertitudinilor privind continuitatea activității în raportul auditorilor a fost de 28 de companii. Deoarece a existat o lacună în ceea ce privește datele disponibile, o companie a fost exclusă din eșantion, rămânând un număr final de 27 de companii și 84 de opinii în perioada studiată.

2.1 Perioada auditată și piața bursieră

Numărul de opinii emise în perioada analizată este prezentat în **Figura nr. 1**. După cum se poate observa, există o tendință ascendentă în perioada 2011-2017, probabil motivată de criza din 2008, eveniment major care a creat multe incertitudini pentru companii, în special legate de capacitatea respectării continuității activității. După punctul culminant din 2017-2018, tendința a fost descendentă, atingând un minim în 2022, de doar 2 opinii privind continuitatea activității.

Figura nr. 1. Anul de audit

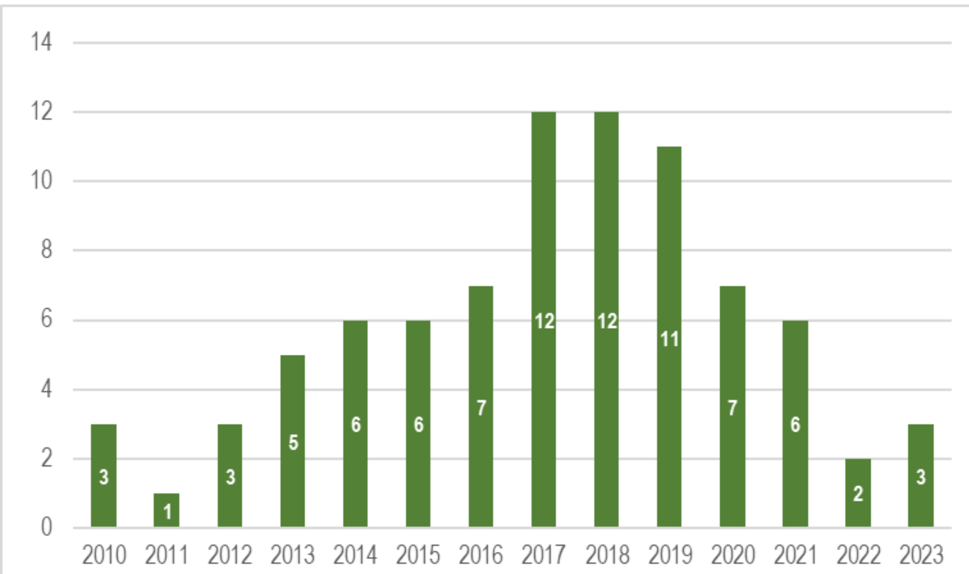

Sursa: proiecția autorului, 2025

Opiniile privind continuitatea activității emise în perioada 2017-2018, perioadă care coincide cu momentul celor mai multe opinii de audit prezente în perioada analizată, au fost emise, conform bazelor opiniei menționate în rapoartele de audit, din următoarele cauze:

- Probleme de reevaluare și date insuficiente pentru procedurile de audit;
- Situații financiare care nu includ deprecieri pe o bază justă, rezonabilă și consecventă;
- Datoriile societății depășesc activele curente;

– Cereri de intrare în procedură de reorganizare sau faliment;
– Împrumuturi contractate de la părți afiliate, fără a constitui un provizion;
– Împrumuturi de la creditori, imposibil de rambursat;
– Activele nete sub valoarea jumătății valorii capitalului social subscris;
– Nivel scăzut de lichiditate și nivel ridicat de îndatorare.

Figura nr. 2. Piața bursieră le care sunt listate companiile

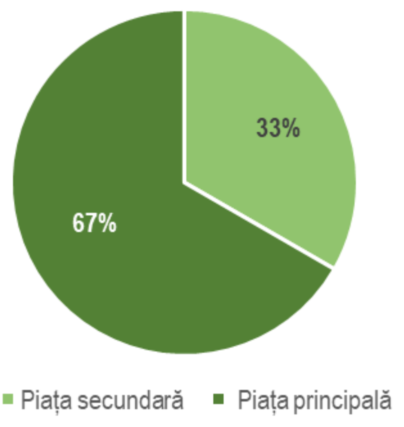

Sursa: proiecția autorului, 2025

Un criteriu important de lichiditate este piața pe care companiile sunt listate la BVB, și anume piața principală și piața secundară (**Figura nr. 2**).

Rezultatele arată că două treimi dintre companii sunt listate pe piața principală și o treime pe piața secundară.

2.2 Domeniile de activitate

Datele despre sectorul de activitate au o importanță semnificativă atunci când se analizează dacă o companie poate respecta sau nu principiul economic al continuității activității, deoarece domeniul de activitate în care activează o companie poate fi mai afectat decât oricare alte domenii. Eșantionul studiat, grupat pe domenii de activitate, cu numărul de opinii emise, este prezentat în **Tabelul nr. 1**.

Auditorii au emis cele mai multe opinii referitoare la evaluarea continuității activității, pentru companiile care activează în sectorul industriei prelucrătoare (60%), companiile prelucrătoare reprezentând, de asemenea, o parte semnificativă a eșantionului studiat. Alte sectoare care au prezentat procente semnificative sunt Comerțul en-gros și cu amănuntul (15%), Activități financiare și de asigurări (11%), Industria extractivă (6%) și Servicii de cazare și alimentație publică (5%). Celelalte industrii au raportat mai puține opinii privind continuitatea activității.

Tabelul nr. 1. Domeniile de activitate

Codul CAEN	Industria	Total nr. KAM-uri	Procent
0510 – 0990	Minerit și cariere	5	6%
1011 – 3320	Producție	50	60%
3511 – 3530	Furnizare de energie electrică, gaz, abur și aer condiționat	1	1%
4110 – 4399	Construcții	1	1%
4511 – 4799	Comerț en-gros și cu amănuntul	13	15%
5510 – 5630	Activități de cazare și servicii de alimentație publică	4	5%
6411 – 6630	Finanțe, Asigurări și Piața imobiliară	9	11%
6910 – 7500	Activități științifice și tehnice profesionale	1	1%
	Total	**84**	**100%**

Sursa: proiecția autorului, 2025

2.3 Tipul auditorului, opinia emisă și KAM-urile incluse în opinie

Un factor care trebuie luat în considerare la analiza opiniei de audit este tipul de auditor care o emite. Există opinii contradictorii cu privire la acest subiect, unele dintre ele fiind evidențiate și în secțiunea dedicată analizei literaturii de specialitate. Pe eșantionul studiat, în urma sintetizării datelor analizate, distribuția grafică a tipului de auditor este prezentată în **Figura nr. 3**.

Figura nr. 3. Tipul auditorului

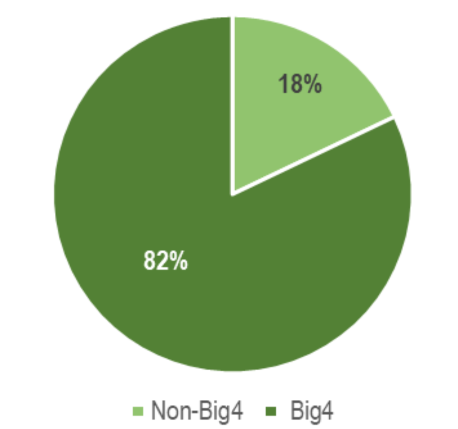

Sursa: proiecția autorului, 2025

După cum se evidențiază în **Figura nr. 3**, auditorii din companiile non-Big4 au o contribuție mai mare (82%) la emiterea rapoartelor eșantionului studiat. De asemenea, companiile Big4 contribuie la auditarea entităților, dar într-o proporție mai mică, de doar 18%.

Referindu-ne la distribuția companiilor Big4 (Deloitte, Ernst & Young, KPMG și PricewaterhouseCoopers), **Tabelul nr. 2** arată că PricewaterhouseCoopers a emis 8 opinii din totalul de 15, înregistrând o proporție de 53%, dominând restul companiilor Big4. KPMG a emis 4 opinii (27%), Deloitte & Touche a emis 2 opinii, iar Ernst & Young a emis o singură opinie în eșantionul analizat. Totalul opiniilor de audit Big4 este de 15.

De asemenea, având în vedere procentul semnificativ pe care companiile din afara Big4 îl au în emiterea opiniei de audit, este demn de remarcat contribuția lor, detaliată în **Tabelul nr. 3**.

Tabelul nr. 2. Distribuția auditorilor de tip Big4

Big4	Nr. total de KAM-uri	Procent
PricewaterhouseCoopers LLP	8	53%
KPMG LLP	4	27%
Deloitte & Touche LLP	2	13%
Ernst & Young LLP	1	7%
Total	**15**	**100%**

Sursa: proiecția autorului

Tabelul nr. 3. Distribuția auditorilor de tip non-Big4

Non Big4	Nr. total de KAM-uri	Procent
BDO Audit SRL	22	32%
JP Auditors & Advisors SRL	8	12%
Mazars Romania SRL	5	7%
Auditor Financiar Daniela Nicolescu	3	4%
Casa de Audit Corvinia SRL Filiala Pitești	3	4%
Evalex SA	3	4%
Integral Audit Srl	3	4%
MCO CONTAB Consult Srl	3	4%
Prof Consult SRL	2	3%
Roedl & Partner SRL	2	3%
SC ROMBAC Audit și Consultanță SRL	2	3%
Sub 2 opinii	13	20%
TOTAL	**69**	**100%**

Sursa: proiecția autorului

În categoria companiilor non-Big4 există 24 de auditori care au emis 69 de opinii, dintre care BDO Audit SRL are cel mai mare procent, de 32%, urmată de JP Auditors & Advisors SRL cu 12%, iar restul auditorilor au emis sub 10% din numărul total de opinii.

De asemenea, un alt subiect de interes este tipul de opinie emisă. **Tabelul nr. 4** prezintă totalul pentru fiecare tip de opinie, legată de continuitatea activității. Mai mult, este evidențiat totalul KAM-urilor incluse în opinie. Importanța KAM-urilor se referă la faptul că, dacă societatea se confruntă cu perioade de dificultăți financiare, cum ar fi insolvența/falimentul, auditorul poate să nu ofere o opinie cu rezerve, ci să includă aceste aspecte în secțiunea KAM-uri, pentru a evidenția starea financiară a companiei, evitând totodată consecințele negative care pot apărea în urma unei opinii cu rezerve.

Tabelul nr. 4. Opinia de audit

Tipul opiniei	Total opinii	Total KAM-uri in opinii
Opinie necalificată	39 *(46%)*	47 *(51%)*
Opinie calificată	36 *(43%)*	38 *(41%)*
Imposibilitatea exprimării unei opinii	7 *(8%)*	6 *(6%)*
Opinie adversă	2 *(2%)*	2 *(2%)*
Total	**84**	**93**

Sursa: proiecția autorului

În rapoartele care conțin cele 84 de opinii au fost identificate cel puțin 93 de KAM-uri, ceea ce înseamnă că auditorii tind să fie mai expliciți în ceea ce privește problemele și riscurile cu care se confruntă entitatea în secțiunea KAM-uri, decât în cea de opinie. Prin urmare, această secțiune a devenit din ce în ce mai utilă pentru investitori, care acordă mult mai multă atenție secțiunii KAM-urilor, odată ce aceasta a fost inclusă în rapoarte.

2.4 Opinia de audit și opinia privind continuitatea activității din anul precedent și formatul raportului

Opinia privind continuitatea activității emisă în anul precedent insolvenței sau falimentului evidențiază contribuția auditorului în evaluarea stării financiare a companiei și semnalează potențialele amenințări care pot afecta capacitatea companiei de a respecta principiul continuității activității. **Figura nr. 4** prezintă reacția auditorilor față de compania auditată.

Companiile incluse în această analiză sunt doar cele care au intrat în insolvență sau faliment în perioada studiată, respectiv un număr de 11 de companii.

După cum se poate observa, auditorii au evidențiat în opinia lor problemele viitoare cu care se va confrunta entitatea. Majoritatea acestora (73%) au emis o opinie privind continuitatea activității, specificând că societatea se confruntă cu incertitudini cu privire la capacitatea sa de a continua activitatea și oferind eventual sfaturi pentru a ajuta managerii și consiliul de administrație să facă față situației. 9% au emis o opinie fără rezerve în anul precedent, incluzând incertitudinile din paragraful „alte aspecte", iar alți 18% au specificat clar în secțiunea aspectelor cheie de audit riscurile și incertitudinile privind continuitatea activității cu care se confruntă societatea, unii calificând opinia, dar alții nu. Așadar, pe baza acestei analize, este clar că auditorul poate prezice viitorul companiei, pe baza situațiilor financiare ale companiei, a raționamentului său profesional și a altor factori implicați în procesul de audit, acesta fiind un răspuns la întrebarea de cercetare propusă la această secțiune.

Figura nr. 4. Opinia privind continuitatea activității emisă în anul anterior falimentului

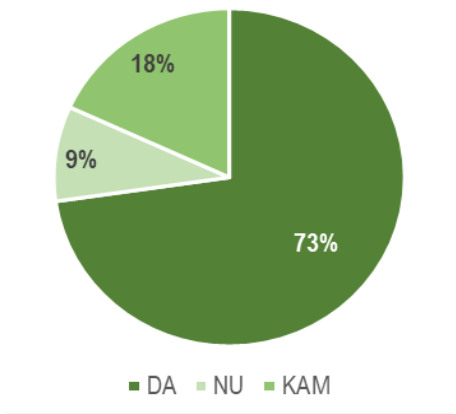

Sursa: proiecția autorului, 2025

Figura nr. 5. Formatul raportului de audit

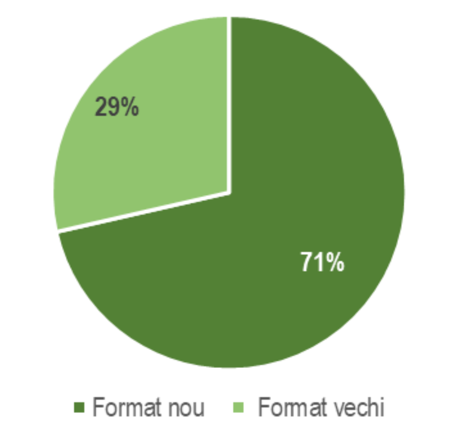

Sursa: proiecția autorului, 2025

Având în vedere noul format al raportului de audit din 2016, care include secțiunea KAM-uri, este important de subliniat că, anterior, incertitudinile erau incluse în secțiunea de opinie, ceea ce implică adesea o opinie modificată, sau, într-o altă secțiune, emiterea unei opinii fără rezerve, dar cu unele mențiuni legate de continuitatea activității. În eșantionul analizat, așa cum se evidențiază în **Figura nr. 5**, au existat mai multe rapoarte pe noul format al raportului de audit (71%) și doar 29% din rapoarte au fost pe vechiul format.

2.5 Opinia de audit și indicatorii financiari

Așa cum s-a menționat încă din introducere și din analiza literaturii de specialitate, indicatorii financiari joacă un rol important în procesul de identificare dacă o companie se confruntă cu perioade de dificultăți financiare sau cu riscul de insolvență sau faliment. Profitul net este foarte important deoarece atrage investitori și este unul dintre principalii indicatori analizați în timpul procesului decizional. Din această cauză, pierderea netă poate pune sub semnul întrebării sănătatea companiei și îi poate face pe investitori să se gândească de două ori înainte de a investi sau nu în companie. De asemenea, așa cum s-a subliniat în secțiunea 2.1., rezultatul negativ și capitalul propriu negativ sunt principalele motive pentru emiterea unei opinii privind continuitatea activității și pentru existența unor incertitudini serioase cu privire la capacitatea companiei de a-și continua activitatea.

În eșantionul analizat, **Figura nr. 6** evidențiază raportul dintre companiile care au înregistrat profit și cele care au înregistrat pierderi în perioada studiată.

Figura nr. 6. Profitul sau pierderea netă

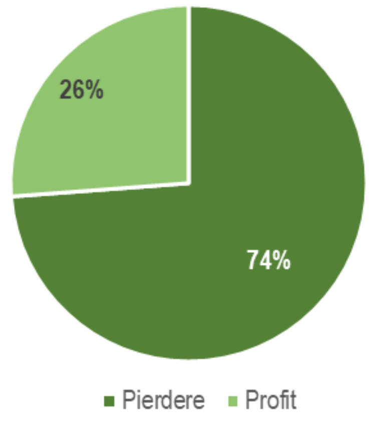

Sursa: proiecția autorului, 2025

Așa cum reiese din **Figura nr. 6**, majoritatea companiilor (74%) au înregistrat pierderi în perioada analizată, ceea ce susține ideea că acest indicator este unul dintre cei mai buni de luat în considerare atunci când se studiază perspectivele continuității afacerii. Doar 26% dintre companii au înregistrat profit, dar unele dintre ele înregistrează, în același timp, capitaluri proprii negative. Această situație este prezentată în **Figura nr. 7** pentru toate companiile, nu doar pentru cele cu profit.

Figura nr. 7. Capitalul propriu

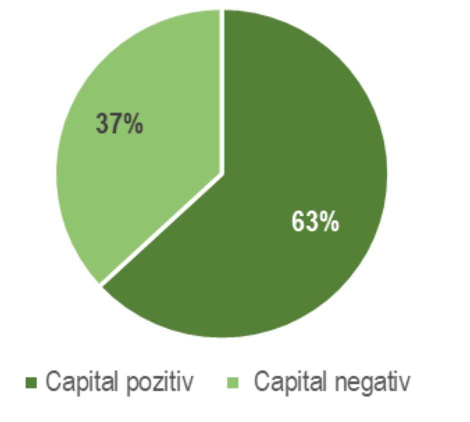

Sursa: proiecția autorului, 2025

O opinie privind continuitatea activității poate avea impact asupra costului capitalului propriu al companiei. Dacă există îndoieli cu privire la capacitatea entității de a-și continua activitatea, investitorii pot solicita o rată mai mare a rentabilității (costul capitalului propriu) pentru a compesa riscul crescând al investiției în entitate. În eșantionul analizat, 63% dintre companii au înregistrat capital propriu pozitiv, dar unele dintre ele au înregistrat și pierderi, iar doar 37% au înregistrat capital propriu negativ.

Chiar dacă au înregistrat o opinie privind continuitatea activității, majoritatea companiilor incluse în eșantion au continuat să opereze pe piață timp de mai mulți ani, confruntându-se cu dificultăți financiare și numeroase provocări, dar rămânând în continuare operaționale. Prin urmare, persistența incertitudinii în timp este un factor esențial care trebuie luat în considerare de către auditor atunci când efectuează evaluarea. Din acest motiv, în scopul identificării factorilor de influență ai unei opinii privind continuitatea activității, în continuare sunt prezentate o statistică descriptivă și o matrice de corelație. Descrierea indicatorilor utilizați este detaliată în **Tabelul nr. 5**.

Tabelul nr. 5. Descrierea indicatorilor

Indicator	Cod	Descrierea
Opinia privind continuitatea activității emisă în anul anterior falimentului	GCOP	1 – Da 0 – Nu/KAM
Dimensiunea auditorului	A	1 – auditor Big4 0 – auditor Non-Big4
Numărul total de KAM-uri în opinie	K	De la 1 la 8, in funcție de raport
Tipul raportului	R	1 – Nou 0 – Vechi
Tipul opiniei	O	1 – Necalificată 0 – Alte opinii
Status	S	1 – În faliment/insolvență/reorganizare judiciară 0 – Activă
Profitul/pierderea netă	PL	1 – Profit 0 – Pierdere
Capitalul	E	1 – Pozitiv 0 – Negativ
Piața bursieră	SM	1 – Principală 0 – Secundară
Industria (codul CAEN)	I	În conformitate cu Clasificarea Activităților din Economia Națională, codificarea la două caractere

Sursa: proiecția autorului, 2025

Indicatorii aleși se bazează pe caracteristicile specifice implicate de studiu, dar și pe cele alese de alți cercetători în studiile lor despre opiniile privind continuitatea activității. Valoarea pragului de referință este în mare parte aceeași pentru toți indicatorii, de la 0 la 1, cu excepția totalului KAM-urilor în opinie, care ia în considerare KAM-urile incluse în opinie, ca număr, ce diferă de la un raport la altul. Și, de asemenea, ultimul indicator, industria, ale cărui scoruri variază de la 0 la 9 datorită codificării codurilor CAEN.

Indicatorul pentru opinia privind continuitatea activității din anul precedent (GCOP) a fost ales pentru a evidenția capacitatea de predictibilitate a auditorului cu privire la capacitatea companiei de a-și continua activitatea și de a fi operațională pe piață. Indicatorul mărimii auditorului (A) evidențiază influența potențială a companiilor Big4 și a celor non-Big4 asupra opiniei de audit, chiar și asupra celei privind continuitatea activității. Indicatorul total KAM-uri în opinie (K) evidențiază corelația potențială dintre o opinie cu rezerve privind evaluarea continuității activității sau o opinie fără rezerve și un paragraf KAM pentru riscurile privind continuitatea activității. Indicatorii KAM sunt o modalitate prin care auditorul evită o opinie privind continuitatea activității și, din acest motiv, este important să se analizeze și numărul de KAM-uri incluse în raport și conținutul acestora. Tipul indicatorului de raport (R) este util pentru a determina utilitatea includerii KAM-urilor, deoarece, începând cu anul 2016, aceasta a devenit obligatorie și este important să se observe dacă au existat modificări sau îmbunătățiri în raportare începând cu această obligație.

Indicatorul tipului de opinie (O) evidențiază faptul că în eșantion există puține companii care au primit o opinie adversă sau o declinare a opiniei, chiar dacă au primit un KAM sau un paragraf referitor la incertitudinea privind continuitatea activității. Multe companii au înregistrat și o opinie cu rezerve, dar majoritatea au primit o opinie fără rezerve. De aceea, este important să se vadă corelația dintre tipul de opinie și ceilalți factori de influență, pentru a stabili motivul pentru care companiile primesc opinii sau KAM-uri privind continuitatea activității. Indicatorul de stare (S) evidențiază tipul de companii incluse în eșantion din punctul de vedere al pieței, oferind o altă perspectivă asupra factorilor care pot influența opinia privind continuitatea activității.

Indicatorul profitului/pierderii nete (PL) și indicatorii capitalurilor proprii (E) demonstrează că situația financiară a unei companii poate fi prezisă în raport cu datele sale financiare. Atunci când o companie se confruntă cu perioade de dificultăți financiare, acest lucru se reflectă în mod clar în situațiile sale financiare și poate ajuta la prezicerea dacă entitatea își va reveni sau nu după criză.

Indicatorul pieței bursiere (SM) este important deoarece evidențiază companiile de pe piața bursieră principală și secundară, iar această clasificare poate fi utilă pentru a concluziona dacă piața bursieră pe care este listată compania poate contribui la obținerea unei opinii privind continuitatea activității sau nu. Indicatorul industriei (I) a fost ales pentru a înțelege dacă există unele industrii care ar putea fi mai afectate de riscul incapacității continuității activității, în raport cu altele. Unii dintre acești indicatori au fost utilizați de Muñoz-Izquierdo ș.a. (2024), Groose ș.a. (2024), Crucean și Hațegan (2022) sau Hațegan și Imbrescu (2021) în studiile lor.

Datele statisticii descriptive sunt prezentate în **Tabelul nr. 6**.

Tabelul nr. 6. Statistica descriptivă

Indicator	Observații	Min	Max	Mediana	Deviația standard
GCOP	84	0	1	0,0952	0,2953
A	84	0	1	0,1785	0,3852
K	84	0	8	1,1071	1,5524
R	84	0	1	0,7142	0,4544
O	84	0	1	0,4285	0,4978
S	84	0	1	0,3928	0,4913
PL	84	0	1	0,2619	0,4423
E	84	0	1	0,6309	0,4854
SM	84	0	1	0,6666	0,4742
I	84	0	9	34,7261	15,5504

Sursa: proiecția autorului, 2025

Tabelul nr. 6 arată că indicatorul privind continuitatea activității în anul precedent (GCOP) a fost în medie de 0,09, fiind mai aproape de minimul intervalului de referință, ceea ce poate fi interpretat ca fiind faptul că auditorii nu au emis o opinie privind continuitatea activității în anul precedent de insolvență/faliment. Însă, conform **Figurii nr. 4**, majoritatea auditorilor au emis o opinie privind continuitatea activității în anul precedent insolvenței/falimentului. Acest lucru se explică prin faptul că valoarea medie este calculată conform întregii baze de date, dar, în realitate, există doar 11 companii care s-au confruntat cu insolvență, faliment sau reorganizare judiciară în perioada analizată, iar pentru acestea trebuie să se țină cont de analiza anului precedent. Pentru cele 11 companii există 8 opinii privind continuitatea activității, o opinie fără rezerve și 2 opinii fără rezerve cu KAM-uri privind continuitatea activității.

Mărimea auditorului (A) a înregistrat o medie de 0,17, fiind mai aproape de minimul intervalului de referință, subliniind că majoritatea auditorilor incluși în eșantion nu sunt companii din grupul Big4. De asemenea, indicatorul pentru totalul KAM-urilor incluse în opinie (K) este în medie 1,10, ceea ce înseamnă că majoritatea opiniilor au cel puțin o opinie cu rezerve, și există puține opinii care au 8 KAM-uri. Indicatorul pentru tipul de raport (R) înregistrează o medie de 0,71, ceea ce înseamnă că majoritatea rapoartelor sunt pe noul format al raportului auditorului, după 2016, ceea ce implică includerea secțiunii de aspecte cheie de audit.

Indicatorul pentru tipul de opinie (O) a fost în medie 0,42, fiind aproape la jumătatea distanței dintre cele două limite ale intervalului de scor, ceea ce înseamnă că, în perioada studiată, au existat în mare parte opinii fără rezerve (46%), fapt confirmat și de **Tabelul nr. 4**, iar cumulate, celelalte tipuri de opinii (cu rezerve, adverse și imposibilitatea exprimării unei opinii) înregistrează valoarea rămasă până la 100%. Indicatorul pentru statusul companiei (S) a fost în medie 0,39, ceea ce înseamnă că majoritatea companiilor sunt încă active pe piață în perioada analizată.

Indicatorul pentru profitul sau pierderea netă (PL) a fost în medie de 0,26, ceea ce înseamnă că majoritatea companiilor incluse în eșantion înregistrează pierderi, nu profit, deoarece indicatorul este mai aproape de minimul intervalului de scor. Indicatorul pentru capitalul propriu (E) a fost în medie de 0,63, subliniind că aproape jumătate dintre companii înregistrează valori pozitive pentru capitalul propriu.

Indicatorul pentru piața bursieră (SM) a fost în medie de 0,66, mai aproape de maximul intervalului de scor, subliniind că majoritatea companiilor sunt listate pe piața bursieră principală. De asemenea, indicatorul pentru industrie (I) a fost în medie de 34,72, aproape de jumătatea intervalului. Aceasta înseamnă că toate ramurile economiei sunt implicate în analiză, dar în special cele incluse în categoria: minerit și cariere, producție, furnizarea de energie electrică, gaze, abur și aer condiționat.

Matricea de corelație este prezentată în **Tabelul nr. 7**.

Tabelul nr. 7. Matricea de corelație

	Opinie de continuitate in anul anterior	Dimensiunea auditorului	Totalul KAM-urilor în opinie	Tipul opiniei	Tipul raportului	Status-ul	Profitul/ pierdere a netă	Capitalul	Piața bursieră	CAEN
Opinie de continuitate in anul anterior	1									
Dimensiunea auditorului	-0,0454	1								
Totalul KAM-urilor în opinie	-0,1539	-0,0928	1							
Tipul opiniei	-0,1171	0,2871	0,1113	1						
Tipul raportului	0,0256	-0,462	0,4538	-0,038	1					
Status-ul	0,4033	-0,2478	0,0231	-0,007	0,185	1				
Profitul/pierderea netă	-0,1933	0,2171	0,0113	0,1954	-0,1027	-0,2574	1			
Capitalul	-0,1721	0,3566	0,0371	0,2635	-0,156	-0,4456	0,2311	1		
Piața bursieră	-0,0287	0,1978	-0,0655	0,1021	-0,0559	0	0,0191	-0,2791	1	
CAEN	-0,2278	0,6457	-0,1784	0,1881	-0,3794	-0,5188	0,2085	0,4557	-0,0599	1

Sursa: proiecția autorului, 2025

Corelația dintre indicatorul principal, opinia privind continuitatea activității în anul precedent (GCOP) și dimensiunea auditorului este inversă și scăzută, ceea ce înseamnă că este posibil ca firmele de audit din Big 4 să nu emită o opinie privind continuitatea activității în anul precedent, comparativ cu cele non-Big4. Corelația cu totalul KAM-urilor incluse în opinie este inversă, ceea ce înseamnă că nu au fost multe KAM-uri incluse în opinia privind continuitatea activității în anul precedent. Corelația cu tipul de opinie este inversă și semnificativă, ceea ce înseamnă că în anul precedent au existat mai multe opinii cu rezerve/adverse sau imposibilitatea exprimării unei opinii, decât opinii fără rezerve. Indicatorul este slab corelat cu tipul de raport și cu piața bursieră la care sunt listate companiile. Corelația cu statusul companiei este puternică, pozitivă, fiind cea mai bună corelație înregistrată de opinia privind continuitatea activității în anul precedent. Aceasta înseamnă, evident, că opinia privind continuitatea activității este influențată de statusul companiei, dacă se confruntă sau nu cu perioade de dificultăți financiare. Corelația cu indicatorii de profit/pierdere netă și capitaluri proprii este inversă și semnificativă, ceea ce înseamnă că majoritatea companiilor care au înregistrat opinii privind continuitatea activității în anul precedent înregistrează, de asemenea, pierderi și valoare negativă a capitalurilor proprii. Corelația cu industria, reprezentată de indicatorul codului CAEN, este inversă și semnificativă, ceea ce înseamnă că opinia privind continuitatea activității în anul precedent nu a fost emisă pentru companiile care activează în toate ramurile economice.

Indicatorul mărimii auditorului (A) este invers și slab corelat cu totalul KAM-urilor în opinie. Indicatorul este corelat direct, pozitiv și semnificativ cu indicatorul tipului de opinie, subliniind faptul că companiile Big4 emit mai multe opinii fără rezerve legate de incertitudinile privind continuitatea activității decât cele non-Big4, majoritatea incluzând incertitudinile din secțiunea „alte aspecte". Corelația cu tipul de raport este inversă și puternică, ceea ce înseamnă că majoritatea companiilor Big4 emiteau mai degrabă rapoarte de tip vechi decât noi, probabil pentru că majoritatea companiilor Big4 auditate din eșantion proveneau din perioada anterioară anului 2016. Corelația cu statusul companiei este inversă și semnificativă, subliniind faptul că companiile Big4 operează în mare parte cu companiile active incluse în eșantion. Corelația cu indicatorul profitului sau pierderii nete este directă și semnificativă, arătând că majoritatea companiilor auditate de auditorii Big4 au înregistrat profit. De asemenea, corelația cu indicatorul capitalului propriu este directă și puternică, ceea ce înseamnă că firmele incluse în eșantion, auditate de companiile Big4, înregistrează valori pozitive ale capitalului propriu. Corelația cu indicatorul pieței bursiere se dovedește a fi directă și semnificativă, majoritatea companiilor auditate de auditorii Big4 fiind listate pe piața bursieră principală. Indicatorul este puternic, direct și corelat pozitiv cu indicatorul industriei, evidențiind faptul că firmele Big4 auditează entități din toate domeniile economice, în special cele din intervalul de referință 4-9. Ca un studiu anterior referitor la corelarea situației financiare a companiei cu tipul de auditor, Gallizo și Saladrigues (2016) au realizat un studiu care a concluzionat că faptul de a fi auditat de un auditor mic crește probabilitatea obținerii unei opinii de audit privind continuitatea activității. Rezultatele lor arată, de asemenea, că nu există un declin financiar neașteptat, ci înregistrarea de pierderi și auditarea de către o companie non-Big4 face probabilă înregistrarea unei opinii privind continuitatea activității și, într-o măsură mai mică, atunci când dimensiunea relativă a clientului este mică. Mai mult, creșterea probabilității de a primi o opinie de audit privind continuitatea activității nu s-ar baza pe declinul brusc al poziției financiare a companiei, ci mai degrabă pe persistența înregistrării pierderilor. Acesta fiind cel mai important motiv care pune sub semnul întrebării capacitatea companiei de a-și continua activitatea, ceea ce generează consecințe imediate.

Corelația dintre totalul KAM-urilor în opinie (K) și indicatorul tipului de opinie este directă și semnificativă, evidențiind faptul că majoritatea opiniilor fără rezerve conțin KAM-uri privind evaluarea continuității activității. Corelația cu tipul de raport este pozitivă, directă și puternică, arătând că, așa cum poate fi observat și în **Figura nr. 5**, majoritatea rapoartelor au fost emise în noul format, incluzând și secțiunea privind aspectele cheie de audit. Corelațiile cu indicatorii status, profit/pierdere net, capitaluri proprii și piața bursieră sunt scăzute și nesemnificative. De asemenea, în raportul cu indicatorul industriei, corelația este inversă și semnificativă, dovedind că KAM-urile în opinie privind continuitatea activității sunt corelate cu codurile din prima jumătate a intervalului de la 0 la 9.

Corelația indicatorului tip de opinie (O) cu tipul de raport și statusul companiei este slabă și inversă. Corelațiile cu indicatorii profit/pierdere net și capitaluri proprii sunt directe și semnificative, arătând că firmele care înregistrează profit și valori pozitive ale capitalurilor proprii primesc opinii fără rezerve. Indicatorul este, de asemenea, direct corelat cu indicatorul pieței bursiere, dovedind că majoritatea firmelor care înregistrează opinii fără rezerve sunt listate pe piața bursieră principală. Corelația cu indicatorul industriei este directă și semnificativă, dovedind că există mai multe domenii economice care primesc opinii fără rezerve, chiar dacă se confruntă cu perioade de dificultăți financiare, în special cele din a doua jumătate a intervalului de la 0 la 9.

Indicatorul tip de raport (R) este direct corelat cu indicatorul de status, evidențiind faptul că majoritatea firmelor active incluse în eșantion utilizau noul format de raport de audit. De asemenea, indicatorul este invers și semnificativ corelat cu indicatorul profit/pierdere net și capitaluri proprii, dovedind că majoritatea firmelor care au înregistrat pierderi și capitaluri proprii negative se aflau în prima jumătate a intervalului 2016-2023. Indicatorul este mai puțin și invers corelat cu indicatorul pieței bursiere. Trebuie evidențiată o corelație semnificativă și inversă cu indicatorul industriei, arătând că majoritatea companiilor care utilizează noul format al raportului se aflau în prima jumătate a intervalului de la 0 la 9.

Indicatorul de status (S) prezintă o corelație inversă și semnificativă cu indicatorul profit/pierdere net și o corelație inversă și puternică cu indicatorul de capital propriu, dovedind că firmele care se confruntă cu perioade de dificultăți financiare sau sunt insolvente sau falimentare înregistrează pierderi și capitaluri proprii negative. Corelația cu piața bursieră este nesemnificativă. Corelația cu indicatorul industriei este inversă și puternică, dovedind că firmele din multe sectoare ale economiei pot deveni inactive, în special cele din prima jumătate a intervalului de referință.

Indicatorul profit/pierdere net (PL) este corelat direct și semnificativ cu indicatorul de capital propriu, dovedind că între cei doi indicatori există o relație importantă, ambii fiind luați în considerare la evaluarea capacității companiei de a continua activitatea. Corelația cu indicatorul pieței bursiere este pozitivă, dar scăzută. Corelația cu sectorul industriei este directă și semnificativă, subliniind că firmele din multe sectoare pot înregistra profit.

Indicatorul capitalului propriu (E) este invers și semnificativ corelat cu indicatorul pieței bursiere, subliniind că firmele listate pe piața secundară de capital sunt susceptibile de a înregistra valori negative ale capitalului propriu. De asemenea, indicatorul este direct și puternic corelat cu indicatorul industriei, ceea ce înseamnă că firmele din toate ramurile economice pot înregistra capitaluri proprii pozitive, în special cele din a doua jumătate a intervalului de referință.

În cele din urmă, corelația dintre indicatorul pieței bursiere (SM) și indicatorul industriei este inversă și scăzută, subliniind că nu există o legătură semnificativă între piața bursieră pe care este listată o companie și industria din care aceasta face parte, piața bursieră conținând firme din diverse ramuri economice.

Studii anterioare privind opiniile privind continuitatea activității au fost realizate de Gallizo și Saladrigues (2016), studiul lor fiind menționat de mai multe ori în această cercetare. De asemenea, Duc Hieu Pham (2022) a studiat factorii determinanți ai opiniei de audit privind continuitatea activității, raportat la un eșantion de firme vietnameze listate. Mai mult, Geiger ș.a. (2005) au făcut referire la schimbările recente în asocierea dintre falimente și opiniile de audit anterioare. De asemenea, Hațegan și Imbrescu (2021) au realizat un studiu care a evidențiat evoluțiile și diversificările incertitudinilor legate de continuitatea activității conținute în raportul auditorului.

Concluzii

Auditorii emit o opinie privind continuitatea activității și evaluează capacitatea companiei de a respecta principiul continuității activității. Emiterea acestei opinii poate fi afectată de factori financiari și nefinanciari. Atunci când evaluează principiul continuității activității prezentat în situațiile financiare, auditorii trebuie să se bazeze pe judecata lor profesională și pe cerințele standardelor de audit naționale și internaționale. Dacă o companie este transparentă în publicațiile sale, cu privire la riscurile și incertitudinile cu care se confruntă, acest lucru va avea un impact pozitiv asupra părților interesate, acestea devenind mai încrezătoare în valoarea și relevanța auditului financiar.

Atunci când evaluează principiul continuității activității prezentat în situațiile financiare, auditorii trebuie să se bazeze pe raționamentul lor profesional și pe cerințele standardelor naționale și internaționale de audit. Transparența unei companii în publicațiile sale cu privire la riscurile și incertitudinile cu care se confruntă va avea un impact pozitiv asupra părților interesate, acestea devenind mai încrezătoare în valoarea și relevanța auditului financiar și a raportului și opiniei de audit.

Obiectivul propus al lucrării a fost identificarea principalilor factori și motive care pot genera o opinie privind continuitatea activității emisă de auditorii independenți, precum și capacitatea lor predictivă cu privire la viitorul unei entități. Așa cum a subliniat secțiunea de rezultate și discuții, există mai mulți factori care ar trebui luați în considerare atunci când se evaluează capacitatea unei companii de a respecta principiul continuității activității. Această evaluare poate fi tratată din mai multe puncte de vedere, fiind corelată în special cu opinia emisă de auditor în anul precedent, precum și cu valoarea indicatorilor financiari, cum ar fi profitul/pierderea netă și capitalurile proprii, care pot fi un semnal atunci când compania se confruntă cu riscuri. De asemenea, industria în care activează compania este un subiect important, deoarece există mulți alți factori externi care pot influența întreaga industrie sau o anumită parte a acesteia. Pandemia de Covid-19, criza economică, disponibilitatea pe piața muncii, incertitudinile guvernamentale, riscul de lichiditate, valoarea semnificativă a pasivelor, pot fi factori de influență care afectează și industriile și capacitatea acestora de a rămâne operaționale pe piață în viitorul previzibil.

Principala concluzie a lucrării este că auditorul, prin raționamentul profesional și testele efectuate prin procesul de audit, are capacitatea de a prezice direcția viitoare a unei entități și, de asemenea, auditorii pot face recomandări cu privire la modul în care o companie poate evita sau face față riscurilor și perioadelor de dificultăți financiare. Aceste aspecte ar trebui luate în considerare de către management, consiliul de administrație și, de asemenea, de către alte părți interesate.

Lucrarea contribuie la cunoștințele existente în domeniul continuității activității, privit din punct de vedere al auditului, adăugând câteva perspective asupra factorilor care pot fi luați în considerare la analiza evaluării continuității activității și poate fi o sursă de informații pentru orice alți cercetători din domeniul auditului și contabilității. De asemenea, cercetarea subliniază importanța raportării financiare relevante, deoarece multe informații conținute de acestea pot semnala riscurile cu care se poate confrunta o entitate.

Limitările studiului sunt legate de mai multe aspecte. În primul rând, datele au fost colectate dintr-o sursă secundară, și anume baza de date Audit Analytics, o situație care poate distorsiona rezultatele într-o mică măsură. De asemenea, o parte din date au fost colectate manual, ceea ce poate distorsiona, de asemenea, rezultatele într-o mică măsură. Mai mult, o altă limitare este de natură metodologică, deoarece s-a efectuat doar o analiză descriptivă și corelațională a indicatorilor, fără a identifica un model econometric care să testeze o serie de indicatori care să reflecte situația de incertitudine privind continuitatea companiilor.

Cercetarea este o premisă pentru cercetări viitoare bazate pe o analiză cantitativă, care poate include variabile în studiu, conducând la formarea unui model econometric al factorilor de influență ai ipotezei de continuitate a activității și ai opiniei privind continuitatea activității, luând în considerare și factorii detaliați pentru a ajunge la concluzii mai elaborate pe această temă.

În concluzie, identificarea factorilor care afectează calitatea procesului de audit și capacitatea de a respecta principiul continuității activității poate ghida managerii în evaluarea resurselor necesare pentru misiunile de audit financiar. În plus, prin identificarea factorilor critici legați de calitatea auditului, este posibil un mai bun control și o mai bună gestionare a procesului de audit și, astfel, creșterea eficacității și eficienței auditului.

Bibliografie

1. Ajona, L. A., Dallo, F. L., Alegría, S. S., & Barbadillo, E. R. (2012). Las expectativas del usuario ante la salvedad al principio de empresa en funcionamiento. Evidencia empírica del fenómeno de la profecía autocumplida para el caso español. *Spanish Journal of Finance and Accounting/Revista Española de Financiación y Contabilidad*, 41(154), 263-289.
2. Beaver, W. H. (1966). Financial ratios as predictors of failure. *Journal of Accounting Research*, 71-111.
3. Bellovary, J. L., Giacomino, D. E., & Akers, M. D. (2007). A review of bankruptcy prediction studies: 1930 to present. *Journal of Financial Education*, 1-42.
4. Carcello, J. V., & Neal, T. L. (2000). Audit committee composition and auditor reporting. *The Accounting Review*, 75(4), 453-467.
5. Carey, P. J., Geiger, M. A., & O'connell, B. T. (2008). Costs associated with going-concern-modified audit opinions: an analysis of the Australian audit market. *Abacus*, 44(1), 61-81.
6. Craswell, A. T., Francis, J. R., & Taylor, S. L. (1995). Auditor brand name reputations and industry specializations. *Journal of Accounting and Economics*, 20(3), 297-322.
7. Farinha, J., & Viana, L. F. (2009). Board structure and modified audit opinions: evidence from the Portuguese stock exchange. *International Journal of Auditing*, 13(3), 237-258.
8. Gallizo, J. L., & Saladrigues, R. (2016). An analysis of determinants of going concern audit opinion: Evidence from Spain stock exchange. *Intangible Capital*, 12(1), 1-16.
9. Geiger, M. A., & Raghunandan, K. (2002). Auditor tenure and audit reporting failures. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 21(1), 67-78.
10. Geiger, M. A., Gold, A., & Wallage, P. (2019). A synthesis of research on auditor reporting on going-concern uncertainty: An update and extension. *Foundation for Auditing Research*, 2019, 1-161.
11. Geiger, M. A., Raghunandan, K., & Rama, D. V. (2005). Recent changes in the association between bankruptcies and prior audit opinions. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 24(1), 21-35.
12. Hassan Omer, W. K., Salmen Aljaaidi, K., Md Yusof, M. A., & Hisyam Selamat, M. (2020). The associations of board of directors' characteristics with modified audit opinion. *AD-minister*, (37), 5-34.
13. Hațegan, C. D., & Imbrescu, C. M. (2021). Evolution and diversification of the going concern uncertainties disclosed in the auditor's report. *Audit Financiar*, 19(163), 516-527.
14. Messier Jr, W. F., Glover, S. M., & Prawitt, D. F. (2017). Auditing & assurance services: A systematic approach. *McGraw-Hill*.

15. Mutchler, J. F. (1985). A multivariate analysis of the auditor's going-concern opinion decision. *Journal of Accounting research*, 668-682.
16. Pham, D. H. (2022). Determinants of going-concern audit opinions: evidence from Vietnam stock exchange-listed companies. *Cogent Economics & Finance*, 10(1), 2145749.
17. Platt, H. D., & Platt, M. B. (2002). Predicting corporate financial distress: Reflections on choice-based sample bias. *Journal of Economics and Finance*, 26(2), 184-199.
18. Ross, S. (2015). Ebook: Fundamentals of Corporate Finance. *McGraw Hill*.
19. Subramanyam, K. R. (2014). Financial statement analysis. *McGraw-Hill*..

Audit Financiar, XXIII, Nr. 4(180)/**2025**, *709-722*
ISSN on-line: 1844-8801

Lucrare prezentată la cel de-al IX-lea Congres al profesiei de auditor financiar din România

Auditul performanței – instrument util în evaluarea managementului instituțiilor publice

Drd. Irinel Ionel NECHITA,
Universitatea „Ștefan cel Mare" Suceava,
e-mail: irinelnechita@yahoo.com

Prof. univ. dr. habil. Daniel BOTEZ,
Universitatea „Vasile Alecsandri" Bacău,
e-mail: daniel63331@yahoo.com

Rezumat

Auditul performanței utilizării resurselor publice este un subiect relativ recent și apare atunci când se pune în discuție transparența, responsabilitatea și eficiența utilizării fondurilor publice.

Studiul are ca scop constatarea situației la zi privind contextul juridic, metodologic, limitele utilizării conceptului de performanță în evaluarea managementului public și formularea unor propuneri privind extinderea procesului de audit al performanței.

INTOSAI (International Organization of Supreme Audit Institutions) definește auditul performanței drept o evaluare independentă și obiectivă a modului în care o organizație, un program sau o activitate funcționează în raport cu principiile celor „3E" (economicitate, eficiență, eficacitate), având ca scop final optimizarea performanței managementului public. INTOSAI oferă ghiduri detaliate de implementare.

Curtea de Conturi a României a început încă din anii 2000 să-și codifice practica în domeniul auditului performanței, publicând inițial Ghidul auditului performanței (2003) și ulterior Manualul auditului performanței (prima ediție în 2005, ediții revizuite în 2013 și 2018).

Pentru realizarea studiului de față a fost adoptată o abordare de cercetare calitativ-descriptivă, bazată în principal pe analiza documentară a surselor oficiale și pe analiza de conținut a rapoartelor Curții de Conturi.

Vă rugăm să citați acest articol astfel:
Nechita, I. I., Botez, D. (2025), Performance Audit – A Useful Tool for Assessing the Management of Public Institutions, *Audit Financiar*, vol. XXIII, no. 4(180)/2025, pp.816-829, DOI: 10.20869/AUDITF/2025/180/026

Link permanent pentru acest document:
http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2025/180/026
Data primirii articolului: 16.07.2025
Data revizuirii: 12.08.2025
Data acceptării: 16.10.2025

Constatările rezultate din aceste audituri indică faptul că numeroase instituții publice nu îndeplinesc pe deplin criteriile de eficiență și eficacitate, resursele financiare fiind adesea utilizate fără o evaluare riguroasă a impactului.

Ca urmare a cercetării efectuate, la final sunt formulate recomandări și direcții de acțiune viitoare, menite să consolideze auditul performanței în România și să-i crească impactul practic.

Cuvinte cheie: *auditul performanței; managementul instituțiilor publice; standarde internaționale de audit public;*

Clasificarea JEL: *H83*

1. Introducere

Auditul performanței s-a impus, în ultimele decenii, ca un instrument indispensabil pentru evaluarea managementului instituțiilor publice. Spre deosebire de auditul financiar, care vizează conformitatea și acuratețea situațiilor financiare, auditul performanței extinde aria de analiză asupra modului în care resursele publice sunt utilizate pentru a genera valoare adăugată și pentru a produce rezultate tangibile pentru societate. În contextul actual, marcat de constrângeri bugetare și de presiuni pentru eficientizarea administrației, acest tip de audit oferă o perspectivă „value for money” (VFM), fiind centrat pe principiile de bază ale gestionării resurselor publice – economicitate, eficiență și eficacitate.

În România, auditul performanței reprezintă o practică relativ recentă, însă a cunoscut o dezvoltare accelerată în ultimii ani, ca urmare a presiunilor exercitate de organisme internaționale (precum Uniunea Europeană și Banca Mondială) și a nevoii interne de modernizare a administrației publice. Importanța acestei tematici este susținută de cerințele tot mai stringente privind transparența și responsabilitatea în gestionarea fondurilor publice: atât cetățenii, cât și factorii de decizie așteaptă ca banii publici să fie cheltuiți eficient, eficace și economic, generând rezultate maxime cu resurse minime.

Curtea de Conturi a României, în calitate de instituție supremă de audit public extern, joacă un rol esențial în configurarea și implementarea auditului performanței. Începând cu anii 2000, odată cu modificările legislative care au aliniat România la standardele internaționale INTOSAI (International Organization of Supreme Audit Institutions), Curtea de Conturi și-a extins atribuțiile și capacitățile pentru a evalua performanța sectorului public. Acest proces a presupus adoptarea Standardelor Internaționale de Audit (ISSAI) și dezvoltarea unor metodologii proprii pentru auditul performanței.

Totuși, instituționalizarea auditului performanței a întâmpinat o serie de provocări: lipsa unor indicatori de performanță relevanți, insuficiența formării profesionale a personalului și reticența anumitor entități auditate față de evaluările de performanță. Contextul recent, marcat de criza COVID-19 (2020–2023), a accentuat și mai mult necesitatea unei guvernanțe eficiente a fondurilor publice, consolidând rolul auditului performanței ca instrument de asigurare a bunei gestionări a resurselor publice.

2. Revizuirea literaturii de specialitate

Literatura de specialitate la nivel internațional înregistrează lucrări care tratează subiectul legat de performanța managementului public.

Aducem în discuție cartea publicată în anul 2010 la cunoscuta editură „Routledge”, elaborată de doi profesori belgieni împreună cu un profesor din Australia, cu titlul *Performance management in the public sector* (Van Dooren, 2010). Cuprinsul acesteia este relevant pentru studiul subiectului. Pentru început, autorii definesc conceptele folosite, apoi fac o scurtă istorie a conceptului de performanță a managementului. În continuare arată cum se măsoară performanța, cum se colectează și cum se utilizează informațiile privind performanța, cine le utilizează și cine nu le utilizează, încheind cu aspectele probabile în viitor.

O revizuire a literaturii de specialitate privind *The tipology and determinant of performance measurement for public sector organizations* a apărut în revista „Cogent Business & Management” în anul 2024 (Febriyanti, 2024), autorii fiind de la o universitate din Indonezia, ceea ce demonstrează că subiectul este global.

Preocupările privind studiul aspectelor legate de performanța în managementul public în România au apărut în ultimii ani.

În anul 2010, în „Revista Transilvană de Științe Administrative”, a apărut articolul *Controverse privind* *măsurarea performanței entităților administrației publice din România*, elaborat de o echipă de profesori de la Academia de Studii Economice din București (Ștefănescu, 2010). Studiul a pus în evidență faptul că performanța trebuie definită dintr-o perspectivă conceptuală multidimesională, care să includă cel puţin următoarele aspecte: conotaţiile rezultatului financiar; calitatea şi numărul serviciilor oferite publicului; numărul utilizatorilor care au apelat la serviciile entităţii; calitatea profesională a resurselor umane existente în entitate; credibilitatea entităţii; utilizarea în condiţii de eficienţă, eficacitate şi economicitate a resurselor financiare alocate pentru serviciile destinate comunităţii locale; atragerea de către entitate de resurse financiare complementare celor publice pentru a răspunde aşteptărilor comunităţii locale; rezultatele pe care comunitatea locală le înregistrează ca urmare a serviciilor oferite de către entitate; concurenţa pe piaţa servciilor oferite şi de entităţile sectorului privat. În România, performanţa entităţilor administraţiei publice este condiţionată în mod esenţial de performanţa profesională a funcţionarilor publici.

De asemenea, în anul 2016, în revista „Amfiteatru Economic", a fost publicat un studiu cu titlul *Managementul și monitorizarea performanței în auditul public intern în România* (Dascălu, 2016). Autorii concluzionează că monitorizarea performanței activității de audit public intern este insuficient dezvoltată, că indicatorii de performanță nu sunt definiți în toate compartimentele de audit intern și că acolo unde se măsoară nu pot fi făcute corecții. De aceea, ei au propus stabilirea unui set minim de indicatori și elaborarea unui ghid privind monitorizarea performanțelor activității de audit public intern.

Într-o lucrare publicată în anul 2020 în revista „Administrație și Management Public", Claudiu Cicea realizează un studiu privind literatura de specialitate cu acest subiect, la nivel global, cu titlul *Performance in public management. A research agenda with bibliometric approach*. După ce a analizat 3309 articole publicate între anii 2000-2019 în lumea întreagă, a constatat că mai ales în al doilea deceniu al mileniului al treilea a existat o explozie a articolelor în acest domeniu. Mai constată și că autorii au studiat legătura dintre performanță și managementul public atât din perspectivă economică, cât și ținând seama de specificul sectorului public.

Problematica performanței managementului public a preocupat și alți cercetători din domeniul universitar.

În cadrul unui proiect finanțat prin programul ERASMUS sub autoritatea Jean Monnet Chair (EU PAIR), prof. dr. habil. Ana-Maria Bercu, prof. dr. habil Mihaela Tofan și conf. dr. Irina Bilan, de la Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor din Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" Iași, au elaborat un curs cu titlul *Managementul performanței în administrația publică din UE*, pentru a fi folosit la formarea funcționarilor publici (Bercu, 2024).

În anul 2021, la Universitatea „Dunărea de Jos" din Galați a fost susținută teza de doctorat cu titlul *Contribuții la dezvoltarea metodelor de evaluare a performanțelor serviciilor publice locale*, de către doctoranda Tincuța Vrabie.

În anul 2025 a apărut la Editura C. H. Beck lucrarea elaborată de Adriana Alina Spatariu, *Performanța instituțională în administrația publică. Obiectiv fundamental al auditului public extern* (Spatariu, 2025).

Analiza este construită pe o fundamentare riguroasă și interdisciplinară, reunind perspective din auditul public extern, managementul instituțional și guvernanța administrativă. Rezultatele contribuie la conturarea unor soluții aplicabile în procesul de optimizare a funcționării sectorului public și de consolidare a performanței instituționale, în acord cu cerințele actuale ale bunei guvernări.

În lucrare este analizată performanța entităților de administrație publică, prin prisma unei abordări moderne, interdisciplinare, axate pe eficiență, responsabilitate și bună guvernare.

Necesitatea stabilirii unui cadru de referință privind performanța serviciilor publice, plecând de la recunoașterea situației că nu există acest cadru, a preocupat și Guvernul României, care a obținut finanțare prin fonduri structurale pentru proiecte cu acest subiect.

Avem în vedere, pentru început, proiectul cu tema *Cadrul de dezvoltare a unei metodologii de monitorizare și evaluare a performanței serviciilor publice în România*, finanțat prin Programul Operațional Capacitate Administrativă 2014-2020. Plecând de la referințe prevăzute în Programul de Dezvoltare al Națiunilor Unite (UNDP) și în literatura de specialitate, proiectul și-a propus să elaboreze un cadru și instrumentele necesare pentru dezvoltarea unei metodologii de monitorizare și evaluare a performanței, precum și a unui set de indicatori de performanță.

Alt proiect, finanțat prin același program, cu titlul *Întărirea capacității INA privind dezvoltarea de studii/analize cu* impact asupra sistemului de formare profesională în administrația publică, a avut ca scop elaborarea suporturilor de curs pentru formarea profesională în administrația publică, privind performanța.

Nu în ultimul rând, un proiect finanțat prin Programul Național de Redresare și Reziliență a avut în vedere elaborarea unui *Ghid pentru consolidarea competențelor de management al performanței,* care include o propunere privind competențele necesare îndeplinirii activităților manageriale și identificarea modalităților adecvate de instruire aplicată pentru funcționarii publici de conducere și înalții funcționari publici pentru consolidarea competențelor de management al performanței.

3. Scopul și obiectivele studiului

Studiul nostru își propune să ofere o perspectivă cuprinzătoare asupra auditului performanței ca instrument de evaluare a managementului instituțiilor publice din România – de la conceptele teoretice de bază, la cadrul normativ și instituțional, până la practici aplicate, provocări actuale și direcții de dezvoltare viitoare.

Obiectivele specifice ale studiului sunt:

- Evaluarea cadrului legislativ și metodologic al auditului performanței în România;
- Identificarea principalelor provocări și limite în aplicarea auditului performanței ca instrument de evaluare a managementului public;
- Realizarea unei analize aplicate, bazate pe date concrete din rapoartele Curții de Conturi (2019-2024);
- Propunerea unor direcții de îmbunătățire pentru consolidarea rolului auditului performanței în evaluarea managementului public.

4. Stadiul cunoașterii în domeniu

Modele internaționale de referință

Auditul performanței are rădăcini solide în modelele internaționale de bună guvernanță. La nivel global, instituții precum National Audit Office (NAO) din Regatul Unit, Government Accountability Office (GAO) din Statele Unite sau Curtea Europeană de Conturi au dezvoltat metodologii riguroase pentru evaluarea eficienței managementului public și a performanței programelor publice.

Literatura de specialitate subliniază faptul că auditul performanței se bazează pe trei piloni fundamentali: eficiență, eficacitate și economicitate. Potrivit INTOSAI, auditul performanței nu are un scop sancționator, ci urmărește susținerea instituțiilor în îmbunătățirea utilizării resurselor și a practicilor manageriale. INTOSAI definește auditul performanței ca o evaluare independentă și obiectivă a modului în care o organizație, un program sau o activitate funcționează în raport cu principiile celor „3E" (economicitate, eficiență, eficacitate), având ca scop final optimizarea performanței managementului public (ISSAI 300). Standardul fundamental ISSAI 300 – *Principiile Fundamentale ale Auditului de Performanță* – definește auditul performanței drept o examinare independentă, obiectivă și fiabilă a modului în care entitățile guvernamentale funcționează în conformitate cu principiile economiei, eficienței și eficacității, urmărind identificarea posibilităților de îmbunătățire. De asemenea, standardele internaționale ISSAI 3000 și ISSAI 3100 oferă ghiduri detaliate de implementare, reflectând bunele practici acumulate de Instituțiile Supreme de Audit cu tradiție.

Instituții precum Curtea Europeană de Conturi (ECA), National Audit Office (NAO) din Marea Britanie sau Government Accountability Office (GAO) din SUA au dezvoltat metodologii riguroase de auditare a performanței programelor publice, jucând un rol proactiv în evaluarea politicilor guvernamentale și servind ca model pentru alte state. Spre exemplu, în Marea Britanie, NAO realizează anual zeci de rapoarte de audit *value for money*, definit ca audit extern nefinanciar ce evaluează eficacitatea, economicitatea și eficiența cheltuirii banului public. Aceste instituții au demonstrat cum evaluarea independentă a celor 3E poate conduce la îmbunătățirea gestionării fondurilor publice și la creșterea gradului de responsabilitate a guvernelor față de contribuabili.

Contextul românesc

În România, Curtea de Conturi a integrat aceste principii în metodologia proprie, începând cu anii 2000, ca urmare a alinierii la bunele practici europene. Legea nr. 94/1992 (republicată în 2009, cu modificările ulterioare) a introdus explicit auditul performanței în sfera atribuțiilor Curții de Conturi, definindu-l drept *„o evaluare independentă a modului în care o entitate publică, un program, proiect, proces sau activitate funcționează din punctele de vedere ale eficienței, economicității și eficacității"*. Această definiție legală reflectă fidel conceptele promovate de INTOSAI, fiind aliniată și cu terminologia din standardul internațional ISSAI 3000 – *Performance Audit Standard*. În consecință, cadrul normativ național oferă Curții de Conturi baza necesară pentru a derula audituri de performanță, alături de auditurile financiare și de conformitate.

CCR a început încă din anii 2000 să-și codifice practica în domeniul auditului performanței, publicând inițial *Ghidul auditului performanței* (2003) și ulterior *Manualul auditului performanței* (prima ediție în 2005, ediții revizuite în 2013 și 2018). Aceste documente interne explică în detaliu modul de planificare, executare și raportare a misiunilor de audit al performanței, în concordanță cu standardele INTOSAI și cu reglementările naționale. Scopul declarat al acestor instrumente metodologice este asigurarea unui nivel ridicat de calitate a auditului performanței și consolidarea rolului Curții de Conturi ca auditor extern credibil al sectorului public. Cu o bază legală clară și standarde bine definite, România dispune așadar de un cadru normativ solid pentru desfășurarea auditului performanței în sectorul public.

Pe lângă auditul extern realizat de Curtea de Conturi, în România funcționează și sistemul auditului public intern, cu un cadru legal distinct, dar complementar. Legea nr. 672/2002 (republicată 2011, actualizată 2023) reglementează activitatea de audit public intern în entitățile din sectorul public. Conform acestui act normativ, fiecare instituție publică semnificativă trebuie să aibă un compartiment de audit intern, subordonat direct conducătorului entității, care să evalueze *gestionarea fondurilor publice și administrarea patrimoniului* din perspectiva legalității, regularității, dar și a performanței. Auditul public intern are misiunea de a examina operațiunile entității pentru a furniza asigurări și consiliere menite să îmbunătățească eficiența și eficacitatea acestora. Deși legea 672/2002 nu folosește explicit termenul de „audit al performanței”, în practică auditorii interni analizează adesea aspecte legate de economicitate (ex. evitarea risipei), eficiență (raport input-output) și eficacitate (atingerea obiectivelor) în activitățile curente ale instituției. Astfel, auditul intern are și o componentă de evaluare a performanței, integrată în demersul mai larg de îmbunătățire a sistemelor de management intern. Coordonarea la nivel național a auditului intern este asigurată de Unitatea Centrală de Armonizare pentru Auditul Public Intern (UCAAPI), structură aflată în subordinea Ministerului Finanțelor. UCAAPI elaborează norme metodologice, ghiduri și oferă instruire auditorilor interni din întreg sectorul public, pentru a asigura o abordare unitară și standarde profesionale ridicate. În anul 2021, UCAAPI a publicat un Ghid pentru auditul de performanță (elaborat cu sprijin internațional, inclusiv din partea experților din Austria, finanțat printr-un program al Comisiei Europene). Acest ghid se adresează auditorilor interni din România și prezintă concepte, metodologii și studii de caz privind evaluarea eficienței programelor din administrația publică, indicând preocuparea de a integra auditul performanței și în sfera auditului intern.

În România, la nivelul auditului public intern și/sau extern, aplicarea auditului performanței ca instrument de evaluare a managementului public a evidențiat câteva aspecte recurente:

- Implementarea auditului performanței este adesea îngreunată de lipsa unei culturi organizaționale orientate spre rezultate, a unor indicatori de performanță bine definiți și a personalului calificat;
- Există diferențe semnificative între modul în care instituțiile centrale și cele locale înțeleg și aplică principiile auditului performanței în evaluarea managementului;
- Recomandările și condiționalitățile impuse de Uniunea Europeană au stimulat adoptarea practicilor de audit al performanței, însă sustenabilitatea acestora depinde de asumarea internă.

Rapoartele anuale recente ale Curții de Conturi (2019-2022) au subliniat că există un potențial semnificativ de îmbunătățire în ceea ce privește planificarea strategică, formularea obiectivelor măsurabile și utilizarea eficientă a resurselor de către entitățile publice auditate – toate acestea fiind componente esențiale ale unui management public performant.

5. Cadrul conceptual și metodologic

Definirea auditului performanței în contextul evaluării managementului public

Auditul performanței, ca instrument de evaluare a managementului instituțiilor publice, poate fi definit drept o examinare sistematică și independentă a modului în care managementul public utilizează resursele disponibile pentru atingerea obiectivelor stabilite. Această definiție evidențiază trei aspecte fundamentale:

1. Caracterul sistematic – auditul performanței nu reprezintă o verificare punctuală, ci o evaluare structurată a întregului proces managerial;
2. Independența – evaluarea este realizată de entități externe, libere de influențe politice sau administrative;
3. Orientarea către rezultate – accentul este pus pe măsura în care managementul public reușește să transforme resursele în rezultate concrete pentru societate.

Principiile fundamentale ale auditului performanței

- **Economicitatea** se referă la capacitatea managementului de a obține resurse de calitate adecvată la cel mai scăzut preț posibil, implicând analiza proceselor de achiziție, negociere și alocare a resurselor.
- **Eficiența** măsoară raportul dintre rezultatele obținute și resursele consumate, vizând optimizarea proceselor interne, eliminarea redundanțelor și maximizarea productivității.
- **Eficacitatea** evaluează măsura în care obiectivele stabilite sunt atinse, indiferent de costurile implicate, reflectând capacitatea de a livra servicii și rezultate relevante pentru cetățeni.

Metodologia de evaluare a managementului prin auditul performanței

Evaluarea managementului prin auditul performanței urmează o metodologie structurată, organizată în mai multe etape:

- **Planificare:** identificarea domeniilor cu risc ridicat, stabilirea criteriilor de evaluare a performanței și definirea întrebărilor de audit axate pe aspecte manageriale;
- **Execuție:** colectarea datelor privind practicile de management, analiza proceselor decizionale și de control, evaluarea sistemelor de monitorizare și raportare;
- **Raportare:** formularea constatărilor privind eficiența managementului, elaborarea recomandărilor pentru îmbunătățire și comunicarea rezultatelor către factorii de decizie.

6. Cercetare privind auditul performanței la Curtea de Conturi a României: evoluție, constatări și perspective

Metodologia cercetării

Pentru realizarea acestui studiu a fost adoptată o abordare de cercetare calitativ-descriptivă, bazată în principal pe analiza documentară a surselor oficiale și pe analiza de conținut a rapoartelor Curții de Conturi. Demersul metodologic a cuprins mai multe etape:

a) **Analiza cadrului normativ și a literaturii de specialitate:** Au fost examinate documentele legislative cheie – Constituția României și Legea nr. 94/1992 privind organizarea și funcționarea Curții de Conturi (republicată și actualizată) – care constituie baza legală pentru auditul performanței în România. Literatura evidențiază că auditul performanței nu are un scop coercitiv, ci urmărește îmbunătățirea utilizării resurselor publice și a practicilor manageriale. Această analiză teoretică a permis definirea clară a conceptelor de eficiență, eficacitate și economicitate, precum și înțelegerea cadrului legal care conferă Curții de Conturi mandatul pentru auditul performanței.

b) **Colectarea și analiza datelor din rapoartele Curții de Conturi (2019-2023):** Pentru a surprinde evoluțiile recente, au fost colectate și revizuite rapoartele publice anuale ale Curții de Conturi a României, cu focalizare pe secțiunile privind auditul performanței. S-au analizat audituri tematice reprezentative din ultimii ani, acoperind domenii diverse ale sectorului public, de exemplu:
   - **Educație** – investiții în infrastructura școlară și eficiența cheltuielilor în învățământul preuniversitar;
   - **Sănătate** – performanța achizițiilor publice din sistemul sanitar și gestionarea programelor naționale de sănătate;
   - **Infrastructură** – eficiența programelor de dezvoltare locală (precum PNDL) și a proiectelor de infrastructură rutieră;
   - **Administrație publică locală** – modul de utilizare a fondurilor la nivel local, planificare strategică și investiții locale;
   - **Protecția mediului** – performanța politicilor de mediu și gestionarea fondurilor pentru sustenabilitate.

Datele extrase din aceste rapoarte au fost sintetizate pentru a identifica modele, tendințe și deficiențe comune. S-au cules informații precum: numărul de misiuni de audit de performanță realizate anual, principalele constatări calitative (ex. proiecte întârziate, resurse neutilizate eficient, bune practici identificate) și gradul de implementare a recomandărilor emise de Curtea de Conturi. De exemplu, din **Raportul public pe anul 2022** al Curții reiese că au fost abordate 10 teme de audit al performanței, în creștere față de anii anteriori – ceea ce indică o prioritizare tot mai accentuată a evaluării performanței în sectorul public. Informațiile colectate au fost prelucrate și incluse în secțiunea de rezultate, pentru a oferi o bază empirică solidă discuției teoretice.

c) **Analiza comparativă și interpretarea critică:** Rezultatele obținute au fost evaluate critic, comparând practicile și performanțele auditului de performanță din România cu repere internaționale. Au fost consultate rapoarte și ghiduri ale OCDE și ale altor Instituții Supreme de Audit. De pildă, principiile și recomandările din manualele de audit al performanței la nivel internațional (ex. OECD, 2021) au servit ca etalon pentru a observa în ce măsură abordările Curții de Conturi a României se aliniază cu standardele moderne și unde există potențial de îmbunătățire. S-a recurs și la exemple oferite de Instituții Supreme de Audit cu tradiție, menționate anterior, pentru a sublinia diferențe sau similarități. Această perspectivă comparativă a permis identificarea unor lacune (ex. în implementarea recomandărilor sau definirea indicatorilor de performanță) și a unor progrese (ex. adoptarea standardelor ISSAI, creșterea numărului de audituri de performanță) în context național.

Pe parcursul cercetării s-a urmărit asigurarea validității și fiabilității informațiilor prin triangularea surselor: legislație, standarde internaționale, literatură de specialitate și date empirice din rapoartele oficiale. Majoritatea datelor provin din documente oficiale (legi, rapoarte publice ale Curții de Conturi) sau din literatura academică de referință (de exemplu, constatări precum „doar 60% dintre recomandările Curții de Conturi sunt implementate de entitățile auditate" au la bază prelucrarea datelor din rapoartele publice ale Curții). Nu au fost utilizate chestionare sau interviuri, dat fiind caracterul preponderent documentar al studiului, însă s-a recurs la analiza sistematică de conținut a rapoartelor. În acest sens, s-au folosit grile de evaluare pentru fiecare audit tematic, notând: obiectivele auditului, indicatorii de performanță analizați, principalele constatări, recomandările emise și gradul de implementare a recomandărilor după un an.

Prin urmare, metodologia combină o abordare descriptivă (pentru a prezenta situația de fapt și evoluțiile observate) cu o abordare critică (pentru a analiza cauzele deficiențelor și a identifica soluții). Această combinație asigură coerență între obiectivele cercetării și modul de colectare și analiză a datelor, oferind totodată robustețe concluziilor formulate.

Rezultate și discuții

Această secțiune prezintă sinteza constatărilor cheie, structurate pe temele de interes identificate.

Analiza activității Curții de Conturi a României în domeniul auditului performanței evidențiază o evoluție semnificativă în ultimul deceniu atât sub aspect cantitativ, cât și calitativ. În perioada 2015-2024, Curtea de Conturi a derulat un număr tot mai mare de misiuni de audit al performanței, acoperind domenii variate precum educația, sănătatea, infrastructura, administrația locală sau mediul. Tendința generală este ascendentă: dacă în jurul anului 2015 astfel de audituri erau relativ puține (accentul instituțional fiind încă predominant pe auditul financiar și de conformitate), până în 2023 numărul auditurilor de performanță a crescut considerabil (în acel an fiind finalizate 10 rapoarte de audit de performanță la nivel național[1]). Această creștere denotă o orientare strategică a Curții de Conturi către evaluarea performanței în sectorul public, ca răspuns la nevoia de eficientizare a cheltuirii banilor publici.

Calitatea constatărilor rezultate din aceste audituri indică însă că numeroase instituții publice nu îndeplinesc pe deplin criteriile de eficiență și eficacitate, resursele financiare fiind adesea utilizate fără o evaluare riguroasă a impactului. Cu alte cuvinte, deși fondurile sunt în general cheltuite conform destinațiilor planificate, efectele obținute (rezultatele) nu sunt întotdeauna proporționale cu resursele consumate. Spre exemplu, în multe sectoare politicile publice examinate nu aveau stabilite ținte clare sau indicatori de rezultat bine definiți și erau monitorizate superficial, ceea ce face ca rezultatele implementării lor să fie dificil de evaluat și adesea sub așteptări[2]. Acest tip de constatare sugerează existența unor deficiențe sistemice în planificarea și managementul programelor publice, pe care auditul performanței le scoate la iveală.

[1] news.ro
[2] agerpres.ro

Figura nr. 1. CCR-Misiuni de audit al performanței

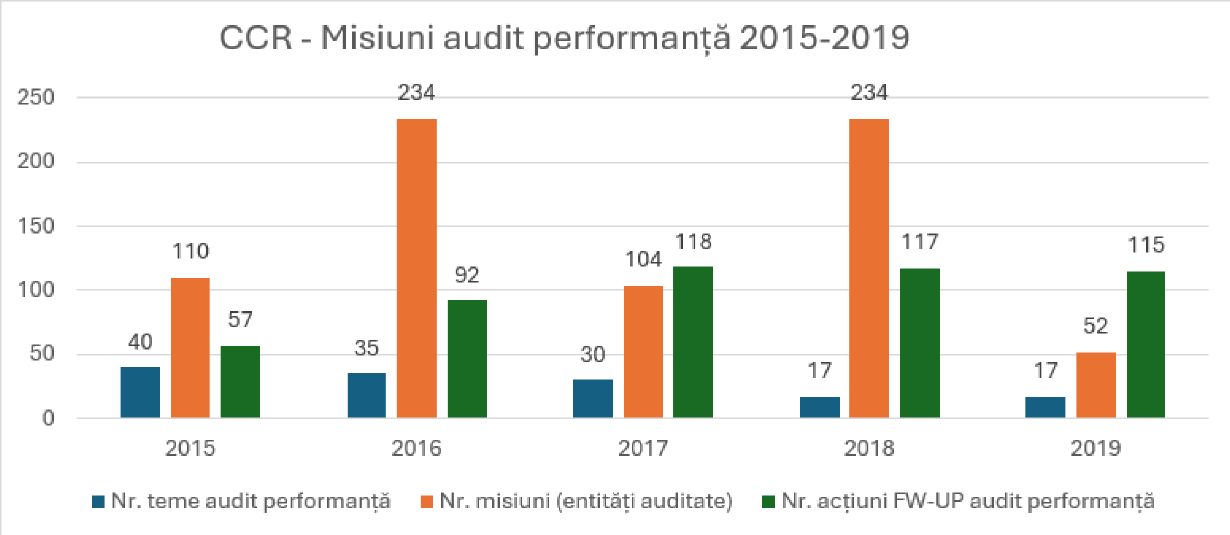

Sursa: prelucrare proprie a autorilor

Pentru a ilustra aceste aspecte, iată două exemple sintetizate din audituri de performanță recente ale Curții de Conturi:

- **Exemplu (Educație):** Auditul performanței privind Programul de reabilitare a școlilor din mediul rural (derulat în 2020) a relevat că, deși s-au alocat fonduri substanțiale pentru modernizarea unităților de învățământ, numărul efectiv de școli renovate și gradul de îmbunătățire a condițiilor de studiu au fost mult sub țintele inițiale. Principalele deficiențe identificate au fost întârzieri majore în execuția lucrărilor, rezilierea unor contracte cu antreprenorii înainte de finalizare și lipsa unor indicatori clari de rezultat pentru a măsura impactul investițiilor asupra calității educației. Practic, școlile și-au continuat activitatea în condiții improprii mai mult timp decât se estimase, în pofida bugetelor cheltuite, din cauza managementului deficitar al proiectelor de reabilitare.
- **Exemplu (Sănătate):** Auditul performanței asupra programului național de achiziție de echipamente medicale (efectuat în 2019) a scos în evidență lipsa monitorizării post-achiziție și integrarea necorespunzătoare a aparaturii medicale în fluxul serviciilor spitalicești. Multe spitale nu au folosit pe deplin noile echipamente din dotare – fie din cauza lipsei de personal specializat, fie a necorelării achizițiilor cu nevoile reale –, astfel încât eficacitatea investiției (măsurată în servicii medicale efectiv îmbunătățite pentru pacienți) a fost mult diminuată. De asemenea, s-au constatat proceduri de achiziție deficitare: criteriile de calitate și performanță tehnică au fost adesea subordonate criteriului prețului cel mai scăzut, ceea ce a condus în unele cazuri la dotarea spitalelor cu echipamente de calitate inferioară sau neadaptate cerințelor medicale curente.

Studiu de caz – Programul Național de Dezvoltare Locală (PNDL). Un exemplu notabil de evaluare a performanței este auditul privind PNDL, un program multianual destinat finanțării proiectelor locale de infrastructură. Curtea de Conturi a constatat aici deficiențe majore de planificare și monitorizare: lipsa unor obiective clar definite și a criteriilor robuste de selecție a proiectelor, suprapuneri și paralelisme între diferite programe de investiții guvernamentale, precum și întârzieri semnificative în implementare. De pildă, unele proiecte de alimentare cu apă și canalizare incluse în PNDL au fost inițiate fără studii de fezabilitate suficient de solide și fără o prioritizare în funcție de nevoi, ceea ce a dus ulterior la depășiri de costuri, soluții tehnice neadecvate și întârzieri în finalizarea lucrărilor. Constatarea-cheie a fost că, la nivel local, managementul de proiect era adesea deficitar, iar ministerul coordonator nu a impus un sistem clar de indicatori de performanță pentru a evalua progresul și impactul PNDL. În consecință, multe investiții nu și-au atins scopul inițial – de exemplu, în 2022 aproximativ un sfert din populație încă nu avea acces la rețeaua publică de alimentare cu apă, iar aproape 40% nu era racordată la canalizare, reflectând întârzieri și execuții incomplete ale proiectelor de infrastructură[1]. Asemenea constatări subliniază necesitatea consolidării mecanismelor interne de control și raportare în instituțiile publice, precum și o mai bună coordonare centrală pentru programele de anvergură națională, astfel încât fondurile să fie utilizate cât mai eficient. Totodată, Curtea de Conturi a evidențiat că mecanismele de monitorizare și evaluare a rezultatelor programelor naționale erau slabe, permițând acumularea de întârzieri, probleme de calitate și chiar realizarea unor investiții care rămân nefuncționale sau sub-utilizate după încheiere.

Un aspect transversal identificat în toate domeniile auditate este gradul relativ scăzut de implementare a recomandărilor formulate de Curtea de Conturi. Analiza datelor din rapoartele anuale indică faptul că numai aproximativ 60% dintre măsurile recomandate sunt puse efectiv în aplicare de entitățile auditate în perioada de un an de la emiterea raportului. Această rată, departe de a fi satisfăcătoare, evidențiază o problemă de asumare: deși instituțiile auditate acceptă de principiu concluziile auditului și planurile de acțiune, transformarea acelor concluzii în schimbări concrete rămâne adesea întârziată sau incompletă. Motivele invocate includ resursele insuficiente pentru implementare, rezistența la schimbare (mai ales când recomandările presupun reforme structurale, reorganizare sau renunțarea la practici confortabile) și lipsa unor mecanisme puternice de sancționare sau stimulare a implementării recomandărilor. Practic, după încheierea unei misiuni de audit, în absența unui follow-up sistematic, unele instituții se limitează la ajustări minore sau formale, ceea ce face ca problemele semnalate de Curtea de Conturi să persiste de la un an la altul. Este relevant însă de menționat că, odată cu modernizarea metodologiei de audit începând cu 2023, Curtea de Conturi a introdus un sistem mai riguros de urmărire a implementării. De exemplu, în anul 2024 auditorii Curții au efectuat 2.473 de misiuni de follow-up, verificând peste 12.000 de măsuri și recomandări dispuse anterior. Conform datelor comunicate recent de Curtea de Conturi, recomandările formulate în noul format (după 2023) au înregistrat un grad de conformare semnificativ mai bun, circa 82% dintre recomandări fiind deja implementate sau în curs de implementare la finele anului 2024. Această evoluție pozitivă (82% față de ~60% anterior) indică eficiența mai mare a noilor metodologii de audit și importanța unui mecanism riguros de follow-up. Totodată, evidențiază că există încă spațiu de îmbunătățire, în sensul instituirii unor proceduri și responsabilități clare pentru ca recomandările de audit să fie tratate cu prioritate de entitățile vizate.

Măsuri de modernizare inițiate de Curtea de Conturi: Conștientă de provocările de mai sus, conducerea Curții de Conturi a demarat în ultimii ani o serie de inițiative de reformare internă, menite să sporească eficacitatea auditurilor de performanță și impactul acestora asupra bunei guvernanțe:

- Digitalizarea activității de audit: Începând cu 2020, Curtea de Conturi a inițiat implementarea unui sistem informatic integrat, care să sprijine colectarea, prelucrarea și analiza datelor în timpul misiunilor de audit. Tranziția spre auditul electronic presupune automatizarea verificărilor de rutină (în special în sfera conformității financiare) și folosirea instrumentelor de tip data analytics pentru identificarea anomaliilor sau zonelor de risc. Deja în 2023, Curtea a testat un instrument de automatizare a procesului de audit financiar, ca parte a eforturilor de transformare digitală a instituției. Scopul final este ca auditorii publici externi să poată accesa baze de date guvernamentale în timp real și să dispună de rapoarte analitice rapide, concentrându-se mai mult pe evaluarea performanței și a rezultatelor decât pe proceduri manuale consumatoare de timp. Această digitalizare va crește eficiența auditurilor și va permite dezvoltarea pe viitor a unui audit continuu, care să genereze alerte timpurii despre eventuale derapaje de performanță în utilizarea fondurilor publice.
- Formarea continuă a auditorilor: Curtea de Conturi a investit în programe susținute de training pentru auditorii săi, atât prin formatori interni, cât și prin parteneriate internaționale. În perioada 2015-2025 au fost organizate 27 de cursuri și programe de formare specializată în auditul performanței, cu participarea unor experți de la instituții precum Curtea Europeană de Conturi sau Banca Mondială. De asemenea, auditorii români au participat la inițiative de pregătire sub egida INTOSAI Development Initiative (IDI) și la schimburi de experiență cu instituții omoloage din alte state (ex. Olanda, SUA), obținând certificări internaționale recunoscute[2]. Prin aceste eforturi de

[1] agerpres.ro

[2] https://www.curteadeconturi.ro/ccr-sai-pentru-cetatean

upskilling, Curtea de Conturi urmărește să se asigure că echipele sale de audit dispun de cunoștințele și competențele moderne necesare (evaluarea politicilor publice, management de proiect, tehnici de măsurare a impactului etc.) pentru derularea unor misiuni de audit al performanței la un nivel calitativ înalt.

- Cooperare inter-instituțională: S-au încheiat protocoale de colaborare și schimb de informații cu alte autorități relevante – de exemplu, cu Agenția Națională pentru Achiziții Publice (ANAP) și cu Ministerul Finanțelor Publice – pentru a facilita accesul auditorilor la date și pentru a sincroniza eforturile de îmbunătățire a managementului finanțelor publice. Prin aceste parteneriate, Curtea de Conturi își propune atât să obțină datele necesare evaluării performanței (fără a duplica inutil controlul altor organisme), cât și să transmită constatările sale către factorii de decizie competenți, astfel încât deficiențele identificate să poată conduce la modificări normative sau procedurale. Un exemplu este cooperarea cu ANAP în domeniul achizițiilor publice, unde Curtea semnalează frecvent nereguli (de la planificarea licitațiilor până la execuția contractelor) – aceste informații pot fi folosite de ANAP pentru a adapta cadrul legislativ secundar și a preveni pe viitor risipa și ineficiența.

Pentru a sintetiza diversitatea constatărilor rezultate din auditurile de performanță, **Tabelul nr. 1** prezintă principalele domenii auditate de Curtea de Conturi în ultimii ani, alături de tipurile de deficiențe majore identificate în mod recurent.

Tabelul nr. 1. Principalele domenii auditate și deficiențele majore constatate (2019-2022)

Domeniu auditat	Deficiențe majore identificate
Educație	- Lipsa unor indicatori de performanță clari și relevanți pentru programele derulate. - Gestionarea ineficientă a resurselor: de exemplu, fonduri rămase necheltuite la final de an școlar sau alocate fără o prioritizare strategică riguroasă.
Sănătate	- Lipsa monitorizării adecvate a programelor naționale (indicatori de rezultat vag definiți sau inexistenți). - Achiziții publice suboptimale: echipamente medicale sub-utilizate ori necorespunzătoare necesităților reale ale spitalelor, uneori din cauza procedurilor care favorizează prețul în detrimentul calității.
Infrastructură	- Întârzieri în execuția proiectelor și depășiri de costuri față de planificările inițiale. - Monitorizare slabă a șantierelor și a respectării contractelor (ex. neaplicarea la timp a penalităților pentru întârzieri, tolerarea executării lucrărilor cu nerespectarea standardelor de calitate).
Administrație locală	- Planificare strategică deficitară: lipsa strategiilor multianuale de dezvoltare sau necorelarea bugetării locale cu indicatori de performanță. - Lipsă de transparență și raportare sumară: informații insuficiente furnizate consiliilor locale și publicului privind modul de utilizare a fondurilor și rezultatele obținute.
Protecția mediului	- Neatingerea țintelor asumate în strategii: de pildă, programe de împădurire cu realizări mult sub obiectivele inițiale. - Investiții neeficiente: stații de epurare a apelor uzate finalizate dar nefuncționale la capacitate, proiecte de gestionare a deșeurilor implementate parțial, fără impactul de mediu scontat.

Sursa: prelucrare proprie, pe baza rapoartelor publice ale Curții de Conturi (2019-2022).

Acest tablou arată că, în pofida diferențelor sectoriale, anumite tipologii ale problemelor identificate se regăsesc în multiple domenii auditate: planificare insuficient fundamentată (lipsa de ținte și indicatori clari), monitorizare și control intern deficiente, întârzieri și ineficiențe în execuție, precum și o tendință de a evalua rezultatele doar formal, nu în termeni de impact concret. Practic, multe dintre problemele evidențiate țin de procese manageriale incomplete sau necorespunzătoare – ceea ce sugerează necesitatea unei orientări mai puternice către managementul performanței în entitățile publice. Totuși, trebuie subliniat și progresul: rezultatele cercetării arată atât pașii înainte făcuți de Curtea de Conturi în dezvoltarea auditului performanței, cât și aspectele unde e nevoie de eforturi susținute în continuare.

Comparativ cu situația de acum 8-10 ani, astăzi se poate constata:

- **Mai multă claritate legislativă.** Conceptul de audit al performanței este în prezent înscris explicit în lege (prin modificările aduse Legii 94/1992, republicată în 2009) și definit conform practicilor internaționale. De asemenea, Curtea de Conturi dispune de ghiduri și manuale metodologice interne actualizate (ex. Manualul auditului performanței, ediția revizuită 2018), care standardizează procedurile de audit în acord cu standardele ISSAI. Cadrul normativ național oferă, așadar, o bază solidă și un limbaj comun pentru desfășurarea auditurilor de performanță în sectorul public.
- **Capacitate instituțională sporită.** În organigrama Curții de Conturi funcționează departamente dedicate auditului performanței, cu personal specializat. Remarcabil este faptul că, în urma unei reforme instituționale din 2023, un departament al Curții (Departamentul VII) a fost transformat într-o structură axată exclusiv pe auditul performanței, responsabilă cu selectarea temelor, elaborarea programului anual de activitate și coordonarea misiunilor în domeniu. De asemenea, eforturile de formare continuă menționate (cursuri, colaborări internaționale) au mărit expertiza auditorilor externi în evaluarea celor 3E. Numărul auditorilor publici cu competențe în auditul performanței a crescut, iar cultura organizațională începe să se orienteze mai mult către rezultate și impact. Curtea de Conturi însăși a subliniat că nu există o „lacună profesională” în acest domeniu, invocând strategia continuă de perfecționare și participarea la programe internaționale pentru dezvoltarea capacităților.
- **Vizibilitate publică crescută.** Rapoartele de audit al performanței ale Curții de Conturi au căpătat treptat o mai mare vizibilitate în spațiul public și în rândul decidenților. În ultimii ani, unele constatări importante ale Curții au fost discutate în Parlament sau folosite drept argument în dezbateri privind politicile publice – semn că auditul performanței începe să figureze pe agenda de guvernare. De pildă, în anul 2025 un deputat din Comisia de buget-finanțe a solicitat oficial Curții de Conturi informații și clarificări privind activitatea de audit al performanței (inclusiv rapoarte la ANAF și Casa Națională de Pensii)[1], ceea ce indică interesul Legislativului pentru acest tip de evaluări. Totodată, Curtea de Conturi a făcut pași către o comunicare mai transparentă: începând din 2023, rapoartele de audit sunt publicate pe site imediat după aprobarea lor de către Plenul Curții[2], iar Rapoartele Publice Anuale includ sinteze tematice ale constatărilor pe domenii, într-un format accesibil. Diseminarea mai largă a constatărilor crește presiunea publică asupra instituțiilor auditate de a remedia deficiențele și contribuie la educarea opiniei publice cu privire la eficiența cheltuirii banilor publici.

Cu toate acestea, impactul tangibil al auditului performanței asupra îmbunătățirii guvernanței publice este încă în curs de consolidare. Multe dintre problemele sistemice evidențiate (planificare inadecvată, slaba monitorizare, neimplementarea recomandărilor) necesită soluții pe termen lung și implicarea altor actori din ecosistemul guvernanței – nu doar a Curții de Conturi. Secțiunea următoare prezintă concluziile care se desprind din cercetare și formulează o serie de recomandări orientate spre amplificarea rolului auditului performanței în sectorul public din România.

7. Concluzii

Auditul performanței s-a dovedit a fi un instrument esențial pentru evaluarea modului în care instituțiile publice își îndeplinesc misiunea, sub aspectul eficienței, eficacității și economicității. Studiul de față a evidențiat că, în România, auditul performanței a cunoscut o dezvoltare constantă și o instituționalizare tot mai puternică în ultimii ani. Cu toate acestea, persistă o serie de provocări legate de aplicarea unitară a conceptului, de calitatea indicatorilor folosiți și de gradul de asumare a recomandărilor de către entitățile auditate. În continuare sintetizăm principalele concluzii ale cercetării și propunem direcții de acțiune:

- **Cadrul normativ și instituțional.** România dispune în prezent de un cadru legal relativ clar pentru auditul performanței în sectorul public. Legea nr. 94/1992, actualizată, include auditul de performanță în sfera de competență a Curții de Conturi și definește precis scopul acestuia, iar standardele internaționale ISSAI au fost adoptate ca referință metodologică. Curtea de Conturi a demonstrat o preocupare crescândă pentru acest domeniu, dezvoltând ghiduri interne și alocând resurse specializate (departamente, personal) pentru

[1] puterea.ro

[2] news.ro

auditul performanței. Acest cadru normativ-instituțional a permis creșterea numărului de audituri de performanță și extinderea lor către multiple sectoare ale administrației publice. Cu alte cuvinte, premisele formale pentru un audit al performanței eficace sunt în mare măsură asigurate.

- **Provocări în aplicare.** Cu toată îmbunătățirea cadrului formal, aplicarea pe teren a auditului performanței se lovește încă de dificultăți. Unele instituții publice întâmpină probleme în a-și defini propriile obiective strategice și indicatori de performanță relevanți, fără de care misiunile de audit au o bază fragilă de evaluare. Altele nu dispun de o cultură organizațională orientată spre rezultate și învățare din evaluare, privindu-i pe auditori mai degrabă ca pe verificatori de legalitate decât ca pe parteneri ce oferă consultanță pentru îmbunătățire. Calitatea indicatorilor utilizați în rapoarte variază, afectând uneori relevanța constatărilor – indicatori prea generali ori dificil de măsurat conduc la constatări vagi, care nu stimulează schimbarea. În general, implementarea unitară a conceptelor de eficiență, eficacitate și economicitate rămâne un deziderat, existând încă entități care nu internalizează pe deplin aceste principii în managementul de zi cu zi. Lipsa unor ținte clar cuantificate și a unei monitorizări riguroase a performanței programelor publice face ca auditul să releve adesea aceleași deficiențe recurente (planificare slabă, monitorizare superficială etc.) la ani distanță, semn că în aceste zone schimbarea este lentă.

- **Implementarea recomandărilor.** Gradul redus de implementare a măsurilor recomandate de Curtea de Conturi constituie un punct nevralgic. Așa cum s-a menționat, istoricul recent arată o rată de circa 60% implementare efectivă, ceea ce subminează în parte eficacitatea auditului performanței: dacă deficiențele constatate nu sunt corectate ulterior, atunci problemele tind să persiste și auditul își atinge scopul doar pe jumătate. În esență, auditul performanței oferă un diagnostic și propune remedii, însă tratamentul depinde de voința și capacitatea instituțiilor auditate de a acționa. Lipsa unor mecanisme puternice de follow-up obligatoriu sau de sancționare a neimplementării recomandărilor a făcut ca unele entități să amâne la nesfârșit schimbările necesare. Curtea de Conturi a început să abordeze această problemă, intensificând misiunile de urmărire și raportând rate îmbunătățite de conformare (82% recomandări implementate sau în curs, la finele lui 2024). Totuși, pentru a asigura o îmbunătățire continuă este nevoie de asumare la nivel înalt: Guvernul și Parlamentul pot juca un rol esențial în a cere socoteală instituțiilor care nu implementează recomandările (de exemplu, prin audieri în comisii parlamentare, rapoarte periodice de progres etc.), iar conducerea fiecărei instituții auditate ar trebui să acorde prioritate maximă acțiunilor corective rezultate din audit.

- **Rolul Curții de Conturi și al factorilor externi.** Curtea de Conturi a României are un rol central în promovarea auditului performanței și a demonstrat, prin inițiativele sale recente, angajamentul de a-și moderniza practica și de a se alinia la standardele internaționale. Măsurile de digitalizare, crearea unui departament dedicat și programele de formare continuă a auditorilor sunt pași concreți în direcția consolidării capacității sale instituționale. Cu toate acestea, impactul real al auditului performanței asupra bunei guvernanțe nu depinde numai de Curtea de Conturi. Este necesară implicarea conjugată a altor actori: Parlamentul (care poate folosi constatările auditului pentru a impulsiona schimbări legislative sau pentru a exercita presiune asupra Guvernului în vederea remedierii deficiențelor), Guvernul (care poate iniția politici publice sau reforme administrative ca răspuns la constatări) și conducerea executivă a instituțiilor auditate (care trebuie să manifeste voința de a corecta problemele interne și de a-și îmbunătăți sistemele de management). Fără voință politică și administrativă de a transforma constatările auditurilor în acțiuni concrete, auditul performanței riscă să rămână un exercițiu tehnic cu rezultate parțiale.

8. Recomandări

Pe baza analizei rezultatelor cercetării, se pot formula următoarele **recomandări** și direcții de acțiune viitoare, menite să consolideze auditul performanței în România și să-i crească impactul practic:

1. **Clarificarea și standardizarea metodologiilor de audit al performanței.** Este necesară elaborarea unor ghiduri naționale detaliate pentru auditul performanței, care să fie utilizate atât de auditorii externi, cât și de structurile de audit intern din entitățile publice. Aceste ghiduri ar trebui să includă exemple de indicatori de performanță adaptați pe diferite domenii, metodologii de colectare a datelor,

tehnici de eșantionare și instrumente de raportare orientate spre rezultate. Standardizarea abordărilor va reduce variațiile de calitate între diferite audituri și va oferi entităților auditate așteptări clare despre criteriile pe baza cărora vor fi evaluate. Totodată, un limbaj comun al performanței va facilita dialogul post-audit între auditori și auditați.

2. **Consolidarea competențelor profesionale ale auditorilor și ale personalului din instituțiile auditate.** Pe lângă formarea continuă a auditorilor publici externi, este esențial ca și personalul din instituțiile publice (în special cel cu atribuții de planificare, bugetare și control intern) să fie instruit în domeniul managementului performanței. Dacă entitățile auditate își dezvoltă propriile mecanisme de auto-evaluare a performanței – de exemplu, prin intermediul auditului public intern sau al unităților de evaluare – atunci recomandările Curții de Conturi vor fi mai bine înțelese, acceptate și implementate. Se recomandă inițierea unui program național de formare privind managementul axat pe rezultate în sectorul public, la care să participe atât auditori externi, cât și funcționari publici cu rol în planificarea strategică și monitorizarea performanței. Acest lucru ar crea un nucleu de specialiști care „vorbesc aceeași limbă” în mate rie de eficiență și eficacitate.

3. **Creșterea transparenței și a comunicării rezultatelor către cetățeni.** Pentru ca auditul performanței să-și atingă potențialul de a genera schimbare, constatările sale trebuie aduse la cunoștința beneficiarilor finali – cetățenii – într-un mod clar și accesibil. Curtea de Conturi ar putea continua demersul de popularizare a rapoartelor, de exemplu prin publicarea de sinteze info-grafice sau rapoarte sumare („raportul cetățeanului”) care să explice pe înțelesul publicului larg ce s-a constatat și ce se recomandă. De asemenea, organizarea de conferințe de presă sau mese rotunde pe marginea marilor audituri de performanță (în domenii ca sănătatea, educația, mediul) ar spori vizibilitatea problemelor și ar pune presiune pe autorități să acționeze. O mai mare transparență și comunicare pro-activă vor întări și încrederea publicului în utilitatea activității Curții de Conturi.

4. **Digitalizarea completă a proceselor de colectare și analiză a datelor de audit.** Este important ca investițiile în instrumente IT pentru audit să continue, astfel încât Curtea de Conturi să valorifice tehnologia pentru eficientizarea muncii sale. Pe termen mediu, implementarea unor soluții de tip Business Intelligence și Big Data Analytics va permite analizarea rapidă a volumelor mari de date financiare și operaționale, identificarea corelațiilor care pot indica performanțe slabe. De asemenea, conceptul de audit continuu (continuous auditing) ar putea fi utilizat în zone specifice – de pildă, monitorizarea lunară a execuției bugetare la proiectele mari de investiții, cu semnalarea imediată a abaterilor de la indicatorii țintă. Un astfel de sistem ar oferi șansa unor intervenții preventive, înainte ca problemele să se agraveze. Digitalizarea va spori totodată capacitatea Curții de a verifica implementarea recomandărilor (prin interconectarea cu bazele de date ale entităților auditate pentru a vedea evoluția indicatorilor după audit).

5. **Întărirea mecanismelor de urmărire a implementării recomandărilor.** Pentru ca recomandările de audit să nu rămână doar pe hârtie, este nevoie de un mecanism robust de follow-up, asumat la nivel instituțional înalt. O idee ar fi introducerea de stimulente sau sancțiuni: de exemplu, legarea acordării unor fonduri suplimentare de demonstrarea îmbunătățirii performanței, respectiv sancționarea managerilor publici care ignoră sistematic recomandările de eficientizare. Pe de altă parte, Curtea de Conturi însăși poate integra în planul anual efectuarea unor audituri de follow-up dedicate: la 1-2 ani după un mare audit de performanță să revină în entitatea respectivă și să evalueze riguros în ce măsură recomandările sale au fost puse în practică, publicând apoi rezultatele. Această practică ar crea un ciclu de responsabilizare și ar transmite mesajul că acțiunile post-audit sunt la fel de importante ca auditul în sine.

În concluzie, succesul pe termen lung al auditului performanței în România depinde nu doar de calitatea instrumentelor și a activității Curții de Conturi, ci și de modul în care actorii guvernamentali și instituționali valorifică aceste evaluări. Auditul performanței nu trebuie privit de către entitățile publice ca un simplu control de temut, ci ca un prilej de învățare și optimizare. Atunci când este integrat în ciclul de management public, feedback-ul independent oferit de auditurile de performanță poate deveni un motor al schimbării și al inovării administrative. Pe măsură ce instituțiile publice își vor dezvolta capacitatea de auto-evaluare a performanței și vor înțelege beneficiile auditurilor externe, rolul Curții de Conturi va evolua de la un controlor ex-post la un consultant strategic și un garant al responsabilității față de contribuabili. În această perspectivă, auditul performanței are potențialul de a se transforma într-un pilon integrat al bunei guvernanțe, aducând beneficii tangibile în eficiența cheltuirii banului public și, în cele din urmă, în creșterea încrederii și bunăstării cetățenilor.

Bibliografie

1. Bercu, A.-M., Tofan, M., Bilan, I. (2021). Managementul performanței în administrația publică din UE, disponibil pe: https://eu-pair.uaic.ro/wp-content/uploads/2025/01/course_Performance_Manag_EU_AP.pdf
2. Cicea, C. (2020). Performance in public management. A research agenda with bibliometric approach. *Administrație și Management Public*, 35, 109-123. DOI: 10.24818/amp/2020.35-07
3. Curtea de Conturi a României (2013, actualizat 2018), Manual de audit al performanței, document intern (disponibil parțial pe site-ul Curții de Conturi), accesat 01.05.2025.
4. Curtea de Conturi a României, Rapoarte publice 2019-2022, disponibil pe www.curteadeconturi.ro, accesat 01.05.2025.
5. Dascălu, E.D., Marcu, N., (2016). Performance Management and Monitoring of Internal Audit for the Public Sector in Romania. *Amfiteatru Economic*, 18(43), pp. 691-705
6. Febriyanti, D., Widianingsih, I., Sumaryana, A., Buchari, Rd. A. (2024). The typology and determinant of performance measurement for public sector organizations – a literature review, *Cogent Business & Management*, 11:1, 2315681, DOI:10.1080/23311975.2024.2315681, disponibil pe: www.tandfonline.com/journals/oabm20
7. Gudană (Vrabie) T. (2021). Contribuții la dezvoltarea metodelor de evaluare a performanțelor serviciilor publice locale. Teză de doctorat. Disponibilă pe: https://www.ugal.ro/files/doctorat/sustineri/2021/Gudana_Tincuta_(Vrabie)_REZUMAT_TEZA_DOCTORAT_210827.pdf
8. Guvernul României (2022). Modul de formare M2: "Calitatea și performanța serviciilor publice" - Suport de curs, disponibil pe: https://ina.gov.ro/wp-content/uploads/2023/09/M2_Calitate-si-performanta_Suport-curs.pdf
9. Guvernul României, Ghid pentru consolidarea competențelor de management al performanței, disponibil pe: https://www.anfp.gov.ro/media/44xhb2ms/ghid-pentru-consolidarea-competentelor-de-management-al-performantei.pdf
10. https://www.mdlpa.ro/pages/proiectsipoca616
11. INTOSAI (2019), ISSAI 300 – Performance Audit Principles (Principiile fundamentale ale auditului de performanță), disponibil pe www.issai.org (accesat 03.05.2025).
12. INTOSAI (2019), ISSAI 3000 – Standardele Internaționale de Audit de Performanță, disponibil pe> www.issai.org (accesat 03.05.2025).
13. INTOSAI Development Initiative – IDI (2021), Performance Audit Handbook, Volume 1, disponibil pe www.idi.no (accesat 03.05.2025).
14. Legea nr. 672/2002 privind auditul public intern (republicată 2011, actualizată 2023), publicată în Monitorul Oficial; text disponibil pe portalul legislativ.
15. Legea nr. 94/1992 privind organizarea și funcționarea Curții de Conturi (republicată 2009, cu modificările ulterioare), publicată în Monitorul Oficial al României; text consolidat disponibil pe portalul legislativ (legislatie.just.ro).
16. OECD (2021), Performance Audit Manual – Manual de audit al performanței (incluzând studii de caz și bune practici internaționale), disponibil pe www.oecd.org (accesat 04.05.2025).
17. Radu, F. (2020), Auditul performanței în administrația publică, *Revista de Audit Public Intern*, nr. 4, pp. 45-52.
18. Spatariu, A. A. (2025). Performanța instituțională în administrația publică. Obiectiv fundamental al auditului public extern, *Editura C. H. Beck*
19. Stan, M. (2019), Managementul resurselor publice, *Editura ASE*, București.
20. Ștefănescu, A., Dobrin, C., Calu, D.A., Țurlea, E. (2010). Controverse privind măsurarea performanței entităților administrației publice din România, *Revista Transilvană de Ştiinţe Administrative*, 1 (25)/2010, pp. 225-242, disponibil pe: https://www.researchgate.net/publication/49583991_Controverse_privind_masurarea_performantei_entitatilor_administratiei_publice_din_Romania
21. UCAAPI, Ministerul Finanțelor (2021), Ghid pentru auditul de performanță (elaborat cu sprijinul SRSS/Comisia Europeană), București.
22. Van Dooren, W., Bouckaert, G., Halligan, J. (2010). Performance Management in the Public Sector, *Routledge*, disponibilă pe: https://www.researchgate.net/publication/264221635

Audit Financiar, XXIII, Nr. 4(180)/**2025**, *723-741*
ISSN on-line: 1844-8801

Munca la distanță: o analiză bazată pe un experiment natural

Dr. Tammy TANG,
Universitatea de Stat California East Bay, SUA,
e-mail: tammy.tang@csueastbay.edu

Dr. Orestis P. PANAGOPOULOS,
Universitatea de Stat California East Bay, SUA,
e-mail: opanagopoulos@csustan.edu

Rezumat

Acest studiu valorifică închiderea afacerilor neesențiale ca un cadru unic pentru a analiza efectul muncii obligatorii de la distanță asupra calității auditului. Structura empirică fundamentală este o analiză pre/post, în care variabila de interes este un indicator pentru munca la distanță. Sunt utilizate trei măsuri ale calității auditului, respectiv ajustări contabile discreționare, continuitatea activității și îndeplinirea sau depășirea estimărilor analiștilor. Pentru a reduce potențialele probleme de endogenitate, se utilizează un design de cercetare de tip diferență-în-diferențe. Dovezile combinate din acest studiu sugerează că fiabilitatea auditului se îmbunătățește odată cu munca la distanță. Companiile auditate de la distanță au ajustări discreționare mai mici, sunt mai puțin predispuse să îndeplinească sau să depășească estimările analiștilor și au o probabilitate mai mare de a primi o opinie de continuitate a activității. O limitare a cadrului metodologic bazat pe date arhivistice este incapacitatea de a identifica aspectele specifice ale procesului de audit care se modifică prin munca la distanță. Cu toate acestea, rezultatele au implicații semnificative pentru practica auditului, indicând faptul că, pentru a sprijini retenția talentelor, conducerea firmelor de audit ar trebui să continue să investească în tehnologiile care promovează o mai mare flexibilitate a muncii. Acest articol servește ca un studiu arhivistic pentru a examina relația dintre munca la distanță și calitatea auditului și influențează înțelegerea noastră asupra literaturii privind procesul de audit. Per ansamblu, rezultatele oferă perspective actuale pentru abordarea tensiunilor continue dintre angajați și angajatori în privința aranjamentelor flexibile geografice de muncă și echilibrul între viața profesională și cea personală cercetărilor axate pe riscurile din domeniul auditului.

Cuvinte cheie: *calitatea auditului; calitatea raportării financiare; continuitatea activității; auditul la distanță; munca la distanță;*

***Clasificare JEL**: M42*

Vă rugăm să citaţi acest articol astfel:
Tang, T., Panagopoulos, O. P. (2025), Remote Work and Audit Quality: A Natural Experiment Approach, *Audit Financiar*, vol. XXIII, no. 4(180)/2025, pp.830-847, DOI: 10.20869/AUDITF/2025/180/027

Link permanent pentru acest document:
http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2025/180/027
Data primirii articolului: 17.05.2025
Data revizuirii: 25.05.2025
Data acceptării: 26.06.2025

1. Introducere

Cererea pentru flexibilitate la locul de muncă a crescut în ultimii ani, pe fondul timpului mai lung necesar efectuării navetei și a schimbărilor din dinamica familială (Ingraham, 2019). Cu toate acestea, multe companii rămân reticente și ezită să le permită angajaților să lucreze de acasă. Practicienii din domeniul auditului susțin că munca de acasă este asociată pozitiv cu calitatea auditului (KPMG, 2020). Totuși, managementul firmelor consideră că impacturile negative depășesc beneficiile, având în vedere revenirea la munca în persoană după pandemie (Gibson, 2023). Prin urmare, legătura dintre munca de acasă și calitatea auditului rămâne un aspect empiric. În studiul de față abordăm această problemă folosind închiderea afacerilor neesențiale în timpul pandemiei COVID-19 ca un experiment natural.

Analizăm un eșantion de companii de stat din SUA în perioada 2018-2020, utilizând trei indicatori proxy pentru calitatea auditului: ajustările discreționare absolute, probabilitatea de a primi o opinie de continuitate a activității și probabilitatea de a îndeplini sau depăși previziunile analiștilor. Pentru fiecare dintre cele trei măsuri, efectuăm o analiză pre/post, în care variabila de interes este o variabilă indicator pentru munca la distanță, setată la o anumită valoare pentru toate firmele care au depus rapoarte după data de 13 martie 2020, dată la care președintele SUA a emis o proclamație declarând starea de urgență națională și a ordonat închiderea tuturor afacerilor neesențiale[1]. În plus, folosim o abordare de tip diferență-în-diferențe, împărțind eșantionul în auditurile înainte de închiderea exercițiului financiar 2019, care au avut loc înainte de 2020, și auditurile după închiderea exercițiului financiar 2019, care au avut loc în 2020.

Rezultatele noastre indică faptul că fiabilitatea auditului se îmbunătățește odată cu munca la distanță. Auditurile realizate de la distanță sunt asociate cu ajustări discreționare mai mici, firmele sunt mai puțin susceptibile să îndeplinească sau să depășească previziunile analiștilor și mai susceptibile să primească o opinie de continuitate a activității. Aceste rezultate sunt robuste față de alte modele de cercetare alternative, inclusiv schimbarea auditorului și limitarea analizelor doar la firmele cu depuneri accelerate.

Per ansamblu, aceste constatări contribuie la literatura în domeniu în trei moduri. În primul rând, acest studiu explorează dacă munca la distanță are un impact asupra calității auditului în literatura consacrată. Până la pandemia COVID-19 nu a existat o perioadă consistentă în care toți auditorii dintr-o țară să finalizeze lucrările de acasă. Literatura precedentă despre auditul la distanță a fost în principal teoretică, bazată pe sondaje și cercetări comportamentale. Teeter et al. (2010) au dezvoltat un cadru teoretic pentru munca la distanță, dar nu au formulat concluzii despre relația acesteia cu calitatea auditului. Ca răspuns la pandemia COVID-19, au apărut studii de tip sondaj și analize la birou care discută implicațiile pandemiei în ansamblu asupra muncii de audit (Akrimi 2021; Albitar et al. 2021). În cercetările comportamentale, raționamentul profesional și adoptarea deciziilor în grupurile de audit au fost studiate extensiv în contexte diferite, inclusiv în echipe virtuale (Bauer et al., 2022). Deși experimentele au diverse avantaje, acestea sunt mai limitate ca domeniu de aplicare comparativ cu alte metodologii care pot oferi perspective suplimentare asupra subiectului de interes. Astfel, este necesar să considerăm dovezile oferite de acest studiu arhival ca fiind complementare cu constatările existente în literatură, pentru a putea formula inferențe semnificative.

În al doilea rând, examinarea asocierii dintre munca la distanță și calitatea auditului ne rafinează înțelegerea actuală a literaturii privind procesul de audit. Ansamblul cercetărilor existente privind indicatorii calității auditului a fost revizuit și clasificat într-un „tablou de bord echilibrat" cu patru categorii: resurse, proces, rezultate și context (Knechel et al., 2013). Susținem că trecerea de la munca de audit (la sediul clientului sau la birou), la munca de audit la distanță (acasă sau în altă parte) are un efect extins asupra naturii procesului de audit. În mod specific, implicațiile acestui studiu influențează înțelegerea noastră asupra literaturii procesului de audit, deoarece mediul de lucru la distanță modifică mai multe componente ale procesului, inclusiv natura și extinderea testărilor necesare, judecata auditorului și adoptarea deciziilor implicate în procesul de revizuire, precum și interacțiunile auditor-client.

În al treilea rând, acest studiu aduce o contribuție vastă, nu doar la literatura academică, ci și la dialogul dintre

[1] Având în vedere această proclamație la nivel național, atât clienții, cât și auditorii au lucrat de la distanță începând cu 13 martie 2020, pe întreaga perioadă analizată. Deși această situație nu permite realizarea unor analize comparative între state în funcție de restricții, ea sporește încrederea că rezultatele analizei nu sunt influențate de variațiile politicilor la nivel de stat.

angajați și angajatori privind munca la distanță în profesia contabilă și în diverse industrii. În profesia de audit, munca la distanță are implicații importante, care influențează viitorul practicii de audit, inclusiv tarife mai mici pentru audit datorită reducerii cheltuielilor de deplasare și menținerii profesioniștilor talentați prin creșterea flexibilității muncii. Numeroase sondaje au raportat beneficiile muncii la distanță, inclusiv îmbunătățiri ale satisfacției angajaților, echilibrului între viața profesională și cea personală, precum și ale sustenabilității mediului, însă acestea nu au reușit să convingă mulți angajatori să actualizeze semnificativ modalitățile de lucru. Articolul de față își propune să sprijine soluționarea acestei dispute, aducând dovezi arhivale în discuție.

Structura lucrării este următoarea: Secțiunea 2 discută contextul și revizuiește cercetările anterioare privind calitatea auditului. Secțiunea 3 formulează ipoteza. Secțiunea 4 prezintă metodologia de cercetare. Secțiunea 5 expune rezultatele empirice. Secțiunea 6 oferă rezultatele testelor de robustețe. În final, Secțiunea 7 conchide și oferă sugestii pentru cercetări viitoare.

2. Context și fundamentare teoretică

2.1 Literatura de specialitate privind munca la distanță

Cercetările privind munca în echipă la distanță adoptă în principal o perspectivă comportamentală și documentează atât rezultate pozitive, cât și negative ale muncii la domiciliu. Studiile evidențiază mai multe beneficii, inclusiv reducerea timpului alocat întâlnirilor față în față, mai puține întreruperi, o originalitate mai mare și mai puțină discriminare în cadrul echipelor (Bergiel, Bergiel și Balsmeier, 2008). În plus, echipele care lucrează de la distanță experimentează o productivitate crescută, o performanță îmbunătățită a colaborării și un efort voluntar mai mare în muncă (Felstead și Henseke, 2017; Ferreira et al., 2021; Li et al., 2023; Raghuram et al., 2001).

În pofida acestor beneficii, munca de acasă poate crea dificultăți în delimitarea clară între viața profesională și cea personală, ceea ce poate conduce la epuizare profesională și conflicte familiale, impactând negativ performanța individuală (Butts, Becker și Boswell, 2015; Raghuram et al., 2019). De asemenea, cercetătorii au constatat că firmele cu un nivel ridicat de stocuri și activități de cercetare-dezvoltare raportat la active, care erau auditate de firme în afara Big 4, au înregistrat o scădere a calității auditului după restricțiile de călătorie impuse în 2020 din cauza COVID-19 (Gong et al., 2022) și că pandemia COVID-19 a avut un impact negativ asupra calității auditului în companiile chineze, mai ales când auditul era realizat de auditori cu experiență redusă (Lin et al., 2024). Alte studii au arătat că auditorii interni pot percepe o lipsă a diferenței în eficiența și eficacitatea auditului între auditul de la distanță și cel în persoană, iar sprijinul din partea entității auditate este esențial pentru succesul auditului la distanță (Eulerich et al., 2022).

O altă direcție de cercetare privind munca la distanță discută rolul tehnologiei în facilitarea colaborării între indivizi. Studiile anterioare arată că lipsa conștientizării activității colegilor poate conduce la scăderea motivației (Olson și Olson, 2006). Unele cercetări sugerează că instrumentele care facilitează comunicarea constantă între angajați cresc conștientizarea și, ulterior, efortul depus.

De exemplu, un studiu care a utilizat un instrument de vizualizare pentru a înregistra apăsările de taste ale angajaților în colaborare a constatat o îmbunătățire atât a efortului, cât și a performanței. Totuși, această creștere a fost observată doar în echipele formate din câțiva membri foarte conștiincioși, nu și în cele alcătuite majoritar din astfel de membri (Glikson et al., 2019). Mai mult, tehnologia bazată pe text permite indivizilor să-și formuleze întrebările și răspunsurile cu mai mult timp înainte, ceea ce poate fi mai eficient decât comunicarea verbală (Hinds și Kiesler, 2002).

Totuși, este important să studiem munca la distanță în cadrul firmelor din Statele Unite ale Americii și, în mod special, în contextul auditului extern, deoarece adecvarea muncii la distanță variază între industrii și economii. Un studiu realizat pe 2.000 de sarcini, 800 de joburi, în 9 țări diferite, concluzionează că munca la distanță este cea mai potrivită pentru anumite tipuri de industrii, profesii și regiuni geografice. În special în economiile avansate, precum Statele Unite ale Americii, industrii precum serviciile financiare, de afaceri, tehnologia informației și managementul au fost identificate ca având cel mai mare potențial, deoarece angajații petrec cea mai mare parte a timpului pe sarcini care pot fi realizate eficient de la distanță (Lund et al., 2021). Având în vedere natura sarcinilor desfășurate, se pare că auditul se încadrează printre profesiile care sunt deosebit de potrivite pentru munca la distanță[1]. În secțiunea următoare identificăm două aspecte cheie ale procesului de audit afectate de munca la distanță, relevante pentru momentul studiului nostru: procesul de revizuire a auditului și interacțiunile dintre auditor și client.

2.2 Munca la distanță și procesul de audit

2.2.1 Procesul de revizuire a auditului

În procesul de revizuire a auditului, munca la distanță poate genera atât rezultate pozitive, cât și negative. Oponenții auditului de la distanță pot ridica preocupări legate de obstacolele introduse de această formă de organizare a muncii. Procesele de finalizare și revizuire a auditului implică un flux continuu de informații și comunicare în cadrul ierarhiei, de la cel care pregătește documentele, către manager, partener și înapoi. Este frecvent ca, într-un anumit moment, un membru al echipei de audit să dețină informații pe care ceilalți membri încă nu le-au primit (Murthy și Kerr, 2004). Astfel, în contextul muncii la distanță, nivelul revizuirii și corectării poate suferi din cauza asimetriei crescute de informații, generată de schimbarea tiparelor de comunicare.

Pe de altă parte, studiile comportamentale efectuate la nivelul auditorului individual arată că revizuirea lucrărilor de audit de către manageri variază semnificativ în funcție de calitatea percepută a celui care a pregătit documentele, de familiaritatea cu acesta și de așteptările legate de client (Asare și McDaniel, 1996; Gibbins și Trotman, 2002). Acest lucru demonstrează existența unui bias legat de familiaritate, care ar putea fi redus prin diminuarea proximității fizice impusă de munca la distanță[2]. În mod similar, literatura din psihologie privind adoptarea deciziilor în grupuri mici identifică fenomenul de „gândire de grup" („groupthink"), adică deteriorarea eficienței decizionale în cazul grupurilor care lucrează îndeaproape și continuu împreună (Bénabou, 2013). Pe baza acestor teorii, atât cei care pregătesc documentele, cât și cei care le revizuiesc ar trebui să devină mai obiectivi atunci când lucrează în medii separate, comparativ cu situația în care colaborează față în față, ceea ce reprezintă un beneficiu potențial al muncii la distanță.

2.2.2 Interacțiunile auditor-client

Pe lângă colaborarea în cadrul echipei, auditorii au și posibilitatea de a lucra împreună cu comitetul de audit și alte părți implicate în structura guvernanței corporative pentru a asigura calitatea raportării financiare (Beasley et al., 2009; Cohen, Krishnamoorthy și Wright, 2002; DeZoort și Salterio, 2001). În etapele finale ale auditului, managerii de audit trebuie să comunice aspectele importante cu conducerea și comitetul de audit. În unele cazuri, acest lucru implică subiecte delicate, care pot fi mai dificil de transmis de la distanță, cum ar fi descoperirea unei deficiențe materiale sau emiterea unui raport privind continuitatea activității. Deoarece managerii sunt și responsabili de menținerea unei relații pozitive cu clientul, acest aspect poate crea un conflict de interese, care afectează raționamentul auditorului și, în consecință, calitatea auditului.

Pe de altă parte, din perspectiva clientului, auditorii care efectuează activitatea mai departe de birourile clientului pot avea posibilitatea să manifeste o mai mare obiectivitate și un grad înalt de scepticism, ceea ce reprezintă un beneficiu neașteptat al telemuncii. Mai mult, studii anterioare arată că în comunicările electronice indivizii cu rang mai înalt sunt mai puțin dominanți față de cei cu rang inferior, rezultând o interacțiune egalitară comparativ cu comunicările față în față (Driskell, Radtke și Salas, 2003). În timpul muncii la distanță, membrii echipei de audit cu rang inferior, cum ar fi stagiarii și angajații, pot găsi interacțiunile cu clientul mai puțin intimidante și mai productive.

3. Ipoteză

Bazându-ne pe teoria discutată anterior, munca la distanță în domenii complexe, cum ar fi procesul de revizuire a auditului și interacțiunile dintre auditor și client, poate fi asociată atât cu rezultate pozitive, cât și negative. Prin urmare, formulăm ipoteza noastră în formă nulă astfel:

Ho: Auditul realizat în regim de muncă la distanță nu diferă în ceea ce privește calitatea auditului față de auditul realizat în mod tradițional, față în față.

[1] Locurile de muncă ce presupun analizarea datelor și a informațiilor, coordonarea oamenilor și gândirea cognitivă au cel mai mare potențial de a fi realizate de la distanță. Exemple de locuri de muncă ce sunt cel mai puțin eficiente în regim telemuncă sunt cele care implică asistarea și îngrijirea altor persoane, activitățile de vânzare către clienți și operarea utilajelor și a echipamentelor mecanice (Lund et al., 2021).

[2] Componența echipelor de audit variază considerabil între echipele fixe și cele reconfigurate, având în vedere nivelul ridicat de rotație a personalului în practica auditului. Familiaritatea dintre membrii echipei reprezintă întotdeauna o provocare, iar aceasta devine cu atât mai relevantă într-un context de lucru la distanță.

4. Proiectarea cercetării

4.1 Metodologie

Acest studiu utilizează date ale companiilor de stat din Statele Unite ale Americii care au exercițiul financiar încheiat la 31 decembrie, pentru perioada 2017-2019, pentru care auditul a fost depus în intervalul 2018-2020[1]. Datele privind indicatorii fundamentali ai firmelor provin de la Compustat, datele auditorilor de la Audit Analytics, iar datele analiștilor de la I/B/E/S. Pentru calitatea auditului, folosim trei proxy-uri: ajustări discreționare absolute, probabilitatea de a primi un raport privind continuitatea activității și probabilitatea de a îndeplini sau depăși estimările analiștilor. Proiectarea empirică de bază este o analiză pre/post, unde variabila de interes este o variabilă indicator pentru munca la distanță, setată la o anumită valoare pentru toate auditurile depuse după 13 martie 2020, când președintele Statelor Unite ale Americii a emis o proclamație prin care a decretat stare de urgență națională și a ordonat închiderea tuturor afacerilor neesențiale. Acest lucru exclude toate companiile care raportează și au o capitalizare bursieră publică de 700 de milioane de dolari sau mai mult (adică „mari depunători accelerați"), deoarece acestea și-au depus rapoartele până la 1 martie 2020, înainte de decretarea stării de urgență naționale[2].

În plus, utilizăm o abordare de tip diferență-în-diferențe ca metodă quasi-experimentală pentru a atenua efectele pandemiei și ale altor factori externi. Validăm presupunerea tendințelor paralele și constatăm că nu există o tendință sistemică între grupul tratat și calitatea auditului în perioada prealabilă. Eșantionul este împărțit în perioada prealabilă, care include auditurile pentru exercițiile financiare încheiate în 2017 și 2018, depuse în 2018 și 2019, și perioada post, care include auditurile pentru exercițiul financiar încheiat în 2019, depuse în 2020. În final, grupul experimental este format din firmele cu data depunerii auditului după 13 martie 2020, iar grupul de control din firmele cu data depunerii auditului înainte de 13 martie. Obligația efectuării auditului la distanță a fost impusă din exterior și nu a fost stabilită în funcție de caracteristicile auditorului sau ale clientului. Mai mult, deoarece izbucnirea pandemiei a avut loc în 2020, impacturile financiare ale acesteia nu au influențat semnificativ activitățile operaționale ale clientului pentru auditul situațiilor financiare aferente anului 2019.

4.2 Graficul de desfășurare a misiunii de audit

Având în vedere momentul declarării stării de urgență naționale din 13 martie 2020, este important să stabilim graficul de desfășurare a misiunii de audit pentru a distinge părțile procesului de audit care se încadrează în perioadele pre- și post- și pentru a clarifica identificarea grupurilor experimentale și de control în analizele diferență-în-diferențe. **Figura nr. 1** prezintă cronologia standard a auditului situațiilor financiare. Așa cum se observă în figură, majoritatea procedurilor de audit se realizează după data încheierii exercițiului financiar (31.12), până la data raportului de audit. Această perioadă este cunoscută în practica de audit drept „sezonul de vârf". Astfel, ariile procesului de audit discutate în Secțiunea 2.2, inclusiv colectarea dovezilor, revizuirea documentelor de lucru și interacțiunile dintre auditor și client, au loc toate în această perioadă de vârf. Mai mult, menționăm că auditul situațiilor financiare pentru exercițiul încheiat la 31.12.2019 are loc ulterior în 2020. Așadar, proxy-urile folosite pentru calitatea auditului se bazează pe situațiile financiare din 2019 și, prin urmare, nu sunt influențate de efectele pandemiei.

Figura nr. 2 prezintă identificarea eșantioanelor experimental și de control în analizele diferență-în-diferențe. Deoarece starea de urgență națională a fost decretată la data de 13.03.2020, folosim această dată ca reper pentru a identifica un eșantion experimental format din audituri supuse muncii la distanță și un eșantion de control format din audituri depuse înainte ca starea de urgență să impună auditorilor să lucreze la distanță. Auditul pentru exercițiul financiar încheiat la 31.12.2019, depus înainte de 13.03.2020, este identificat ca eșantion de control, iar auditul depus după 13.03.2020 este identificat ca eșantion experimental.

În final, **Figura nr. 3** prezintă repartizarea perioadelor pre- și post- în analizele diferență-în-diferențe. După cum se observă în figură, perioada pre este reprezentată de auditul situațiilor financiare pentru anul 2018, realizat în 2019, iar perioada post este auditul situațiilor financiare

[1] Termenele limită ale depunerii rapoprtărilor, conform SEC sunt: mari depunători accelerați (60 de zile de la sfârșitul anului), depunători accelerați (75 de zile de la sfârșitul anului), depunători neaccelerați (90 de zile de la sfârșitul anului)

[2] În 2020, Comisia pentru Valori Mobiliare și Burse din SUA (SEC) a actualizat definițiile privind 'emitentul cu obligații de raportare accelerate'. Modificările au intrat în vigoare la data de 27 aprilie 2020, ceea ce nu afectează perioada eșantionului.

pentru anul 2019, realizat în 2020. Grupurile de control și tratament sunt alocate pe baza datei depunerii auditului, înainte sau după 13 martie în anul următor, respectiv. Se menționează că, în scop ilustrativ, în figură este prezentat doar anul 2018 ca perioadă pre. În analiza principală, includem atât anii 2017, cât și 2018 în perioada pre și reluăm analizele folosind designuri alternative pentru perioada pre, ca verificări de robustețe, în Secțiunea 6.

Figura nr. 1. Graficul de desfășurare a misiunii de audit

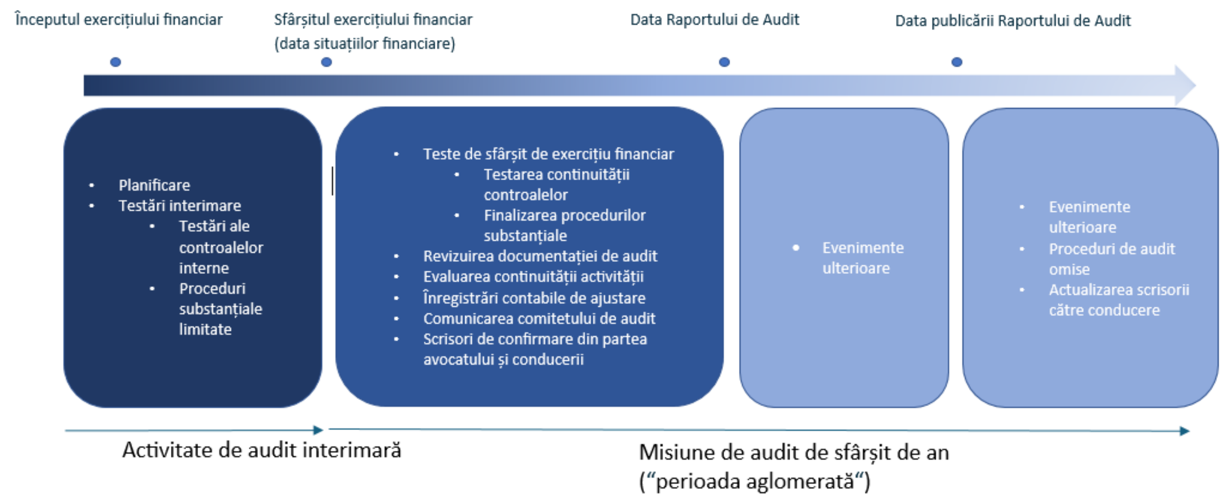

Sursă: proiecție proprie

Figura nr. 2. Diferență-în-diferențe: eșantionul grupului experimental și al grupului de control

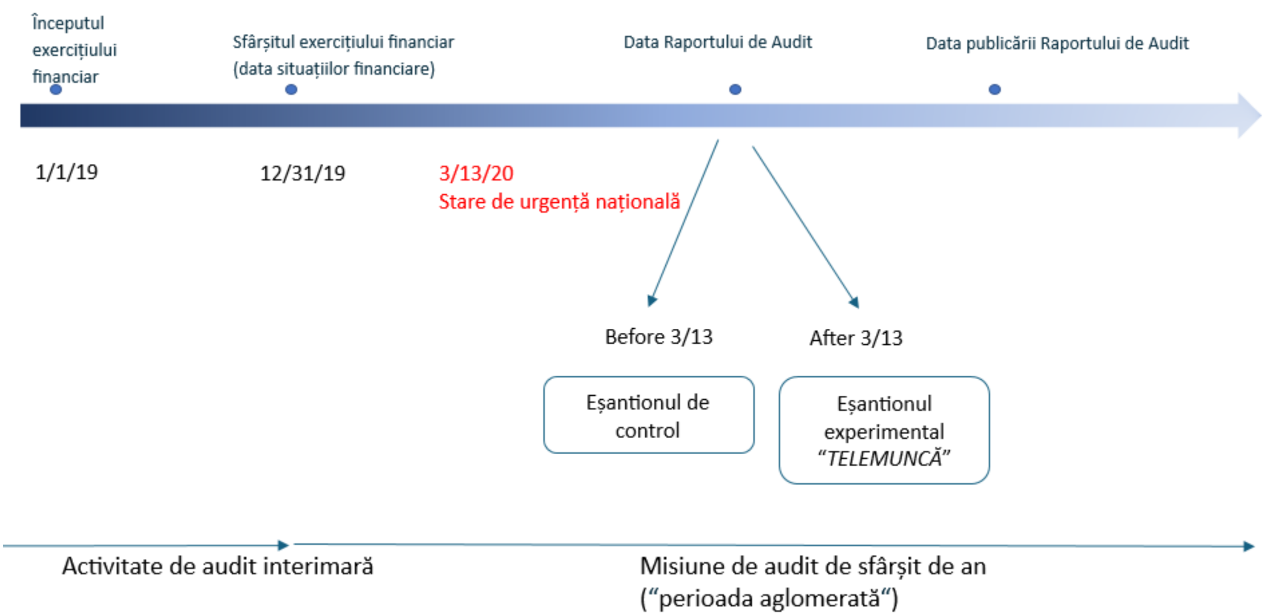

Sursa: proiecție proprie

Figura nr. 3. Diferență-în-diferențe: perioada pre- și post-

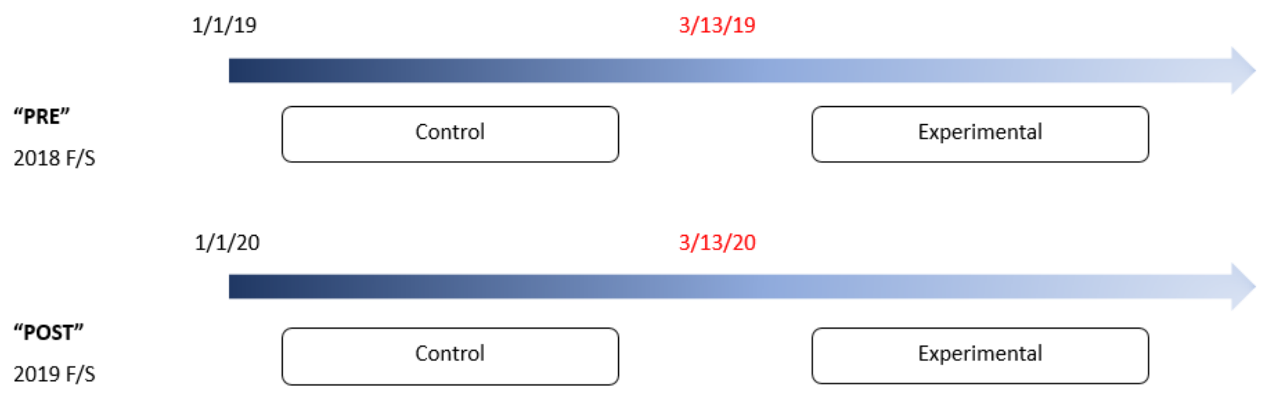

Sursa: proiecție proprie

4.3 Măsura ajustărilor contabile realizate discreționar

Primul indicator proxy pentru calitatea auditului este reprezentat de ajustările absolute contabile realizate discreționar ajustate în funcție de performanță (ADA), bazate pe modelul Jones (1991) și care include rentabilitatea activelor (ROA), conform lui Kothari et al. (2005). Folosind modelul (1), regresăm ajustările contabile totale (AC) în funcție de variația veniturilor (ΔR), imobilizările corporale (PPE) și rentabilitatea activelor (ROA), pentru a obține reziduurile utilizate ca ajustări discreționare conform modelului Jones în modelele (2) și (3). Toate variabilele sunt deflate prin active pentru a atenua heteroscedasticitatea reziduurilor, în conformitate cu studiile anterioare.

$$AC_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 \Delta R_{i,t} + \beta_2 PPE_{i,t} + \beta_3 ROA_{i,t} + \varepsilon_{i,t} \quad (1)$$

Utilizăm analize pre/post și diferență-în-diferențe pentru a estima relația dintre ajustările contabile discreționare absolute și munca la distanță în modelele (2) și (3), respectiv[1]:

$$ADAi,t = \beta 0 + \beta 1\ REMOTEi,t + \Sigma\beta jCONTROLS\ i,t + \\ +YEAR\_FE + INDUSTRY\_\ FE\ vi,t \quad (2)$$

$$ADAi,t = \beta 0 + \beta 1\ POSTi,t + \beta 2REMOTE\ i,t,+ \\ +\beta 3\ POST*REMOTEi,t + \Sigma\beta jCONTROLS\ i,t + \\ +\ INDUSTRY\_\ FE\ vi,t \quad (3)$$

Variabila dependentă este ajustarea discreționară absolută (ADA), estimată utilizând un model transversal anual pentru fiecare industrie. REMOTE este o variabilă indicator care ia valoarea „1" pentru auditul la distanță și este principala variabilă de interes în ecuația (2). POST*REMOTE este un termen de interacțiune și principala variabilă de interes în modelul diferență-în-diferențe din ecuația (3). În conformitate cu Minutti-Meza (2013), sunt incluse variabile de control pentru caracteristicile auditorului și ale clientului care pot influența accrualurile discreționare, inclusiv auditor Big-4 (BIG4), vechimea auditorului (TENURE), dimensiunea firmei (LOGMKT), raportul book-to-market (BTM), accrualuri absolute (ABSACCRL), creșterea vânzărilor (GROWTH), riscul financiar (LEV, ALTMAN, STDEARN) și performanța financiară (ROA, ROAL, LOSS, CFO). YEAR_FE reprezintă efectele fixe pe ani. Toate definițiile variabilelor și sursele datelor sunt incluse în *Anexă*. Semnele așteptate pentru fiecare variabilă, pe baza cercetărilor anterioare, sunt incluse în **Tabelul nr. 3**.

4.4 Măsura continuității activității

Al doilea indicator proxy pentru calitatea auditului este probabilitatea de a primi o opinie de tip *continuitatea activității*, care este estimată utilizând un model de regresie logistică similar celui propus de Reichelt și Wang

[1] Ca și Kothari et al. (2005), am utilizat o variabilă modificară a schimbării vânzărilor ($\Delta R_{i,t} - \Delta AR_{i,t}$), utilizând modificarea vânzărilor nete de creanțe înainte de estimarea modelului. Rezultatele tabelate sunt robuste la utilizarea acestui model.

(2010)[1]. Limităm eșantionul la firme aflate în dificultate financiară și aplicăm analize de tip pre/post și diferența-în-diferențe pentru a estima relația dintre GCONCERN și REMOTE, așa cum este prezentată în modelele (4) și (5), respectiv[2]:

$$GCONCERNi,t = \beta0 + \beta1\ REMOTEi,t + \Sigma\beta jCONTROLS\ i,t + YEAR\_FE + INDUSTRY\_FE + vi,t \quad (4)$$

$$GCONCERNi,t = \beta0 + \beta1\ POSTi,t + \beta2REMOTE\ i,t, + \beta3\ POST*REMOTEi,t + \Sigma\beta jCONTROLS\ i,t + INDUSTRY\_FE + vi,t \quad (5)$$

Variabila dependentă este o variabilă dummy, care ia valoarea „1” dacă auditorul a emis o opinie de tip *continuitatea activității*. Variabila de interes și variabilele de control din ecuațiile (4) și (5) sunt definite anterior în ecuațiile (2) și (3), iar INDUSTRY FE reprezintă efecte fixe pe industrie, bazate pe codurile SIC cu două cifre. Definițiile detaliate ale variabilelor și sursele de date sunt incluse în *Anexă*.

4.5 Măsura atingerii sau depășirii estimărilor analiștilor

Ultimul indicator proxy pentru calitatea auditului este tendința clientului de a atinge sau depăși estimările privind câștigurile formulate de analiști, similar cu cel propus de Reichelt și Wang (2010). Aplicăm analize de tip pre/post și diferența în diferențe pentru a estima relația dintre MEET și REMOTE, așa cum este prezentată în modelele (6) și (7), respectiv:

$$MEETi,t = \beta0 + \beta1\ REMOTEi,t + \Sigma\beta jCONTROLS\ i,t + YEAR\_FE + INDUSTRY\_FE + vi,t \quad (6)$$

$$MEETi,t = \beta0 + \beta1\ POSTi,t + \beta2REMOTE\ i,t, + \beta3\ POST*REMOTEi,t + \Sigma\beta jCONTROLS\ i,t + INDUSTRY\_FE + vi,t, \quad (7)$$

Variabila dependentă este o variabilă dummy care ia valoarea „1” când câștigurile clientului sunt egale cu sau depășesc estimarea mediană a consensului analiștilor cu un cent. Variabila de interes și variabilele de control din ecuațiile (6) și (7) sunt definite anterior în ecuațiile (2) și (3), iar INDUSTRY FE reprezintă efecte fixe pe industrie, bazate pe codurile SIC cu două cifre. Definițiile detaliate ale variabilelor și sursele de date sunt incluse în *Anexă*.

5. Rezultate empirice

5.1 Selecția eșantionului

Tabelul nr. 1 detaliază procedura de selecție a eșantionului. Începem cu datele din Audit Analytics și Compustat pentru perioada 2017-2020, care conțin 13.788 de firme (32.498 de ani-firmă), pentru a obține variabilele necesare analizelor principale pentru perioada 2018-2020. Eliminăm 5.694 de firme (12.484 de ani-firmă), reprezentând duplicate și observații cu date lipsă pentru variabile. Mai excludem 1.283 de firme (3.161 de ani-firmă), care reprezintă firme non-americane și firme financiare cu coduri SIC între 6000-6999. De asemenea, eliminăm 2.071 de firme (4.777 ani-firmă) cu sfârșit de an financiar diferit de decembrie. După crearea variabilelor și aplicarea procedurii de winsorizare a tuturor variabilelor continue la nivelurile de 1% și 99%, eșantionul complet include 1.761 de firme (4.483 ani-firmă). Folosim

[1] Există îngrijorarea că măsura privind opinia privind continuitatea activității este afectată de impactul financiar legat de pandemie asupra afacerilor. Întrucât eșantionul de testare este format din audituri de sfârșit de an fiscal 2019 depuse între martie și aprilie 2020 la începutul pandemiei, este puțin probabil ca firmele să fi resimțit în continuare dificultățile. Gradul ridicat de incertitudine privind durata pandemiei, combinat cu faptul că clienții din toate industriile au fost afectați în mod egal, ar fi dus la decizia auditorilor de a emite opinii privind continuitatea activității pentru toți clienții. Având în vedere gravitatea unei opinii privind continuitatea activității, împreună cu faptul că atât clienții, cât și firmele nu au putut prevedea impactul pandemiei în următoarele 12 luni la momentul respectiv, este puțin probabil ca un auditor să poată furniza dovezile necesare pentru a stabili concluzia emiterii unei opinii modificate privind continuitatea activității doar pe baza motivelor pandemiei. Cu toate acestea, considerăm că nicio măsură a calității auditului nu este lipsită de defecte și, prin urmare, evaluăm rezultatele acestei măsuri în combinație cu alte două măsuri pentru a ajunge la o concluzie fiabilă asupra ipotezei testate.

[2] Limităm eșantionul pentru analizele privind opinia de tip *continuitatea activității* doar la firme aflate în dificultate, definite ca firme care înregistrează fie fluxuri de numerar negative, fie profit negativ. În eșantion sunt incluse toate exercițiile financiare ale firmelor care îndeplinesc criteriile conform uneia dintre aceste definiții. Studii anterioare susțin că evaluarea continuității activității este o decizie mai relevantă în cazul firmelor aflate în dificultate (DeFond, Raghunandan și Subramanyam, 2002). Prin urmare, restrângerea eșantionului la firmele în dificultate are ca scop reducerea îngrijorărilor conform cărora opinia de tip *continuitatea activității* ar putea fi determinată de factori specifici pandemiei.

eșantionul complet ca punct de plecare și limităm eșantionul pentru fiecare analiză individuală, după caz. În analiza accrualurilor discreționare, eliminăm firmele cu mai puțin de 20 de observații în grupul industrial-an de nivel SIC cu două cifre. În analiza opiniei privind continuitatea activității, limităm la firme aflate în dificultate financiară. În analiza privind atingerea sau depășirea estimărilor analiștilor facem o fuziune cu datele IBES. Aceasta rezultă în eșantioane finale de 1.404 firme (3.579 ani-firmă), 847 firme (1.684 ani-firmă) și 883 firme (2.237 ani-firmă) pentru analizele accrualurilor discreționare, opiniei continuității activității, respectiv atingere sau depășire.

Tabelul nr. 1. Selecția eșantionului

	Firme unice	Firme-Ani
Date din Audit Analytics și Compustat	13.788	32.498
Mai puțin: Duplicate și firme cu date lipsă	(5.694)	(12.484)
Mai puțin: firme non-americane și instituții financiare (SIC coduri 6000-6999)	(1.283)	(3.161)
Mai puțin: Firme care nu raportează la sfârșitului lunii decembrie	(2.071)	(4.777)
Mai puțin: Observații utilizate pentru a construi variabilele	(2.979)	(7.593)
Eșantion final	**1.761**	**4.483**
Panelul A: Eșantion pentru analiza ajustărilor absolute		
Mai puțin: Firmele cu mai puțin de 20 de observații cu 2-cifre SIC industrie-an	(357)	(904)
Eșantion final	**1.404**	**3.579**
Panelul B: Eșantion pentru analiza opiniei asupra continuității activității		
Limitare la firmele aflate în dificultate	(914)	(2.799)
Eșantion final	**847**	**1.684**
Panelul C: Eșantion pentru analiza atingerii sau depășirii estimărilor privind câștigurile ale analiștilor		
Fuzionează cu baza de date IBES și creează variabilele	(878)	(2.246)
Eșantion final	**883**	**2.237**

Acest tabel prezintă procedura de selecție a eșantionului pentru analizele celor trei indicatori proxy ai calității auditului: ajustările discreționare absolute, opiniile de tip *continuitatea activității* și atingerea sau depășirea estimărilor privind câștigurile realizate de analiști. Menționăm că eșantionul final din panourile A, B și C este calculat utilizând eșantionul complet.

Sursa: proiecție proprie

5.2. Statisticile descriptive

Tabelul nr. 2 prezintă statistici descriptive care compară caracteristicile eșantionului remote (REMOTE = 1) și non-remote (REMOTE = 0). Sunt incluse variabile identificate în literatura consacrată ca fiind determinanți importanți ai ajustărilor discreționare absolute, ai probabilității de a primi o opinie de tip *continuitatea activității* și ai probabilității de a atinge sau depăși estimările analiștilor, în Panourile A până la C, respectiv.

Tabelul nr. 2. Statistici descriptive ale eșantionului

	REMOTE = 1			REMOTE = 0		
Panel A: Analiza ajustărilor discreționare absolute (N = 132 for REMOTE = 1 și N = 3,447 pentru REMOTE = 0)						
	Media	Dev. Std.	Mediana	Media	Dev. Std	Mediana
ADA	0,062	0,144	0,035	0,103***	0,129	0,066***
BIG4	0,183	0,388	0,000	0,715***	0,452	1,000***
LOGMKT	3,493	1,297	3,375	6,933***	2,308	7,057
LEV	0,660	0,874	0,567	0,589	0,362	0,562
ROA	-0,333	0,528	-0,148	-0,106***	0,420	0,015
ROAL	-0,376	0,695	-0,116	-0,109***	0,373	0,014***
LOSS	0,763	0,427	1,000	0,442***	0,497	0,000***
CFO	-0,220	0,456	-0,081	-0,026***	0,370	0,064***
BTM	-3,845	47,083	0,650	0,297	6,023	0,337***
ABSACCRL	0,011	0,038	0,002	0,002**	0,011	0,000***
GROWTH	0,457	4,492	-0,030	0,822	15,029	0,066***
ALTMAN	-6,787	25,736	-0,321	2,178***	13,717	2,194***
STDEARN	45,263	263,499	6,160	233,429***	881,204	27,243
TENURE	0,649	0,479	1,000	0,550*	0,498	1,000*
Panel B: Analiza opiniilor privind continuitatea activității (N = 170 for REMOTE = 1 și N = 1,514 pentru REMOTE = 0)						
	Media	Dev. Std.	Mediana	Media	Dev. Std	Mediana
GCONCERN	0,376	0,486	0,000	0,126***	0,332	0,000***
BIG4	0,220	0,415	0,000	0,620***	0,486	1,000***
LOGMKT	3,746	1,395	3,586	5,666***	2,011	5,738***
LEV	0,704	0,799	0,591	0,614	0,443	0,553
ROA	-0,421	0,572	-0,222	-0,310*	0,531	-0,137*
ROAL	-0,442	0,688	-0,230	-0,288*	0,466	-0,137
LOSS	0,925	0,264	1,000	0,956	0,206	1,000
CFO	-0,287	0,488	-0,111	-0,186	0,483	-0,034
BTM	-2,942	41,088	0,588	0,112	8,947	0,355
ABSACCRL	0,011	0,037	0,002	0,004**	0,014	0,000***
GROWTH	0,872	7,577	-0,055	1,586	22,377	0,053**
ALTMAN	-7,604	24,368	-1,086	-0,654***	18,665	0,896
STDEARN	44,300	232,547	6,504	118,632***	455,488	16,716***
TENURE	0,665	0,473	1,000	0,492***	0,500	0,000***
Panel C: Analiza de atingere sau depășire a previziunilor analiștilor (N = 61 for REMOTE = 1 și N = 2,176 pentru REMOTE = 0)						
	Media	Dev. Std.	Mediana	Media	Dev. Std	Mediana
MEET	0,033	0,180	0,000	0,148***	0,355	0,000***
BIG4	0,492	0,504	0,000	0,829***	0,376	1,000***
LOGMKT	6,128	2,440	5,479	7,870***	1,886	7,831***
LEV	0,598	0,236	0,612	0,584	0,270	0,576
ROA	-0,057	0,243	-0,019	0,011*	0,164	0,040*
ROAL	-0,041	0,229	0,021	0,010	0,165	0,039
LOSS	0,525	0,504	1,000	0,246***	0,431	0,000***
CFO	0,032	0,196	0,061	0,069	0,138	0,084*
BTM	0,992	3,474	0,426	0,429	2,356	0,369***
ABSACCRL	0,002	0,011	0,000	0,000	0,001	0,000***
GROWTH	0,012	0,172	-0,025	0,142***	0,800	0,059***
ALTMAN	3,020	5,940	2,477	3,767	5,343	2,813
STDEARN	180,769	589,947	16,923	326,978	986,092	45,917*
TENURE	0,869	0,340	1,000	0,591***	0,492	1,000***

Tabelul include statistici descriptive (numărul de observații, media, mediana și abaterea standard) pentru variabilele dependente și variabilele de control utilizate în analizele privind ajustările discreționare absolute (Panoul A), opiniile de tip *continuitatea activității* (Panoul B) și atingerea sau depășirea estimărilor analiștilor (Panoul C). Simbolurile *****, ** și * indică dacă diferențele dintre mediile (medianele) eșantioanelor remote și non-remote sunt semnificative statistic la nivelurile de 0,01, 0,05 și 0,10, respectiv, pe baza testelor *t* (testele semnate Wilcoxon).**

Sursa: proiecție proprie

Panelul A prezintă statisticile descriptive pentru eșantionul utilizat în analiza ajustărilor discreționare. Eșantionul este compus în total din 3.579 de observații firmă-an, incluzând 132 de observații în eșantionul de audit REMOTE. Panelul B prezintă statisticile descriptive pentru eșantionul folosit în analiza opiniei de continuitate a activității. Acest eșantion este constituit în total din 1.684 de observații firmă-an, dintre care 170 fac parte din eșantionul audit REMOTE. După ce eșantionul este restrâns doar la firme aflate în dificultate în analiza continuității activității, nu există diferențe semnificative între levierul operațional (LEV), probabilitatea unui venit net negativ (LOSS) și fluxurile de numerar operaționale (CFO) în eșantioanele remote și non-remote, ceea ce reduce îngrijorările legate de diferențele caracteristicilor ce ar putea influența evaluarea auditorului privind continuitatea activității și, implicit, probabilitatea de a primi o opinie de continuitate a activității între cele două eșantioane.

Panelul C prezintă statisticile descriptive pentru eșantionul folosit în analiza privind atingerea sau depășirea estimărilor analiștilor referitoare la câștiguri. Eșantionul cuprinde în total 2.237 de observații firmă-an, inclusiv 61 de observații în eșantionul audit REMOTE. În mod consecvent, în toate panourile A până la C, firmele din eșantionul non-remote sunt mai mari (LOGMKT) și mai probabil auditate de firmele Big-4 (BIG4) comparativ cu cele din eșantionul remote. Numeroasele diferențe în caracteristicile firmelor între eșantioanele remote și non-remote, evidențiate în analizele univariate, subliniază necesitatea controlului acestor caracteristici în analizele multivariate. Unele diferențe, precum cele menționate anterior, pot fi atribuite incluziunii în eșantionul remote atât a firmelor accelerate, cât și a celor non-accelerate, pe când eșantionul non-remote include doar firme mari accelerate și non-accelerate. Pentru a aborda aceste diferențe, am efectuat un test suplimentar de robustețe, limitând eșantionul doar la firme accelerate în ambele grupuri, așa cum este prezentat în Secțiunea 6.

5.3 Ajustările discreționare – analize pre/post și diferențe în diferențe

Tabelul nr. 3 prezintă rezultatele analizelor pre/post (coloanele 1 și 2) și regresiilor diferență în diferențe (coloanele 3 și 4), utilizând valoarea absolută a ajustărilor discreționare ca variabilă dependentă. În coloana (1), coeficientul pentru REMOTE este -0,018 și este semnificativ din punct de vedere statistic la nivelul de 5%. Astfel, după controlul caracteristicilor clientului și auditorului, auditul realizat de la distanță are ajustări discreționare absolute cu 1,8% mai mici comparativ cu auditul tradițional față în față.

Tabelul nr. 3. Analiza ajustărilor discreționare absolute

		Pre/Post		Diff-in-Diff	
		(1)	(2)	(3)	(4)
DV = Ajustări discreționare absolute (*ADA*)	**Așteptat**	**Estimat**	**z-stat**	**Estimat**	**t-stat**
REMOTE	(+/-)	-0,018**	(-2,39)	0,009	(1,59)
POST	(+/-)			-0,001	(-0,30)
POST×REMOTE	(+/-)			-0,026***	(-2,97)
BIG4	(-)	-0,001	(-0,26)	-0,004	(-0,88)
LOGMKT	(-)	-0,009***	(-6,42)	-0,006***	(-5,22)
LEV	(+)	0,025***	(4,34)	0,024***	(4,86)
ROA	(+)	0,064***	(7,18)	0,071***	(8,19)
ROAL	(-)	-0,040***	(-6,44)	-0,030***	(-4,50)
LOSS	(-)	0,009*	(1,88)	0,006	(1,41)
CFO	(-)	-0,037***	(-3,60)	-0,039***	(-3,90)
BTM	(+/-)	0,000	(0,10)	0,000	(-0,15)
ABSACCRL	(+/-)	1,191***	(6,48)	2,196***	(13,63)
GROWTH	(+/-)	0,000	(0,55)	0,000	(0,11)
ALTMAN	(+/-)	0,000***	(-3,21)	0,000***	(-5,77)
STDEARN	(+/-)	0,000	(1,60)	0,000	(1,45)
TENURE	(+/-)	0,000	(-0,22)	0,002*	(-1,94)

Constant	0,114***	(11,23)	0,876***	(10,58)
Industrie F.E.	Inclus		Inclus	
Year F.E.	Inclus		Exclus	
Observații	3,579		3,579	
R-pătrat	0,178		0,221	

Acest tabel prezintă rezultatele analizelor de tip pre/post și diferență în diferențe, utilizând ajustările discreționare ca variabilă dependentă. Toate modelele sunt estimate prin regresie OLS. Erorile standard sunt clusterizate la nivel de firmă, iar toate variabilele continue sunt winsorizate la percentilele 1 și 99. Definițiile variabilelor sunt incluse în anexă. Simbolurile ***, ** și * indică niveluri de semnificație statistică de 0,01, 0,05 și, respectiv, 0,10, utilizând teste bicaudale.

Sursa: proiecție proprie

În modelul de regresie diferență-în-diferențe, coeficientul pentru variabila REMOTE din coloana (3) este 0,009 și nu este semnificativ din punct de vedere statistic, ceea ce indică absența unei diferențe semnificative între grupul experimental și cel de control. Coeficientul pentru termenul de interacțiune POST×REMOTE este -0,026 și este semnificativ statistic la nivelul de 1%. Aceste rezultate sugerează că auditarea de la distanță este asociată cu un nivel mai scăzut al ajustărilor discreționare absolute. Coeficienții pentru variabilele LOGMKT și CFO sunt negativi și semnificativi, în concordanță cu așteptările conform cărora clienții mai mari și cei cu fluxuri de numerar operaționale mai ridicate prezintă ajustări discreționare mai reduse. Per ansamblu, rezultatele sunt coerente cu ideea că munca de audit realizată la distanță este asociată cu o calitate mai ridicată a auditului.

5.4 Opinii de tip Going Concern – analize pre/post și diferență-în-diferențe

Tabelul nr. 4 prezintă rezultatele analizelor de regresie de tip pre/post și diferență în diferențe, utilizând opinia *continuității activității* ca variabilă dependentă. În coloana (1), coeficientul pentru variabila REMOTE este 1,041 și este semnificativ statistic la nivelul de 1%. Aceste rezultate sugerează că, după controlul pentru caracteristicile clientului, auditurile realizate de la distanță au o probabilitate mai mare de a emite o opinie *de continuitate a activității* în comparație cu auditurile realizate în mod tradițional. Aceste constatări sunt în concordanță cu analizele prezentate în **Tabelul nr. 3**, care arată că auditurile remote sunt asociate cu o creștere a calității auditului. Pentru a evalua semnificația economică a rezultatelor regresiei, luăm în considerare estimările raportului de șanse (*odds ratio*). Pentru REMOTE, coeficientul pozitiv conduce la un *odds ratio* mai mare decât 1 (2,834), ceea ce sugerează că un audit realizat de la distanță are de peste două ori mai multe șanse să emită o opinie *de continuitate a activității* comparativ cu un audit non-remote. Aceste rezultate sunt extrem de relevante din punct de vedere economic, întrucât o opinie de audit modificată *a continuității activității* reflectă evaluarea profesională a auditorului cu privire la riscul ca firma client să nu își poată continua activitatea într-un viitor previzibil – o preocupare majoră pentru investitori, creditori și alți factori interesați. În plus, cercetări anterioare arată că o modificare *a continuității activității* influențează semnificativ structura evaluării de piață a firmelor aflate în dificultate financiară (Blay, Geiger și North, 2011).

În modelul de regresie diferență în diferențe, coeficientul din coloana (3) pentru variabila REMOTE este -0,019 și nu este semnificativ din punct de vedere statistic, indicând că nu există o diferență semnificativă între grupul experimental și cel de control. Coeficientul pentru termenul de interacțiune POST×REMOTE este 0,062 și este semnificativ la nivelul de 5%, sugerând că auditul realizat de la distanță are o probabilitate mai mare de a conduce la un rezultat modificat în opinia de continuitate a activității. Coeficienții pentru LOGMKT și BTM sunt negativi și semnificativi, în conformitate cu așteptarea că firmele mai mari și cele cu un raport book-to-market mai ridicat au o probabilitate mai scăzută de a primi o opinie de continuitate a activității. Coeficientul pentru LEV este pozitiv și semnificativ, ceea ce confirmă așteptarea ca probabilitatea unei opinii de continuitate a activității să crească odată cu creșterea riscului și a levierului financiar al clientului. Per ansamblu, dovezile combinate sugerează că, după controlul diferențelor legate de caracteristicile firmei de audit și ale clientului, calitatea auditului crește în cazul auditului la distanță, conform analizei diferență în diferențe.

Tabelul nr. 4. Analiza opiniei de continuitate a activității

	Pre/Post		Diff-in-Diff	
	(1)	(2)	(3)	(4)
DV = Opinia de continuitate a activității (*GCONCERN*)	**Estimat**	**z-stat**	**Estimat**	**t-stat**
REMOTE	1,041***	(3,38)	-0,019	(-0,96)
POST			0,008	(0,45)
POST×REMOTE			0,062**	(1,99)
BIG4	0,081	(0,28)	0,004	(0,27)
LOGMKT	-0,673***	(-7,86)	-0,050***	(-9,98)
LEV	1,170***	(4,64)	0,101***	(6,37)
ROA	-0,948***	(-2,67)	-0,149***	(-5,66)
ROAL	-0,596**	(-2,21)	-0,106***	(-5,24)
LOSS	0,652	(1,14)	0,001	(0,03)
CFO	-0,680	(-1,44)	-0,019	(-0,64)
BTM	-0,014	(-1,26)	-0,001***	(-3,19)
ABSACCRL	11,038	(1,45)	0,902*	(1,88)
GROWTH	0,000	(0,08)	-0,000	(-0,39)
ALTMAN	0,003	(0,70)	0,000	(0,21)
STDEARN	0,001***	(4,33)	0,000***	(4,54)
TENURE	-0,125	(-0,49)	0,005	(0,36)
Constant	-0,946	(-1,29)	0,289***	(5,60)
Industrie F.E.	Inclus		Inclus	
An F.E.	Inclus		Exclus	
Observații	1,684		1,684	
Pseudo R-pătrat	0,438		0,362	

Acest tabel prezintă rezultatele analizelor pre/post și diferență în diferențe, utilizând opiniile de continuitate a activității ca variabilă dependentă. Toate modelele sunt estimate prin regresie logistică. Erorile standard sunt clusterizate la nivel de firmă, iar toate variabilele continue sunt winsorizate la percentilele 1 și 99. Definițiile variabilelor sunt incluse în anexă. Simbolurile ***, ** și * indică niveluri de semnificație statistică de 0,01, 0,05 și, respectiv, 0,10, utilizând teste bicaudale.

Sursa: proiecție proprie

5.5 Analiza atinge sau depășește pre/post și diferențe-în diferențe

Tabelul nr. 5 prezintă rezultatele analizelor de regresie pre/post și diferență-în-diferențe folosind ca variabilă dependentă capacitatea de a îndeplini sau depăși estimările analiștilor privind câștigurile. În coloana (1), coeficientul pentru variabila REMOTE este -1,741 și este semnificativ din punct de vedere statistic la nivelul de 5%. Această dovadă sugerează că, după controlul caracteristicilor clientului, auditul realizat de la distanță este asociat cu o probabilitate mai mică de a îndeplini sau depăși previziunile, comparativ cu auditul tradițional. Aceste rezultate sunt consistente cu analizele prezentate în Tabelele nr. 3 și 4, care arată că auditul la distanță este asociat cu o creștere a calității auditului. Pentru a evalua importanța economică a rezultatelor regresiei, calculăm raportul șanselor (odds ratio). Coeficientul negativ pentru REMOTE conduce la un raport al șanselor mai mic decât 1 (0,175), sugerând că un audit la distanță reduce șansele ca firma să îndeplinească sau să depășească estimările consensului analiștilor cu aproximativ 18%. Cercetările anterioare indică faptul că firmele care reușesc să îndeplinească sau să depășească așteptările privind câștigurile beneficiază de un randament mai mare față de cele care nu reușesc (Bartov, Givoly și Hayn, 2002). Astfel, coeficientul REMOTE este semnificativ atât din punct de vedere economic, cât și statistic.

Tabelul nr. 5. Analiza atinge sau depășește previziunile analiștilor

DV = Atinge sau depășește (*MEET*)	Pre/Post		Diff-in-Diff	
	(1)	(2)	(3)	(4)
	Estimat	z-stat	Estimat	t-stat
REMOTE	-1,741**	(-2,24)	-0,377	(-1,43)
POST			-0,032	(-0,21)
POST×REMOTE			-0,791**	(-1,33)
BIG4	-0,117	(-0,63)	-0,156	(-0,83)
LOGMKT	0,071	(1,46)	0,047	(0,93)
LEV	-0,698**	(-2,30)	-0,699**	(-2,29)
ROA	0,360	(-0,41)	0,480	(0,55)
ROAL	-0,450	(-0,79)	-0,458	(-0,80)
LOSS	-0,013	(-0,07)	0,006	(0,03)
CFO	0,138	(0,15)	0,006	(0,01)
BTM	-0,009	(-0,36)	-0,008	(-0,33)
ABSACCRL	27,871	(1,08)	22,198	(0,89)
GROWTH	-0,051	(-0,55)	-0,046	(-0,51)
ALTMAN	-0,034**	(-2,15)	-0,035**	(-2,23)
STDEARN	0,000	(1,60)	0,000*	(1,75)
TENURE	-0,269**	(-2,18)	-0,277**	(-2,00)
Constant	-1,467**	(-2,41)	-1,218	(-1,56)
Industrie F.E.	Inclus		Inclus	
An F.E.	Inclus		Exclus	
Observații	2,237		2,237	
Pseudo R-pătrat	0,048		0,048	

Acest tabel prezintă rezultatele analizelor pre/post și diferență în diferențe, utilizând atingerea sau depășirea estimărilor privind câștigurile analiștilor ca variabilă dependentă. Toate modelele sunt estimate prin regresie logistică. Erorile standard sunt clusterizte la nivel de firmă, iar toate variabilele continue sunt winsorizate la percentilele 1 și 99. Definițiile variabilelor sunt incluse în anexă. Simbolurile ***, ** **și * indică niveluri de semnificație statistică de 0,01, 0,05 și, respectiv, 0,10, utilizând teste bicaudale.**

Sursa: proiecție proprie

În modelul de regresie diferență-în-diferențe, coeficientul pentru variabila REMOTE din coloana (3) este -0,377 și nu este semnificativ din punct de vedere statistic, ceea ce indică faptul că nu există o diferență semnificativă între grupul de tratament și grupul de control. Coeficientul pentru termenul de interacțiune POST×REMOTE este -0,791 și este semnificativ la nivelul de 5%, sugerând că firmele auditate de la distanță sunt mai susceptibile să îndeplinească sau să depășească previziunile consensului analiștilor. Coeficientul pozitiv și semnificativ pentru LOGMKT indică faptul că sunt clienți mai mari care au mai multe șanse să îndeplinească sau să depășească previziunile analiștilor. Pe de altă parte, clienții sunt mai puțin predispuși să îndeplinească sau să depășească aceste previziuni dacă se bazează mai mult pe piața datoriei pentru finanțare (LEV) și dacă caracteristicile auditorului limitează managementul, așa cum sugerează coeficientul negativ și semnificativ pentru TENURE. În ansamblu, acest studiu concluzionează că, după controlul diferențelor în caracteristicile firmei de audit și ale clientului, firmele au o probabilitate mai mică să îndeplinească sau să depășească previziunile privind câștigurile atunci când auditul este realizat de la distanță, ceea ce este interpretat ca o creștere a calității auditului.

6. Verificarea robusteței

6.1 Rotația auditorului

Studii anterioare au constatat o creștere a calității auditului în primul an imediat după schimbarea auditorului[1]. Totuși,

[1] Mai multe studii privind rotația firmelor de audit nu identifică o diferență semnificativă în calitatea auditului măsurată prin ajustările discreționare (Jackson, Moldrich și Roebuck, 2008). Totuși, un alt studiu arată că auditorii sunt mai predispuși să emită o opinie *de continuitate a activității* în timpul auditului situațiilor financiare din primul an (Kim, Lee și Lee, 2015).

rezultatele din literatura de specialitate privind rotația firmei de audit sunt mixte. Pentru a păstra dimensiunea eșantionului din analizele principale, nu excludem observațiile firmelor care și-au schimbat auditorul în anul precedent. În analize neprezentate în tabele, re-estimăm modelul după controlul schimbării auditorului și constatăm că rezultatele analizelor principale sunt robuste la această specificație. Coeficienții pentru variabila REMOTE rămân semnificativi și sunt în concordanță cu direcția rezultatelor din analizele primare. Este de remarcat că coeficientul pentru CHG_AUDITOR este semnificativ pentru o singură măsură a calității auditului (MEET), dar nu și pentru celelalte (ADA, GCONCERN). Rezultatele sugerează că fiabilitatea auditului crește în cazul auditurilor din primul an, când este măsurată prin capacitatea de a îndeplini sau depăși prognozele, dar nu și când este măsurată prin ajustări discreționare sau opinii de continuitate a activității. Aceste constatări sunt în concordanță cu cercetările curente privind rotația firmei de audit, care indică rezultate mixte în ceea ce privește asocierea sa cu calitatea auditului.

6.2 Raportare accelearată

În **Tabelul nr. 6** folosim un design de cercetare alternativ pentru grupurile experimental și de control și reluăm analizele pre/post din analizele principale prezentate în Tabelele 3-5. Eliminăm orice „large-accelerated filers", adică firmele care depun rapoarte înainte de 1 martie 2020, precum și „non-accelerated filers", adică firmele care depun după 31 martie 2020. Grupul rămas, atât cel experimental, cât și cel de control, constă doar din „accelerated filers". Grupul de control este format din toate firmele care depun între 1 martie 2020 și 12 martie 2020, iar grupul de tratament este definit ca înainte, adică toate firmele care depun după 13 martie 2020. Această analiză răspunde preocupărilor legate de diferențele dintre tipurile de depunători din designul original. Variabila de interes REMOTE este semnificativă pentru toate cele trei măsuri ale calității auditului după ce eșantionul este limitat doar la „accelerated filers".

Tabelul nr. 6. Raportare accelerată

	(1)	(2)
Panel A: DV = *ADA*	**Estimat**	**z-stat**
REMOTE	-0,021**	-2,13
Controls	Inclus	
Constant	0,219***	9,71
Industrie F.E.	Inclus	
An F.E.	Inclus	
Observații	1,109	
R-pătrat	0,175	
Panel B: DV = *GCONCERN*		
REMOTE	1,086***	3,30
Controls	Inclus	
Constant	-0,771	-1,00
Industrie F.E.	Inclus	
An F.E.	Inclus	
Observații	1,092	
R-pătrat	0,3650	
Panel C: DV = *MEET*		
REMOTE	-0,110*	-1,89
Controls	Inclus	

Constant	0,168	0,60
Industrie F.E.	Inclus	
An F.E.	Inclus	
Observații	653	
Pseudo R-pătrat	0,080	

Acest tabel prezintă rezultatele analizelor efectuate pe un eșantion format exclusiv din entități cu raportare accelerată (accelerated filers). Erorile standard sunt clusterizate la nivel de firmă, iar toate variabilele continue sunt winsorizate la nivelurile de 1% și 99%. Definițiile variabilelor sunt incluse în anexă. Simbolurile ***, ** **și * indică niveluri de semnificație statistică de 0,01, 0,05 și, respectiv, 0,10, utilizând teste bicaudale.**

Sursa: proiecție proprie

Per ansamblu, modelele de regresie utilizate resping ipoteza nulă; datele arată o diferență în calitatea auditului între auditurile realizate de la distanță și cele efectuate față în față. În mod particular, analizele noastre sugerează că auditurile efectuate remote sunt de o calitate superioară comparativ cu cele realizate în persoană. Rezultatele noastre diferă de studiile anterioare care indică o scădere sau o lipsă de schimbare a calității auditului în contextul pandemiei (Gong et al., 2022; Lin et al., 2024). Aceste diferențe pot fi atribuite distincțiilor legate de eșantion și metodologia de cercetare utilizate în aceste studii. Gong et al. (2022) folosesc re-estimările ca măsură a calității auditului, în timp ce studiul nostru utilizează opiniile *going concern* și atingerea sau depășirea estimărilor analiștilor. Fiecare măsură este doar un proxy pentru calitatea auditului, motiv pentru care este important să luăm în considerare rezultatele obținute pe baza unor măsuri diferite. Mai mult, Lin et al. (2024) folosesc date din China, pe când studiul nostru se bazează pe firme din Statele Unite; astfel, concluziile pot să nu fie generalizabile pentru alte țări. Diferența în rezultate este în concordanță cu așteptările noastre și cu cele ale lui Lund et al. (2021), care arată că munca de la distanță variază în funcție de diferite economii. În cele din urmă, constatările noastre sunt în acord cu literatura care evidențiază beneficiile muncii remote (Felstead și Henseke, 2017; Ferreira et al., 2021; Li et al., 2023; Raghuram et al., 2001).

7. Concluzii

Opțiunea de a lucra de acasă a fost mult timp dorită de angajați; totuși, oponenții ridică rapid îngrijorări legate de posibilele costuri, inclusiv scăderea calității muncii prestate. Acest studiu analizează dacă auditurile realizate de acasă sunt asociate cu o schimbare a calității auditului, folosind starea de urgență națională declarată în timpul pandemiei COVID-19 ca un cadru natural experimental. Analizele sugerează că munca la distanță este asociată cu o creștere a calității auditului. Rezultatele sunt consistente pentru toți indicatorii de calitate ai auditului, inclusiv ajustările discreționare, opinia de continuitate a activității și capacitatea de a îndeplini sau depăși prognozele analiștilor. Pentru a reduce potențialele probleme de endogenitate, folosim un design de cercetare diferențe-în-diferențe și constatăm că rezultatele sunt cantitativ similare. Aceste constatări au implicații importante pentru practica auditului, sugerând că liderii firmelor de audit ar trebui să continue să investească în tehnologie care permite o mai mare flexibilitate în muncă, pentru a depăși provocările legate de retenția talentelor[1].

Deși auditul la distanță necesită tehnologie și alte costuri inițiale, studiul nostru susține că beneficiile depășesc costurile. Din punct de vedere practic, auditul la distanță oferă mai multe avantaje atractive, inclusiv economii viitoare de costuri, flexibilitate îmbunătățită și un impact redus asupra mediului. În primul rând, deoarece firmele de audit urmăresc maximizarea profiturilor, munca la distanță ar duce la reducerea cheltuielilor de călătorie, scăderea poverii administrative legate de logistica deplasărilor și, posibil, la taxe de audit mai mici pentru a atrage o cotă mai mare din piața clienților. În al doilea rând, auditul la distanță oferă o flexibilitate sporită, deoarece auditori specializați pot fi conectați din întreaga țară, indiferent de locația lor fizică, ceea ce ar putea crește calitatea auditului și serviciile pentru clienți. Auditorii ar putea de asemenea să lucreze după propriul program și să economisească timpul care altfel ar fi petrecut pe drum. În al treilea rând, auditul la distanță poate sprijini inițiativele de

[1] Sondajul AICPA 2022 privind principalele probleme ale firmelor de contabilitate relevă că găsirea și retenția personalului calificat se numără printre cele mai importante două probleme care afectează firmele (AICPA 2022).

sustenabilitate ale firmelor de audit prin reducerea călătoriilor și, astfel, contribuind la o amprentă de carbon mai mică.

Per ansamblu, rezultatele acestui studiu susțin argumentul conform căruia calitatea auditului se îmbunătățește odată cu munca la distanță, ceea ce aduce beneficii susținătorilor telemuncii, diminuând astfel îngrijorările practicienilor și reglementatorilor care preferă mediul tradițional de lucru. Un punct forte al studiului nostru este extrapolarea rezultatelor, deoarece eșantionul nu este limitat la anumite industrii. Acest fapt susține ideea că auditorii pot lucra eficient în regim de telemuncă în diverse industrii ale clienților. Deși folosim teoria pentru a identifica părțile procesului de audit afectate de munca la distanță și observăm o creștere generală a calității auditului, recunoaștem că o limitare a designului de cercetare arhivistică este incapacitatea de a determina exact cum se modifică aspecte specifice ale procesului de audit prin telemuncă. Viitoare studii experimentale ar putea completa cercetarea de față pentru a clarifica aceste aspecte. În plus, pentru a determina calitatea auditului pot exista alte variabile omise, legate sau nelegate de pandemie, pe care viitoarele studii le pot investiga. Mai mult, acest studiu tratează doar impactul pe termen scurt al auditurilor la distanță, lăsând deschisă posibilitatea de a explora efectele pe termen lung post-pandemie ca o extindere ulterioară.

În final, având în vedere că peisajul actual pare să indice o tendință spre o flexibilitate mai mare la locul de muncă, acest studiu încurajează cercetările viitoare în această direcție, pentru a deschide calea înțelegerii consecințelor muncii la distanță în ceea ce privește calitatea auditului și raportarea financiară.

Bibliografie

1. AICPA (2022) 2022 CPA firm top issues survey results and analysis. Disponibil la: https://www.aicpa.org/professional-insights/article/pcps-cpa-firm-top-issues-survey (Accesat: 16 aprilie 2024).
2. Akrimi, N., (2021). The impact of coronavirus pandemic on audit quality: the perceptions of Saudi auditors. *Academy of Accounting and Financial Studies Journal*, 25(1), pp.1-7.
3. Albitar, K, Gerged A.M., Kikhia H., and Hussainey, K. (2020). Auditing in times of social distancing: the Effect of COVID-19 on auditing quality, *International Journal of Accounting & Information Management*, 2 9 (1): 169-178. https://doi.org/10.1108/IJAIM-08-2020-0128.
4. Asare, S.K. and McDaniel, L.S. (1996) The effects of familiarity with the preparer and task complexity on the effectiveness of the audit review process, *The Accounting Review*, 71(2), pp.139-159.
5. Bartov, E., Givoly, D. and Hayn, C. (2002) The rewards to meeting or beating earnings expectations, *Journal of Accounting and Economics*, 32(2), pp.173-204.
6. Bauer, T.D., Humphreys, K.A. and Trotman, K.T., (2022). Group judgment and decision making in auditing: Research in the time of COVID-19 and beyond. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 41, no. 1: 3-23.
7. Beasley, M.S., Carcello, J.V., Hermanson, D.R. and Neal, T.L. (2009) The audit committee oversight process, *Contemporary Accounting Research*, 26(1), pp.65-122. https://doi.org/10.1506/car.26.1.3
8. Bénabou, R. (2013) Groupthink: Collective delusions in organizations and markets, *The Review of Economic Studies*, 80(2), pp.429-462. https://doi.org/10.1093/restud/rds030
9. Bergiel, B.J., Bergiel, E.B. and Balsmeier, P.W. (2008) Nature of virtual teams: A summary of their advantages and disadvantages, *Management Research News*, 31(2), pp.99-110. https://doi.org/10.1108/01409170810846821
10. Butts, M.M., Becker, W.J. and Boswell, W.R. (2015) Hot buttons and time sinks: The effects of electronic communication during nonwork time on emotions and work-nonwork conflict, *Academy of Management Journal*, 58(3), pp.763-788. https://doi.org/10.5465/amj.2014.0170
11. Cohen, J., Krishnamoorthy, G. and Wright, A.M. (2002) Corporate governance and the audit process, *Contemporary Accounting Research*, 19(4), pp.573-594. https://doi.org/10.1506/983M-EPXG-4Y0R-J9YK
12. DeFond, M.L., Raghunandan, K. and Subramanyam, K.R. (2002) Do non-audit service fees impair auditor independence? Evidence from going concern audit opinions, *Journal of Accounting Research*, 40(4), pp.1247-1274. https://doi.org/10.1111/1475-679X.00088
13. DeZoort, F.T. and Salterio, S.E. (2001) The effects of corporate governance experience and financial-reporting and audit knowledge on audit committee members' judgments, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 20(2), pp.31-47. https://doi.org/10.2308/aud.2001.20.2.31
14. Driskell, J.E., Radtke, P.H. and Salas, E. (2003) Virtual teams: Effects of technological mediation on team

performance, *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 7(4), pp.297-323. https://doi.org/10.1037/1089-2699.7.4.297
15. Eulerich, M., Wagener, M. and Wood, D.A. (2022) Evidence on internal audit quality from transitioning to remote audits because of COVID-19, *Journal of Information Systems*, 36(3), pp.219-234. https://doi.org/10.2308/ISYS-2021-021
16. Felstead, A. and Henseke, G. (2017) Assessing the growth of remote working and its consequences for effort, well-being and work-life balance, *New Technology, Work and Employment*, 32(3), pp.195-212. https://doi.org/10.1111/ntwe.12097
17. Ferreira, R., Pereira, R., Bianchi, I.S. and da Silva, M.M. (2021) Decision factors for remote work adoption: Advantages, disadvantages, driving forces and challenges, *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 7(1), 70. https://doi.org/10.3390/joitmc7010070
18. Gibbins, M. and Trotman, K.T. (2002) Audit review: Managers' interpersonal expectations and conduct of the review, *Contemporary Accounting Research*, 19(3), pp.411-444. https://doi.org/10.1506/J519-5LVU-JTMQ-YYJ7
19. Gibson, C.B., Gilson, L.L., Griffith, T.L. and O'Neill, T.A. (2023) Should employees be required to return to the office?, *Organizational Dynamics*, 52(2), 100981.
20. Glikson, E., Woolley, A.W., Gupta, P. and Kim, Y.J. (2019). Visualized automatic feedback in virtual teams. *Frontiers in psychology*, 10, p.814. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00814.
21. Gong, S., Ho, N., Jin, J.Y. and Kanagaretnam, K. (2022) Audit quality and COVID-19 restrictions, *Managerial Auditing Journal*, 37(8), pp.1017-1037. https://doi.org/10.1108/MAJ-11-2021-3383
22. Hinds, P. and Kiesler, S., (2002). Distributed work. *MIT press*.
23. Ingraham, C. (2019) Americans spend nearly an hour a day commuting. And that's a problem', *The Washington Post*, 4 February. Disponibil la: https://www.washingtonpost.com (Accesat: 1 March 2024).
24. Kim, H., Lee, H. and Lee, J.E. (2015) Mandatory audit firm rotation and audit quality, Accounting Perspectives, 31(3), pp.18-32.
25. Knechel, W. R., Krishnan, G. V., Pevzner, M., Bhaskar, L.S., and. Velury, U. (2013). Audit Quality: Insights from the Academic Literature. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 32(1), pp.385-421.
26. KPMG (2020) KPMG survey: Two-thirds of U.S. workers say their quality of work has improved amid COVID-19 disruption, *PR Newswire*, 23 April. Disponibil la: https://www.prnewswire.com/news-releases/kpmg-survey-two-thirds-of-us-workers-say-their-quality-of-work-has-improved-amid-covid-19-disruption-301046232.html (Accesat: 9 ianuarie 2025).
27. Li, Y., Goel, S. and Williams, K. (2023) Impact of remote audit on audit quality, audit efficiency, and auditors' job satisfaction, *International Journal of Auditing*, 27(2-3), pp.130-149. https://doi.org/10.1111/ijau.12306
28. Lin, B., Wu, L., Zhang, Y. and Zhou, J. (2024) COVID-19 pandemic and audit quality, *The British Accounting Review*, p.101504. https://doi.org/10.1016/j.bar.2024.101504
29. Lund, S., Madgavkar, A., Manyika, J. and Smit, S. (2021) What's next for remote work: An analysis of 2,000 tasks, 800 jobs, and nine countries. *McKinsey Global Institute*. Disponibil la: https://www.mckinsey.com (Accesat: 27 iunie 2024).
30. Minutti-Meza, M. (2013). Does auditor industry specialization improve audit quality?, *Journal of Accounting Research*, 51(4), pp.779-817.
31. Murthy, U.S. and Kerr, D.S. (2004) Comparing audit team effectiveness via alternative modes of computer-mediated communication, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 23(1), pp.141-152. https://doi.org/10.2308/aud.2004.23.1.141
32. Olson, J.S. and Olson, G.M. (2006) Bridging distance: Empirical studies of distributed teams, *Human-Computer Interaction*, 21(2), pp.139-178.
33. Raghuram, S., Garud, R., Wiesenfeld, B. and Gupta, V. (2001) Factors contributing to virtual work adjustment, *Journal of Management*, 27(3), pp.383-405. https://doi.org/10.1177/014920630102700309
34. Raghuram, S., Hill, N.S., Gibbs, J.L. and Maruping, L.M. (2019) Virtual work: Bridging research clusters, *Academy of Management Annals*, 13(1), pp.308-341. https://doi.org/10.5465/annals.2017.0020
35. Teeter, R.A., Alles, M.G. and Vasarhelyi, M.A., (2010). The remote audit. *Journal of emerging technologies in accounting*, 7(1), pp.73-88..

Anexă

Definirea variabilelor

Variabile	Definiții	Baza de date
AC	fluxul de numerar din activitatea operațională – profitul înainte de elementele extraordinare) / media activelor totale	Compustat
ABS(ACCRL)	(valoarea absolută a ajustărilor totale$_{t-1}$)/media activelor totale$_{t-1}$	Compustat
ADA	Ajustările discreționare absolute estimate utilizând modelul cros-sectional Jones (1991), incluzând ROA precum Kothari et al. (2005), estimate pe industrii	Compustat
ALTMAN	Scor de dificultate financiară Altman (1983)	Compustat
BIG4	Variabilă dummy care ia valoarea “1” dacă firma are un auditor Big-4 și “0” în caz contrar	Audit Analytics
BIG_R	“1” dacă situațiile financiare din anul current (2017-2019) conțin o denaturare semnificativă care afectează semnificativ situațiile financiare, conducând la o reluare “Big R” sau re-emitere a raportului în perioada ulterioară (2018-2022), și “0” în caz contrar	Audit Analytics
BTM	(valoarea contabilă a capitalurilor proprii)/valoarea de piață a capitalurilor propria	Compustat
CFO	(flux de numerar din activitatea de exploatare)/media activelor totale	Compustat
COUNT_WEAK	Numărul deficiențelor materiale identificate în anul fiscal	Audit Analytics
GCONCERN	“1” dacă auditorul a emis o opinie de continuitate a activității clientului în anul fiscal și “0” în caz contrar	Audit Analytics
GROWTH	(vânzări$_t$ – vânzări$_{t-1}$)/vânzări$_{t-1}$	Compustat
LEV	(datorii totale)/media activelor totale	Compustat
LITTLE_R	“1” dacă situațiile financiare din anul curent (2017-2019) conțin o denaturare nesemnificativă care duce la o revizuire “Little R” a raportului într-o perioadă ulterioară (2018-2022), și “0” în caz contrar	Audit Analytics
LOGMKT	Logaritmul natural al valorii de piață	Compustat
LOSS	Variabilă dummy care ia valoarea “1” dacă profitul net este negativ și “0” în caz contrar	Compustat
MEET	“1” când câștigurile clientului sunt egale sau depășesc cu exact un cent estimarea mediană a analiștilor, și “0” în caz contrar	IBES
POST	Analiza Diferență-în-Diferențe: O variabilă dummy pentru perioada ulterioară, care ia valoarea “1” pentru auditurile care se finalizează la 31/12/19, și “0” în caz contrar	None
PPE	Valoarea brută a imobilizărilor corporale/media activelor totale	Compustat
REMOTE	Analiza Pre/Post: Variabila dummy care ia valoarea “1” dacă data finalizării auditului este după 13/3/20, și “0” în caz contrar Analiza diferențe în diferențe: Variabila dummy pentru grupul experimental, care ia valoarea “1” dacă data finalizării auditului este după 13/3/20, și “0” în caz contrar	None
ROA	(profitul net înainte de elementele extraordinare)/media activelor totale	Compustat
ROAL	(profitul net$_{t-1}$)/media activelor totale$_{t-1}$	Compustat
STDEARN	Abaterea standard a profitului înaintea elementelor extraordinare din ultimii 4 ani	Compustat
TENURE	Variabilă dummy care ia valoarea “1” dacă firma a păstrat același auditor timp de 3 sau multe exerciții financiare și “0” în caz contrar	Audit Analytics

Audit Financiar, XXIII, Nr. 4(180)/**2025**, *742-756*
ISSN on-line: 1844-8801

Raportul auditorului și decalajul așteptărilor în ceea ce privește auditul – o analiză de impact

Drd. Sagar ADHAU,
Business Administration, SP Jain School of Global Management,
e-mail: sagar.dj21dba005@spjain.org,
ORCID ID: 0000-0002-8912-8865 (autor corespondent)

Prof. univ. dr. Elango RENGASAMY,
SDM Institute for Management Development,
e-mail: drelan63@gmail.com

Dr. Rajashree GUJARATHI,
cadru didactic asociat, S.P. Jain School of Global Management,
e-mail: rajashreegujarathi@gmail.com

Rezumat

Lucrarea investighează impactul raportului auditorului asupra decalajului așteptărilor în ceea ce privește auditul. Aceasta stabilește o legătură între literatura existentă privind rapoartele auditorilor și decalajul așteptărilor, evidențiind modul în care conținutul esențial și caracteristicile rapoartelor de audit influențează diverse componente ale acestei discrepanțe. Studiul adoptă o metodologie calitativă, bazată pe tehnica revizuirii sistematice a literaturii de specialitate. Rezultatele sugerează că principalele elemente de conținut și caracteristicile raportului auditorului influențează componente specifice ale decalajului așteptărilor în ceea ce privește auditul. Mai mult, raportul auditorului nu afectează doar decalajul de cunoaștere, ci influențează și decalajul de performanță și de evoluție. În mod deosebit, studiul propune un cadru inovator pentru a ilustra modul în care raportul auditorului influențează diverse componente ale acestui decalaj. Acest studiu propune un model nou, care nu a fost încă testat în contexte practice, iar aplicabilitatea sa poate varia în situații reale. O limitare semnificativă constă în dificultățile legate de asigurarea exhaustivității literaturii existente analizate. Rezultatele pot servi drept bază pentru viitoare revizuiri ale formatului raportului auditorului și pot oferi un fundament solid pentru studii ulterioare privind rapoartele auditorilor.

Cuvinte cheie: *decalajul așteptărilor în audit; raportul auditorului; audit extern; diminuarea decalajului așteptărilor în audit;*

Clasificare JEL: *M420*

Vă rugăm să citaţi acest articol astfel:
Adhau, S., Rengasamy, E., Gujarathi, R. (2025), The Auditor's Report and the Audit Expectation Gap: An Impact Analysis, *Audit Financiar*, vol. XXIII, no. 4(180)/2025, pp.848-861
DOI: 10.20869/AUDITF/2025/180/028

Link permanent pentru acest document:
http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2025/180/028
Data primirii articolului: 9.05.2025
Data revizuirii: 19.05.2025
Data acceptării: 26.06.2025

1. Introducere și scopul cercetării

Decalajul așteptărilor în ceea ce privește auditul a fost un subiect de discuție academică încă de la începuturile auditului. De la studiul inovator al lui Liggio despre decalajul așteptărilor în audit din 1974 a existat un consens academic cu privire la existența acestui fenomen (Quick, 2020; Imen Jedidi & Humphrey, 2024).

Cercetătorii au descris decalajul așteptărilor în ceea ce privește auditul ca o discrepanță între așteptările părților interesate legate de audituri și domeniul de aplicare, obiectivele și asigurarea oferită de auditor. În domeniul literaturii de audit, cercetătorii au identificat în mod persistent decalajul așteptărilor de audit ca o barieră semnificativă în calea executării cu succes a funcțiilor de audit (Liggio, 1974; Salehi et al., 2009; ACCA, 2019; Sirois et al., 2018).

Având în vedere eforturile concertate ale organismelor de standardizare, ale autorităților de reglementare și ale cercetătorilor din întreaga lume pentru a reduce decalajul așteptărilor de audit, au fost efectuate numeroase studii pentru a evalua cauzele acestuia, a identifica componentele sale și a concepe strategii pentru a reduce acest decalaj. Cercetările indică faptul că o comunicare eficientă a constatărilor auditului (Quick, 2020) și modul în care auditorii interacționează cu părțile interesate (Akther & Xu, 2020) pot servi drept instrumente esențiale pentru reducerea decalajului așteptărilor în audit (Çeltikci, 2024).

Raportul auditorului servește drept principal mijloc de transmitere a rezultatelor auditului; pentru multe părți interesate, acesta constituie singura formă de comunicare primită de la auditori. Având în vedere rolul esențial al rapoartelor auditorului în facilitarea comunicării dintre auditori și părțle interesate, acestea trebuie să furnizeze informațiile necesare cu privire la rezultatele auditurilor și să explice diverse aspecte care i-ar ajuta pe utilizatorii vizați în procesele lor decizionale sau de evaluare.

În urma scandalurilor financiare care au afectat piețele în ultimele decenii, părțile interesate solicită acum informații mai cuprinzătoare din partea auditorilor pentru a înțelege mai bine procesul de audit, asigurând astfel încrederea în calitatea auditului și obținând informații suplimentare (Goicoechea et al., 2021; Foy, 2024). Utilizatorii rapoartelor auditorului percep că aceste rapoarte constau predominant în conținut standardizat dictat de standardele de audit, oferind informații minime specifice entității și o perspectivă limitată asupra procesului de desfășurare a auditului. În consecință, rapoartele de audit nu reușesc adesea să satisfacă nevoile informaționale ale utilizatorilor. Prin urmare, încrederea părților interesate în auditori pare să scadă, determinându-le să caute din ce în ce mai mult informații din surse alternative (Barghathi și colab., 2017).

Deși raportul auditorului are potențialul de a aborda decalajul așteptărilor de audit, eficacitatea sa în acest sens nu a fost încă investigată temeinic. Un număr limitat de studii au explorat conținutul și caracteristicile cheie ale raportului care influențează decalajul și chiar mai puține au stabilit o corelație directă între aceste elemente și componentele decalajului așteptărilor în ceea ce privește auditul în sine.

Examinarea literaturii existente indică faptul că investigarea decalajului așteptărilor în ceea ce privește auditul și a rapoartelor de audit a fost de obicei efectuată izolat. Cercetarea tinde fie să exploreze factorii care contribuie la decalajul așteptărilor în ceea ce privește auditul, să evalueze elementele acestuia, fie să evalueze eficacitatea rapoartelor de audit. În special, legătura dintre rapoartele de audit și elementele decalajului așteptărilor în ceea ce privește auditul a rămas în mare parte insuficient explorată. Acest decalaj pare să provină din absența unui cadru conceptual sau teoretic cuprinzător, care să explice legătura dintre conținutul și caracteristicile rapoartelor de audit și componentele decalajelor așteptărilor în ceea ce privește auditul.

Având în vedere acest deficit de cunoștințe, studiul nostru își propune să evalueze literatura existentă în domeniu și să investigheze conținutul și caracteristicile cheie ale rapoartelor auditorilor care pot avea un impact asupra decalajului așteptărilor în ceea ce privește auditul. Studiul examinează modul în care un raport al auditorului poate fi îmbunătățit pentru a servi ca un instrument mai eficient pentru reducerea decalajului așteptărilor de audit. Se așteaptă ca modelul inovator introdus în acest studiu să creeze o bază semnificativă, astfel încât cercetătorii să exploreze și să examineze relația dintre rapoartele de audit și elementele decalajului așteptărilor în ceea ce privește auditul într-un cadru practic.

Această lucrare urmează structura recomandată de Fisch și Block (2018) pentru cercetarea bazată pe analiza literaturii de specialitate în domeniile managementului și afacerilor. Începe cu secțiunea de introducere, apoi prezintă problema de cercetare, întrebările și metodologia, iar ulterior evaluează și sintetizează constatările din analiza literaturii de specialitate. În secțiunea finală sunt prezentate concluziile, implicațiile, limitele acestui studiu și direcții viitoare de cercetare.

2. Întrebările și obiectivele cercetării

Acest studiu examinează literatura de audit și evaluează cercetările privind decalajul așteptărilor în ceea ce privește auditul și rapoartele auditorului. Oferim o analiză cuprinzătoare a lucrărilor fundamentale, urmărind evoluția decalajului așteptărilor de audit de la începutul său – în 1974 – până în cele mai recente studii din anul 2025 privind rapoartele auditorului și influența acestora asupra decalajului așteptărilor. Printr-o analiză extinsă a literaturii de specialitate, acest studiu propune un cadru teoretic nou, care elucidează relația dintre rapoartele auditorului și decalajul așteptărilor în ceea ce privește auditul. În plus, evaluarea noastră critică a literaturii de specialitate relevă deficiențe semnificative în cercetare, ceea ce determină formularea unor întrebări de cercetare pe care le explorăm riguros în această lucrare.

2.1. Întrebările cercetării:

1. Care sunt factorii semnificativi care influențează decalajul așteptărilor de audit și cum afectează aceștia diferitele sale componente?
2. Ce conținuturi ale raportului auditorului sunt esențiale pentru reducerea decalajului așteptărilor de audit?
3. Cum influențează direct componentele și caracteristicile cheie ale rapoartelor auditorului diversele dimensiuni ale decalajului așteptărilor în ceea ce privește auditul?
4. Ce modificări ale formatului existent al raportului auditorului l-ar face un instrument mai eficient pentru reducerea decalajului așteptărilor în ceea ce privește auditul?

2.2. Obiectivele cercetării

Studiul a fost realizat cu următoarele obiective țintă:

1. Să evalueze relația dintre factorii semnificativi care dau naștere la decalajul așteptărilor în ceea ce privește auditul și componentele decalajului așteptărilor.
2. Să identifice conținutul raportului auditorului care este esențial în reducerea decalajului așteptărilor în ceea ce privește auditul.
3. Să exploreze relația dintre componentele și caracteristicile cheie ale rapoartelor auditorilor și componentele decalajului așteptărilor în ceea ce privește auditul.
4. Să identifice modificările aduse conținutului și structurii raportului auditorului care l-ar face mai eficient în reducerea decalajului așteptărilor în ceea ce privește auditul.

3. Metodologia cercetării

A fost adoptată o abordare calitativă a cercetării, bazată pe evaluarea și sinteza literaturii existente în domeniul auditului, cu accent pe raportul auditorului și pe decalajul așteptărilor în ceea ce privește auditul. Au fost identificate, evaluate și analizate componentele și caracteristicile cheie ale rapoartelor auditorilor care ar putea avea un impact asupra decalajelor așteptărilor în ceea ce privește auditul.

Studiul s-a bazat pe articole evaluate și lucrări de cercetare ale organizațiilor profesionale de contabilitate, publicate după anul 2017. Această abordare garantează o cercetare bine documentată de discuțiile academice actuale, evitând concluziile bazate pe viziuni perimate. Pe măsură ce așteptările privind auditurile și rapoartele de audit evoluează pentru a reflecta peisajul economic și de afaceri contemporan, este esențial să se includă cele mai recente descoperiri academice ori de câte ori este posibil. Studiile recente prezintă modele actuale pe care cercetările anterioare ar putea să nu le trateze, abordând în același timp literatura consacrată și oferind perspective mai noi, riguros testate.

Unele studii critice și clasice anterioare anului 2017 au fost utilizate ca referințe pentru a asigura o acoperire cuprinzătoare a literaturii existente pe această temă.

Figura nr. 1 prezintă pe scurt structura cadrului de cercetare utilizat.

Figura nr. 1. Modelul conceptual al cercetării

Conținutul și caracteristicile cheie ale raportului de audit		*Decalajele așteptărilor în ceea ce privește auditul*
IR: Informații privind responsabilitățile auditorului și ale conducerii	Efecte Decalaj de cunoștințe	"Decalaj de cunoștințe" - Lipsa de claritate în rândul părților interesate cu privire la rolurile și responsabilitățile auditorilor și ale conducerii
CA: Claritate privind nivelul de asigurare și opinia exprimată	Efecte Decalaj de cunoștințe	
II: Informații privind independența auditorului	Efecte Decalaj de cunoștințe	
IC: Informații privind testarea controlului intern	Efecte Decalaj de performanță	"Decalaj de performanță" - Deficiența în auditul realizat de auditor
AF: Aspecte cheie de audit și constatări critice	Efecte Decalaj de performanță	
CA: Informații privind desfășurarea auditului	Efecte Decalaj de performanță și evoluție	"Decalaj de evoluție" - Standardele și reglementările de audit nu corespund așteptărilor utilizatorilor de audituri
UR: Claritate și lizibilitate	Efecte Toate cele trei componente ale decalajului așteptărilor în ceea ce privește auditul	

Sursa: proiecția autorilor

4. Analiză, interpretări și rezultate

Pentru a atinge obiectivele acestui studiu este esențial să se evalueze și să se compare modul în care a fost explicat decalajul așteptărilor în ceea ce privește auditul și să se identifice factorii semnificativi care contribuie la acest decalaj. Această subsecțiune va examina inițial diversele definiții ale decalajului așteptărilor în ceea ce privește auditul, așa cum sunt formulate de diverși cercetători. Ulterior, se va evalua modelul bazat pe componente al decalajului așteptărilor în ceea ce privește auditul propus de ACCA. În concluzie, această secțiune va rezuma o analiză a componentelor și factorilor decalajului așteptărilor în ceea ce privește auditul.

4.1 Decalajele așteptărilor în ceea ce privește auditul

Conceptul de decalaj al așteptărilor în ceea ce privește auditul a fost explorat și studiat încă din anii 1970 (Liggio, 1974). De-a lungul deceniilor, cercetătorii au examinat decalajul așteptărilor în ceea ce privește auditul din diverse perspective. Literatura de specialitate dezvăluie nu doar o serie de definiții, ci și dezbateri continue cu privire la natura, cauzele și soluțiile sale. Abordarea adoptată de cercetători și organizații pentru explicarea conceptului de decalaj al așteptărilor în ceea ce privește auditul poate fi clasificată în general în două categorii: i) abordare explicativă (care explică ce este) și ii) abordare cauzală sau pe componente (care explică ce este, care sunt componentele și cauzele sale).

4.1.1. Abordare explicativă

În ultimii cincizeci de ani, mulți cercetători au definit decalajul așteptărilor în ceea ce privește auditul folosind o abordare explicativă. Mai jos sunt câteva definiții cheie care urmează această abordare.

Considerat unul dintre primele studii privind așteptările în ceea ce privește auditul, în 1974, Carl Liggio a definit decalajul așteptărilor în ceea ce privește auditul ca fiind diferența dintre nivelul așteptat al performanței auditorilor, așa cum este înțeles de utilizatorul situațiilor financiare, și performanța auditorului (Liggio, 1974).

Monroe și Woodliff au definit decalajul așteptărilor în ceea ce privește auditul ușor diferit, ca fiind diferențele dintre înțelegerea de către utilizator și auditor a îndatoririlor și responsabilităților auditorilor, precum și diferențele în înțelegerea informațiilor furnizate în raportul auditorului (Monroe & Woodliff, 1993).

Gold și colaboratorii au definit decalajul așteptărilor în ceea ce privește auditul similar cu Monroe și Woodliff. Cercetătorii au subliniat că acesta apare din cauza diferențelor de înțelegere a rolului și responsabilităților auditorilor, așa cum sunt percepute de către părțile interesate și auditori (Gold și colaboratorii, 2012).

Abordarea explicativă definește decalajul așteptărilor în ceea ce privește auditul ca o nepotrivire percepută între auditori și părțile interesate. Deși aceste definiții servesc drept fundament, ele sunt criticate pentru că sunt mai degrabă descriptive decât diagnostice. Acestea recunosc o discrepanță, dar nu explorează cauzele sau modalitățile de soluționare. În plus, oferă o viziune statică asupra așteptărilor părților interesate, tratându-le ca un grup omogen și trecând cu vederea diversitatea. De asemenea, le lipsește rigoarea analitică necesară pentru a fundamenta politicile sau aspectele practice.

4.1.2 Abordarea bazată pe componente

Într-un studiu esențial, Porter a realizat o analiză cuprinzătoare a așteptărilor de audit, evidențiind componentele cheie ale acestora. Cercetătorul a afirmat că decalajul așteptărilor în ceea ce privește auditul este compus din două componente principale: decalajul de rezonabilitate și decalajul de performanță. Decalajul de rezonabilitate este „decalajul dintre ceea ce publicul se așteaptă ca auditorii să realizeze și ceea ce se poate aștepta în mod rezonabil ca auditorii să realizeze", iar decalajul de performanță este „decalajul dintre ceea ce publicul se poate aștepta în mod rezonabil ca auditorii să realizeze și ceea ce se percepe că au realizat" (Porter, 1993). Deși modelul lui Porter (1993) este citat pe scară largă și utilizat ca bază pentru abordarea pe componente, unii cercetători susțin că acesta simplifică excesiv problema prin faptul că nu ia în considerare factorii de reglementare și de piață.

Turner și colaboratorii (2010) au explorat în continuare modelul bazat pe componente al decalajului așteptărilor în ceea ce privește auditul. Aceștia l-au explicat ca fiind alcătuit din patru componente: decalajul de cercetare, decalajul standardelor, decalajul de livrare și decalajul de comunicare.

Füredi-Fülöp (2017) a studiat așteptările în ceea ce privește auditul ca fiind formate din trei decalaje: deficiența de performanță a auditorului, decalajul standardelor - deficiențe în standardele de audit și decalajul de rezonabilitate - lipsa interpretării funcției de audit.

Un studiu recent sugerează că decalajul așteptărilor în ceea ce privește auditul cuprinde cinci componente: decalajul perceptiv, decalajul de cunoștințe, decalajul de standardizare, decalajul funcțional și decalajul de comunicare (Abdul-Azeez și colaboratorii, 2023).

ACCA a realizat un studiu cuprinzător bazat pe sondaje pentru a investiga existența decalajului așteptărilor în ceea ce privește auditul și măsurile care l-ar putea face eficient. În acest studiu, ACCA a recomandat o abordare care să considere decalajul așteptărilor în ceea ce privește auditul ca fiind format din trei componente cheie, urmată de adoptarea unor măsuri specifice pentru a aborda aceste decalaje (ACCA, 2019). În studiu, ACCA a propus clasificarea decalajului așteptărilor de audit în aceste trei componente: „decalaj de cunoștințe", pe care îl definește ca fiind diferența dintre ceea ce publicul crede că fac auditorii și ceea ce fac auditorii, „decalaj de performanță", pe care îl definește ca diferența dintre ceea ce fac auditorii și ceea ce ar trebui să facă auditorii, „decalaj de evoluție", pe care îl definește ca diferența dintre ceea ce ar trebui să facă auditorii dacă respectă cerințele standardelor și reglementărilor de audit și ceea ce publicul dorește ca auditorii să facă.

Acest model este avantajos datorită metodologiei sale practice și bazei empirice, derivate dintr-un sondaj la nivel mondial. Introduce decalajul de evoluție, un concept nou care evidențiază așteptările în schimbare într-un mediu de afaceri dinamic. Cu toate acestea, este posibil să treacă cu vederea elementele instituționale și culturale care influențează așteptările în diferite jurisdicții.

Aceste modele bazate pe componente indică o recunoaștere tot mai mare a faptului că AEG este multifațetat.

Totuși, există o lipsă de consens în ceea ce privește numărul și caracteristicile acestor componente, ceea ce ridică îngrijorări atât cu privire la claritatea conceptuală, cât și la aplicarea practică.

Deși abordarea explicativă elucidează eficient așteptările în ceea ce privește auditul, aceasta nu abordează în mod adecvat obiectivele cercetării, care se concentrează pe investigarea componentelor așteptărilor în ceea ce prvește auditul și a modului în care rapoartele auditorului pot răspunde eficient la aceste componente specifice. Prin urmare, după analiza literaturii existente, am adoptat un model bazat pe componente pentru studiul nostru. Având în vedere că analiza efectuată de ACCA se numără printre cele mai recente studii, caracterizată printr-o dimensiune substanțială a sondajului, un cadru bazat pe componente și o conexiune robustă cu literatura existentă pentru dezvoltarea unui model practic, am considerat această abordare potrivită ca bază pentru cercetarea noastră. Prin urmare, vom folosi acest model pentru a ne direcționa investigația asupra celorlalte obiective ale studiului nostru. Totuși, pentru a confirma fiabilitatea și relevanța modelului ca fundament conceptual, am analizat și elementele decalajului așteptărilor de audit subliniat de ACCA, utilizând literatura existentă.

4.1.3 Evaluarea modelului ACCA

Decalaj de cunoștințe - Acest decalaj apare deoarece părțile interesate nu înțeleg temeinic rolurile și responsabilitățile auditorilor, așa cum sunt definite de standardele și reglementările de audit. Acest lucru duce la așteptări nerealiste din partea unor părți interesate cu privire la audituri (Sirois et al., 2018; Jabbarzadeh et al., 2017). Decalajul de cunoștințe provine în principal din următoarele:

- așteptări nerealiste din partea auditorilor cu privire la responsabilitățile lor legate de identificarea și raportarea fraudelor (Rodgers et al., 2019; Widiarti, 2025);
- evaluarea ipotezei continuității activității (Muñoz-Izquierdo et al., 2019); și
- nivelul de asigurare pe care îl oferă auditorii (Manoel & Quel, 2017).

Decalaj de performanță - Acest decalaj apare atunci când auditorul nu reușește să efectueze un audit conform cerințelor și standardelor stabilite. Acest lucru poate rezulta din factori precum:

- auditorii nu depun efortul necesar sau nu au abilitățile necesare (Alawi et al., 2018);
- deficiențe sau ambiguități în standardele de audit (Masoud, 2017); și
- calitatea inadecvată a auditului (Salehi și colab., 2016).

Decalaj de evoluție - Acest decalaj apare din cauza faptului că standardele sau reglementările de audit sunt insuficiente pentru a satisface așteptările utilizatorilor de la audituri. Acest lucru a fost recunoscut în aspecte precum:

- verificarea și raportarea de către auditori a eficacității controalelor interne (Fadzly & Ahmad, 2004; Pourheydari & Abousaiedi, 2011);
- întârzieri în elaborarea de standarde sau îndrumări pentru a aborda schimbările de mediu, cum ar fi tehnologia și riscurile asociate cu continuitatea activităților într-un mediu economic volatil (Brunelli și colab., 2020).

Astfel, decalajul așteptărilor în ceea ce privește auditul definit de ACCA este bine susținut de literatura existentă; în consecință, am utilizat acest model ca bază pentru evaluarea noastră.

4.1.4 Factori specifici care duc la apariția decalajului așteptărilor în ceea ce privește auditul

Füredi-Fülöp (2017) a observat că decalajul așteptărilor în ceea ce privește auditul provine din mai mulți factori, inclusiv așteptările nerealiste ale părților interesate și calitatea generală a performanței auditului. În plus, Schelluch și Gay (2006) au subliniat că există o percepție greșită fundamentală cu privire la responsabilitățile auditorilor, calitatea auditului, reglementarea auditorilor și claritatea informațiilor furnizate în raportul auditorului, acestea fiind elemente esențiale care exacerbează decalajul așteptărilor în ceea ce privește auditul. Sweeney (1997) a identificat probleme legate de fraudă, preocupări persistente, precum și performanța și independența auditorilor ca principali contribuitori la acest decalaj.

În consecință, utilizând modelul ACCA ca fundament conceptual, secțiunile următoare vor delimita componentele decalajului așteptărilor în ceea ce privește auditul și vor elucida factorii care contribuie la fiecare componentă pe baza observațiilor sintetizate din studiile menționate anterior (**Figura nr. 2**).

Figura nr. 2. Decalajul în așteptările în ceea ce privește auditul, analiză bazată pe factori și componente

Decalajul așteptărilor în ceea ce privește auditul
Este rezultatul:

Decalajului de cunoaștere – Lipsa de claritate în rândul părților interesate privind rolul și responsabilitățile auditorilor și ale conducerii, în special în următoarele aspecte:

- Detectarea și raportarea fraudei
- Evaluarea principiului continuității activității/insolvența companiei
- Întocmirea situațiilor financiare
- Nivelul de asigurare
- Domeniul de aplicare și amploarea auditului
- Controlul intern

Decalajului de performanță - Deficiențe în auditul realizat de auditor, care poate avea drept cauză:

- Deficiențe în metodologia de audit
- Ambiguitate/lipsa de claritate în standardele de audit
- Erori în audit
- Un sistem inadecvat sau necorespunzător de management al calității

Decalajului de evoluție - Standardele și reglementările de audit nu corespund așteptărilor utilizatorilor din cauza:

- Întârzierii în dezvoltarea standardelor și ghidurilor de audit
- Schimbărilor de mediu
- Evoluției tehnologice
- Așteptărilor nerealiste ale utilizatorilor (raport cost-beneficiu)

Sursa: proiecția autorilor

4.1.5. Analiza critică a metodologiilor de cercetare utilizate în studiile privind decalajul așteptărilor în ceea ce privește auditul

Metodele de cercetare privind decalajul așteptărilor în ceea ce privește auditul dezvăluie diverse modele, subliniind complexitatea subiectului. Studiile inițiale, cum ar fi cel al lui Liggio (1974), s-au concentrat pe metode conceptuale care au prioritizat cadrele teoretice și perspectivele calitative. Cercetările ulterioare ale lui Porter (1993), Monroe & Woodliff (1993) și Humphrey și colaboratorii (1993) au utilizat sondaje pentru a colecta opinii de la auditori și utilizatori ai situațiilor financiare. Deși aceste abordări oferă informații valoroase despre așteptările părților interesate, ele se confruntă frecvent cu probleme de reprezentare a eșantionului și de bias de răspuns. În schimb, cercetările realizate de Gold și colaboratorii (2012) și Turner și colaboratorii (2010) au utilizat modele experimentale pentru a investiga dimensiunile comportamentale ale AEG, oferind perspective mai profunde, dar ridicând îngrijorări cu privire la replicabilitate. În ciuda progreselor, literatura de specialitate încă se confruntă cu limitări. Deși unele studii, cum ar fi ACCA (2019), oferă informații detaliate despre perspectivele instituționale, acestea reprezintă în primul rând opiniile auditorilor și ale autorităților de reglementare, omițând punctele de vedere mai largi ale părților interesate.

În concluzie, chiar dacă literatura de specialitate prezintă un peisaj metodologic variat, studiile viitoare ar putea îmbunătăți înțelegerea prin utilizarea unor metode triangulate și încorporarea validării interculturale.

4.2 Influența conținutului esențial și al caracteristicilor rapoartelor auditorilor asupra diferitelor componente ale decalajului așteptărilor în ceea ce privește auditul

Această secțiune își propune să explice cadrul de cercetare dezvoltat printr-o evaluare amănunțită a diferitelor definiții ale decalajului așteptărilor de audit, alături de modelul bazat pe componente propus de ACCA în subsecțiunea anterioară. De asemenea, vom examina modul în care elementele și caracteristicile cheie ale raportului auditorului influențează componentele decalajului așteptărilor de audit.

4.2.1. Informații privind responsabilitățile auditorului și ale conducerii

Rapoartele generate de auditori au un public divers, deoarece diferite părți interesate se bazează pe aceste rapoarte pentru a-și satisface nevoile informaționale. Cu toate acestea, nu toți utilizatorii posedă o înțelegere cuprinzătoare a rolurilor și responsabilităților distincte atât ale auditorilor, cât și ale conducerii și nici nu înțeleg pe deplin ce să se aștepte de la auditori în ceea ce privește prevenirea și detectarea fraudei (Sule și colaboratorii, 2019). Această lipsă de înțelegere creează așteptări nerealiste în rândul cititorilor cu privire la auditori, amplificând și mai mult decalajul așteptărilor de audit (Rodgers și colab., 2019; Al-Dhubaibi, 2020; Widiarti, 2025).

Decalajul continuu dintre ceea ce cititorii așteaptă de la audituri și rolurile și responsabilitățile definite pentru auditori de standardele și reglementările de audit a creat în mod constant un decalaj notabil de cunoștințe (Sirois și colab., 2018). Pentru a reduce eficient decalajul așteptărilor în ceea ce privește auditul, este esențial să se ofere informații complete și claritate cu privire la responsabilitățile atât ale auditorilor, cât și ale conducerii (Manoel & Quel, 2017).

Propunerea 1: Furnizarea de informații suficiente despre rolurile și responsabilitățile auditorilor și conducerii în ceea ce privește contabilitatea, situațiile financiare, sistemele de control intern, conformitatea cu legile și reglementările, precum și prevenirea și detectarea fraudei ajută la reducerea decalajului de cunoștințe.

4.2.2 Claritate privind nivelul de asigurare și opinia de audit

Secțiunea opiniei de audit constituie cea mai importantă componentă a raportului auditorului, deoarece prezintă evaluarea auditorului cu privire la fiabilitatea informațiilor auditate (Muñoz-Izquierdo et al., 2019). Prin urmare, opinia de audit trebuie exprimată clar, pentru a se asigura că cititorii înțeleg semnificația acesteia și pentru a minimiza orice potențiale ambiguități. Cercetările indică faptul că un număr substanțial de părți interesate nu înțeleg clar nivelul de asigurare furnizat de auditori. O concepție greșită des întâlnită este aceea că auditorii oferă o asigurare absolută, ceea ce implică o garanție că situațiile financiare nu conțin erori; această presupunere contribuie la un deficit semnificativ de cunoștințe. Neînțelegerile despre opiniile de audit împiedică eforturile de a elimina decalajul așteptărilor în ceea ce privește auditul (Manoel & Quel, 2017; Enofe et al., 2013).

Conținutul opiniei de audit trebuie să fie suficient de detaliat pentru a preveni confuzia în rândul cititorilor, oferind în același timp o înțelegere cuprinzătoare a ceea ce semnifică opinia și subliniind faptul că asigurarea oferită este rezonabilă. Lipsa unei opinii de audit clare poate adânci deficitul de cunoștințe existent (Salehi et al., 2016).

Backof și colaboratorii (2022) au subliniat importanța definirii asigurării rezonabile, deoarece aceasta reduce riscul perceput de neglijență a auditorului și sporește claritatea pentru părțile interesate. Un raport de audit care transmite eficient asigurarea oferă beneficii considerabile părților interesate (Boolaky & Quick, 2016).

Propunerea 2: Furnizarea de informații adecvate despre opinia de audit și nivelul de asigurare oferit de auditori în raportul auditorului este esențială pentru reducerea decalajului de cunoștințe.

4.2.3 Informații privind independența auditorilor

Pentru ca orice misiune de asigurare să fie eficientă, furnizorul de asigurare trebuie să își mențină independența și imparțialitatea pe tot parcursul activității și atunci când exprimă o opinie. Auditul nu face excepție de la acest principiu; de fapt, este și mai important ca auditorii să își mențină independența pentru a păstra încrederea publicului în integritatea informațiilor auditate (Yahaya & Onyabe, 2022).

Nu este neobișnuit ca firmele de audit să furnizeze servicii non-audit clienților lor de audit. Cu toate acestea, furnizarea de servicii non-audit de către firmele de audit prezintă un risc potențial pentru independența auditorilor. Deși acest risc poate să nu fie întotdeauna clar, este adesea perceput ca atare (Umar & Anandarajan, 2004). Impactul acestui risc perceput asupra încrederii utilizatorilor în rapoartele auditorului variază în funcție de tipul de servicii furnizate. Nu fiecare serviciu amenință independența auditorului și, chiar și atunci când există riscuri, firmele de audit ar fi putut stabili garanții adecvate. Părțile interesate au adesea opinii diferite cu privire la impactul activităților non-audit asupra opiniilor de audit (Ramzan et al., 2020).

Cu toate acestea, utilizatorii, în general, nu au acces la aceste informații, ceea ce ar putea duce la o lacună în cunoștințe, deoarece utilizatorii ar putea avea o înțelegere incorectă a independenței auditorului și a implicațiilor acesteia pentru audit.

Propunerea 3: Includerea în raportul auditorului a unor informații adecvate privind independența auditorului, serviciile non-audit furnizate clienților și măsurile de siguranță implementate poate servi drept mecanism eficient pentru reducerea deficitului de cunoștințe.

Principalele constatări ale evaluării controlului intern

Numeroase studii au demonstrat că multe părți interesate presupun că auditorii poartă responsabilitatea de a se asigura că sunt stabilite controale interne adecvate (Pourheydari & Abousaiedi, 2011).

Deși auditorii pot opta să se bazeze pe controalele interne și să efectueze teste ale acestora, astfel de teste se concentrează de obicei doar pe acele controale care ar putea avea un impact asupra situațiilor financiare. Această neînțelegere contribuie semnificativ la decalajul așteptărilor în ceea ce privește auditul (Salifu & Mahama, 2015).

Utilizatorii rapoartelor de audit caută, în general, să înțeleagă eficacitatea sistemelor de control intern ale unei entități, precum și riscurile asociate cu deficiențele acestora (Tušek & Ježovita, 2020). În consecință, părțile interesate se așteaptă ca auditorii să ofere o mai mare transparență în ceea ce privește testarea acestor controale interne și observațiile ulterioare (Asare & Wright, 2012). Informațiile despre controalele interne pot ajuta utilizatorii în adoptarea deciziilor și pot oferi o mai mare claritate cu privire la activitatea desfășurată de auditori. Informațiile privind evaluarea controlului intern pot fi esențiale în reducerea decalajului de performanță, deoarece auditorii vor trebui să furnizeze detalii despre rezultatul testelor de control intern și gradul de încredere pe care îl acordă controalelor interne.

Propunerea 4: Includerea în raportul auditorilor a unor informații adecvate privind testarea controlului intern, care să cuprindă domeniul de aplicare, principalele constatări și gradul de încredere acordat de auditor, ar putea contribui la reducerea decalajului de performanță.

4.2.5. Aspecte cheie și constatări ale auditului

Aspectele cheie și constatările relevante ale auditului ar putea oferi informații și perspective critice asupra performanței auditului. Deși cerințele privind raportarea aspectelor cheie de audit în rapoartele de audit privind entitățile de interes public sunt implementate în multe țări în ultimii ani, opiniile specialiștilor cu privire la beneficiile acestor informații suplimentare sunt împărțite. În același timp, unii consideră că KAM este un plus esențial pentru audit și este important în comunicarea elementelor cu risc ridicat și a modului în care auditorii răspund la acestea (Zhou, 2019; Goh și colaboratorii, 2019; Trpeska și colaboratorii, 2017), în timp ce alții au exprimat opinii diferite (Boolaky & Quick, 2016; Segal, 2019). Cu toate acestea, toate studiile au evidențiat importanța furnizării de informații despre domeniile în care auditorii au efectuat judecăți profesionale semnificative, care au necesitat estimări și eforturi de audit substanțiale pentru părțile interesate.

Raportul auditorului nu include informații despre erori și alte probleme – cum ar fi neconformitatea – identificate în timpul auditului, cu excepția cazului în care acestea au un impact asupra opiniei auditorului. Cu toate acestea, astfel de date pot oferi informații valoroase părților interesate (Goicoechea et al., 2021). Să presupunem că informațiile despre constatările cheie ale auditului sunt incluse în raportul auditorului. În acest caz, acestea pot oferi în mod eficient o perspectivă asupra rezultatului unui audit efectuat de auditor și pot reduce decalajul așteptărilor în ceea ce privește auditul (Prasad & Chand, 2017).

Includerea informațiilor despre aspectele cheie ale auditului, constatările critice ale auditului și răspunsurile auditorilor la astfel de aspecte este esențială pentru a oferi utilizatorilor o perspectivă asupra performanței auditului. Prin urmare, această practică ar putea îmbunătăți calitatea auditului efectuat.

Propunerea 5: Includerea unor informații adecvate despre aspectele cheie ale auditului, constatările cheie și răspunsul auditorului la aceste aspecte este esențială în reducerea decalajului de performanță.

4.2.6. Informații privind desfășurarea auditului

Desfășurarea unui audit este o componentă crucială în menținerea transparenței și a responsabilității. Utilizatorii care dețin cunoștințe despre metodologiile auditorilor sunt mai bine poziționați pentru a înțelege eforturile depuse de aceștia, precum și limitele inerente ale procesului de audit. Această transparență promovează încrederea, oferind utilizatorilor o înțelegere mai clară a abordării auditorului și a raționamentului din spatele opiniilor exprimate (Mock et al., 2013).

Auditorii se confruntă cu o varietate de constrângeri și provocări legate de judecata profesională în timpul executării auditurilor. Informațiile detaliate privind metodologiile de audit, inclusiv elementele semnificative care influențează performanța auditului, cum ar fi pragurile de semnificație și evaluările continuității activității, sunt esențiale pentru utilizatori în procesele lor decizionale (Goicoechea et al., 2021; Tušek & Ježovita, 2020). Prin înzestrarea utilizatorilor cu cunoștințe adecvate despre procedurile de audit, decalajul așteptărilor în ceea ce privește auditul poate fi redus eficient.

În plus, includerea informațiilor despre desfășurarea auditului consolidează indirect respectarea de către auditori a standardelor de audit stabilite, exercitând astfel presiune asupra acestora pentru a menține integritatea procesului de audit. Organismele de standardizare și organismele de reglementare au, de asemenea, de câștigat de pe urma unor astfel de dezvăluiri, deoarece acestea ajută la identificarea deficiențelor critice și la propunerea de soluții pentru a acoperi aceste lacune.

Propunerea 6: Includerea informațiilor privind desfășurarea auditului poate ajuta la reducerea decalajului de performanță, deoarece auditorii vor trebui să furnizeze o relatare ***transparentă*** a procedurilor efectuate, iar acest lucru va oferi, de asemenea, mai multă claritate utilizatorilor și organismului de standardizare cu privire la performanța auditului și dacă sunt necesare îmbunătățiri ale ghidurilor și standardelor de audit.

4.2.7. Inteligibilitate și lizibilitate

Deși raportul auditorului oferă utilizatorilor săi informațiile necesare, valoarea sa se diminuează semnificativ dacă utilizatorii nu sunt capabili să înțeleagă conținutul său și să obțină perspective semnificative din informațiile furnizate (Bédard et al., 2014). Aspectele calitative ale lizibilității, care cuprind complexitatea lingvistică, structura propozițiilor, precum și lungimea și numărul de cuvinte, pot afecta semnificativ înțelegerea de către utilizatori a informațiilor transmise.

În schimb, este esențial să se echilibreze dimensiunile cantitative ale informațiilor pentru a preveni inundarea acționarilor cu date excesive, necesitând filtrarea informațiilor irelevante.

Cercetările au indicat faptul că formatele actuale ale rapoartelor de audit prezintă deficiențe în ceea ce privește lizibilitatea. Rapoartele de audit extinse sunt adesea percepute ca fiind dificil de înțeles, ceea ce le face ineficiente în abordarea decalajului de așteptări de audit (Segal, 2019). Deși considerațiile privind supraîncărcarea cu informații și lizibilitatea sunt imperative, acestea nu ar trebui să constituie singurul punct central al atenției. Prin urmare, organismele de stabilire a standardelor trebuie să echilibreze cu discreție aceste elemente atunci când dezvoltă șabloane și conținut pentru rapoartele auditorului.

Îmbunătățirea lizibilității rapoartelor auditorului este primordială, deoarece lipsa acesteia împiedică rapoartele să își îndeplinească scopul propus (Mohammadzadeh Moghadam, Salehi și Hajiha, 2025). Construcțiile de lungime a propozițiilor și alegerea cuvintelor din rapoartele auditorului nu par să îndeplinească standardele de lizibilitate stabilite, ceea ce face ca documentele să fie dificil de citit și de înțeles pentru utilizatori (Fakhfakh, 2016).

Propunerea 7: Inteligibilitatea și lizibilitatea rapoartelor de audit reprezintă elemente critice generale care influențează toate cele ***trei*** componente ale decalajului așteptărilor de audit.

5. Contribuții la teorie, literatură și practică

Rapoartele de audit joacă un rol semnificativ în reducerea decalajului așteptărilor de audit. În ciuda acestui fapt, există o lipsă de cercetări privind modul în care conținutul și caracteristicile rapoartelor de audit afectează decalajul așteptărilor de audit. Acest studiu își propune să umple acest gol prin investigarea literaturii existente privind decalajul așteptărilor de audit și rapoartele auditorului și prin crearea de modele care oferă o înțelegere exhaustivă a factorilor care contribuie la decalajul așteptărilor de audit, componentele care îl constituie și impactul diferitelor elemente și caracteristici cheie ale rapoartelor de audit asupra decalajului așteptărilor de audit.

Rezultatele acestui studiu și modelul pe care l-am dezvoltat vor fi utile pentru organismele de standardizare, autoritățile de reglementare și cercetătorii interesați să înțeleagă mai bine decalajul așteptărilor de audit și să găsească modalități de a-l aborda. Modelele bazate pe componente dezvoltate în acest studiu pot servi, de asemenea, ca instrument practic pentru efectuarea de studii suplimentare pentru a înțelege mai bine și a rafina modelul. În cele din urmă, rezultatele acestei cercetări pot fi utilizate pentru a ghida dezvoltarea de standarde, ghiduri și șabloane viitoare pentru raportarea de audit. Procedând astfel, studiul are potențialul de a contribui la îmbunătățirea semnificativă a calității practicilor de audit și la asigurarea fiabilității rapoartelor de audit.

6. Concluzii, limite și direcții viitoare

6.1. Concluzii

Rezultatele acestui studiu sugerează că raportul auditorului servește drept instrument eficient pentru reducerea decalajului privind așteptările de audit. Constatările indică faptul că raportul auditorului nu numai că are impact asupra decalajului de cunoștințe, dar afectează și indirect decalajele de performanță și evoluție. O analiză a literaturii existente oferă o bază solidă pentru modelul ACCA bazat pe componente privind decalajul așteptărilor de audit.

Modelul dezvoltat pe baza literaturii privind decalajul așteptărilor de audit oferă perspective critice asupra factorilor care influențează componentele sale și contribuie la o înțelegere cuprinzătoare a acestor factori.

Rezultatele subliniază faptul că anumite componente și caracteristici ale rapoartelor auditorului afectează anumite componente ale așteptărilor de audit, oferind astfel un sprijin substanțial autorităților de reglementare și celor care stabilesc standarde în formularea de standarde și ghiduri care abordează fiecare aspect al decalajului dintre așteptările de audit. Acest studiu pune o bază solidă pentru ca autoritățile de reglementare să ia în considerare o raportare mai detaliată din partea auditorului, putând contribui la reducerea decalajului așteptărilor de audit.

Modelul prezentat în **Figura nr. 3** elucidează interacțiunea dintre componentele și caracteristicile raportului auditorului și decalajul așteptărilor în ceea ce privește auditul.

6.2. Limite și direcții viitoare

Este important să recunoaștem anumite limitări ale acestui studiu. Având în vedere cercetările ample privind decalajul așteptărilor în ceea ce privește auditul și rapoartele auditorilor, asigurarea exhaustivității reprezintă o provocare practică. În plus, din cauza concentrării specifice a studiului, am fost limitați la selectarea doar a acelor studii existente relevante pentru conectarea celor două domenii de cercetare.

Decalajul așteptărilor în ceea ce privește auditul variază între diferitele grupuri de părți interesate și este influențat de publicul căruia îi sunt destinate rapoartele auditorilor. De exemplu, rapoartele din sectorul public ajung adesea la un public mai larg, ceea ce sugerează că relevanța modelului poate diferi în contexte practice în rândul acestor categorii demografice. Întrucât acest studiu se bazează exclusiv pe o analiză a literaturii de specialitate, nu ia în considerare fezabilitatea aplicării în lumea reală. Este necesară o evaluare în contexte reale pentru a determina eficacitatea sa în diferite grupuri.

Pentru a asigura robustețea, concluziile acestei cercetări ar trebui studiate în continuare într-un cadru practic și din viața reală, utilizând o abordare cantitativă. Acest lucru ar ajuta la consolidarea rezultatelor și la obținerea unei mai mari clarificări cu privire la semnificația și impactul conținutului și caracteristicilor cheie ale raportului auditorului asupra decalajului așteptărilor de audit în diferite contexte naționale și pentru diverși utilizatori.

Este esențial să recunoaștem că acest studiu se bazează pe literatura existentă. Pe măsură ce mediul evoluează, factorii care influențează decalajul așteptărilor de audit și nivelul lor de impact se vor schimba probabil în timp și în diferite jurisdicții. Prin urmare, modelul dezvoltat pe baza rezultatelor acestui studiu ar putea necesita ajustări înainte de a fi întreprinse orice alte cercetări ulterioare.

Figura nr. 3. Rezultatele cercetării

Conținutul și caracteristicile raportului de audit		**Decalajul așteptărilor în ceea ce privește auditul**
IR: Informații despre responsabilitățile auditorilor și ale managementului	Contribuie la reducerea Decalajului de cunoștințe	"Decalaj de cunoștințe" - Diferența dintre ceea ce publicul crede că fac auditorii și ceea ce fac auditorii efectiv.
CA: Claritate în ceea ce privește nivelul de asigurare și opinia exprimată	Contribuie la reducerea Decalajului de cunoștințe	
AO: Independența auditorilor	Contribuie la reducerea Decalajului de cunoștințe	
IC: constatări cheie din evaluarea controlului intern	Contribuie la reducerea Decalajul de performanță (dar trebuie evitată supraîncărcarea cu informații)	"Decalaj de performanță" - Atunci când auditorii nu respectă cerințele standardelor sau reglementărilor de audit.
AF: Constatări cheie ale auditului	Contribuie la reducerea Decalajului de performanță (dacă informația este ușor de înțeles și concisă)	
IV: Valoarea informației – Grad de informativitate	Contribuie la reducerea Decalajului de performanță și evoluție	"Decalaj în evoluție" - Domenii ale auditului în care este necesară o evoluție
CA: Informații privind desfășurarea auditului	Contribuie la reducerea Decalajului de performanță și evoluție (dacă informația este facil de înțeles și clar formulată)	
UR: Inteligibilitate și lizibilitate	Afectează Toate cele trei elemente ale decalajului în așteptări de audit	

Sursa: proiecția autorilor

Analiza modelului în contexte practice ar putea prezenta potențiale provocări, în special atunci când relevanța sa este evaluată într-un mod specific. Prin urmare, este recomandabil să se evalueze modelul în diferite grupuri de părți interesate în contexte variate, inclusiv rapoarte de audit atât ale organizațiilor cu scop lucrativ, cât și ale entităților non-profit.

Cercetările ulterioare ar putea îmbunătăți modelul prin investigarea cadrelor derivate din alte modele bazate pe componente legate de decalajele așteptărilor în ceea ce privește auditul. Alternativ, se poate utiliza o abordare cu metode mixte pentru a investiga modul în care conținutul și caracteristicile esențiale ale rapoartelor de audit influențează elementele decalajului așteptărilor în ceea ce privește auditul. În plus, având în vedere complexitatea intrinsecă a auditurilor din sectorul public și importanța lor vitală în profesia de audit, este esențial să se evalueze modelul din perspectiva sectorului public.

Bibliografie

1. Abdul-Azeez, A., Akingunola, R. O., & Akintoye, I. R. (2023/10//). Corporate Governance, Audit Quality and Audit Expectation Gap: Theoretical and Conceptual Perspectives. *International Journal of Commerce and Finance*, 9(2), 92-107. https://www.proquest.com/scholarly-journals/corporate-governance-audit-quality-
2. ACCA (2019). Closing the expectation gap in audit | *ACCA Global*. www.accaglobal.com. https://www.accaglobal.com/gb/en/professional-insights/global-profession/expectation-gap.html
3. Ahmed Alawi, S. A., Abu Wadi, R. M., & Kukreja, G. (2018). The Determinants of Audit Expectation Gap: An Empirical Study from Kingdom of Bahrain. *Accounting and Finance Research*, 7(3), 54. https://doi.org/10.5430/afr.v7n3p54
4. Akther, T., & Xu, F. (2020). Existence of the Audit Expectation Gap and Its Impact on Stakeholders' Confidence: The Moderating Role of the Financial Reporting Council. *International Journal of Financial Studies*, 8(1), 4. https://doi.org/10.3390/ijfs8010004
5. Al-Dhubaibi, A. A. S. (2020). Auditors' responsibility for fraud detection: Views of auditors, preparers, and users of financial statements in Saudi Arabia. *Accounting*, 279-290. https://doi.org/10.5267/j.ac.2020.2.007
6. Asare, S. K., & Wright, A. M. (2012). Investors', Auditors', and Lenders' Understanding of the Message Conveyed by the Standard Audit Report on the Financial Statements. *Accounting Horizons*, 26(2), 193-217. https://doi.org/10.2308/acch-50138
7. Backof, A. G., Bowlin, K., & Goodson, B. M. (2022). The Importance of Clarification of Auditors' Responsibilities Under the New Auditor's reporting Standards. *Contemporary Accounting Research*. https://doi.org/10.1111/1911-3846.12802
8. Barghathi, Y., Collison, D., & Crawford, L. (2017). Earnings management and audit quality: stakeholders' perceptions. *Journal of Management and Governance*, 22(3), 629-659. https://doi.org/10.1007/s10997-017-9396-2
9. Bédard, J., Gonthier-Besacier, N., & Schatt, A. (2019). Consequences of Expanded Auditor's reports: Evidence from the Justifications of Assessments in France. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 38(3), 23-45. https://doi.org/10.2308/ajpt-52339
10. Boolaky, P. K., & Quick, R. (2016). Bank Directors' Perceptions of Expanded Auditor's Reports. *International Journal of Auditing*, 20(2), 158-174. https://doi.org/10.1111/ijau.12063
11. Brunelli, S., Carlino, C., Castellano, R., & Giosi, A. (2020). Going concern modifications and related disclosures in the Italian stock market: do regulatory improvements help investors in capturing financial distress? *Journal of Management and Governance*, 25(2), 433-473. https://doi.org/10.1007/s10997-020-09537-7
12. Çeltikci, N. P. (2024). Audit Expectation Gap: A Bibliometric Analysis Based on Scopus and WoS Data (1992-2024). *Ege Akademik Bakis*, 24(3), 463-480. https://doi.org/10.21121/eab.20240308
13. Conteh, S., & Hamidah, H. (2021). Audit Expectation GAP in The Public Sector of The Gambia. *The Indonesian Accounting Review*, 11(2), 127. https://doi.org/10.14414/tiar.v11i2.2489
14. Enofe, A. O., Chijoke Oscar Mgbame, Edosa Joshua Aronmwan, & Ivie Eloghosa Ogbeide. (2013).
15. Audit Reasonableness Expectation Gap: Users' Perception in Nigeria. *International Journal of Business and Social Research*, 3(3), 154-163. https://doi.org/10.18533/ijbsr.v3i3.65
16. Fakhfakh, M. (2016). Understandability of unmodified auditor's report on consolidated financial statements: A normative and advanced study of the international normalization. *Cogent Business & Management*, 3(1). https://doi.org/10.1080/23311975.2016.1258134
17. Fisch, C., & Block, J. (2018). Six tips for your (systematic) literature review in business and management research. *Management Review Quarterly*, 68(2), 103-106. https://doi.org/10.1007/s11301-018-0142-x
18. Foy, S. (2024/05/21/, 2024 May 21). Think-tank raises concern on quality of audit reports: Financial services. *Financial Times*, https://www.proquest.com/newspapers/think-tank-raises-concern-on-quality-audit/docview/3069658276/se-2

19. Füredi-Fülöp, J. (2017). Factors Leading to Audit Expectation Gap: An Empirical Study in a Hungarian Context. *Theory, Methodology, Practice*, 13(2), 13-23. https://doi.org/10.18096/tmp.2017.02.02
20. Goh, B. W., Li, D., & Wang, M. (2019). Informativeness of the Expanded Auditor's report: Evidence from China. *SSRN Electronic Journal*. https://doi.org/10.2139/ssrn.3432107
21. Goicoechea, E., Gómez-Bezares, F., & Ugarte, J. V. (2021). Improving Auditor's reports: A Consensus between Auditors and Users. *International Journal of Financial Studies*, 9(2), 25. https://doi.org/10.3390/ijfs9020025
22. Gold, A., Gronewold, U., & Pott, C. (2012). The ISA 700 Auditor's Report and the Audit Expectation Gap - Do Explanations Matter? *International Journal of Auditing*, 16(3), 286-307. https://doi.org/10.1111/j.1099-1123.2012.00452.x
23. Humphrey, C., Moizer, P., & Turley, S. (1993). The Audit Expectations Gap in Britain: An Empirical Investigation. *Accounting and Business Research*, 23(sup1), 395-411. https://doi.org/10.1080/00014788.1993.9729907
24. Issahaku Salifu, & Muntari Mahama. (2015). The Evaluation of Evidence of the Audit Expectation Gap in Ghana. *Research Journal of Finance and Accounting*, 6(24), 20-30.
25. Jabbarzadeh Kangarluie, S., & Aalizadeh, A. (2017). The expectation gap in auditing. *Accounting*, 19-22. https://doi.org/10.5267/j.ac.2016.6.001
26. Jamal, K., & Sunder, S. (2011). Is mandated independence necessary for audit quality? *Accounting, Organizations and Society*, 36(4-5), 284-292. https://doi.org/10.1016/j.aos.2011.03.001
27. Imen Jedidi, & Humphrey, C. (2024). Auditing standards and the persistence of the audit expectations gap: Evidencing the absence of French "exceptionalism." *International Journal of Auditing*, 29(1), 34-52. https://doi.org/10.1111/ijau.12351
28. Li, H., Hay, D., & Lau, D. (2019). Assessing the impact of the new auditor's report. *Pacific Accounting Review*, 31(1), 110-132. https://doi.org/10.1108/par-02-2018-0011
29. Liggio, C. D. (1975). The expectation gap: The accountant's legal Waterloo?. *The CPA* (pre-1986), 45(000007), 23.
30. Manoel, J., & Quel, L. F. (2017). Innovation in the international standards for the new independent auditor's report. *Journal on Innovation and Sustainability*, 8(1), 130-143.
31. Masoud, N. (2017). An empirical study of audit expectation-performance gap: The case of Libya. *Research in International Business and Finance*, 41(41), 1-15. https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2017.04.012
32. Mock, T. J., Bédard, J., Coram, P. J., Davis, S. M., Espahbodi, R., & Warne, R. C. (2013). The Auditor's reporting Model: Current Research Synthesis and Implications. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 32(Supplement 1), 323–351. https://doi.org/10.2308/ajpt-50294
33. Mohammadzadeh Moghadam, H., Salehi, M., & Hajiha, Z. (2025). The Effect of Financial Statement Readability on Audit Report Readability. *International Journal of Finance & Managerial Accounting*, 10(39), 215-232. https://doi.org/10.30495/ijfma.2024.70971.1951
34. Monroe, G. S., & Woodliff, D. R. (1993). The Effect of Education on the Audit Expectation Gap. *Accounting & Finance*, 33(1), 61–78. https://doi.org/10.1111/j.1467-629x.1993.tb00195.x
35. Muñoz-Izquierdo, N., Camacho-Miñano, M.-M., Segovia-Vargas, M.-J., & Pascual-Ezama, D. (2019). Is the External Auditor's report Useful for Bankruptcy Prediction? Evidence Using Artificial Intelligence. *International Journal of Financial Studies*, 7(2), 20. https://doi.org/10.3390/ijfs7020020
36. Nazri Fadzly, M., & Ahmad, Z. (2004). Audit expectation gap. *Managerial Auditing Journal*, 19(7), 897–915. https://doi.org/10.1108/02686900410549420
37. Porter, B. (1993). An Empirical Study of the Audit Expectation-Performance Gap. *Accounting and Business Research*, 24(93), 49–68. https://doi.org/10.1080/00014788.1993.9729463
38. Pourheydari, O., & Abousaiedi, M. (2011). An empirical investigation of the audit expectations gap in Iran. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 2(1), 63–76. https://doi.org/10.1108/17590811111129517
39. Prasad, P., & Chand, P. (2017). The Changing Face of the Auditor's Report: Implications for Suppliers and Users of Financial Statements. *Australian Accounting Review*, 27(4), 348–367. https://doi.org/10.1111/auar.12137
40. Quick, R. (2020). The audit expectation gap: A review of the academic literature. *Maandblad Voor Accountancy En Bedrijfseconomie*, 94(1/2), 5–25. https://doi.org/10.5117/mab.94.47895
41. Ramzan, M., Ahmed, I., & Rafay, A. (2020). Is Auditor Independence Influenced by Non-Audit Services? A Stakeholder's Viewpoint. *Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences,* 14(1), 388-408.

42. Rodgers, W., Guiral, A., & Gonzalo, J. A. (2019). Trusting/Distrusting Auditors' Opinions. *Sustainability*, 11(6), 1666. https://doi.org/10.3390/su11061666
43. Salehi, M., Mansoury, A., & Azary, Z. (2009). Audit Independence and Expectation Gap: Empirical Evidences from Iran. *International Journal of Economics and Finance*, 1(1). https://doi.org/10.5539/ijef.v1n1p165
44. Salehi, M. (2016). Quantifying Audit Expectation Gap: A New approach to Measuring Expectation Gap. *Zagreb International Review of Economics and Business*, 19(1), 25–44. https://doi.org/10.1515/zireb-2016-0002
45. Salifu, I., & Mahama, M. (2015). The evaluation of evidence of the audit expectation gap in Ghana. *Evaluation*, 6(24).
46. Schelluch, P., & Gay, G. (2006). Assurance provided by auditors' reports on prospective financial information: implications for the expectation gap. *Accounting and Finance*, 46(4), 653–676. https://doi.org/10.1111/j.1467-629x.2006.00187.x
47. Segal, M. (2019). Key audit matters: insight from audit experts. *Meditari Accountancy Research*, 27(3), 472–494. https://doi.org/10.1108/medar-06-2018-0355
48. Sirois, L.-P., Bédard, J., & Bera, P. (2018). The Informational Value of Key Audit Matters in the Auditor's Report: Evidence from an Eye-Tracking Study. *Accounting Horizons*, 32(2), 141–162. https://doi.org/10.2308/acch-52047
49. Sule, S., Yusof, N. Z. M., & Bahador, K. M. K. (2019). Users' Perceptions on Auditors' Responsibilities for Fraud Prevention, Detection and Audit Expectation GAP in Nigeria. *Asian Journal of Economics, Business and Accounting*, 10(1), 1–10. https://doi.org/10.9734/ajeba/2019/46832
50. Sweeney, B. (1997). Bridging the expectations gap-on shaky foundations. *Accountancy Ireland*, 29, 18-20.
51. Trpeska, M., Atanasovski, A., & Bozinovska Lazarevska, Z. (2017). The relevance of financial information and contents of the new auditor's report for lending decisions of commercial banks. *Journal of Accounting and Management Information Systems*, 16(4), 455–471. https://doi.org/10.24818/jamis.2017.04002
52. Turner, K. F., Bienstock, C. C., & Reed, R. O. (2010). An Application of The Conceptual Model of Service Quality to Independent Auditing Services. *Journal of Applied Business Research (JABR)*, 26(4). https://doi.org/10.19030/jabr.v26i4.300
53. Tušek, B., & Ježovita, A. (2020). Trends on Reporting Materiality Information in the Independent Auditor's Report – Case of Croatia. *InterEULawEast: Journal for the International and European Law, Economics and Market Integrations*, 7(2), 85–130. https://doi.org/10.22598/iele.2020.7.2.4
54. Umar, A., & Anandarajan, A. (2004). Dimensions of pressures faced by auditors and its impact on auditors' independence. *Managerial Auditing Journal*, 19(1), 99–116. https://doi.org/10.1108/02686900410509848
55. Widiarti, P. A. (2025). Legal Risks Faced by Auditors: Liability for Errors in Audit Opinions. *Advances in Managerial Auditing Research*, 3(1), 57–69. https://doi.org/10.60079/amar.v3i1.456
56. Xu, F., & Akther, T. (2019). A Partial Least-Squares Structural Equation Modeling Approach to Investigate the Audit Expectation Gap and Its Impact on Investor Confidence: Perspectives from a Developing Country. *Sustainability*, 11(20), 5798. https://doi.org/10.3390/su11205798
57. Yahaya, O. A., & Onyabe, J. M. (2022). Do Audit Fees and Auditor Independence Influence Audit Quality? *Asian Journal of Finance and Accounting*, 14(1), 66–80. https://doi.org/doi,10.5296/ajfa.v14i1.18936x
58. Zhou, M. (2019). The Effect of Key Audit Matters on Firms' Capital Cost: Evidence from Chinese Market. *SSRN Electronic Journal*. https://doi.org/10.2139/ssrn.3470587

audit FINANCIAR

Camera Auditorilor Financiari din România

Year XXIII, No. 180 - 4/2025

Papers presented at the IXth Congress of the Romanian financial auditor profession

Maria NICULESCU, Alain BURLAUD

Auditors' Professional Judgment on Sustainability in the Age of AI: From Regulatory and Technical Challenges to Algorithmic Bias / 760

Mihaela NEACȘU

Empirical Study on the Analysis of the Relationship Between the Relevance of Sustainability Performance Reporting and the Financial Performance of Companies / 778

Liliana IONESCU-FELEAGĂ, Andreea-Larisa OLTEANU (BURCĂ)

Standards for Reporting and Auditing Sustainability/ Sustainability Reporting – between Global Convergence and European Specificity / 791

Dorotheea Beatrice Ruxandra CHIOSEA, Camelia-Daniela HAȚEGAN

Can Auditors Predict the Future of a Company? The Audit Opinion and the Certainty of Going Concern Assessment / 801

Irinel-Ionel NECHITA, Daniel BOTEZ

Performance Audit – A Useful Tool for Assessing the Management of Public Institutions / 816

Tammy TANG, Orestis P. PANAGOPOULOS

Remote Work and Audit Quality: A Natural Experiment Approach / 830

Sagar ADHAU, Elango RENGASAMY, Rajashree GUJARATHI

The Auditor's Report and the Audit Expectation Gap: An Impact Analysis / 848

Important for Authors!

The articles are submitted to the editor by e-mail at: revista@cafr.ro, written in MS Word format.

The authors are kindly requested to comply with the following:

- the articles submitted by non-Romanian authors must be written in English language;
- the article must include: the title; the authors and their professional and/or scientific affiliation, as well as their e-mail addresses; abstract; 4-5 key-words; JEL Classifications; introduction; the research methodology used; results and discussions; bibliography;
- the Abstract is compulsory, and must be written at the 3rd person, presenting the subject of the research, the main approaches and authors' contributions.

Tables and graphs/figures should be prepared in an editable/visible format and must be accompanied by its source specification.

The review of the articles is performed by members of the Scientific Assessment Council of the „Audit Financiar" Journal, by the „double-blind review" method, that is, the reviewers do not know the names of the authors, nor the authors know the names of the reviewers.

Assessment criteria for articles are: innovative input, topicality, importance and relevance for the subject matter, the quality of the research methodology, clarity and pertinence of the presentation and argumentation, the relevance of the bibliographic sources used, the contribution made to the research in the area.

The resolution of the Scientific Assessment Council of the journal can be: acceptance; acceptance with revisions; rejection.

The results of the assessments are communicated to the authors and only the articles approved by the Scientific Assessment Council are published.

More details can be found on our website: auditfinanciar.cafr.ro, section „For Authors Only".

Journal published by the
Chamber of Financial Auditors of Romania
67-69 Sirenelor Street, District 5,
Bucharest, OP 5, CP 83

Scientific Director:
Professor **Pavel NĂSTASE**, Ph.D.

Editorial Director:
Corneliu CÂRLAN, Ph.D.

Editor in Chief:
Cristiana RUS

Editorial Assistant:
Cristina RADU

DTP: **Nicolae LOGIN**

The Scientific Editorial Board and the editorial technical team shall take no responsibility for the content of the articles published in the journal.

International Databases:
Cabell's;
Deutsche Zentralbibliothek für Wirtschaftswissenschaften;
DOAJ;
Ebsco;
ERIH PLUS;
Global Impact Factor;
Google Scholar;
Index Copernicus;
ProQuest;
Research Papers in Economics (RePEc);
Ulrich's

OSIM Trademark
no. M2010 07387

ISSN on-line: 1844-8801

E-mail: revista@cafr.ro

Journal's Site:
auditfinanciar.cafr.ro

Archive Site:
revista.cafr.ro

CAMERA AUDITORILOR FINANCIARI DIN ROMÂNIA

The IXth Congress of the Romanian financial auditor profession

Audit and Sustainability, a Common Agenda for Progress

Awards for scientific research articles

During the moment dedicated to the celebration of the National Financial Auditor's Day in Romania, a series of distinctions were awarded at the Congress, for the continuous contribution to the permanent development of the financial auditor profession.

Awards were given for the following scientific research articles published in the "Audit Financiar" journal:

Auditors' Professional Judgment on Sustainability in the Age of AI: from Regulatory and Technical Challenges to Algorithmic Bias

Authors:

Univ. Prof. **Maria NICULESCU**, *Ph. D.,*
Centrul de studii avansate privind durabilitatea (CeSAD),
Emeritus Prof. **Alain BURLAUD**,
Conservatoire National des Arts et Métiers Paris

Testing the Going Concern Assumption in Financial Audit Engagement using Duration Models

Authors:

Prof. Habil. **Costel ISTRATE**, *Ph.D.,*
Assoc. Prof. **Maria GROSU**, *Ph.D.,*
Prof. Habil. **Ioan-Bogdan ROBU**, *Ph.D.,*
"Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Auditing the Sustainability Reports – Challenges and Perspectives

Authors:

Univ. Prof. Habil. **Ovidiu-Constantin BUNGET**, *Ph. D.,*
Associate Prof. **Alin-Constantin DUMITRESCU**, *Ph. D.,*
Oana BEZERGHEANU, *Ph. D. Student,*
Lecturer **Oana BOGDAN**, *Ph. D,*
Research Assist. **Valentin BURCĂ**, *Ph. D.*
West University of Timișoara

Audit Financiar, XXIII, Nr. 4(180)/**2025**, *760-777*
ISSN on-line: 1844-8801

Paper presented at the IXth Congress of the Romanian financial auditor profession

Auditors' Professional Judgment on Sustainability in the Age of AI:
from Regulatory and Technical Challenges to Algorithmic Bias

Univ. Prof. Maria NICULESCU, Ph. D.,
Director, Centrul de studii avansate privind durabilitatea (CeSAD),
e-mail: maria.niculescu@durabilitate.ro

Emeritus Prof. Alain BURLAUD,
Conservatoire Național des Arts et Métiers Paris,
e-mail: alain.burlaud@lecnam.net

Abstract

The accounting profession, and more specifically that of auditor, is one of the most impacted by the rise of artificial intelligence (AI) and sustainability information regulation. AI is profoundly changing traditional auditing methods, altering the role, approach and responsibilities of auditors, while requiring new skills.

This transformation is particularly striking in the specific field of sustainability auditing, which is becoming increasingly important in a context of heightened demands for corporate transparency and ESG accountability. AI enables the automation and rapid processing of large volumes of data from reporting or external databases, freeing auditors from repetitive tasks. In theory, this automation should allow them to refocus on interpreting results, exercising professional judgement, making critical decisions and managing ESG issues.

However, this new situation raises several major questions, centred on one key issue: what conceptual framework should guide the training of professional judgement by sustainability auditors in a context of regulatory and technological change?

As we do not yet have the necessary perspective on such practices, nor any consolidated empirical data, this article is intended as a conceptual essay aimed at exploring and enriching the existing framework for professional judgement. It proposes a conceptual framework for structuring judgement training in sustainability auditing practices, integrating both enhanced European standards and the disruptive transformations brought about by AI.

To cite this article:
Niculescu, M., Burlaud, A. (2025), Auditors' Professional Judgment on Sustainability in the Age of AI: from Regulatory and Technical Challenges to Algorithmic Bias, *Audit Financiar*, vol. XXIII, no. 4(180)/2025, pp.760-777, DOI: 10.20869/AUDITF/2025/180/022

To link this article:
http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2025/180/022
Received: 15.08.2025
Revised: 18.08.2025
Accepted: 29.09.2025

The analysis is based on a critical review of academic literature, European and international regulations, and the authors' experience. It is complemented by a qualitative approach using focus groups, which aimed to validate the proposed analysis framework and identify the emerging skills that are essential in this new professional paradigm.

As part of this research, the authors used generative AI (GPT-4 version, 2025) to facilitate documentary research, particularly in the collection of empirical examples illustrating the contributions, technical challenges and algorithmic biases associated with these technologies.

Key words: *generative AI; audit; sustainability; judgement; algorithmic bias; conceptual framework;*

JEL Classification: *M41, M42, Q52*

"Without your expertise and ability to ask questions, I cannot produce such relevant and tailored insights."[1]

Introduction

The accounting profession, and more specifically that of auditor, is one of the most impacted by both the rise of artificial intelligence (AI) and sustainable development regulations. Auditors must not only keep pace with technological and regulatory developments, but also adapt to the ever-changing *reporting* requirements of the entities they audit.

The year 2025, the first year of implementation of the European CSRD (*Corporate Sustainability Reporting Directive,* EC 2024), marks a major turning point in sustainability *reporting*, which aims to harmonise and strengthen the quality of information produced by companies and reduce the risk of environmental and social misinformation. Companies are now required to publish accurate material information on their environmental, social and governance (ESG) risks, opportunities and impacts, in accordance with the principle of double materiality. This involves identifying and communicating not only the impact of ESG issues on the company's performance, but also the impact of the company's activities on the environment and people. Reports must comply with the new *European Sustainability Reporting Standards* (*ESRS)*, which introduce cross-cutting requirements while covering a wide range of environmental, social and governance issues. The CSRD requirement, which also mandates external audit by a statutory auditor or independent third party for limited assurance, gives auditors a key role in ensuring the reliability and transparency of sustainability statements, thereby promoting a more responsible and resilient economy. Putting sustainability *reporting* on an equal footing with financial *reporting* enhances the credibility of sustainability information and gives it a structuring role in the transformation of business models and strategies.

The broadening of the scope of auditing under the CSRD is accompanied by a profound transformation of practices, driven by digitalisation and the growing integration of artificial intelligence into *reporting* and audit processes. In this context, AI appears to be a major driver of innovation: it facilitates the collection, analysis and structuring of massive volumes of ESG data, accelerates the detection of anomalies and enables the generation of more reliable and faster synthesis. However, it also raises major challenges: mastering technical complexity, managing bias, interpretability of results, data governance and compliance with the ethical and regulatory requirements set out in the AI Act (EC 2025).

The changes in external auditing in the context of the CSRD (amended by the Omnibus Directive) (EC 2025) and the AI Act reflect a profound restructuring of practices, skills and responsibilities and raise questions about the professional judgement of auditors who are expected to provide limited assurance on sustainability statements. The sustainability information auditor is now facing novel challenges related to: the normative institutionalization of double materiality, the expansion of the reporting scope, the increasing sophistication of analyses, the connection between financial and sustainability information, and heightened governance and ethics requirements.

[1] ChatGPT – response to a prompt by the authors regarding the lack of relevance in the answers provided by ChatGPT, June 8, 2025

In this new environment, professional judgement must be established as the cornerstone of responsible auditing, capable of guaranteeing reliability and relevance and instilling confidence in sustainability statements in the digital age.

The interconnection between these developments forms the basis of our thinking. This is structured as follows:

1. Epistemological and methodological framework of the research
2. Pillars of auditors'professional judgement on sustainability
3. Normative and regulatory bases of sustainability auditing
4. Auditors' professional judgement on sustainability in the age of AI: a hybrid human-machine co-construction with underestimated risks
5. Towards a conceptual framework for auditors' professional judgement in the age of artificial intelligence
6. Research findings and discussion.

1. Epistemological and methodological framework of the research

Complex but of great topical relevance, the subject of our research is of concern to both the profession and academia and is centred on a key question: "What is the conceptual framework capable of guiding the development of professional judgment on sustainability in a context of profound regulatory changes and disruptive technologies?" This central question raises other questions, such as:

- What changes are being brought about in the auditing profession by European regulations on sustainability *reporting* and the accelerated use of generative AI?
- What are the main technical and ethical challenges facing auditors in a disruptive technological environment?
- What are the main trade-offs between the contributions of generative AI and the exercise of independent, critical and responsible professional judgement?

The authors have chosen to answer these questions in the form of a theoretical essay, in the absence of the necessary hindsight on CSRD-compliant sustainability audit practices (applicable from 2024 with the first sustainability statements to be published in 2025) and concrete data. It proposes a new conceptual framework for professional judgement in sustainability auditing practices, incorporating both emerging European law and the disruptive changes brought about by AI. This methodological choice will clarify key concepts, shed light on the tension between automation and critical analysis, and formalise the relationships between professional judgement on the one hand, and generative AI, technical challenges and algorithmic biases on the other, using an analytical framework. In addition, this article proposes a renewed conceptual framework for professional judgement in sustainability auditing practices, integrating both strengthened European standards and AI-based tools.

The research has a hybrid epistemological positioning, articulating two complementary approaches, constructivism and critical interpretativism, and drawing on a wide range of scientific theories. In general, from a constructivist perspective, the professional judgement of sustainability auditors is a social construct resulting from human interactions in a rapidly changing institutional, regulatory and technological context. The constructivist-interpretativist approach helps us understand how auditors subjectively construct their professional reality through their perceptions, interactions and practices. It emphasises meanings constructed locally within audit environments (Berger & Luckmann, 1966; Schutz, 1967; Niculescu & Galabov, 2019). The critical interpretativist perspective has enriched this approach by adding an analytical, critical dimension to the mechanisms of power, organisational structures and norms that shape, constrain or bias social constructions. It allows us to analyse how auditors socially and culturally construct their professional judgement in a context marked by norms, technologies (AI) and power relations (regulations, companies). This critical approach is particularly relevant for analysing the influences of AI and ESRS standards on professional practices and the construction of professional judgement (Habermas, 1984; Foucault, 1975).

This dual approach thus enables the development of a holistic understanding of professional judgement in the age of AI, taking into account both the meanings constructed by auditors and the structural and technological conditions that influence these processes.

Methodologically, this position justifies the adoption of a qualitative interpretative approach, combining documentary analysis, interviews with auditors in the form of a *focus group*, and a study of secondary data sources. Similarly, several examples from the specialist literature and professional reports were examined to illustrate the issues related to the professional judgement of sustainability auditors in a complex techno-regulatory context. This methodology makes it possible to grasp the complexity of the interactions between actors, technologies and regulatory contexts, while shedding light on the distributed cognitive dimensions of professional judgement.

To understand the professional judgement of sustainability auditors in the age of generative artificial intelligence, it is essential to use a multidimensional theoretical framework. Systems theory (von Bertalanffy, 1969, Lavalette & Niculescu, 1999) studies organisations and phenomena as complex systems interacting with their environment to reveal the dynamics of cooperation, influence and dependence between auditors and their technical environment. Socio-technical theory (Trist & Emery, 1973) helps us understand these complex interactions. The formation of professional judgement in sustainability auditing practices in the age of artificial intelligence is part of a broader perspective of constantly evolving socio-technical systems. As Gilles (1978) points out, technical progress cannot be viewed in isolation; it requires a favourable ecosystem where science, technology, social organisations and regulations interact and self-regulate. Institutional theory (DiMaggio & Powell, 1983) sheds light on the normative and regulatory pressures that shape audit practices, which we have transposed into the context of increased sustainability requirements.

Professional judgement, which lies at the heart of auditing, is part of a cognitive and contextual dynamic that is well described by audit judgement theory (Libby & Luft, 1993; Trotman, 2014), which has taken on a new dimension with the emergence of algorithmic biases specific to generative AI[1]. The ethical issues associated with the responsible use of these technologies are better understood through contemporary ethical frameworks (Beck, 1992; Floridi, 2019).

[1] Barocas, S., Hardt, M., & Narayanan, A. (2019). *Fairness and machine learning.* https://fairmlbook.org This is a reference work on algorithmic bias in AI models, essential for understanding the formation and propagation of bias.

This framework is enriched by the use of distributed cognition theory[2], developed by Hollan, Hutchins and Kirsh (2000). It offers an innovative approach to understanding cognitive processes as being distributed across individuals, technological artefacts and the organisational environment. This perspective transcends the traditional view centred on individual cognition, emphasising interactions and the co-construction of knowledge within complex socio-technical systems. Applied to the context of sustainability auditing, where generative artificial intelligence (AI) is increasingly integrated, distributed cognition makes it possible to analyse how professional judgement is no longer solely a matter of individual competence, but is part of a dynamic network involving the auditor, algorithmic tools, databases and regulatory standards (Hollan, Hutchins & Kirsh, 2000).

This perspective is the basis for our thinking on the evolution of professional judgement from a new angle: it is no longer seen solely as a social construct, but also as a complex and dynamic hybrid co-construction between humans and machines. This sheds light on the tensions between automation and human control, between the speed of technology and the human capacity building required to manage technical and algorithmic challenges, and calls for a rethinking of training and decision support systems to ensure reliable and ethical professional judgement in a rapidly changing environment (Norman, 1993; Hutchins, 1995).

This rich theoretical framework sheds light on and anticipates developments in the professional judgement of sustainability auditors in the age of AI.

2. Pillars of auditors' professional judgement on sustainability

In its common usage, the word "judgement" means "the faculty of judging", i.e. the mental act of relating facts, norms and values. It is an act that occurs naturally in everyday life, through which we make choices or decisions, which may or may not lead to action.

All disciplines use the concept of judgement: philosophy, law, psychology, psychoanalysis, medicine, management,

[2] In other words, it is about organizational or collective intelligence. See in this respect: Burlaud, A. (1995), *Management Control: The Development of Organizational Intelligence* (inaugural lecture delivered under the presidency of Louis Schweizer, President of Renault).

financial analysis, sustainability analysis, etc. It can be described in many ways: value judgement, moral judgement, professional judgement, ethical judgement, etc. It refers to the faculty of the mind that enables us to judge things that are not the subject of immediate, certain knowledge or rigorous demonstration. This meaning is appropriate in our context, where it is perceived as "the process of forming an opinion when certain knowledge cannot be attained" (Lalande, 1983). When uncertainty gives way to certainty, subjective opinion becomes objective truth.

More specifically, professional judgement can be defined as follows: "the ability of a member of a profession to assess a situation without knowing all the facts with certainty and to choose the acceptable course of action when professional standards allow for discretion. (...) The exercise of professional judgment requires the member of the profession to make an objective and prudent analysis based on their experience and knowledge (including knowledge of their own limitations) and an awareness of their responsibility to those affected by it consequences" (Ménard 2004). At the heart of these definitions lies uncertainty, because an entity produces its financial position or sustainability position by making a number of forecasts and assessments. Thus, professional accountants must make forecasts (e.g., calculate the present value of future cash flows), translate intentions (e.g., classify securities as equity investment or portfolio investments) and assess risks (e.g., calculate an allowance), i.e., provide a simplified yet accurate picture of a reality that they know only partially and uncertainly (Burlaud & Niculescu, 2016).

While uncertainty concerns the context of the action, it also concerns the outcome of the decision-maker's judgement. Thus, in the judicial field, decisions are never perfectly predictable and, as a result, generally involve an appeal process. However, while there is a personal element to judgement, personal judgement should not be confused with professional judgement. The former is freer than the latter, which is based on a set of rules and standards that have been adopted by a profession. Uncertainty is also reduced by social pressure. "We feel that we are not masters of our own judgements; that we are bound and constrained. It is public conscience that binds us." (Durkheim, 1911).

The evolution of accounting standards, which goes hand in hand with a more general evolution of law, is leading to the definition of principles that will be subject to deductive reasoning rather than detailed rules[1]. They therefore increasingly call on the judgement of professionals[2]. This is one of the characteristics of postmodern law.

For example, the term "professional judgement" does not appear in the Accounting Directive. It is mentioned only once in the CSRD, in connection with the work of auditors, and also only once in the IA Act, in connection with the compliance of AI systems. According to the CSRD, " The statutory auditor or the audit firm may continue to carry out the assurance of sustainability reporting of the public-interest entity only if he, she or it can justify, (…) that the provision of such services does not affect his, her or its professional judgement and the assurance report on sustainability reporting."[3]

Nevertheless, the need for professional judgement is implied by other concepts such as: "relevant", "material", "fair", "assessment", "estimation", "approximation", etc. The qualifier "relevant", for example, is often inferred from human intervention, which is necessary to assess the validity of a solution or make an informed choice. Thus, paragraph 2.4 of the IFRS *Conceptual Framework* states: "To be useful, financial information must be relevant and provide a true and fair view of what it purports to represent." In the same vein, the European sustainability reporting standard, ESRS 1, *General Requirements,* specifies: "To be useful, the information must not only represent relevant phenomena, it must also faithfully represent the substance of the phenomena that it purports to represent."[4] In both cases, it is up to the expert to say what is relevant, for whom and from what perspective.

The frequent use of the term "significant/material" in recent regulations is the result of the adoption of the principle of double materiality as a fundamental principle of corporate sustainability reporting, requiring companies to disclose information on their risks and opportunities related to sustainability issues, as well as their impact on

[1] See on this subject: Lakovic, T. and Puglister, J. (2013): The International Accounting Standards Board's Progress in Promoting Judgement through Objective-oriented Accounting Standards, *International Journal of Business and Social Research*, volume 3, no. 7, July, pp. 28-42.

[2] Sir David Tweedie, then Chairman of the IASB, stated on 24 October 2007 to the Subcommittee on Securities, Insurance and Investment of the United States Senate: "A principles-based standard relies on judgements."

[3] Directive 2022/2464, Art. 3, § 14, p. 69.

[4] ESRS 1, Appendix C Qualitative characteristics of information, QC5.

the environment and people. While the legislator imposes the principle and sets the framework for *reporting*, it is not the legislator who decides on the list of sustainability issues to be reported by a company, nor on the scope, content or material information to be disclosed. This decision is the responsibility of the company and its management, supervisory and governance bodies, which are required to establish processes for materiality analysis, value chain analysis or due diligence processes. Throughout these processes, the company makes assumptions, estimates and takes a position on a particular scenario by making choices based primarily on professional judgement. The sustainability auditor is expected to exercise professional judgement and express an opinion on the company's choices as part of a limited assurance engagement.

Professional judgement is at the heart of the decisions that auditors must make, particularly in complex, uncertain or innovative contexts, such as that of sustainability *reporting* assisted by generative AI. According to the theory of professional judgement in auditing (Libby & Luft, 1993), the determinants of judgement in auditing are cognitive factors (knowledge and expertise; ability to analyse, synthesise and interpret information; motivation and vigilance) ability to contextualise and organisational capacity (internal standards and procedures; training and professional development, team dynamics and supervision). However, professional judgement cannot be reduced to a simple mechanical application of rules; it is a complex process that includes critical analysis and the integration of complexity and contextual adaptation (Trotman, 2014). Against a backdrop of stable basic principles and ethics for auditors, the requirements in terms of skills have changed significantly, particularly in the context of the evolving regulatory and standards framework for sustainability and the use of AI.

The complexity of professional judgement in the new sustainability *reporting* framework can also be explained by the limitations of current methods for measuring and assessing impacts, risks and opportunities, as well as the difficulty in some cases of linking the two types of information: financial and sustainability. Aware of these difficulties, the European legislator states: "Currently, there is no commonly accepted methodology to assess or measure how material physical and transition risks may affect the undertaking's future financial position and performance. Therefore, the disclosure of these effects (…) will depend on the undertaking's internal methodology and the exercise of significant judgement in determining the inputs, and assumptions needed to quantify their potential financial effects."[1]

The development of professional judgement in the context of the rise of advanced analytical tools and generative models requires auditors to develop metacognitive skills (Flavell, 1979): the ability to reflect on one's own thought processes and regulate the influence of technological tools on one's reasoning. It enables the auditor to identify and question their cognitive biases when interpreting the results produced by AI, and to adjust their professional judgement according to the quality and limitations of the outputs generated. Krishnan & Wang (2024) argue that, in auditing, the absence of metacognitive reflection leads to blind dependence on AI-based tools, thereby increasing the risk of bias and errors of judgement.

In conclusion, in the context of the growing complexity of the regulatory and normative framework for sustainability information, technological disruption and the accelerated penetration of AI, metacognition and knowledge hybridisation are becoming pillars that guarantee the quality of the sustainability auditor's reasoning, the relevance of their conclusions and their ethical responsibility towards stakeholders and society.

3. Normative and regulatory bases of sustainability auditing

Sustainability auditing is a new field of application introduced by the CSRD in the "audit jungle".[2] We thus refer to financial, social, strategic, IT, acquisition audits, etc. In this case, the concepts and methodology are largely inspired by financial auditing, as it is a legal mission of public interest carried out by a regulated profession. In this particular context, an audit is defined as follows.

"With regard to financial statements or other financial information, examination of accounting records and other relevant evidence by a competent and independent professional in order to express an opinion on the regularity and fairness of the accounts, as well as on the true and fair view they give of the entity's assets, financial position and performance. (…) Critical examination of a

[1] ESRS E1, AR 66.

[2] According to Alain Mikol (1991), "Dans la jungle des audits" (In the jungle of audits), *Gérer et comprendre*, no. 25.

transaction, a particular activity or the overall situation of an entity, generally based on standards and techniques established and recommended by a professional body, carried out by means of studies, controls or verifications of management decisions and actions or their compliance with laws, established standards and rules, and generally leading the auditor to issue a written report at the end of their work in which they express an opinion, an assessment, a conclusion, or recommendations or measures to be taken." (Ménard, 2004).

These definitions show that a sustainability audit, like a financial audit, is based on standards known as a reference framework (1), is carried out by an independent professional (2), who expresses an opinion in writing (3).

3.1. Evolution of the normative and regulatory

As we have seen previously, auditing is an opinion-based task, which requires professional judgement based on standards specifying what the audited information should be. The auditor does not have to make moral judgements but must decide whether the information produced complies with standards and a code of ethics. This does not exclude the existence of ethical dilemmas and margins of discretion, as the law cannot foresee all possible cases, but the auditor's judgement is bound by a framework that is imposed on them.

The first and most important question is the choice of the applicable standard defining the content of the information and, more specifically in this case, sustainability information.

In the field of sustainable development, more than 50 years have passed between the awareness of environmental risks and the operationalisation of an information standard.

The UN has played an important pioneering role. In 1972, it organised the1st United Nations Conference on the Human Environment in Stockholm, which led to the creation of the United Nations Environment Programme (UNEP). In 1988, the World Meteorological Organisation (WMO) and the UNEP joined forces to produce scientifically validated information by creating the Intergovernmental

Panel on Climate Change (IPCC). On 25 September 2015, at a special UN summit in New York, the "Sustainable Development Goals: 17 goals to transform our world" were officially adopted. These positions cannot be said to have had no effect on public opinion, but the UN has no binding power.

On this basis, various private organisations and the academic world have taken up environmental challenges to produce "green" accounting or human resources accounting standards with considerable conceptual and operational difficulties, such as the definition of measurement units (metrics) and measurement processes. These have never been overcome in a sufficiently convincing manner to gain widespread acceptance. However, there are too many of them to present an overview here.

One of the most comprehensive frameworks remains that of the Global Reporting Initiative (GRI), whose initial guidelines date back to 2000 and whose first standard was published in 2016. This standard, along with those of other organisations, suffers from a fundamental flaw: it is only applied on a voluntary basis and, as a result, has not been able to achieve widespread adoption. However, the underlying idea, namely the power of information to change the world, inspired the European Community to publish its first directive in 2014: the Non-Financial Reporting Directive (NFRD). This was followed by the EU Taxonomy Regulation in 2020, the Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) in 2022 and the Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD) in 2024, to mention only the main legal texts. Of course, in 2025, the draft Omnibus Directive will mark a step backwards from the initial ambitions if it is adopted as it stands. Nevertheless, significant progress will have been possible because European law is binding on Member States and can result in penalties for non-compliance, not to mention extra-judicial sanctions, the "court" of public opinion, which can damage a company's reputation.

The transparency requirement is meeting with opposition:

- the rejection of obligations deemed bureaucratic and costly, which undermine the competitiveness of European companies vis-à-vis foreign competitors not subject to such obligations;
- ultimately, companies' fear of being penalised for the environmental and social damage they cause according to the "polluter pays" principle.

However, few companies are campaigning to explain that publishing information demonstrating that corporate social responsibility (CSR) is not just a buzzword but a transformative action that benefits the community and can create a virtuous image that can be leveraged in the marketplace.

The draft Omnibus Directive of 2025 is the result of *lobbying* by numerous European companies to the European Commission, leading to a relaxation of the obligations imposed by the CSRD and the other legal acts mentioned above. European law and its national variations are currently far from stabilized. It is a body of law that is still under construction. Nevertheless, it should be noted that European law in this area is a model for the world and is the most ambitious. Furthermore, it has had the foresight to link environmental and social issues, echoing the movement of thought evoking a multi-stakeholder theory of the company, neo-institutional theory and CSR.

The importance of publishing sustainability statements is based on the assumption that information is effective in the capital market, the goods and services market and the labour market. In these three markets, disclosure is supposed to guide the choices of stakeholders and, as a result, create strong pressure on companies. However, for this assumption to be valid, the information must be credible and therefore audited.

3.2. Specific features of sustainability auditing

The audit of sustainability statements has many similarities with the audit of financial statements, which has a century of experience in Europe. In the financial sector, auditing practices are now well established, with the exception of the use of AI, with all the standards of the International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB), which publishes the International Standards on Auditing (ISA), adopted almost worldwide[1]. Furthermore, because sustainability statements, like financial statements, are a public or common good[2] and a legal obligation, they must be validated (audited) by professionals who are members of a regulated profession. As a result, the audit standards applicable to sustainability statements and financial statements are largely the same. For example, the 219-page International Standard on Sustainability Assurance (ISSA) 5000 largely incorporates the ISAs. These commonalities cannot be discussed in detail here.

According to IASB[3], the **users** of financial statements are "investors, lenders and other current or potential creditors for the purpose of making decisions about providing resources to the entity. The ISSA 5000 differs from the IASB in that it broadens the scope of users of sustainability statements, as detailed in § A36: "Examples of intended users include shareholders, investors, lenders and other creditors who may use sustainability information to make resource allocation decisions. Other intended users who may be interested in the sustainability information reported by the organization include consumers, taxpayers, employees, competitors, prudential authorities, central banks and bodies in charge of financial stability oversight, those granting public contracts, partners, suppliers, community, Indigenous Peoples, government, regulators, and interest groups." Satisfying such a wide range of users, who necessarily have divergent interests, greatly increases the complexity of the exercise.

The **scope** of the information produced is not the same. Sustainability reports include the reporting company's value chain, whereas consolidated financial statements only include companies in which the reporting company holds all or part of the share capital, either directly or indirectly. Identifying the entities that make up the value chain is much more complex and requires an examination of the business model. "The reporting boundary for sustainability information may include activities, operations, relationships, or resources up and down the entity's value chain. An entity's supply chain is part of the value chain."[4] "Understanding the reporting boundary may require the analysis of complex organizational structures (e.g., multiple operating units in different jurisdictions), contractual relationships and activities within the entity's value chain."[5] The value chain refers to entities that may be upstream or downstream of the reporting entity's activities.

The **content** of sustainability statements is necessarily highly complex, as it includes information relating to environmental, social and governance (ESG) issues that

[1] The IAS and ISSA are key documents for linking the complexity of sustainability standards and professional judgement expectations.

[2] See on this subject: Burlaud, A. & Pérez, R. (2012), "La comptabilité est-elle un bien commun ?" (Is accounting a common good?"), *in Comptabilité, société, politique. Mélanges en l'honneur du professeur Bernard Colasse*, Economica, pp. 216-233

[3] International Accounting Standards Board (IASB), 2018, *Conceptual Framework for Financial Reporting, § 1.2.*

[4] ISSA 5000, § A41.

[5] *Idem.*, § A347.

are extremely diverse and difficult to measure. This is because sustainability statements are designed to support comprehensive public policy in response to issues that threaten the future of humanity. They are reflected in the United Nations Sustainable Development Goals (SDGs) and the European Union Green Deal.

Standardisation plays an important role in the process of institutionalising sustainability through conventions, policies, regulations, etc. It is a vehicle for enhancing market transparency and confidence in the information provided by companies, and a tool for objectively assessing, on a scientific and technical basis, their commitment to sustainable environmental and social practices. The setting of the SDGs, as a collective construct, highlights from the outset the normative orientation of sustainable development. This orientation is theoretically justified by the role of standardisation in reducing uncertainty, decreasing "opportunism" among actors, and, in terms of information, reducing *greenwashing* (Niculescu & Burlaud, 2025). The European regulatory framework for sustainability information, the ESRS, was designed to build on European achievements and international standardisation frameworks in the field of sustainable development. To date, twelve standards are operational, the first two of which (ESRS 1: *General requirements* and ESRS 2: *General information to be disclosed*) are cross-cutting, non-sectoral standards, i.e. they apply to all companies, regardless of the sector(s) in which they operate. They apply to sustainability issues covered by the ten thematic standards. With regard to the thematic standards, the European legislator, in consultation with stakeholders, has selected ten sustainability themes, including five environmental themes, four social themes and one governance theme. The thematic scope is very broad and gives balanced attention to different aspects of sustainability, in line with the major concerns of our society: climate, pollution, biodiversity, water, the circular economy, social issues and governance. Each thematic ESRS covers a sustainability theme, structured into sub-themes and, where necessary, sub-sub-themes.

The rise of a structured regulatory framework, such as the European Sustainability Reporting Standards (ESRS), is profoundly transforming sustainability auditing practices. By establishing common, precise and scientifically based requirements, this standardisation helps to enhance the reliability, comparability and transparency of the information published by companies. For auditors, the conceptual and substantive complexity of the regulatory framework requires this means upgrading their skills and adapting their methodologies so that they can rigorously assess compliance with the multiple, sector-specific and cross-cutting requirements of the ESRS. This framework reduces areas of arbitrary interpretation and limits the risk of greenwashing by imposing objectifiable criteria. Sustainability auditing thus becomes an essential lever in the corporate *accountability* process, while strengthening stakeholder confidence in the sincerity of companies' commitments. In short, standardisation is not only a regulatory tool, but also a catalyst for greater professionalism and credibility in sustainability auditing.

Quantitative information often cannot be produced by the entity's accounting and finance departments and checked by the statutory auditor due to a lack of technical expertise. The latter must therefore call upon, under their own responsibility, scientific experts in various fields, particularly engineering sciences. As a result, quantitative information is generally perceived as more rigorous, even scientific, and indisputably credible. (Burlaud, 2022) Furthermore, it lends itself easily to standardisation. The audit must cover the methodology used to produce the information, the underlying assumptions, the plausibility and consistency of the figures and the credibility of the sources. The data provided by AI, which comes from 'black boxes', is particularly prone to criticism.

Two-thirds of sustainability information is qualitative This information, the narrative, does not generally lend itself to direct observation. Furthermore, it is difficult to standardise. Its interpretation is therefore particularly subject to the judgement of the auditor, who must imagine the different interpretations by the various users of the information, particularly when AI provides translations. The question may also arise within the same language. Only the context allows the meaning to be rendered correctly, which the auditor must ensure.

Forward-looking information may be essential for making a diagnosis, but it is characterised by a particularly high audit risk. This issue arises both in financial statements (e.g. assessment of contingent liabilities) and in sustainability statements (e.g. impact of the company's activities on the environment). A distinction must be made between forecasts relating to intentions that are largely dependent on management and are expressed by them, and those relating to opportunities and risks that are more broadly dependent on the environment. The auditor's judgement must distinguish between "forecasts" (where a high risk of non-achievement is accepted) and "predictions" (where near certainty about the future is expressed). "prophecy" is a prediction claimed to be inspired by God[1]. The auditor must judge the plausibility of information relating to the future and its consistency. The importance of forecasts for a diagnosis is illustrated by the occurrence of the word "future" in Delegated Regulation (EU) 2023/2772[2],which appears 50 times.

The concept of dual materiality of information is a central element of European regulations on sustainability reporting. It is also a distinguishing feature of the European approach promoted by the EFRAG (European Financial Reporting Advisory Group), which is based on a partnership approach involving companies, as opposed to the approach of the ISSB (International Sustainability Standards Board), which favours simple (financial) materiality, particularly useful for investors. The analysis and assessment of dual materiality is the starting point for corporate sustainability reporting and the cornerstone of a relevant and concise sustainability statement. The materiality of information means that only relevant information is retained, i.e. information that exceeds a threshold of significance by helping to reduce the complexity of sustainability statements and facilitating their analysis. This materiality is described as double because it requires describing, on the one hand, the risks and opportunities that the environment or social situation poses or offers to the entity, particularly their effect on the financial situation, and, on the other hand, the environmental and social impacts and impacts (externalities) of the entity's activities. Risks and opportunities are of particular interest to capital providers, and impacts are of interest to other stakeholders, whether identified (e.g. the impact of poor working conditions on workers' health) or not (e.g. greenhouse gas emissions). While the first category of information raises classic risk measurement issues in accounting, expressed in monetary units and integrated into the business model, the second category raises the question of how to measure the damage caused, in addition to how to identify it. One of the main problems is that there are multiple units of measurement: m^2, m^3, kW, degrees of temperature, hours, km, etc. This raises questions of metrology (Burlaud, 2022), engineering sciences, and life and earth sciences. But identifying impacts, i.e. the losers and beneficiaries is an additional difficulty. For example, replacing petroleum-based fuels with bio-based, and therefore renewable, fuels reduce fossil energy consumption but reduces the amount of agricultural land devoted to food crops. In conclusion, "nothing is simple"... and "everything is becoming more complicated"[3] in the audit of sustainability.

4. Auditors 'professional judgement on sustainability in the age of AI: a hybrid human-machine co-construction with underestimated risks

Since *the Encyclopédie ou dictionnaire raisonné des sciences, des arts et métiers* (Encyclopaedia or Reasoned Dictionary of Science, Arts and Crafts), published in 11 volumes between 1751 and 1772 under the direction of d'Alembert and Diderot, scientific knowledge has developed to such an extent that it is no longer even measurable. The answer to this complexity lies in the increasingly specialised nature of scientists worldwide. But problems are rarely single-discipline issues, so how can they be understood when knowledge is fragmented? AI offers a solution for producers and auditors of sustainability reports. They have been quick to adopt it, driven by economic and time constraints. For large groups, auditors have to respond to calls for tenders, which increases competition on fees. As for time constraints, these result from the need to publish financial and sustainability reports simultaneously, as soon as possible after the end of the financial year.

The use of generative AI offers a number of advantages for auditors, including:

- automation of the processing of large amounts of sustainability data. Generative AI makes it possible to quickly synthesise, structure and analyse massive volumes of heterogeneous non-financial data (reports, external databases, social media, etc.). This significantly reduces the time spent on repetitive tasks, while improving the coverage of the information audited;

[1] Robert, P. (1979), *Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*. p. 1511, 1527 and 1547

[2] Commission Delegated Regulation (EU) 2023/2772 of 31 July 2023 *supplementing Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council as regards sustainability reporting standards*

[3] Sempé J.-J., (1963), *Tout se complique*. Denoël

– Improved detection of anomalies and ESG risks. Thanks to its contextual processing capabilities, generative AI can identify inconsistencies, improve the accuracy of analyses and the ability of auditors to identify risks (Zhang & Xu, 2022);
– assisting auditors in report writing by increasing their productivity in report writing, producing clear, consistent and uniform summaries that comply with standards (CSRD/ESRS);
– supporting decision-making through scenario simulation. In the climate field, ESRS require the presentation of scenarios chosen by companies. Generative AI is an effective tool for modelling different ESG scenarios by simulating the possible impacts of identified risks, which greatly enriches professional judgement by providing forward-looking perspectives (Brynjolfsson & McAfee, 2017)[1].

While the benefits of using artificial intelligence are becoming increasingly apparent, the risks involved are more subtle and often invisible at first glance. These include the opacity of algorithms, the reproduction or amplification of systemic biases, the dilution of human responsibility, and even a possible erosion of professional judgement.

AI relies on "black boxes" because the algorithm that transforms a mass of knowledge required to convert complex data into simple, understandable answers is not known to the person making the query. There is therefore no transparency.

AI can generate hallucinations[2] by presenting answers that are incorrect as correct. Generative AI, relying on resources that can be falsified, will produce errors that will feed into the available data, which will in turn be taken up by the AI, creating a snowball effect that amplifies the error, which will then appear to be increasingly "true". This raises the issue of the quality and reliability of responses. On average, AI reproduces false information in 26% of cases[3]. This is obviously huge, and an auditor cannot accept such a high proportion of errors.

The use of AI also raises the question of the auditor's responsibility. Faced with significant profitability and time constraints, auditors are pushed to automate their controls, become dependent on AI and reduce their level of vigilance. However, responsibility cannot be shared between the company that developed the AI model and the auditor. In the event of a major scandal, if false information validated by the auditor have been disclosed, only the auditor risks imprisonment! He is solely responsible for the conclusions of his report, even though he does not have the means to open the black box, i.e. to control the information production process. He must therefore resort to triangulation: testing the result by using several sources (ISSA 5000, § A35).

Faced with massive volumes of data, complex standards and the risks associated with algorithmic bias, auditors' professional judgement is deeply challenged. It is no longer just a matter of checking figures or evaluating isolated indicators, but of interpreting results from a dynamic interaction between humans and machines, in an environment marked by ethical, technical and regulatory issues. This new context requires sustainability auditors to develop specific skills, adopt critical and collaborative strategies, and rethink their analysis methods to ensure the reliability, transparency and accountability of the audits they perform. Their professional judgement must necessarily evolve to manage this growing complexity, while balancing the use of technological advances with the preservation of critical discernment, which is essential to the quality and integrity of the audit.

The hybrid co-construction of judgement, between human intelligence and artificial intelligence, although it carries risks, is likely to shape the future of sustainability auditing. However, reducing these potential risks requires strengthening the capabilities of auditors to:

- understand the functioning and technical limitations of generative AI tools;
- exercise critical analysis to interpret, validate and supplement automated results;
- combine these technological contributions with in-depth knowledge of regulatory and standard requirements, particularly those of the CSRD and ESRS.

[1] This article analyses technical challenges related to AI in business, including opacity and data dependency.
[2] See Martins, Seidel, & Beck (2023). This article specifically analyses technical risks and hallucinations in generative models.
[3] *Les Echos*, 16/7/2025, reprinted by *Le Canard enchaîné*, 23/7/2025. According to Perplexity, the hallucination rate (the percentage of false information reproduced by AI) is between 30% and 48% (25/7/2025).

5. Towards a conceptual framework for the professional judgement of sustainability auditors in the age of artificial intelligence

The statutory audit of accounts and sustainability information is a "public interest function" according to European terminology due to its essential role in economic transparency, corporate social responsibility and stakeholder trust.

As such, it draws on the professional judgement of auditors in all its complexity, at the intersection of three interdependent dimensions, as suggested and contextualised in the **Figure no. 1**.

The interconnection between:

- the classical dimension of professional judgment;
- the normative and regulatory dimension concerning sustainability information;
- and the technological dimension,
- forms the foundation of our proposed conceptual framework.

Figure no. 1. Determinants of professional judgement in sustainability auditing

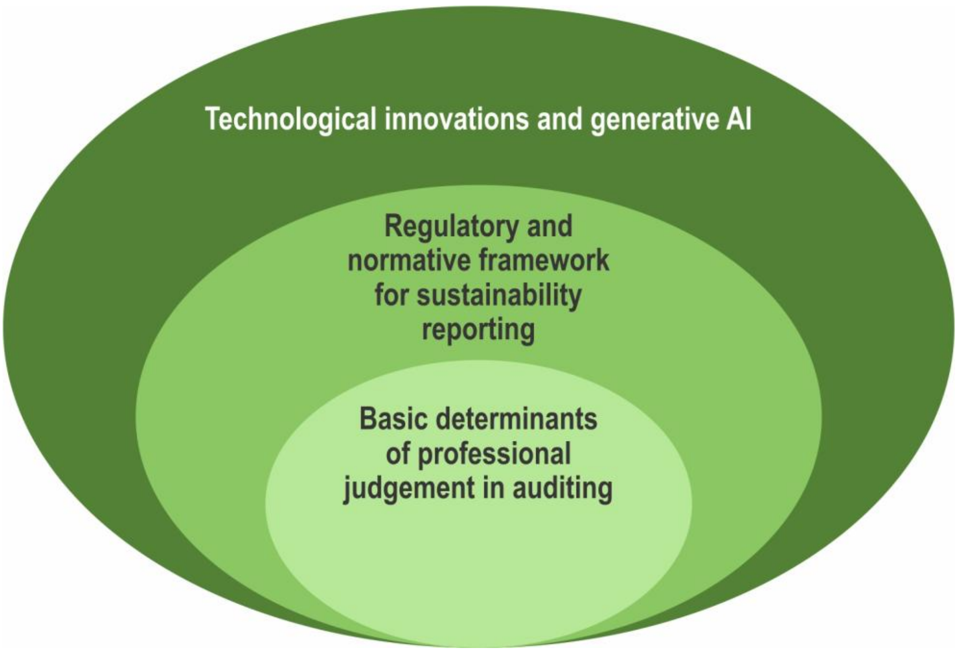

Source: the authors

Those who perform this function are subject to professional standards of conduct that are set out in a global code, the *Code of Ethics for Professional Accountants* of the International Ethics Standards Board for Accountants (IESBA), one of the committees of the International Federation of Accountants (IFAC). This code is incorporated into European regulations and national legislation. Whether for financial statements or sustainability, the behavioural requirements are the same (Niculescu & Burlaud, 2025), namely: integrity, competence, continuing education, independence and objectivity, professional scepticism, confidentiality and professional secrecy. This is also the case for the three categories of determining factors which, according to the theory of Libby and Luft (1993), influence the quality of professional judgement in auditing: individual cognitive factors, contextual factors and organisational factors. These determinants form the basis for all decision-making in auditing, providing a structured framework for analysing, interpreting and acting on the information gathered.

In the specific context of sustainability auditing, where the issues are multidimensional and standards are constantly evolving, these basic factors remain essential. Technical knowledge, analytical skills, understanding of the specific context of the company, and the support of a structured and collaborative organisation are essential to ensure the rigour and relevance of conclusions. For sustainability auditors, this cognitive, contextual and organisational basis remains the essential foundation on which specific skills related to the consideration of regulatory and normative requirements on sustainability information are built, and the premise for the relevance, transparency and credibility of sustainability audits.

The criteria well known in the literature on professional judgement in auditing are recontextualised in the **Table no. 1**, in order to better articulate the traditional dimensions of judgement with the emerging challenges of professional judgement in sustainability auditing in the age of AI:

Table no. 1. Dimension 1: Basic determinants of professional judgement by sustainability auditors

Criteria	*Associated key knowledge and skills*
1.1. Individual cognitive factors	*Technical knowledge and expertise:* - Theoretical knowledge required to carry out information assurance and ability to apply this knowledge in practice - Proficiency in financial and non-financial audit standards - Knowledge of sector-specific standards - Ability to apply best practices
	Ability to analyse, synthesise and interpret: - Critical thinking - Ability to structure complex situations - Ability to interpret discrepancies and weak signals
	Vigilance and personal motivation: - Rigorous and consistent work ethic - Proactive attitude - Sense of responsibility and personal ethics
1.2. Contextual factors	*Ability to contextualise audit situations:* - Understanding of the economic, social and regulatory environment - Analysis of issues specific to the entity - Adjusting judgement to the context
	Management of uncertainty and complexity: - Ability to formulate assumptions - Risk assessment in uncertain circumstances - Flexibility in adjusting tools
	Time pressure and external constraints: - Prioritising tasks - Ability to maintain quality under pressure - Resilience to stress
1.3. Organisational factors	*Application of internal standards and procedures:* - Compliance with internal methodologies - Rigorous documentation - Ability to fit into an organisational framework
	Training and continuous professional development: - Regular updating of skills - Involvement in the development of knowledge - Participation in internal programmes
	Integration into team dynamics and supervision: - Collaborative work - Critical exchange with peers - Acceptance of feedback and hierarchical guidance

Source: the authors

The regulatory and normative framework for sustainability information is a key reference for auditors specialising in this field, setting out requirements for the transparency, reliability and comparability of ESG data. This framework, embodied in particular by the Taxonomy Regulation, the SFRD Regulation, the CSRD and CS3D Directives and the ESRS, as well as other international standards, imposes precise standards regarding the nature, quality and scope of the information to be disclosed. For sustainability auditors, a thorough understanding of this specific regulatory framework is essential in order to correctly interpret and apply the requirements in the audit process, as shown in the **Table no. 2**.

Table no. 2. Dimension 2: Regulatory and normative framework

Criteria	***Associated key knowledge and skills***
2.1 Mastery of the European and international regulations on sustainability information	- Theoretical knowledge required in relevant to sustainability information assurance - In-depth knowledge of the regulatory and normative frameworks in force (Taxonomy, SFRD, CSRD, ESRS, CS3D, etc.) - Critical reading of cross-cutting requirements (ESRS 1 & 2) - Critical reading of thematic standards (ESRS E1-E5, ESRS S1-S4, ESRS G1
2.2 Operational interpretation of regulatory requirements	- Ability to apply this knowledge in practice - Ability to analyse and interpret the basic principles of sustainability information: double materiality, DNSH, proportionality, etc. - Ability to assess the company's choice of sustainability issues and the information it has identified as material - Ability to assess companies' narratives on materiality analysis and due diligence processes - Ability to select relevant standards/themes and sub-themes in line with the material issues identified - Ability to prioritise issues according to double materiality
2.3 Integration of the normative framework into audit planning	- Development of an audit plan aligned with regulatory requirements - Ability to translate standards into auditable analysis criteria - Normative justification of decisions - Identification of regulatory compliance risks
2.4 Adaptability to regulatory change	- Active regulatory monitoring - Ability to revise practices in response to changes in the regulatory framework Participation in updating procedures - Proactive proposals for improving the regulatory and standards framework

Source: the authors

To ensure harmonisation of knowledge in this area, the European legislator has clearly indicated the relevant subjects for providing the theoretical knowledge necessary for statutory auditors responsible for reporting on sustainability, namely:

a) legal requirements and standards relating to the preparation of annual and consolidated sustainability information;

b) sustainability analysis;

c) due diligence procedures in relation to sustainability matters;

d) legal requirements and assurance standards for sustainability-related information (CSRD, 2022).

By consolidating these factors, professionals will be able to integrate the four specific audit areas for sustainability reporting certification into their work:

– the relevance of the double materiality analysis process and its accurate description in the sustainability statement (in connection with the due diligence process);

– the compliance of the sustainability information disclosed in the sustainability statement with national legislation and ESRS (according to which sustainability information must meet the criteria of relevance, fair representation, comparability, verifiability and understandability);

- compliance with the information disclosure requirements set out in Article 8 of the Taxonomy Regulation;
- compliance with sustainability information disclosure requirements.

The emergence of technological innovations, particularly generative AI tools, is a disruptive factor that has profoundly transformed the audit profession by offering new possibilities for data analysis and processing. In order for human-machine cooperation in the co-construction of professional judgement to preserve the auditor's independence and objectivity, professional scepticism, confidentiality and professional secrecy, specific skills must be developed, as outlined in the **Table no. 3**.

Table no. 3. Dimension 3: Technological innovations and generative AI

Criteria	*Associated key knowledge and skills*
3.1. Mastery of generative AI tools	- Training and experience in the use of AI technologies (GPT, Claude, Copilotes, Perplexity, etc.) - Prompt engineering skills - Autonomy of use - Ability to integrate tools into the audit process
3.2. Human-machine cooperation	- Ability to collaborate effectively with AI systems - Balance between human judgement and AI recommendations - Ensuring synergy between human and machine capabilities
3.3. Ability to interpret AI recommendations	- Understanding the limitations of AI tools - Critical thinking when faced with AI-generated suggestions - Ability to validate or challenge automatic analyses
3.4. Management of algorithmic bias	- Knowledge of possible types of bias (data, training, formulation, confirmation, etc.) - Critical thinking when faced with AI outputs / Do not passively accept the responses generated - Be able to question the "neutrality" of AI - Triangulate sources / Cross-check AI responses with reliable documents (standards, regulatory texts, sector reports, expert opinions) - Assessing the representativeness of the data used / Being able to detect whether the data used or integrated by AI is biased (e.g. geographically, sectorial, culturally) - Be able to explain, in audit notes, the technical and epistemic limitations of the AI tool used

Source: the authors

The technological dimension, embodied by skills related to the use of generative AI, is a key issue for the professional judgement of sustainability auditors. The **Table no. 3** summarises the essential skills for integrating these tools into audit practice. Mastery of AI tools, including specific training and prompt engineering, is necessary to fully exploit their potential. The autonomous use and integration of technologies into the audit process mark a shift from traditional practices.

Managing algorithmic bias is a key strategic skill. Auditors must not only identify the different types of bias that can affect results (data, training, formulation, confirmation, etc.), but also adopt rigorous validation strategies, such as triangulation of sources and cross-checking with reliable documents and expert opinions. This vigilance is essential to avoid systematic errors or misrepresentations in the analysis of sustainability data.

All these elements show how the integration of AI into sustainability auditing is transforming professional judgement by combining technical expertise, human-machine collaboration, critical analysis and methodological rigour, with the aim of responding to the increased quality and ethical requirements under temporal constraints at the digital age.

6. Research findings and conclusions

Documentary research, in particular an in-depth analysis of the European and international regulatory framework for sustainability, as well as numerous informal discussions with professionals in the accounting and auditing professions, have enabled us to outline a conceptual framework for the professional judgement of sustainability auditors in a context marked by the rapid penetration of artificial intelligence tools. This framework, which can still be improved, as shown by the focus group results, provides an initial basis for theoretical reflection on the transformation of judgement in an era of regulatory and technological change.

The use of a focus group with practising auditors was considered a relevant methodological approach to validate the conceptual framework proposed in this research. By bringing together 20 professionals for a 90-minute session, the aim was not only to test the theoretical relevance of the framework developed, but also to verify its operationality in sustainability auditing practices, a field that is still being structured. The conclusions of *the focus group* are as follows:

1. Relevance of the dimensions of the theoretical framework identified

The first notable conclusion concerns the general validation of the first dimension of the grid, which focuses on the cognitive, contextual and organisational factors of professional judgement. The fact that these dimensions were recognised as representative of the realities on the ground tends to confirm the transferability of traditional theoretical models of judgement in auditing (Libby & Luft, 1993) to the specific context of sustainability auditing. This suggests that, despite changes in the profession, the foundations of professional judgement remain stable, even if they need to be broadened.

2. Limitations in the adoption of the regulatory framework

On the other hand, the second dimension, relating to the regulatory and normative framework specific to sustainability reporting (CSRD, ESRS, Taxonomy), gave rise to more limited discussions. This situation reveals a gap in professional maturity: only 20% of participants had a good knowledge of the normative framework, while 30% had a poor understanding of it. This finding reflects both the recent introduction and complexity of the European measures, and the need for ongoing training, particularly in the field of sustainability. This lack of regulatory expertise limits the ability to make informed professional judgements and shows that improving regulatory skills is a prerequisite for the effective integration of the framework into practice.

3. Relevance of the framework in light of ESG and technological changes

Participants generally recognised the relevance of the framework in light of evolving European regulatory requirements and the emergence of new technologies (generative AI, data mining tools, etc.). However, as these changes are still stabilising, discussions showed that the effective integration of these tools into audit practices remains uneven and sometimes lacking in reflection. This confirms the need for co-construction of human-machine judgement, but also for enhanced training on the technological and ethical dimensions of audit work, with a view to anticipating future developments.

4. A partial answer to the research question

Finally, the question posed by this research: *What conceptual framework can guide the development of professional judgement among sustainability auditors in a context of regulatory and technological change?* has been partially answered. While the framework has not been fully validated, the feedback from the focus group provides solid empirical support for refining the grid and identifying areas for improvement, focusing on:

- dynamic modelling of professional judgement in uncertain contexts;
- better formalisation of the practical indicators associated with each criterion;
- measuring auditors' understanding of ESRS and Article 8 of the Taxonomy;
- and the development of enhanced professional ethics in the age of AI.

In conclusion, this research provides a solid but partial conceptual basis, which needs to be further developed through future work in line with feedback from the application of European sustainability reporting regulations. This work should also assess the rapidly advancing convergence of humans and machines in sustainability auditing and the development of professional judgement.

Bibliography

Books and articles

1. Barocas, S., Hardt, M., & Narayanan, A. (2019). Fairness and machine learning, https://fairmlbook.org,
2. Beck, U. (1992), Risk Society. Towards a New Modernity, *SAGE Publications Ltd*
3. Berger, P. L. & Luckmann, T., (1966). The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge, *Anchor*
4. Bertalanffy, von L., (1969). General system theory: foundations, development, applications. *Ed. G. Braziller*
5. Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2017). Artificial intelligence, for real. *Harvard Business Review*, 95(4), 108-116.
6. Burlaud, A. (1995). *Contrôle de gestion : le développement de l'intelligence organisationnelle.* (leçon inaugurale placée sous la présidence de Louis Schweizer, président de Renault), CNAM, https://shs.hal.science/halshs-04464282
7. Burlaud, A. & Pérez, R. (2012). La comptabilité est-elle un bien commun?, în „Comptabilité, société, politique. Mélanges en l'honneur du professeur Bernard Colasse", *Economica*
8. Burlaud, A., Niculescu, M. (2016). Un droit comptable ouvert au jugement professionnel : menace ou opportunité ?, *Revue française de comptabilité*, no. 500, juillet-août.
9. Burlaud, A., (2022). Comptabilités. L'empire des nombres. *EMS*
10. DiMaggio, P. J. & Powell, W. W. (1983). The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields, *American Sociological Review*, Vol. 48, no. 2, p. 147-160.
11. Durkheim, E. (1911). Jugement de valeur et jugement de réalité. http://kieranhealy.org/files/misc/durkheim-jugements-text.pdf
12. Flavell, J. H. (1979). Metacognition and cognitive monitoring: A new area of cognitive-developmental inquiry. *American Psychologist, 34*(10), 906-911. https://doi.org/10.1037/0003-066X.34.10.906
13. Floridi, L. & Cowls, J. (2019). A Unified Framework of Five Principles for AI in Society. https://doi.org/10.1162/99608f92.8cd550d1
14. Foucault, M. (1975). Surveiller et punir : Naissance de la prison. *Gallimard*.
15. Gilles, B. (dir.), (1978). Histoire des techniques. Technique et civilisations. Technique et sciences. *NRF*.
16. Habermas, J. (1984). The theory of communicative action (T. McCarthy, Trans., Vol. 1). *Beacon Press*. (Originally published 1981)
17. Hollan, J., Hutchins, E., & Kirsh, D. (2000). Distributed cognition: Toward a new foundation for human-computer interaction. *ACM Transactions on Computer-Human Interaction, 7*(2), 174-196. https://doi.org/10.1145/353485.353487
18. Hutchins, E. (1995). Cognition in the wild. *MIT Press*.
19. Krishnan, G. V., & Wang, Y. (2024). Artificial intelligence and the integrated audit of financial and sustainability reports. *Journal of Accounting Research, 62*(1), 203-241. https://doi.org/10.1111/1475-679X.12407
20. Lalande, A. (1983). Vocabulaire technique et critique de la philosophie, *PUF*
21. Lavalette, G. & Niculescu, M. (1999), Les stratégies de croissance. *Editions d'Organisation*
22. Libby, R., & Luft, J. (1993). Determinants of judgment performance in accounting settings: Ability, knowledge, motivation, and environment. *Accounting, Organizations and Society, 18*(5), 425-450.
23. Martins, A., Seidel, S., & Beck, R. (2023). Generative AI: A new challenge for digital innovation research. *Business & Information Systems Engineering*, 65(4), 453-463. https://doi.org/10.1007/s12599-023-00785-9
24. Ménard, L. *et al.* (2004). Dictionnaire de la comptabilité et de la gestion financière. *ICCA, OEC, CNCC, IRE*.
25. Niculescu, M. & Galabov, A. (2019). Epistemologia cercetării în științele organizațiilor, *Ed. Pro-Universitaria*
26. Niculescu, M. & Burlaud, A. (2023), From Non-Financial Disclosure to Sustainability Reporting: New Challenge for Financial Analysts and Auditors*, Audit Financiar* no. 4, p. 685-714
27. Niculescu, M. & Voicu C., (2024). Le passage de la *soft law* à la *hard law* en matière de durabilité. L'impact du nouveau rapport entre les règles de droits et la réalité sociale sur la théorie et la pratique du management, *The 5th International Conférence GIKS 2024 Global Interferences of Knowledge Society*, 24-25 octombrie, Universitatea Valahia Târgoviște
28. Niculescu, M., Burlaud, A. & Predescu L. (2024). Expectation Gap: the Story of the Auditor's Necessary and Impossible Mission, *Audit Financiar*, vol. XXII, no. 4(176), pp. 695-723; DOI: 10.20869/AUDITF/2024/176/023
29. Niculescu, M. & Burlaud, A. (2025), Durabilité et RSE. Analyse et audit de durabilité*. Foucher*
30. Norman, D. A. (1993). Things that make us smart: Defending human attributes in the age of the machine. *Addison-Wesley*.

31. Schutz, A. (1967). The phenomenology of the social world. (Walsh & Lehnert, Trans.). *Northwestern University Press*. (Original work published 1932)
32. Trist, F. E. & Emery, E. L. (1973), Towards A Social Ecology: Contextual Appreciation of the Future in the Present. *Plenum Press*
33. Trotman, K. T. (2014). Professional judgment in auditing. *Accounting & Finance, 54*(S1), 49-67. https://doi.org/10.1111/acfi.12053
34. Zhang, B., & Xu, H. (2022). A systematic literature review of explainable artificial intelligence in finance and auditing. *Expert Systems with Applications*, 195, 116662. https://doi.org/10.1016/j.eswa.2022.116662

Legislation and regulations

1. Directive (UE) 2022/2464 du Parlement et du Conseil du 14 décembre 2022 *modifiant le règlement (UE) no 537/2014 et les directives 2004/109/CE, 2006/43/CE et 2013/34/UE en ce qui concerne la publication d'informations en matière de durabilité par les entreprises* / CSRD (Corporate Sustainability Reporting Directive)
2. Directive (UE) 2025/5678 du Parlement européen et du Conseil du 20 mars 2025 *modifiant la directive 2013/34/UE en ce qui concerne la publication d'informations en matière de durabilité par les entreprises* (Directive Omnibus).
3. International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) (2024), *International Standard on Sustainability Assurance (ISSA) 5000 General Requirements for Sustainability Assurance Engagements.*
4. Règlement (UE) 2020/852 du Parlement européen et du Conseil du 18 juin 2020 s*ur l'établissement d'un cadre visant à favoriser les investissements durables et modifiant le règlement (UE) 2019/2088/* (dit règlement Taxonomie) *et ses règlements délégués.*
5. Règlement (UE) 2024/1086 du Parlement européen et du Conseil du 21 mai 2024 *établissant des règles harmonisées concernant l'intelligence artificielle.*
6. Règlement délégué (UE) 2021/2178 de la Commission du 6 juillet 2021 *complétant le règlement (UE) 2020/852 du Parlement européen et du Conseil par des précisions concernant le contenu et la présentation des informations que doivent publier les entreprises soumises à l'article 19 bis ou à l'article 29 bis de la directive 2013/34/UE sur leurs activités économiques durables sur le plan environnemental, ainsi que la méthode à suivre pour se conformer à cette obligation d'information* (Règlement délégué Article 8)
7. Règlement délégué (UE) 2023/2772 de la Commission du 31 juillet 2023 *complétant la directive 2013/34/UE du Parlement européen et du Conseil en ce qui concerne les normes d'information en matière de durabilité* (ESRS)
8. Règlement délégué (UE) 2023/2772 de la Commission du 31 juillet 2023 *complétant la directive 2013/34/UE du Parlement européen et du Conseil en ce qui concerne les normes d'information en matière de durabilité*.

Audit Financiar, XXIII, Nr. 4(180)/**2025**, *778-790*
ISSN on-line: 1844-8801

Paper presented at the IXth Congress of the Romanian financial auditor profession

Empirical Study on the Analysis of the Relationship between the Relevance of Sustainability Performance Reporting and the Financial Performance of Companies

Mihaela NEACȘU, Ph.D. Student,
Faculty of Economics and Business Administration, "Alexandru Ioan Cuza" University, Iași, Romania, e-mail: mihaelaneacsu08@yahoo.com

Abstract

Companies are currently interested not only in financial performance, but also in the social and environmental practices carried out. Evaluating the performance of companies from a sustainability perspective involves measuring their capacity to obtain long-term profit, allowing sustainable survival by reducing risks in a dynamic and extremely complex environment.

Triple Bottom Line (TBL) can be considered an important strategy to follow in the face of one of the greatest challenges of current businesses, achieving sustainability. Although the economic dimension of TBL is critical in business competitiveness, financial sustainability is not sufficiently studied in business management research and strategies. The author believes that it is necessary to deepen knowledge regarding the relationship between sustainable business practices and the financial performance of companies. The current study aims to analyse the influence of the three TBL dimensions on the financial performance of companies.

Using panel data regression analysis, the author aimed to test whether the financial performance of companies listed on the BSE is influenced by sustainability performance reporting. The study examines the impact of sustainability performance reporting through the Triple Bottom Line (TBL) framework on the financial performance of companies listed on the Bucharest Stock Exchange (BSE) on the Regulated market, in the Premium, Standard, and Int'l categories, during the period 2018-2023.

To cite this article:
Neacșu, M., (2025), Empirical Study on the Analysis of the Relationship between the Relevance of Sustainability Performance Reporting and the Financial Performance of Companies, *Audit Financiar*, vol. XXIII, no. 4(180)/2025, pp.778-790, DOI: 10.20869/AUDITF/2025/180/023

To link this article:
http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2025/180/023
Received: 17.07.2025
Revised: 30.07.2025
Accepted: 3.10.2025

To calculate the financial indicators used in the study and the degree of reporting and compliance with sustainability requirements, there were analyzed the annual reports and sustainability reports of the selected companies, published on the official website of the Bucharest Stock Exchange, as well as on their websites over six years (2018-2023).

The results of the study support that the financial performance of companies listed on the BSE on the Regulated market, in the Premium, Standard, and Int'l categories, during the period 2018-2023 is positively and significantly influenced by sustainability reporting.

Key words: *Triple Bottom Line; sustainability performance; financial performance; sustainable development;*

JEL Classification: *G34, M41, M14*

1. Introduction

Sustainability issues have also begun to be addressed in emerging economies in the European Union, especially since 2016, due to the adoption of Directive 2014/95/EU, applicable from 1 January 2017, and OMFP 1938/2016, which introduced the Non-Financial Statement. Thus, companies are required to publish sustainability information.

Companies in emerging countries, to keep up with the pace of business development, must change their mindset in adopting business strategies, insisting on the transition from traditional development to sustainable development, through which sustainability performance, ethics and business collaboration, trust, and respect are the pillars and stimuli for the development of a moral and trust-based economy.

The success of a company in business depends on both financial performance and the sustainability performance achieved. Companies are under increasing pressure to maximize profit and productivity, but at the same time, they also face pressure from investors, business partners, and public institutions to take sustainability actions.

Sustainability reporting has become an important tool for communicating sustainability performance to investors and other stakeholders (Camilleri, 2015; Arvidsson & Dumay, 2022), contributing to aligning companies with the Sustainable Development Goals (SDGs) (Beretta *et al.*, 2025). According to the guidelines set out in the UN Rio+20 Summit, these goals must be measurable, based on the latest research, and must apply to both developed and developing countries. Adherence to these sustainability goals denotes a higher level of transparency and information, contributing to improving sustainability practices (Erin *et al.*, 2022).

Companies present their relevant information on environmental, social, and governance performance in a single document through the sustainability report. Internationally, there is increased attention paid to non-financial reporting (Nechita, 2021). Non-financial reporting was voluntary in Romania until the advent of Directive 2014/95/EU, applicable from 1 January 2017 and adopted by Order of the ministry of Public Finance 1938/2016 and Order of the ministry of Public Finance no. 3456/2018, which introduced the Non-Financial Statement in annual reports (Marinescu, 2020). According to this directive, organizations exceeding an average of 500 employees are required to prepare a non-financial report for the previous financial year. By Order of the Minister of Finance No. 85/2024 on the regulation of aspects related to sustainability reporting, starting with the preparation of the 2024 annual financial statements, medium and large public interest entities are required to prepare, publish, and audit sustainability reports.

A framework for measuring sustainability is proposed by Ekington (1997), called the Triple Bottom Line Model. The Triple Bottom Line (TBL) incorporates three dimensions of performance: social, environmental, and economic. For real business success, Loviscek (2021) advocates the integration of the TBL performance dimensions into companies' business plans. Although launched 28 years ago, the TBL model challenges business strategies by incorporating new tools to protect people and assess the harm caused to society and the environment (Griggs *et al.*, 2013). Triple Bottom Line reporting is considered a comprehensive approach to achieving sustainability, integrating reporting on environmental, social, and financial issues (Assaf *et al.*, 2012).

The literature argues that TBL reporting denotes advantages and high company performance (Ittner *et al.*, 2003), however, there is little concrete evidence regarding these advantages and recorded performance (Assaf *et al.*, 2012). In this paper, we aim to examine the impact of the quality of sustainability performance reporting through the

Triple Bottom Line (TBL) framework on the financial performance of companies listed on the Bucharest Stock Exchange (BSE) on the Regulated market, in the Premium, Standard, and Int'l categories, during the period 2018-2023.

2. Literature review

The analysis of the relationship between corporate sustainability and financial performance takes into account stakeholder theory (Hussain *et al.*, 2018). Through ethical behavior, companies develop strong relationships with stakeholders, gaining competitive advantages (Nogueira *et al.*, 2024). To mitigate stakeholder pressures (investors, suppliers, customers, communities, governments, competitors, non-governmental organizations, etc.), the implementation of sustainable management strategies becomes crucial (Wolf, 2014; Haleem *et al.*, 2022).

The literature argues that extensive and explicit financial and non-financial reporting requires companies and managers to be highly transparent in communicating with stakeholders, but also to anticipate mistakes or strategies applied in situations of low performance (Ekington, 1997; Bohdanowicz & Martinac, 2003; Ittner *et al.*, 2003). Thus, TBL reporting informs about the company's organizational structures and the performances recorded in environmental, social, and financial practices.

The TBL framework is considered a vital tool for companies concerned with sustainability issues, by providing an integrated approach to assessing company performance and promoting a comprehensive view of corporate success (Ekington, 1997; Elkington, 2006). Reporting sustainability performance through the Triple Bottom Line (TBL) framework involves an integrated reporting of environmental, social, and economic issues (Assaf *et al.*, 2012).

In order to promote resilience, innovation, and sustainability of companies, the TBL framework is treated through the perspective of a holistic approach, based on the complex interaction between economic, environmental, and social factors (Kumar & Goswami, 2019). Recognizing the interconnection between company success and societal well-being suggests that integrating TBL principles becomes a moral imperative, necessary to achieve competitive advantages (Ferro *et al.*, 2017).

The relationship between sustainability performance and financial performance of companies is a widely debated topic in the literature. The study conducted by researchers Friede *et al.* (2015) shows that since 1970, the relationship between environmental, social, and governance (ESG) criteria and corporate financial performance has begun to be studied, with over 2000 empirical studies being published. The globalization of the market, but also of demand, has led to the implementation of social, environmental, and economic practices in companies (Lassala *et al.*, 2017).

Thus, companies must become much more responsible in the development of economic activity, being interested in improving their reputation and organizational image and the impact of their ethical, social, and environmental behavior on the community of which they are part (Adams, 2002). Socially responsible companies put the interests of shareholders on the same level as social, community, and environmental interests (Van de Velde *et al.*, 2005). Van de Velde *et al.* (2005) argue that organizations with high sustainability ratings have higher financial performance compared to those with low sustainability ratings.

According to Hussain *et al.* (2018) companies that invest more in sustainability, gaining high visibility and notoriety, achieve high performance. The study proposed by Küçükbay and Sürücü (2019) advocates for the implementation of sustainable practices, arguing that companies' investment in sustainability triggers countless benefits, such as profitable relationships with stakeholders, better public image, and high financial performance. Other researchers (Zhao *et al.*, 2018; Brogi & Lagasio, 2019; Zhou *et al.*, 2024), investigating the relationship between ESG score and financial performance of companies, argued that stimulating ESG performance leads to excellent financial performance. Nguyen *et al.* (2021) believe that synchronizing the interests of company management with those of investors strengthens the financial performance-environmental performance relationship.

Other researchers (Waddock & Graves, 1997; Surroca *et al.*, 2010; Tien *et al.*, 2020; Gutiérrez-Ponce & Wibowo, 2024; Rahi *et al.*, 2024) argue that sustainability performance does not influence financial performance. In capitalist countries, the impact of sustainability on financial performance is elusive (Rahi *et al.*, 2024). Researchers believe that the barriers identified in the effective implementation of this relationship are the poor understanding of corporate social responsibility (CSR) issues in the business environment, the lack of resources for implementing CSR standards in small and medium-sized companies, but also the lack of a culture of corporate social responsibility.

In contrast, studies by researchers (Duque-Grisales & Aguilera-Caracuel, 2021; Jyoti & Khanna, 2021) support a negative and significant relationship between sustainability performance and financial performance. The causes of these results are explained by the fact that the implementation method and costs of ESG initiatives are not reported visibly enough, not ensure their popularity.

Considering the measures taken to promote sustainability, the study aims to identify whether there is a link between the reporting of information on sustainability performance and the profitability of companies listed on the Bucharest Stock Exchange on the Regulated market, in the Premium, Standard, and Int'l categories, during the period 2018-2023.

Thus, we propose the following research hypotheses:

H1a: There is a significant relationship between environmental performance (EP) reporting and return on assets (ROA) of companies listed on the BVB.

H1b: There is a significant relationship between environmental performance (EP) reporting and return on equity (ROE) of companies listed on the BVB.

H2a: There is a significant relationship between social performance (SP) reporting and return on assets (ROA) of companies listed on the BVB.

H2b: There is a significant relationship between social performance (SP) reporting and return on equity (ROE) of companies listed on the BVB.

H3a: There is a significant relationship between economic performance (FP) reporting and return on assets (ROA) of companies listed on the BVB.

H3b: There is a significant relationship between economic performance (FP) reporting and return on equity (ROE) of companies listed on the BVB.

H4a: There is a significant relationship between sustainability reporting (S) and return on assets (ROA) of companies listed on the BVB.

H4b: There is a significant relationship between sustainability reporting (S) and return on equity (ROE) of companies listed on the BVB.

3. Research methodology

Given the measures taken towards sustainability, the present study aims to analyze the extent to which the financial performance of companies listed on the Bucharest Stock Exchange (BSE) is influenced by the reporting of sustainability performance aspects. The dependent variable is financial performance. The return on assets (ROA) and return on equity (ROE) indicators are used in this study as indicators to measure financial performance.

3.1. Variables and sample analysed

From the total number of 86 companies whose securities are traded on BSE (2024) on the Regulated market, at the level of Premium, Standard and Int'l sections (www.bvb.ro, accessed on 30.11.2024) 13 companies were excluded from the sample, of which 6 companies are in reorganization or insolvency, 6 companies do not submit reports in the analyzed period, and one company is non-tradable.

The grouping of the companies in the sample according to the field of activity was carried out starting from the classification made by researchers Sierra *et al.* (2013), as represented in **Table no. 1**.

Table no. 1. Classification by fields of activity of the companies included in the analysed sample

No.	Field of activity	Total companies listed on BSE	Included in the study	Removed
1	Consumer goods industry	14	13	1
2	Oil and energy industry	18	16	2
3	Basic materials, construction and utilities	29	24	5
4	Services	6	6	0
5	Financial services	15	12	3
6	Technology and telecommunications	4	2	2
	Total	86	73	13

Source: own processing

The assessment of sustainability performance in the annual and sustainability reports published on their websites and the Bucharest Stock Exchange (BSE) website of 73 companies during the period 2018-2023 is carried out using a sustainability measurement system called Triple Bottom Line (TBL). To measure financial performance, we propose the financial indicators return on equity (ROE) and return on assets (ROA) (Zeitun & Tian, 2007; Karanovic *et al.*, 2020; Danso *et al.*, 2021).

To determine the financial indicators used in the study and the degree of adoption and compliance with sustainability requirements, we analyzed the annual reports and sustainability reports of the selected companies, published on the official website of the Bucharest Stock Exchange database, as well as on their websites for a period of six years (2018-2023).

Table no. 2 summarizes the variables used in investigating the hypotheses proposed for research. The dependent variables are return on assets (ROA) and return on equity (ROE), as indicators of financial performance for the selected companies. In the literature, we identified a series of studies that use ROA (Brick *et al.*, 2006; Brown & Caylor, 2006; Jackling & Johl, 2009; Zabri *et al.*, 2016; Karanovic *et al.*, 2020) and ROE (Lo, 2003; Zabri *et al.*, 2016; Karanovic *et al.*, 2020), as representative indicators of financial performance. The ROA indicator indicates the gain generated by available assets (Epps & Cereola, 2008) and incorporates the company's profitability and efficiency for investors, representing the real performance of the company (Ponnu, 2008). The ROE indicator is considered a reliable indicator of company performance (Johnson & Greening, 1999), both in the short and long term for investors, measuring the profit generated by the company using the investments (Epps & Cereola, 2008).

Table no. 2. Variables used in the study

Variable	Period	Indicator	Formula
Dependent Variable			
Return on assets	2018-2023	ROA	Net Income / Total Assets
Return on equity	2018-2023	ROE	Net income / Equity
Independent variable			
Environmental performance	2018-2023	EP	Total score/Optimal reporting score
Social performance	2018-2023	SP	Total score/Optimal reporting score
Economic performance	2018-2023	FP	Total score/Optimal reporting score
Sustainability performance	2018-2023	S	Total score/Optimal reporting score
Control variables			
Firm size	2018-2023	SZ	Log of total assets
Financial leverage	2018-2023	LEV	Total liabilities / Total assets

Source: own processing

The independent variables used in the study are the sustainability performance parameters reported by companies listed on the BVB in their annual reports or sustainability reports. Based on the literature (Küçükbay & Sürücü, 2019; Duque-Grisales & Aguilera-Caracuel, 2021; Jyoti & Khanna, 2021) we identified the criteria for reporting the three dimensions of sustainability performance (environmental performance, social performance and economic performance). The compliance of the reports of the analyzed companies was measured for the three dimensions (economic, social and environmental) using scores from 0 to 2. Thus, the values 2, 1, and 0 mean complete information, incomplete information, and no information on sustainability, respectively. The optimal reporting score for companies is 22 (**Table no. 3**).

The first component of sustainability is environmental performance (EP), which reflects the company's management practices regarding environmental risk management and is an indicator generated from a score obtained by identifying the strengths and weaknesses of companies regarding reporting information on environmental protection, specifying environmental protection activities, presenting the level of pollution, environmental litigation and the level of research and development. Social performance (SP) incorporates the responsibility of companies towards the community and their reputation in managing social issues, and includes information about the structure of employees, relations between management and employees, litigation with employees, and making donations. Economic performance (FP) analyses the degree to which the company's management acts in the interests of investors and reflects its ability to lead and direct activities to generate profits. This indicator is generated by identifying the strengths and weaknesses of companies regarding risk management policies, cash flow values, and net results. The last indicator is sustainability performance (S), which is a combined and weighted score of the three subcomponents of sustainable performance: environmental, social, and economic performance.

Table no. 3. Indicators related to sustainability reporting

	Sustainability performance	Optimal reporting score
Environmental performance (EP)	Information on environmental protection	2
	Specifying activities regarding environmental protection	2
	Pollution level presentation	2
	Environmental disputes	2
	Level of research and development	2
Social performance (SP)	Employee structure	2
	Relationships between management and employees	2
	Employee disputes	2
	Donations	2
Economic performance (FP)	Risk management policies	2
	Cash flow (positive-1, negative-0)	1
	Net result (positive-1, negative-0)	1
Sustainability (S)	Total	22

Source: processed after Küçükbay and Sürücü (2019), Duque-Grisales and Aguilera-Caracuel (2021), Jyoti and Khanna (2021)

Finally, we included the control variables, Company Size (SZ) and Financial Leverage (LEV), in the econometric model (Nguyen *et al.*, 2021).

3.2. Descriptive statistics and correlation

In **Table no. 4**, the mean, standard deviation, and minimum and maximum values of the independent, dependent, and control variables for the selected sample are calculated. The information presented is generated for 73 Romanian companies listed on the BSE on the Regulated market, in the Premium, Standard, and Int'l categories, obtaining a total of 438 observations. The descriptive analysis highlights positive mean values for the dependent variables, ROA (0.053) and ROE (0.088). The independent variables, Environmental Performance (EP), Social Performance (SP), Economic Performance (FP), and Sustainability Performance (S), register mean values of 0.479, 0.658, 0.873, and, respectively, 0.616. Regarding the control variables, Company Size (SZ) and Financial Leverage (LEV), mean values of 8.614 and, respectively, 0.314 are identified.

We note that in reporting information on sustainability performance, the interest of the companies included in the study is in describing practices regarding economic performance (from a minimum of 0.25 to a maximum of 1, with an average value of 0.873) and social performance (from a minimum of 0.125 to a maximum of 1, with an average value of 0.658). Although environmental performance reached a maximum value (1), companies were identified that did not present information on this performance. These results indicate the concern of companies for two dimensions of sustainability performance: economic and social.

Table no. 4. Descriptive statistics

Indicator	N	ROA	ROE	EP	SP	FP	S	SZ	LEV
Observations	438	438	438	438	438	438	438	438	438
Mean	438	0.053	0.088	0.479	0.658	0.873	0.616	8.614	0.314
St. Dev.	438	0.104	0.196	0.25	0.247	0.171	0.211	0.923	0.254
Min	438	-0.306	-1.1	0	0.125	0.25	0.136	6.213	0.002
Max	438	1.15	1.812	1	1	1	1	11.209	1.283
				Industry					
Consumer goods industry	13	0.027921	0.144982	0.4	0.6875	0.875	0.590909	7.145494	0.714555
Oil and energy industry	16	0.069055	0.133798	0.447222	0.595486	0.940972	0.590909	9.304510	0.354808
Construction and utilities	24	0.021021	0.039495	0.244444	0.604167	0.847222	0.484849	8.265544	0.2835
Services	6	0.048186	0.085086	0.448611	0.576389	0.793403	0.557765	8.188859	0.315417
Financial services	12	0.061268	0.075804	0.575	0.811198	0.924479	0.724432	9.260945	0.235936
Technology and telecommunications	2	0.055052	0.077203	0.569231	0.697115	0.903846	0.676573	8.349604	0.325012

Source: processed in RStudio

Figure no. 1. Correlation matrix

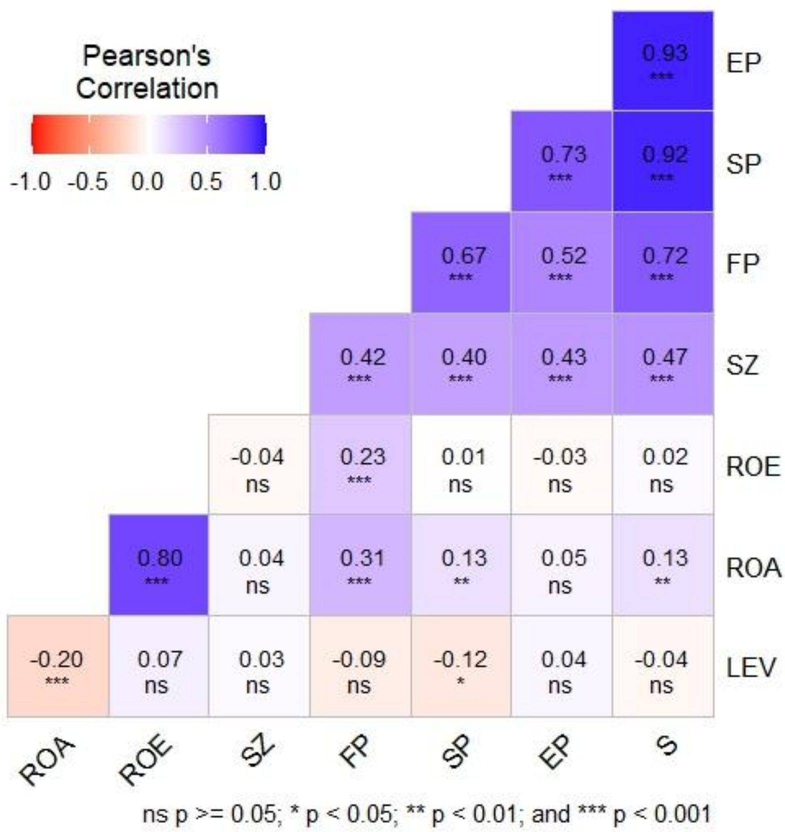

Source: processed in RStudio

Performing an analysis based on industry classification, companies in the financial sector have the highest average values for the independent variables included in the study, namely 0.575 for environmental performance and 0.811 for social performance, while the most profitable are companies in the oil industry, which record the highest average values for the ROA variables (0.069) and economic performance (0.9409), and companies in the consumer goods industry (approximately 0.145 for the ROE indicator).

Figure no. 1 shows the correlation matrix (Pearson correlation) between the variables used in the study. Thus, the ROA indicator is positively and significantly correlated with the ROE variables (0.80) and economic performance (0.31), and the ROE indicator is positively and significantly correlated with economic performance (0.23). We observe that there is no strong correlation between the dependent and independent variables, eliminating any multicollinearity problem. On the other hand, moderate ($0.5 < r < 0.75$) and strong ($r > 0.75$) correlations are observed between the independent variables (EP, SP, FP, and S), but the fact that these variables do not enter the regression does not imply multicollinearity problems.

3.3. Research method

To investigate the hypotheses, we use a popular research method in the literature (Van de Velde *et al.*, 2005; Reddy & Gordon, 2010; Duque-Grisales & Aguilera-Caracuel, 2021; Jyoti & Khanna, 2021; Nguyen *et al.*, 2021)), namely regression analysis. In **Table no. 5**, we analyze the regression model suitable for the panel data used. The proposals are focused on the fixed-effects regression model or the ordinary least squares (OLS) method. Using the F-test, we identify that the fixed-effects regression model is the most appropriate for the selected sample ($p < 0.05$).

Table no. 5. Panel Data Regression methods for the full sample period

Equation	Method of Panel Data Regression
ROA ~ (EP+SP+FP) (SZ + LEV) (1)*	Fixed Effect Method
F = 3.3338, df1 = 72, df2 = 354, p-value = 4.991e-14	
ROA ~ S * (SZ + LEV) (2)	Fixed Effect Method
F = 2.7524, df1 = 72, df2 = 360, p-value = 3.228e-10	
ROE ~ (EP+SP+FP) * (SZ + LEV) (3)	Fixed Effect Method
F = 4.6362, df1 = 72, df2 = 354, p-value < 2.2e-16	
ROE ~ S * (SZ + LEV) (4)	Fixed Effect Method
F = 4.4533, df1 = 72, df2 = 360, p-value < 2.2e-16	

Source: processed in RStudio

4. Results and discussion

Following the regression analysis, we identify the impact of the quality of sustainability performance reporting through the Triple Bottom Line (TBL) framework on the financial performance of companies listed on the Bucharest Stock Exchange (BSE) on the Regulated market, in the Premium, Standard, and Int'l categories, during the period 2018 - 2023.

In **Table no. 6**, model (1) presents the results of the panel data regression analysis for the variable return on assets (ROA) and environmental (EP), social (SP) and economic (FP) performance reporting, and model (2) tests the influence of sustainability performance reporting on the variable return on assets (ROA) of the companies included in the sample. The EP variable (-2.539) presents an inverse and significant relationship with ROA ($p<0.05$), and FP (2.903) significantly and positively influences ROA ($p<0.01$). In contrast, the SP and S variables do not have a significant influence on the return on assets indicator ($p>0.05$).

These findings suggest that the research hypotheses H1a and H3a are confirmed, according to which ROA is significantly influenced by environmental and economic performance reporting. Although environmental performance reporting leads to a decrease in financial performance, economic performance reporting determines an increase in the return on assets of the companies included in the study. Social and sustainability performance reporting does not influence financial performance, which means that the research hypotheses H2a and H4a are rejected.

Table no. 6. Regression analysis between the dependent variable ROA and the independent variables

Dependent variable	ROA	
Model	(1)	(2)
EP	-2.539** (1.042)	
SP	1.081 (0.965)	
FP	2.903*** (0.566)	
S		0.470 (0.436)
SZ	0.310*** (0.066)	0.122*** (0.047)
LEV	-0.098 (0.121)	-0.216*** (0.071)
EP:SZ	0.303** (0.119)	
EP:LEV	-0.855*** (0.230)	
SP:SZ	-0.160 (0.110)	
SP:LEV	0.880*** (0.215)	
FP:SZ	-0.282*** (0.068)	
FP:LEV	-0.354* (0.206)	
S:SZ		-0.054 (0.048)
S:LEV		0.018 (0.137)
Observations	438	438
R2	0.292	0.084
Adjusted R2	0.125	-0.112
F Statistic	13.241*** (df=11; 354)	6.576*** (df=5; 360)
0 '*' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' '**		

Source: Processed in RStudio

Table no. 7 presents, in model (1), the results of the panel data regression analysis for the variable return on equity (ROE) and environmental performance (EP), social (SP) and economic (FP) reporting, and in model (2) it tests the influence of sustainability performance reporting on the variable return on equity (ROE) of the companies included in the sample. We observe that all independent variables included in the study significantly influence the return on equity (ROE) indicator.

Table no. 7. Regression analysis between the dependent variable ROE and the independent variables

Dependent variable	ROE	
Model	(1)	(2)
EP	-5.360*** (1.831)	
SP	4.739*** (1.698)	
FP	3.317*** (0.995)	
S		2.061*** (0.748)
SZ	0.582*** (0.116)	0.348*** (0.081)
LEV	-0.116 (0.212)	0.169 (0.121)
EP:SZ	0.624*** (0.210)	
EP:LEV	-1.119*** (0.404)	
SP:SZ	-0.560*** (0.193)	
SP:LEV	0.168 (0.379)	
FP:SZ	-0.329*** (0.120)	
FP:LEV	0.471 (0.363)	
S:SZ		-0.218*** (0.083)
S:LEV		-0.481** (0.234)
Observations	438	438
R^2	0.236	0.060
Adjusted R^2	0.057	-0.141
F Statistic	9.945*** (df=11; 354)	4.587*** (df=5; 360)
0 '*' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' '**		

Source: processed in RStudio

Thus, the variable EP (-5.360) significantly and negatively influences the ROE indicator ($p<0.01$), which means that environmental performance reporting leads to a decrease in return on equity (ROE). In contrast, the variables SP (4.739), FP (3.317), and S (2.061) significantly and positively influence the ROE indicator ($p<0.01$). We can say that reporting social, economic, and sustainability performance increases the value of the return on equity (ROE) indicator of the companies included in the study during the period 2018-2023. These findings confirm the research hypotheses H1b, H2b, H3b and H4b.

Table no. 8 summarizes the status of the hypotheses proposed in the study. From the data analysis, I conclude that only the research hypotheses H2a and H4a were rejected, being considered insignificant. The other hypotheses are considered significant and, therefore, cannot be rejected. It can be concluded that the reporting of sustainability performance by companies listed on the BSE on the Regulated market, in the Premium, Standard, and Int'l categories, during the period 2018-2023 has a significant influence on their financial performance.

Table no. 8. The status of the hypotheses related to the study

Hypothesis	Position	Hypothesis	Position
H1a	Accepted	H3a	Accepted
H1b	Accepted	H3b	Accepted
H2a	Rejected	H4a	Rejected
H2b	Accepted	H4b	Accepted

Source: own processing

The purpose of the research on the analysis of the impact of the quality of sustainability performance reporting on the financial performance of companies listed on the BSE on the Regulated market, in the Premium, Standard, and Int'l categories, during the period 2018 – 2023 was achieved. The study demonstrates that social, economic, and sustainability performance reporting leads to an increase in the financial performance of the companies included in the study, while environmental performance reporting is negatively related to financial performance. The empirical results suggest that sustainability performance reporting scores are positively associated with the financial performance of the selected companies.

5. Conclusions

The objective of the study was to identify the impact of sustainability performance reporting on the financial performance of 73 companies listed on the BSE Regulated Market, in the Premium, Standard, and Int'l categories, during the period 2018-2023. Using the sustainability measurement framework, Triple Bottom Line (TBL), we assess the quality of integrated reporting of environmental, social, and economic issues in the companies included in the study.

The results of the study suggest that regardless of the quality of sustainability information identified in the annual reports and sustainability reports of the selected companies, the real impact of this costly independent reporting initiative can only be measured by a significant commitment to sustainable development goals.

These results are consistent with the stakeholder theory. Although stakeholders may not be aware of the short-term impact of economic activities on the environment, we argue that the implementation of conscious sustainable practices creates competitive advantages for companies in both the short and long term.

We can say that the objective of the research was achieved, the most inconclusive result was that the return on assets (ROA) indicator was not affected by the reporting of the social and sustainability performance of the companies included in the study. In contrast, the reporting of the social and sustainability performance of the companies significantly and positively influences the return on equity (ROE) indicator. Reporting of environmental performance leads to a decrease in both the return on assets and the equity.

The results obtained are not consistent with the findings of researchers (Jyoti and Khanna, 2021), where the sustainability performance of companies in India is significantly and negatively related to the return on equity indicator. Unlike India, in Romania, the financial performance of companies listed on the BSE on the Regulated market, in the Premium, Standard, and Int'l categories, during the period 2018-2023 is positively and significantly influenced by sustainability reporting.

Sustainability issues have also begun to be addressed by emerging economies in the European Union, especially since 2016, due to the adoption of Directive 2014/95/EU, applicable from January 1, 2017, and OMFP 1938/2016, which introduced the Non-Financial Statement. Thus, companies are required to publish sustainability information. By Order of the Minister of Finance No. 85/2024, starting with the preparation of the 2024 annual financial statements, medium and large public interest entities are required to prepare, publish, and audit sustainability reports.

The current study has significant implications for both stakeholders and the research literature. For investors, the relationship between the quality of sustainability performance reporting and financial performance is clarified, contributing to the reduction of risk in companies. At the same time, the present study also contributes to the enrichment of the research literature, providing an objective opinion in the analysis of the impact of sustainability performance reporting on financial performance.

Companies in emerging countries, to keep up with the pace of business development, must change their mindset in adopting business strategies, insisting on the transition from traditional development to sustainable development, through which sustainability performance, ethics, and business collaboration, trust, and respect are the pillars and stimuli for the development of a moral and trust-based economy. In developing countries, such as Romania, there is still much to be regulated in sustainability reporting, so that the score obtained from its assessment presents more accuracy.

References

1. Adams, C. A. (2002). Internal organisational factors influencing corporate social and ethical reporting. Accounting, Auditing & Accountability Journal, 15(2), 223-250. http://dx.doi.org/10.1108/09513570210418905
2. Arvidsson, S. & Dumay, J. (2022). Corporate ESG reporting quantity, quality and performance: Where to now for environmental policy and practice? Business Strategy and the Environment, 31(3), 1091-1110. http://dx.doi.org/10.1002/bse.2937
3. Assaf, A. G., Josiassen, A., & Cvelbar, L. K. (2012). Does Triple Bottom Line reporting improve hotel performance? International Journal of Hospitality Management, 31(2), 596-600. http://dx.doi.org/10.1016/j.ijhm.2011.08.005
4. Beretta, V., Demartini, M. C., & Trucco, S. (2025). From sustainability to financial performance: the role of SDG disclosure. Measuring Business Excellence, 29(2), 237-255. http://dx.doi.org/10.1108/MBE-05-2024-0054
5. Bohdanowicz, P., & Martinac, I. (2003). Attitudes towards sustainability in chain hotels - results of a European survey. Paper presented at the CIB 2003 International Conference on Smart and Sustainable Built Environment, Brisbane, Australia.
6. Brick, I. E., Palmon, O., & Wald, J. K. (2006). CEO compensation, director compensation, and firm performance: Evidence of cronyism? Journal of Corporate Finance, 12(3), 403-423. http://dx.doi.org/10.1016/j.jcorpfin.2005.08.005
7. Brogi, M., & Lagasio, V. (2019). Environmental, social, and governance and company profitability: Are financial intermediaries different? Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 26(3), 576-587. http://dx.doi.org/10.1002/csr.1704
8. Brown, L. D., & Caylor, M. L. (2006). Corporate governance and firm valuation. Journal of Accounting and Public Policy, 25(4), 409-434. http://dx.doi.org/10.1016/j.jaccpubpol.2006.05.005
9. BVB. (2024). Retrieved from https://www.bvb.ro/FinancialInstruments/Markets/Shares
10. Camilleri, M. A. (2015). Environmental, social and governance disclosures in Europe. Sustainability Accounting, Management and Policy Journal, 6(2), 224-242. http://dx.doi.org/10.1108/SAMPJ-10-2014-0065
11. Danso, A., Lartey, T. A., Gyimah, D., & Adu-Ameyaw, E. (2021). Leverage and performance: do size and crisis matter? Managerial Finance, 47(5), 635-655. http://dx.doi.org/10.1108/MF-10-2019-0522
12. Duque-Grisales, E., & Aguilera-Caracuel, J. (2021). Environmental, Social and Governance (ESG) Scores and Financial Performance of Multilatinas: Moderating Effects of Geographic International Diversification and Financial Slack. Journal of Business Ethics, 168(2), 315-334. http://dx.doi.org/10.1007/s10551-019-04177-w
13. Ekington, J. (1997). Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Firm. Oxford, UK: Capstone Publishing Limited.
14. Elkington, J. (2006). Governance for Sustainability. Corporate Governance: An International Review, 14(6), 522-529. http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-8683.2006.00527.x
15. Epps, R. W., & Cereola, S. J. (2008). Do institutional shareholder services (ISS) corporate governance ratings reflect a company's operating performance? Critical Perspectives on Accounting, 19(8), 1135-1148. http://dx.doi.org/10.1016/j.cpa.2007.06.007

16. Erin, O., Bamigboye, O., & Oyewo, B. (2022). Sustainable development goals (SDG) reporting: an analysis of disclosure. Journal of Accounting in Emerging Economies, 12. http://dx.doi.org/10.1108/JAEE-02-2020-0037
17. Ferro, C., Padin, C., Svensson, G., Sosa Varela, J. C., Wagner, B., & Høgevold, N. M. (2017). Validating a framework of stakeholders in connection to business sustainability efforts in supply chains. Journal of Business & Industrial Marketing, 32(1), 124-137. http://dx.doi.org/10.1108/JBIM-12-2015-0253
18. Friede, G., Busch, T., & Bassen, A. (2015). ESG and financial performance: aggregated evidence from more than 2000 empirical studies. Journal of Sustainable Finance & Investment, 5(4), 210-233. http://dx.doi.org/10.1080/20430795.2015.1118917
19. Griggs, D., Stafford-Smith, M., Gaffney, O., Rockström, J., Öhman, M. C., Shyamsundar, P., Noble, I. (2013). Sustainable development goals for people and planet. Nature, 495(7441), 305-307. http://dx.doi.org/10.1038/495305a
20. Gutiérrez-Ponce, H., & Wibowo, S. A. (2024). Do sustainability practices contribute to the financial performance of banks? An analysis of banks in Southeast Asia. Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 31(2), 1418-1432. http://dx.doi.org/10.1002/csr.2641
21. Haleem, F., Farooq, S., Cheng, Y., & Waehrens, B. V. (2022). Sustainable Management Practices and Stakeholder Pressure: A Systematic Literature Review. Sustainability, 14(4). Retrieved from: http://dx.doi.org/10.3390/su14041967
22. Hussain, N., Rigoni, U., & Cavezzali, E. (2018). Does it pay to be sustainable? Looking inside the black box of the relationship between sustainability performance and financial performance. Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 25(6), 1198-1211. http://dx.doi.org/10.1002/csr.1631
23. Ittner, C. D., Larcker, D. F., & Randall, T. (2003). Performance implications of strategic performance measurement in financial services firms. Accounting, Organizations and Society, 28(7), 715-741, http://dx.doi.org/10.1016/S0361-3682(03)00033-3
24. Jackling, B., & Johl, S. (2009). Board Structure and Firm Performance: Evidence from India's Top Companies. Corporate Governance: An International Review, 17(4), 492-509. http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-8683.2009.00760.x
25. Johnson, R. A., & Greening, D. W. (1999). The Effects of Corporate Governance and Institutional Ownership Types on Corporate Social Performance. The Academy of Management Journal, 42(5), 564-576. http://dx.doi.org/10.2307/256977
26. Jyoti, G., & Khanna, A. (2021). Does sustainability performance impact financial performance? Evidence from Indian service sector firms. Sustainable Development, 29(6), 1086-1095. http://dx.doi.org/10.1002/sd.2204
27. Karanovic, G., Stambuk, A., & Jagodic, D. (2020). Profitability Performance under Capital Structure and other Company Characteristics: An Empirical Study of Croatian Hotel Industry. Zbornik Veleucilista U Rijeci-Journal of The Polytechnics Of Rijeka, 8(1), 227-242. http://dx.doi.org/10.31784/zvr.8.1.21
28. Küçükbay, F., & Sürücü, E. (2019). Corporate sustainability performance measurement based on a new multicriteria sorting method. Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 26(3), 664-680. http://dx.doi.org/10.1002/csr.1711
29. Kumar, G., & Goswami, M. (2019). Sustainable supply chain performance, its practice and impact on barriers to collaboration. International Journal of Productivity and Performance Management, 68(8), 1434-1456. http://dx.doi.org/10.1108/IJPPM-12-2018-0425
30. Lassala, C., Apetrei, A., & Sapena, J. (2017). Sustainability Matter and Financial Performance of Companies. Sustainability, 9(9). Retrieved from http://dx.doi.org/10.3390/su9091498
31. Lo, K. (2003). Economic consequences of regulated changes in disclosure: the case of executive compensation. Journal of Accounting and Economics, 35(3), 285-314. http://dx.doi.org/10.1016/S0165-4101(03)00035-1
32. Loviscek, V. (2021). Triple Bottom Line toward a Holistic Framework for Sustainability: A Systematic Review. Revista de Administração Contemporânea, 25(3), 1-11. http://dx.doi.org/10.1590/1982-7849rac2021200017.en
33. Marinescu, A.-O. (2020). Analysis on the Compliance of Sustainability Reports of Romanian Companies with GRI Conceptual Framework. Audit Financiar, XVIII, (2(158)), 361-375. http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2020/158/011
34. Ministrul finanțelor. (2024). Ordin nr. 85 pentru reglementarea aspectelor referitoare la raportarea privind durabilitatea. Retrieved from https://static.anaf.ro/static/10/Anaf/legislatie/OMF_85_2024.pdf.
35. Ministrul finanțelor publice. (2016). Ordin nr. 1938 privind modificarea şi completarea unor reglementări contabile. Retrieved from https://static.anaf.ro/static/10/Anaf/legislatie/OMFP_1938_2016.pdf.

36. Nechita, E. (2021). The Value Relevance of Non-Financial Reporting in Determining the Market Value of Equity. Audit Financiar, XIX, 2(162), 320-336. http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2021/162/009
37. Nguyen, T. H. H., Elmagrhi, M. H., Ntim, C. G., & Wu, Y. (2021). Environmental performance, sustainability, governance and financial performance: Evidence from heavily polluting industries in China. Business Strategy and the Environment, 30(5), 2313–2331. http://dx.doi.org/10.1002/bse.2748
38. Nogueira, E., Gomes, S., & Lopes, J. M. (2024). Financial Sustainability: Exploring the Influence of the Triple Bottom Line Economic Dimension on Firm Performance. Sustainability, 16(15). Retrieved from http://dx.doi.org/10.3390/su16156458
39. Ponnu, C. (2008). Corporate governance structures and the performance of Malaysian public listed companies. International Review of Business Research Papers, 4, 217-230.
40. Rahi, A. F., Johansson, J., Blomkvist, M., & Hartwig, F. (2024). Corporate sustainability and financial performance: A hybrid literature review. Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 31(2), 801-815. http://dx.doi.org/https://doi.org/10.1002/csr.2600
41. Reddy, K., & Gordon, L. W. (2010). The Effect of Sustainability Reporting on Financial Performance: An Empirical Study Using Listed Companies. Journal of Asia Entrepreneurship and Sustainability, 6(2), 19-42.
42. Sierra, L., Zorio, A., & García-Benau, M. A. (2013). Sustainable Development and Assurance of Corporate Social Responsibility Reports Published by Ibex-35 Companies. Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 20(6), 359-370. http://dx.doi.org/10.1002/csr.1303
43. Surroca, J., Tribo, J., & Waddock, S. A. (2010). Corporate Responsibility and Financial Performance: The Role of Intangible Resources. Strategic Management Journal, 31(5), 463-490. http://dx.doi.org/10.1002/smj.820
44. Tien, N. H., Anh, D. B. H., & Ngoc, N. M. (2020). Corporate financial performance due to sustainable development in Vietnam. Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 27(2), 694-705. http://dx.doi.org/10.1002/csr.1836
45. UE. (2014). Directiva 2014/95/EU. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, Retrieved from https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0095.
46. Van de Velde, E., Vermeir, W., & Corten, F. (2005). Corporate social responsibility and financial performance. Corporate Governance, 5, 129-138. http://dx.doi.org/10.1108/14720700510604760
47. Waddock, S. A., & Graves, S. B. (1997). The Corporate Social Performance-Financial Performance Link. Strategic Management Journal, 18(4), 303-319.
48. Wolf, J. (2014). The Relationship Between Sustainable Supply Chain Management, Stakeholder Pressure and Corporate Sustainability Performance. Journal of Business Ethics, 119(3), 317-328. http://dx.doi.org/10.1007/s10551-012-1603-0
49. Zabri, S. M., Ahmad, K., & Wah, K. K. (2016). Corporate Governance Practices and Firm Performance: Evidence from Top 100 Public Listed Companies in Malaysia. Procedia Economics and Finance, 35, 287-296. http://dx.doi.org/10.1016/S2212-5671(16)00036-8
50. Zeitun, R., & Tian, G. G. (2007). Capital structure and corporate performance: evidence from Jordan. Australasian Accounting, Business and Finance Journal, 1(4), 40-61. http://dx.doi.org/10.14453/aabfj.v1i4.3
51. Zhao, C., Guo, Y., Yuan, J., Wu, M., Li, D., Zhou, Y., & Kang, J. (2018). ESG and Corporate Financial Performance: Empirical Evidence from China's Listed Power Generation Companies. Sustainability, 10(8), 1-18. Retrieved from http://dx.doi.org/10.3390/su10082607
52. Zhou, D., Saeed, U. F., & Agyemang, A. O. (2024). Assessing the Role of Sustainability Disclosure on Firms' Financial Performance: Evidence from the Energy Sector of Belt and Road Initiative Countries. Sustainability, 16(2). Retrieved from http://dx.doi.org/10.3390/su16020930

Audit Financiar, XXIII, Nr. 4(180)/**2025**, *791-800*
ISSN on-line: 1844-8801

Paper presented at the IXth Congress of the Romanian financial auditor profession

Standards for Reporting and Auditing Sustainability/ Sustainability Reporting – between Global Convergence and European Specificity

Univ. Prof. Liliana IONESCU-FELEAGĂ, Ph. D.,
Bucharest University of Economic Studies, Romania,
e-mail: liliana.feleaga@cig.ase.ro

Andreea-Larisa OLTEANU (BURCĂ), Ph. D. Student,
Bucharest University of Economic Studies, Romania,
e-mail: andreea.larisa.olteanu@gmail.com

Abstract

Sustainability regulations have experienced accelerated development globally in recent years, showing different approaches in the United States (US) and the European Union (EU). These initiatives aim to strengthen corporate transparency, support the decarbonisation process and promote social responsibility. At the same time, they reflect a trend of convergence towards a unified global framework, in which international standards (International Sustainability Standards Board - ISSB, Global Reporting Initiative - GRI, Sustainability Accounting Standards Board - SASB) are combined with specific European regulations (Corporate Sustainability Reporting Directive - CSRD, European Sustainability Reporting Standards - ESRS), seeking a balance between global uniformity and regional particularities. This study examines the similarities and differences between sustainability reporting and auditing regulations in the US and the EU through a qualitative approach that combines documentary analysis with benchmarking. At the same time, to illustrate the practical application of these normative frameworks, a case study is presented on two companies in the financial sector - ING Group (Europe) and JPMorgan Chase (USA).

Key words: *audit; sustainability; non-financial reporting; ESG;*

JEL Classification: *M42, Q56, G38*

To cite this article:
Ionescu-Feleagă, L., Olteanu (Burcă), A.-L. (2025), Standards for Reporting and Auditing Sustainability/Sustainability Reporting - between Global Convergence and European Specificity, *Audit Financiar*, vol. XXIII, no. 4(180)/2025, pp.791-800, DOI: 10.20869/AUDITF/2025/180/024

To link this article:
http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2025/180/024
Received: 19.08.2025
Revised: 28.08.2025
Accepted: 5.10.2025

Introduction

ESG (Environmental, Social and Governance) reporting has become crucial for companies, investors and authorities alike. Recent regulatory pressures, especially within the EU, have led to a standardisation of information and the introduction of external auditing as an essential condition for increasing credibility (Pantazi, T., 2024).

The sustainability regulatory landscape is marked by contrasts between the European Union (EU) and the United States of America (USA). The main measures in the Inflation Reduction Act (IRA), which is a law passed in the US in 2022 to reduce emissions and support energy, are blocked or targeted for cancellation. This affects support for clean energy and electric vehicles, and rules issued by the U.S. Securities and Exchange Commission (SEC) on climate risk disclosure are suspended (ESGDIVE, 2025). At the same time, projects funded by the Environmental Protection Agency (EPA) are experiencing difficulties due to budget frosts. At the same time, companies continue to adopt voluntary standards such as the Global Reporting Initiative (GRI), Sustainability Accounting Standards Board (SASB) and Science Based Targets initiatives (SBTi), supported by investor requirements for ESG transparency. Looking at the landscape of the United States, we see states like California and New York continue to implement ambitious climate policies. At EU level, the sustainability framework remains solid and coherent and includes key directives such as the Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD), the Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDD), the Emissions Trading System (ETS), the Taxonomy and the Circular Economy Plan. However, in order to reduce the pressure on companies, the EU has introduced new measures to simplify and postpone reporting requirements, while the application of rigorous analysis obligations and the supervision of ESG ratings are becoming more phased and more clear (Institute of Sustainability Studies, 2025).

To date, both the US and the EU have maintained their commitment to climate goals and the promotion of sustainable practices, although they adopt different approaches. Both regions support corporate transparency and ESG reporting, through rules such as CSRD in the EU and SEC regulations in the US, as well as providing incentives for renewable energy (Frankel et.al, 2025). However, the EU stands out through a stricter and more comprehensive framework. This framework we see also applies to non-European companies and also includes clear carbon taxation mechanisms (ETS) rigorous analysis in the supply chain (CSDDD) and rigorous standards on biodiversity and circular economy. In contrast to the EU, the US takes a more fragmented approach, with rules suspended or in review at the federal level, but with consistent initiatives at the state level. However, the US is noted for a more pronounced focus on economic incentives and competitiveness. With this in mind, global companies find themselves having to adapt their ESG strategies according to the complexity and specificity of each regulatory framework in which they operate (KPMG, 2025).

The objective of this research is to carry out a comparative analysis between European and global standards for sustainability reporting and auditing (ESRs vs. IFRS S1/S2, GRI, SASB), in order to assess convergence/divergence points, benefits and constraints but also implications for financial auditors. We chose these two regions in light of the fact that they have different jurisdictions, policies and regulatory frameworks and are supported by economies distinguished both structurally and in terms of development level. These differences provide a relevant framework for analyzing how each approaches sustainability reporting and auditing. To better highlight the differences, we also conducted a comparative case study between two companies operating in the financial sector in Europe and the US. In this study, we addressed both sustainability reporting frameworks and associated audit standards, focusing on the similarities and differences between the global and European approaches. While sustainability reporting is presented as an essential prerequisite for the audit, the audit is analyzed within the work from the perspective of a mechanism that has the role of increasing and ensuring the credibility of the reported information.

The results of this research add value to both literature and professional practice. The analysis highlights both the convergences and the differences between the ESG reporting standards applied in the two jurisdictions. This study reveals that they pursue similar objectives and promote comparable principles of transparency and accountability. The differences identified refer in particular to the degree of rigour and the mandatory nature of the requirements. While some regulations are stricter and enforced by legal rules, others are voluntary and flexible. This perspective provides a clear picture of ESG reporting standards and demonstrates that perceived differences are often less than one would think. This has direct implications for the harmonization of practices but also for the future role of the auditing profession.

The rest of the paper is organized as follows: the first section reviews the literature on sustainability reporting and auditing frameworks, the second section presents the research methodology, the third and fourth sections present the results obtained and, finally, the conclusions summarize the ideas debated, highlight the limits and implications of our study.

1. Review of the literature: GRI VS. vs. IFRS S1/S2 vs. ESRs

The Global Reporting Initiative (GRI) and the Sustainability Accounting Standards Board (SASB) provide different perspectives on sustainability reporting. They are not incompatible, they can be used complementary, depending on the purpose of the report and the target audience. The GRI standards focus primarily on the organizational impact on the environment and society. It reflects a stakeholder-centered approach and materiality from a social perspective. Instead, the SASB adopts an investor-centered approach focused on the financial relevance of ESG (Environmental, Social and Governance) information and industry-specific reporting. The choice between the two frameworks depends a lot on the communication needs specific to each organization. At the same time, it is also worth highlighting their potential to be applied together depending on the audience and reporting objectives (Pizzi et. al., 2023).

At international level, the IFRS Foundation, through the International Sustainability Standards Board (ISSB), aims to harmonize existing approaches by developing a global reporting framework tailored to the needs of financial markets. It envisages integrating more comprehensive sustainability principles. In the European Union, ESRS (European Sustainability Reporting Standards) have the same unifying trend. They impose reporting obligations on companies that include both environmental and societal impacts, as well as reporting the financial consequences of their market activity (IFRS, 2021).

In Europe, high ESG performance, along with increased board independence and solid growth potential are correlated with an improvement in companies' profitability. In this respect, it is considered that a larger size of the boards of directors can bring advantages, through a diversified expertise, but also through an effective strategic supervision. At the same time, an excessive number of meetings are considered to lead to decision-making inefficiencies. Also, the size of companies is considered as an indicator that generates a negative impact on performance. This is due to operational complexity but also regulatory requirements. In order to minimize these risks, it is recommended to strengthen corporate governance by creating independent and diversified boards, along with streamlining decision-making processes and standardizing climate reporting in line with international standards. In this way it becomes possible to transform ESG commitments into concrete financial advantages in the European environment (Al-Kubaisi, and Abu Khalaf, 2025).

Sustainability reporting is an essential element in assessing the impact of companies on the environment and society. At the same time, it is also a strategic tool for informing stakeholders. By stakeholders we mean both investors and customers, and regulators. In the present context, the already existing reporting frameworks respectively, GRI, SASB, IFRS/ISSB and ESRS are designed to provide different but still complementary approaches. Thus, we can state that if the GRI promotes extensive impact reporting, with a focus on social materiality and stakeholder needs, the SASB adopts an investor-centered perspective, focused on financial relevance and sector specificities. Reporting internationally, the IFRS Foundation, through the ISSB, aims to harmonize these approaches through a global framework adapted to financial markets, thus integrating more comprehensive sustainability principles. Within the European area, the ESRS standards developed under the CSRD Directive impose detailed reporting obligations through which the concept of double materiality is revealed. These include not only the impact on the environment and society, but also the financial effects of the activities. The pressure exerted by investors, the intensification of regulations but also the need to align with global climate objectives aim to stimulate the adoption of these standards. Therefore, integrating sustainability into financial reporting is an essential step towards a responsible and resilient economy (Nielsen, C., 2023).

The analysis of these frameworks highlights the differences in approach between the main economic regions. In this respect, the European Union stands out by adopting more rigorous and binding measures in the field of sustainability reporting. Proof of this was the introduction of the Corporate Sustainability Reporting

Directive (CSRD). The Directive extends reporting obligations and replaces the old Non-Financial Reporting Directive (NFRD). CSRDs require companies to provide detailed information on their economic, social and environmental impacts. These data must be subject to a form of limited verification, known in the specialized literature as "limited assurance", with the objective of increasing the credibility of reports. Internationally, the Global Reporting Initiative (GRI) continues to provide the most widely used sustainability reporting standards. GRI emphasizes impact transparency in all three ESG dimensions. At the same time, in the US, sustainability reporting is largely based on voluntary frameworks, such as the Sustainability Accounting Standards Board (SASB). They provide sustainability accounting standards for listed companies and focus on the relevance of information to investors. In 2021, the IFRS Foundation created the International Sustainability Standards Board (ISSB) with the aim of developing a global set of harmonized standards in the field of sustainable reporting. While the EU imposes binding standards, the US maintains a flexible approach, even if the interest in binding frameworks has an upward trend (Fleaca, B., Fleaca, E., Corocaescu, M., 2023).

The differences in both European and American approaches are also found in the way in which various relevant actors, such as private organizations (GRI, SASB, IIRC), but also institutional entities (EFRAG, IFRS Foundation), compete simultaneously to influence the creation of sustainability reporting standards. Hammed Afolabi, Ronita Ram and Gunnar Rimmel (2022) present in the article "Harmonization of Sustainability Reporting Regulation: Analysis of a Contested Arena" this competition in the form of the concept of "arenas". According to their analysis, this competition takes place in distinct "arenas". In Europe, GRI and ESRS promote an impact orientation, while in the US, SASB and ISSB/IFRS are focused on financial materiality. These differences in strategy and orientation indicate that global harmonization is still far from being implemented. This requires policymakers and regulators to clarify and redefine roles and standards in order to build a coherent global sustainable reporting architecture.

These differences in orientation are also reflected in the effects generated by European regulations. For example, Ries Breijer and René P. Orij (2022) investigated the impact of the Non-Financial Reporting Directive (NFRD, 2014/95/EU) on the comparability of sustainability information provided by European companies. Thus, organizations that were required to report under the NFRD have been shown to adopt investor-focused reporting frameworks more frequently, such as the SASB. At the same time, companies have voluntarily reported a tendency to move towards multi-stakeholder frameworks, such as the GRI, with a trend of convergence observed lately. More and more companies have begun to combine investor-focused and stakeholder-focused frameworks given the increasing comparability of information. At the same time, it is found that mandatory reporting generates more informational asymmetry. This is due to a standardized language, while voluntary reporting reduces this asymmetry through a higher level of transparency and detail. All these findings are evidence of the increased importance, choice of the reporting framework in influencing the quality and comparability of non-financial information.

2. Research methodology

In order to assess the convergence/divergence of sustainability audit standards across multiple jurisdictions, we used a qualitative research method. In this regard, we have analyzed and interpreted reports, normative acts, sustainability rules and standards applied in several geographical areas in order to understand the content, meaning, implications and context. Thus, concepts, legal terms, principles and relations between the rules imposed within several geographical areas were analyzed. In the comparative analysis, we chose to refer mainly to the EU and the US both due to the global relevance, economic influence and significant differences in approach between the two, as well as to the developing interoperability as well as the importance that the two regions have from an investment perspective.

In order to be able to track the effective application of these standards, the sustainability reports published by ING Group (EU, Netherlands) and JP Morgan Chase (USA) were also included in the analysis.

We chose to analyze ING and JPMorgan because they represent two of the most important financial institutions in Europe and the US, both of which have the ability to reflect the peculiarities of the economic and regulatory environment from which they come. ING is a relevant example of a European bank that focuses on digitalization and sustainability and has adopted a rigorous legislative framework imposed by the EU. Instead, JPMorgan is a global leader operating in the US market with more flexibility. The comparison of the two allows for a deeper understanding of the strategic differences between European and US banking systems, thus providing valuable insight into how the regional context influences the performance and development directions of major banks.

3. Comparative analysis of sustainability standards

In the current global context, characterised by growing concerns about climate change and corporate responsibility, sustainability reporting standards have evolved significantly. The climax was marked by the mandatory application of the ESRs starting with 2024.

In **Figure no. 1** we have illustrated the evolution of the main sustainability reporting standards. At the same time, we also highlighted the transition from voluntary initiatives, such as SASB and TCFD, to mandatory regulations at European level.

IFRS S1 "General Requirements for Disclosure of Sustainability-related Financial Information" together with IFRS S2 "Climate-related Disclosures" (ISSB, 2023) set out requirements for disclosure of information that is financially relevant to sustainability. They aim to assist investors in assessing risks and opportunities. Based on four pillars: governance, strategy, risk management, indicators/objectives, it allows the use of other well-known frameworks such as GRI, SASB, CDSB (Climate Disclosure Standards Board). IFRS S2 was complementary to IFRS S1, focusing on the climate field. It involves reporting GHG emissions (Scope 1, 2, 3), analyzing scenarios and setting climate targets. The document "Project Summary: General Sustainability-related Disclosures" (2023) highlights the compatibility of IFRS S1 with other international frameworks. In the document "Applying only climate-related disclosures in accordance with IFRS S1" (2025) it is clarified that IFRS S1 applies even when only climate-related factors are reported, but respecting the relevant general requirements on ensuring consistency and flexibility in the transition to ISSB standards.

Figure no. 1. Timeline of main sustainability reporting standards

Source: authors' research

The Global Reporting Initiative (GRI) standards, presented in the document "A Short Introduction to the GRI Standards" (2023), are the most widely used global framework for sustainability reporting. They emphasize transparency and accountability to economic, environmental and social impacts. Within GRI 1"Foundation" (2021), the basic principles and requirements are established, which define materiality by identifying significant impacts and stakeholder involvement, along with requirements regarding consistency, data quality and documentation of the reporting process. In GRI 2, "General Disclosures" (2021), guidance is provided on the presentation of general information, including governance, strategy and materiality processes. Transparency regarding the audit and external assurance of the reported data is recommended. Within GRI 3, "Material Topics" (2021), the process of evaluation and presentation of the material topics is detailed and the description of the management and results for each is required. Another requirement is marked by their regular updating in order to ensure alignment with international sustainability expectations.

Looking at the SASB conceptual framework, we can see that the purpose, characteristics and basic principles of the SASB standards are defined. The focus is on identifying sustainability information that is a reference for investors. The document emphasizes that SASB standards are specifically designed to support the **economic decisions** of capital providers and emphasize **sectoriality**. Each industry has different ESG risks, thus the need for specific indicators also arises. The SASB uses the concept of financial materiality. Under this framework, only information that can influence investors' financial decisions is reported. At the same time, it promotes consistency, comparability and reliability in reporting. The framework highlights that SASB standards do not impose a specific ESG strategy on management, but only require reporting that is of increased relevance to investors (SASB, Conceptual Framework, 2017).

For a clearer picture of similarities and differences, we used the Venn diagram (**Figure no. 2**).

Figure no. 2. EU vs. US comparison in sustainability reporting

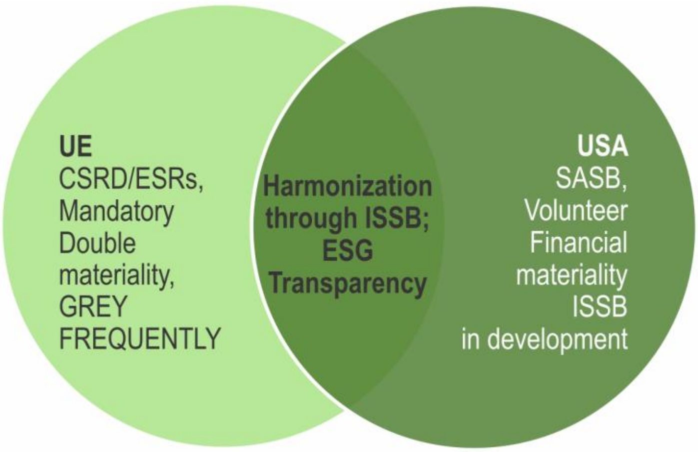

Source: Authors' research

Turning further to CSRD, we can state that its proposal extends its applicability to all large companies and to all companies listed on regulated markets, with the exception of listed microenterprises. It also introduces more detailed reporting requirements and ensures that sustainability information is audited and validated. In addition, companies will be required to digitally label the reported information so that it can be machine readable and power the European Single Access Point, exactly as set out in the Action Plan for the Capital Markets Union (Primec, A., Belak, J., 2022).

Table no. 1. ESG Standards – EU vs US

Standard/Framework	Mandatory	Region	Financial conditions
CSRD	YES	European Union	Large companies, listed SMEs
ESRS	YES	European Union	Those who fall under the CSRD
IFRS S1/S2	Sometimes	Global (in some countries)	Listed companies, at the request of the authorities
Audit ESG	Partial	European Union	Mandatory for CSRD reporting
GRI	NO	Global	Voluntary but recommended
SASB	NO	Global (USA)	Voluntary, especially for investors
Non-financial reporting	YES	European Union	Through CSRD (otherwise, it depends on national law)
SEA (SUA)	Sometimes	USA	Proposed rules for listed companies on climate risks

Source: authors' research

During the changeover period, until October 1, 2026, countries belonging to the European Union may allow the use of their own standards for the audit of sustainability reporting. The European Committee for the Supervision of Auditors has provided non-binding guidelines to assist in the application of these requirements in the first steps, and a common framework for the whole Union will later be developed (CEAOB 2024). After this phase, a possible transition to a stricter level of verification, called "reasonable assurance", is being prepared that should happen by 2028 at the latest. This would mean a great rapprochement between the audit of ESG reports and that of traditional financial statements.

The European Union is also considering the introduction of the ISSA 5000 standard, created by the IAASB, which is a global reference model for sustainability audits. This would contribute to international alignment in ESG reporting and verification (ICAEW 2024).

For a detailed but structured image, in **Table no. 1** we summarized the differences and highlighted the overlaps between the frames and the regional peculiarities. Thus, we highlighted the gradual convergence of standards towards a coherent global sustainability reporting framework.

4. Comparative analysis of European and American financial companies

Taking as reference the sustainability reports published by two of the most representative companies operating in the financial sector, ING Group (EU, Netherlands) and JP Morgan Chase (USA) we can see the different approaches, depending on the regions, of the two actors.

ING Group is one of the pioneers of integrated sustainable reporting, being among the first financial institutions to adopt the GRI and ESRs methods. In 2024, they launched a full sustainability report verified by an external auditor, where they complied with all CSRD requirements.

ING Group stands out by strictly applying the principle of double materiality. In the Responsible Banking Progress Statement (2024), the company clearly presents the results of a dual materiality assessment, according to ESRS/CSRD. This involves the analysis of both environmental and societal impacts, including green project financing, and climate change risks to the Bank's business. (Responsible Banking Progress Statement – ING 2024)

In 2024, the statement of sustainability of the ING Group, which is part of the annual report, explicitly states that the information on ESG has been subject to an extreme verification, carried out by an independent auditor.

On the ESG governance side, ING has improved the governance structure for sustainability, announcing the establishment and permanent functioning of an ESG committee within the Supervisory Board. It deals with the integration and monitoring of ESG aspects at strategic level. Regarding the EU taxonomy, the 2024 reports also contain information about the adaptation of assets to the EU Taxonomy, with the indication of the percentage of activity considered “aligned with the taxonomy”, in accordance with the requirements of the CSRD and the ESRs.

JP Morgan Chase (USA) uses SASB and TCFD standards, without an external reporting obligation imposed by the sec (in 2025, the rules are still blocked). They publish annually an Environmental and Social Policy Framework together with a volume-based sustainability report. Their reporting is characterised by addressing financial materiality and focusing on ESG risks relevant to investors. The lack of formal ESG audit and the fact that the information is not subject to an external assurance process are another characteristic feature of their reports. ESG governance is characterized by the existence of an ESG risk committee, but without full integration into the board. Most of their initiatives are voluntary, being signatories of the Net-Zero Banking Alliance, but without clear quantified objectives. JP Morgan Chase addressed a transparent publication of climate risks through TCFD. A comparative analysis between the two entities is provided in **Table no. 2**.

Table no. 2. Comparative analysis ING vs JP Morgan Chase

Features	ING Group (EU)	JP Morgan Chase (USA)
Reporting framework	ESRS, GRI, CSRD	SASB, TCFD
Type of materiality	Dual (impact + financial)	Financial (investor-centered)
Audit ESG	Yes	No (Volunteer)
Green Taxonomy	Yes (reported according to EU rules)	No
Integrated Reporting	Yes (ESG is integrated in the financial report)	No (ESG is separated from financial reporting)

Source: author's research

In the European Union, auditors are increasingly required to develop transversal ESG skills. This is due to the fact that sustainability audit becomes an essential component of the legal audit of the financial statements, as required by the CSRD Directive. In contrast, the United States provides a more flexible but fragmented context in which audit firms can capitalize on commercial opportunities by providing voluntary ESG assurance services. This is due to the lack of a unitary federal framework. Organizational practices reflect these regulatory differences that can also be seen within the ESG integration level, which we have presented in **Figure no. 3**.

Figure no. 3. ESG Integration Level

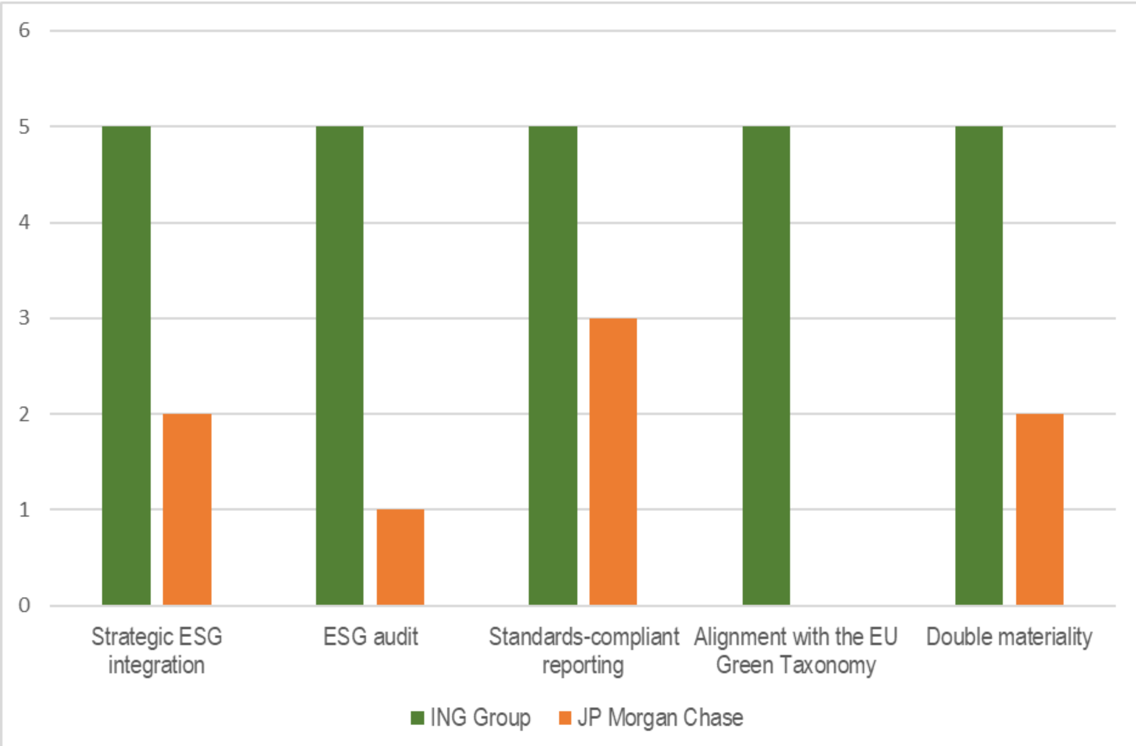

Source: authors' research

Looking at the graph illustrated in **Figure no. 3**, we can see how ING Group illustrates the deep integration of sustainability into corporate strategy and audited reporting, while JP Morgan Chase adopts a voluntary approach, focused on transparency for investors and compliance with standards such as TCFD or SASB. The results of the analysis highlight a structural difference between the ways of approaching the two institutions, thus accentuating the differences between the two markets in which they operate. The European model is characterized by strict compliance with regulatory requirements and full integration of sustainability into corporate strategy, while the American model is focused on a model of voluntary initiative and towards transparency towards the investment environment. This divergence highlights not only distinct levels of ESG integration, but also differences in organizational philosophy relative to sustainability.

5. Conclusions

In conclusion, the comparison between the European Union and the United States in terms of sustainable reporting is relevant both because of the major influence they have on the global economy and because of the differences in ideas and institutional structures. The choice of this comparison allows a balanced analysis between regulation and markets, providing useful conclusions for research in the field of ESG, corporate governance and sustainable finance.

Both the EU and the US are two relevant and of great global importance economic actors. Together, the EU and the US account for the bulk of financial markets, international investment and multinational companies. So, their decisions on sustainable reporting have a global spillover effect.

Following the analysis of significant differences in approach, we can say that they provide a valuable analytical contrast in terms of evaluating effectiveness and applicability. In terms of importance for investors and multinational companies, the two regulatory frameworks directly affect the ESG strategies of listed firms, internal governance and transparency policies and, last but not least, sustainable capital flows. Therefore, the comparative analysis of standards in these two geographies provides a practical perspective on the current and transatlantic compliance reality.

Differences in approach between the EU and the US have been found in the research. Both actors adopt different structural approaches to sustainability regulation. Thus, we observe with the EU the tendency to adopt a more rigid, well-regulated and mandatory framework through directives such as CSRD, with uniform ESRs standards and solid principles such as the one of double materiality. At the same time, the US puts more emphasis on the idea of financial materiality and the needs of investors, through the SEC and IISB. Thus, the US generates a more fragmented framework at the federal level, but also less prescriptive.

Although both actors start from different foundations, however, both the EU and the US are involved in harmonization initiatives through bodies such as: ISSB (IFRS Foundation), supported by the US; EFRAG and ESRs, from the EU.

Therefore, all these differences between the mandatory and unitary framework adopted by the EU and the US approach, which is more flexible and fragmented, reflect both different regulatory priorities and different overall views on the role of sustainability in corporate reporting and work e However, although strict compliance with regulatory requirements, specific to the European Union, and the integration of sustainability into the corporate strategy, characteristic of the United States approach, may initially seem two distinct directions, they are not completely divergent. Both aim to increase transparency, improve corporate performance and reduce negative impact on the environment and society. Differences in framework and methodology do not preclude the existence of common objectives and an area of convergence, in particular in the context of globalisation of markets and international initiatives to harmonise ESG standards. Therefore, strict regulations and strategic initiatives can be seen as complementary elements that are able to support each other in promoting a sustainable economy globally.

Due to the accelerated pace of updating sustainability audit standards and legislative changes, this study also presents certain limitations that may affect the long-term relevance of information. The fact that we focused our attention on the EU and the US may diminish the practical applicability of the conclusions. Thus, there is a probability that the diversity of practices at global level is not fully encompassed. As future research directions, we could expand our analysis to include other relevant geographic areas such as Asia-Pacific. At the same time, we could also focus our attention on emerging economies, in order to obtain a more detailed global perspective. Another direction of reference could be the analysis of the implementation of new standards as well as the assessment of their impact.

References

1. Afolabi, H., Ram, R., & Rimmel, G. (2022). Harmonization of Sustainability Reporting Regulation: Analysis of a Contested Arena. *Sustainability*, 14(9), 5517. https://doi.org/10.3390/su14095517
2. Al-Kubaisi, K. M., și Abu, Khalaf, B. (2025), Climate Governance, ESG Reporting, and the Firm Performance: Does It Matter More for Europe or the GCC?, *Sustainability*, *17*(9), 3761, https://doi.org/10.3390/su17093761
3. Breijer, R., & Orij, R. P. (2022). The Comparability of Non-Financial Information: An Exploration of the Impact of the Non-Financial Reporting Directive (NFRD, 2014/95/EU). *Accounting in Europe*, 19(2), 332-361. https://doi.org/10.1080/17449480.2022.2065645
4. CEAOB, (2024), CEAOB guidelines on limited assurance on sustainability reporting, https://finance.ec.europa.eu/document/download/8ac2df18-2ae1-4bc7-9d87-a4a740e48f5e_en?filename=240930-ceaob-guidelines-limited-assurance-sustainability-reporting_en.pdf
5. ESGDIVE, (2025), Trump freezes Inflation Reduction Act funding, https://www.esgdive.com/news/president-trump-inflation-reduction-act-executive-order-ev-mandate/738197/,

6. Fleacă, B., Fleacă, E., Corocăescu M. (2023), Sustainability Information – Analysis Of Current Trends In Sustainability Monitoring & Reporting, *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, VsI Entrepreneurship and Sustainability Center, vol. 10(3), pages 274-287, March. https://jssidoi.org/jesi/uploads/articles/39/Fleaca_Sustainability_information__analysis_of_current_trends_in_sustainability_monitoring__reporting.pdf
7. Frankel, R., Kothari, S.P. & Raghunandan, A. (2025). The economics of ESG disclosure regulation. Review of Accounting Studies, https://doi.org/10.1007/s11142-025-09900-9
8. Global reporting, (2021), GRI 1 - Foundation, (2021), https://help.because.eco/en/articles/6183296-gri-1-foundation-2021
9. Global reporting, (2021), GRI 2: General Disclosures, https://codsustenabilitate.gov.ro/doc/criterii/c08/GRI_2__General_Disclosures_2021.pdf
10. Global reporting, (2021), GRI 3 - Material Topcis, https://help.because.eco/en/articles/6183888-gri-3-material-topics-2021
11. Global reporting, (2023), A Short Introduction to the GRI Standards, https://www.globalreporting.org/media/wtaf14tw/a-short-introduction-to-the-gri-standards.pdf
12. ICAEW, (2024), CSRD: Sustainability assurance, https://www.icaew.com/groups-and-networks/local-groups-and-societies/europe/european-sustainability-reporting-and-assurance/csrd-sustainability-assurance
13. IFRS (2021), IFRS Foundation announces International Sustainability Standards Board, consolidation with CDSB and VRF, and publication of prototype disclosure requirements, https://www.ifrs.org/news-and-events/news/2021/11/ifrs-foundation-announces-issb-consolidation-with-cdsb-vrf-publication-of-prototypes/
14. IFRS (2023), Project Summary - Sustainability Disclosure Standards, https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/general-sustainability-related-disclosures/project-summary.pdf
15. IFRS (2025), Applying IFRS S1 when reporting only climate-related disclosures in accordance with IFRS S2, https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/supporting-implementation/issb-standards/applying-ifrs-s1-reporting-only-climate-related-disclosures-accordance-ifrs-s2.pdf
16. IFRS S1 (2023), IFRS S1 General Requirements for Disclosure of Sustainability-related Financial Information, https://www.ifrs.org/issued-standards/ifrs-sustainability-standards-navigator/ifrs-s1-general-requirements/
17. IFRS S2 (2023), IFRS S2 Climate-related Disclosures, https://www.ifrs.org/issued-standards/ifrs-sustainability-standards-navigator/ifrs-s2-climate-related-disclosures/
18. ING (2024), Responsible Banking Progress Statement – ING 2024, https://www.ing.com/Sustainability/Performance-and-reporting/Reporting.html
19. ING (2025), Annual Report 2024, https://www.ing.com/Investors/Financial-performance/Annual-reports/2024.htm
20. Institute of Sustainability Studies (2025), How US sustainability regulations compare to EU standards in 2025, https://instituteofsustainabilitystudies.com/insights/lexicon/how-us-sustainability-regulations-compare-to-eu-standards-in-2025/
21. JP Morgan (2024), Climate Report, https://www.jpmorganchase.com/content/dam/jpmc/jpmorgan-chase-and-co/documents/Climate-Report-2024.pdf
22. KPMG (2025), Sustainability reporting in the EU, https://kpmg.com/us/en/frv/reference-library/2025/sustainability-reporting-eu.html
23. Nielsen, C., (2023), ESG Reporting and Metrics: From Double Materiality to Key Performance Indicators, *Sustainability*, 15, 16844, https://doi.org/10.3390/su152416844
24. Pantazi, T. (2024). The Introduction of Mandatory Corporate Sustainability Reporting in the EU and the Question of Enforcement. *European Business Organization Law Review*, 25, 509–532 https://doi.org/10.1007/s40804-024-00320-x
25. Pizzi, S., Principale, S., Nuccio, E. (2022), Material sustainability information and reporting standards. Exploring the differences between GRI and SASB, *Meditari Accountancy Research*, Emerald Group Publishing Limited, vol. 31(6), pages 1654-1674, October, https://0410e7mds-y-https-www-emerald-com.z.e-nformation.ro/medar/article-pdf/31/6/1654/1916454/medar-11-2021-1486.pdf
26. Primec, A., & Belak, J. (2022). Sustainable CSR: Legal and Managerial Demands of the New EU Legislation (CSRD) for the Future Corporate Governance Practices. *Sustainability*, 14(24), 16648. https://doi.org/10.3390/su142416648
27. SASB, (2017), SASB Conceptual Framework, https://sasb.ifrs.org/wp-content/uploads/2019/05/SASB-Conceptual-Framework.pdf.
28. Watson, M. and Emery, A. (2004), "Environmental management and auditing systems the reality of environmental self-regulation", *Managerial Auditing Journal*, 19(7), 916-928

Audit Financiar, XXIII, Nr. 4(180)/**2025**, *801-815*
ISSN on-line: 1844-8801

Paper presented at the IXth Congress of the Romanian financial auditor profession

Can Auditors Predict the Future of a Company? The Audit Opinion and the Certainty of Going Concern Assessment

Dorotheea Beatrice Ruxandra CHIOSEA, Ph. D. Student,
Doctoral School of Economics and Business Administration, West University of Timisoara, Romania,
e-mail: dorotheea.chiosea99@e-uvt.ro

Univ. Prof. Habil. Camelia-Daniela HAȚEGAN,
West University of Timișoara, Romania,
e-mail: camelia.hategan@e-uvt.ro

Abstract

The continuous existence of a company is one of the most important goals. Because of this, when auditing a company, auditors have to assess the capacity of the company of remaining operational on the market for at least the next subsequent reporting period. This study is purposing to analyze the main factors that should be considered in the audit process, related to the going concern assessment, also highlighting the role of the auditors. The sample used was of 27 companies and 84 audit reports, extracted from Audit Analytics database, for period 2016-2023. The audited companies were mainly from the field of Manufacturing (60%) and in the field of Wholesale and retail trade (15%). The results are pointing out that there are additional factors excepting financial ones, that may be considered, such as the industry, the previous year opinion and so on. The auditor's opinion is of essential importance because it influences the investor confidence and his behavior and the transparency of the financial statements is improved.

Key words: *going concern; audit report; audit opinion; uncertainty; risk; bankruptcy;*

JEL Classification: *M40, M41*

To cite this article:
Chiosea, D. B. R., Hațegan, C.-D. (2025), Can Auditors Predict the Future of a Company? The Audit Opinion and the Certainty of Going Concern Assessment, *Audit Financiar*, vol. XXIII, no. 4(180)/2025, pp.801-815, DOI: 10.20869/AUDITF/2025/180/025

To link this article:
http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2025/180/025
Received: 24.07.2025
Revised: 29.07.2025
Accepted: 7.10.2025

Introduction

When establishing a company, the main goal is to gain profit and grow like a healthy entity. However, in some cases, this goal is not achieved and because of this, it is essential for the auditors to highlight when a company may face financial distress periods in their audit report, either qualifying the opinion or stipulating this in KAMs section. Key audit matters (KAMs) are those aspects considered "significant" in the audit process which needs to be communicated to the audit committee because are involving important, elaborated or subjective judgments regarding a material account or disclosure of the financial statements of the current period.

Pham (2022) highlights that the going concern assumption is a fundamental one especially when talking about the preparation of the financial statements. When respecting this principle, the risk that the company will enter liquidation in the next 12 months is negligible (Messier et al., 2017). In the audit process, the auditors are bearing the responsibility of assessing whether the company is facing a substantial doubt regarding its ability of continuing as a going concern for a reasonable period of time. If the assessment is negative, so the company is facing a substantial risk, the auditor may issue a going concern opinion, which is one of the most ambiguous tasks for an auditor. If a company is receiving a going concern opinion it indicates that the entity is unable to sustain its business. It is common for the users of the financial statements, to trust auditors and their assessment of the degree in which the principle of going concern has been fulfilled, so the stakeholders are considering the audit opinion as being of significant importance when making their decisions, because this can lead to alerting significant uncertainties, even bankruptcy.

In their study, Carey et al. (2008), are analyzing a population of Australian companies receiving a modified opinion on going concern basis, for the first time, and a matched sample of companies facing financial distress periods which are registering a non-qualified audit opinion. Their results are pointing out that the auditor switching is positively associated with receiving a going concern qualified opinion. However, they didn't find out empirical evidence of a self-fulfilling prediction of increased probability for the company to fail, after receiving the opinion. Related with the audit fee, the authors are highlighting that auditors which are issuing the qualified opinion related to the going concern assessment, for the first time, are losing proportionately more fees because they are losing clients through switching or company failure, than companies which are issuing non-qualified audit opinions related to going concern, even for financial distressed firms.

The objective of the paper is to highlight the importance of the auditor's opinion related to the going concern assessment evaluation and also if the auditor can predict the risk of financial distress of even insolvency based on the information provided by the company and also, based on its professional intuition. In order to analyze the auditor's reports on the going concern assessment, have been selected 27 companies listed on Bucharest Stock Exchange (BSE) for the period 2010-2023, thus including also the period before the implementation of the new format of the audit report, making also a comparison between the two approaches.

The paper is structured as it follows: the next section contains a review of the scientific literature on going concern and audit sector, the section three describes the research methodology while the fourth section presents the results obtained and some comments. The last section summaries the paper with the conclusions and limitations of the research.

1. Literature review

The assumption that an entity will continue its activity in the foreseeable future is the basis for elaborating the financial statements according to international and national legislation. at an international level this condition is stipulated by the International Standard of Audit (ISA) 570 Going concern, which affirms that the professionals can't predict such future events or conditions and the inexistence of an explanation referring to the uncertainty of the going concern assessment in the report should not be treated as a guarantee that the company has the ability of continuing its activity without facing going concern risks.

The financial statements as a whole are providing a true and fair view regarding the performance and financial state of a company and the auditors should express their opinion in the matter of respecting all the accounting principles. Because of the negative consequences suffered by a company, when receiving a qualified opinion, more and more auditors are including the uncertainties regarding the going concerns assessment in the section dedicated to key audit matters.

Gallizo and Saladrigues (2016) highlighted in their study the reasons for reticence that may appear after receiving a going concern opinion:

- **Pressure from the client**, who knows that a going concern opinion can endanger the entity's position even further. The cognition of an entity's shareholders about the negative position that a company may have, can generate important consequences, such as a lack of confidence from the shareholders, which may conduct to selling their shares and may generate an important loss in company's capital in a very short term. Because of this, the company will try to persuade the auditors by showing them viability plans that may project a mid-term development in company's position, and by this, delaying the going concern audit opinion.
- **The confidence of the auditor in the entity**, by acting in good faith and rationally, trusting that the company can face the crisis and get out of it. So, he will try to postpone the going concern audit opinion and give them time to recover from the current position. By the time the auditor is determining that the crisis faced by the company is irreversible, the auditor will issue the going concern audit opinion.
- **The development of the audit company**. It can happen that a company which is issuing a significant number of going concern opinions to end up being taken into account as a susceptible to them by the companies which are requesting their services. This can lead to a lower number of contracts because many clients may choose other firms which are less likely to issue going concern audit reports.

There are many audit professionals which proved that issuing a going concern audit opinion is immediately followed by a decrease in entity's financial status. It has been argued that this sudden decline was caused by the auditor's requests, forcing the company to reflect all assets and liabilities in the balance sheet according their value to the valuation rules and principles (Ajona, et al., 2012). In this case, registering a going concern opinion will generate an unexpected effect on the information users, because they are not expecting their accounts to decline without any warning.

The study made by Pham (2022) indicated that the financial status, incurring loss, the delay in issuing the audit report and the frequency of directorial board meeting are remarkably influencing the going concern opinions issued by the independent auditors.

The financial position of an entity it is describing its financial health. The financial statements of an entity are a tool that may be used to evaluate if the company is in financial deficit or surplus. Ross et al. (2015) are indicating that a company which is facing financial distress periods, can indicate future bankruptcy which can be reflected by its operating cashflow as being not enough to cover all the current liabilities. Financial distress appears when a company is registering negative cash flows and poor financial rates and could not repay the debts (Beaver, 1966; Platt & Platt, 2002). Financial distress is often leading to bankruptcy, which means that the going concern assessment is being questionable. Mutchler (1985) is sustaining that the negative financial state of a company can be worse if it receives a going concern audit opinion. When the stability of a company is well established, the probability of continuing its activity is greater. Because of that, the auditors are issuing going concern opinions is the audited entity is in poor financial condition and can't sustain its activity anymore. The most used method in measuring the financial state of a company is by using the Altman model (Gallizo & Saladrigues, 2016).

Also, the going concern audit opinion can be treated reported to many other factors such as: audit report delay, directorial board meetings, the size of auditing firm, financial ratios (leverage, profitability, liquidity) or the size of the company (Pham, 2022). The period from between the closure of the financial year and the date of the audit report issuance, is called the audit report delay period, or the audit lag. As the audit lag is longer, the more signals of registering a going concern opinion are appearing. As Geiger et al (2005) are highlighting, auditors are often issuing going concern opinions when audit reports are late.

There are few studies made related to the directorial board meetings reported to the modified audit opinions, and they are giving mixed and indecisive results (Omer et al., 2020). Farinha and Viana (2009) concluded that the frequency of directorial board meetings is increasing the quality of the financial reporting and also ale reducing the likelihood of registering a modified audit opinion. Omer et al. (2020) are sustaining that statistically documented, there is a positive and significant relationship between directorial board meeting and a modified audit opinion. Their conclusions are highlighting that the frequency of those meetings are not helping reducing the possibility of receiving a going concern audit opinion, because the meetings are not necessarily for discussing financial issues and financial reporting quality, but more for strategical sand legal issues.

Another point of view related to the going concern audit opinions, is the size of the audit firm. Many researchers are having different opinions regarding this subject, but most of them are sustaining that bigger size audit companies are proving more credible audit opinions and their audit mission is qualitative. Because their credibility among the investors, they are more and more sought to accomplish audit missions. Craswell et al. (1995) concluded that the client usually recognizes a higher quality audit reports from large audit companies, this thing being motivated by the fact that they think that the auditors are more trained and are having international recognition and the presence of peer review, traits often being associated with quality. Because the going concern audit opinion is like a signal for financial distressed firms, the management tends to avoid registering such an opinion and it is often tempted to change the auditor and search for a clean audit opinion.

Financial ratios are also addressed in relation with a modified opinion. Carcello and Neal (2000) found that the leverage is materially associated with a modified opinion, especially a going concern one. Feng and Li (2014) are stating that smaller entities with higher rate of the leverage are more likely to register a going concern audit opinion. Also, profitability is an accounting metric that helps evaluating the financial state of a company. As the profit is higher, the confidence of the investor is greater and he is more willing to invest in the entity. Therefore, the companies registering profit, are less likely to be given going concern opinions (Bellovary et al., 2007; Gallizo & Saladrigues, 2016). Liquidity is affecting entity's ability to cover its short-term liabilities (Subramanyam, 2014). The lower company's ability to accomplish its short-term obligations, the greater the likelihood of registering a going concern opinion.

Another treated aspect is connected with the size of the company, which may refer to the total assets, sales and market capitalization. Mutchler (1985) concluded that auditors are more often issuing a going concern opinion for a small entity that for a bigger one, because they tend to believe that larger companies are more capable of resolving their financial problems than the smaller ones. And because of this, bigger companies are more not receiving going concern opinions because they manage themselves and speed the growth, by this discouraging auditor to issue a going concern opinion.

Previous studies are identifying many factors associated with going concern audit opinions, even if they have yielded inconsistent results. Gallizo and Saladrigues (2016) are arguing that the financial decline, loss registering and the audit made by a small audit company are increasing the chances of a company in receiving a going concern audit opinion. Also, Geiger and Raghunandan (2002) are highlighting the entity's financial status as the main explanatory factor for this opinion. Bellovary et al. (2007) indicates profitability, indebtedness and entity's liquidity as being key factors in previous determinacy whether including a going concern paragraph in the opinion or not, while Geiger et al. (2005) are pointing out that a delay in issuing the report is meaningfully associated with the probability of registering a going concern opinion. Other considered factors, for example, the competence of the auditor, the company size, the size of the auditor and the corporate governance are revealing mixed results (Geiger et al., 2019).

In order to reach the proposed objective of the study, the research question of the paper is:

RQ: What factors are influencing the audit opinion regarding the going concern assessment and the potential of the auditors in predicting the financial distress risk?

2. Research methodology

The research methodology is quantitative and involves a descriptive study of audit opinions which will be detailed by the audit years, the stock market on which are listed the companies included in the sample and the fields of activity, in order to make a preview of the studied sample. Also, in section three, the analysis will focus on the correlation between the audit opinion and the auditor type (size), type of the opinion, total KAMs in the opinion, going concern opinion in previous year, type of the report, net profit/loss and equity as financial indicators that may be related with going concern uncertainties.

Data were collected from the Audit Analytics database on May 05, 2025, for the period 2010-2023, the chosen period including the period before implementing the new audit format according to ISA 701, and the period after it. The database contains data about the listed firms on Bucharest Stock Exchange (BSE). The sample selected based on country criteria, namely Romania, and the existence of uncertainties regarding the going concern in the auditors' report was 28 companies. Because there was a gap regarding available data, a company was excluded from the sample remaining a final number of 27 companies and 84 opinions during the studied period

Figure no. 1. The audit year

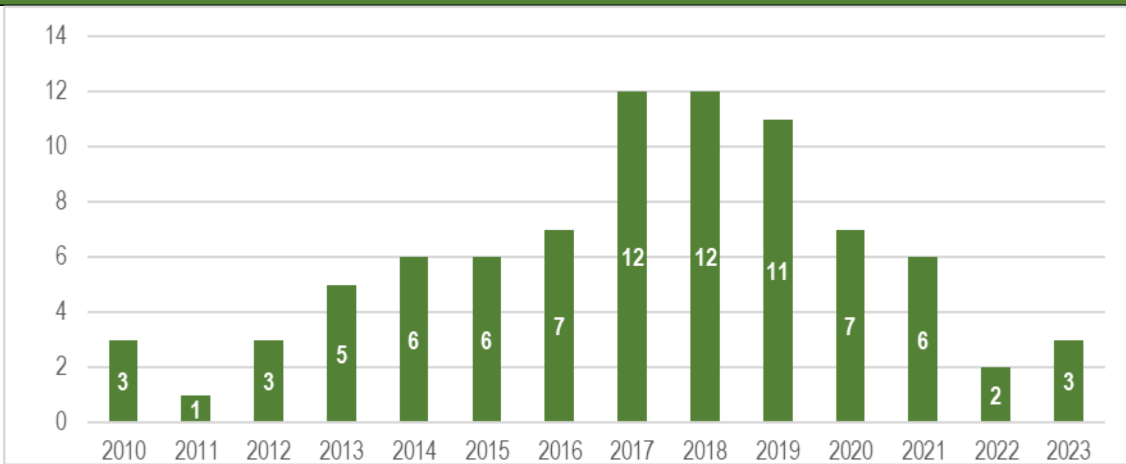

Source: own processing, 2025

2.1 The audit year and the stock market

The number of opinions issued in the analyzed period is presented in **Figure no. 1**. As it can be seen, there is an ascending trend in the period 2011-2017, probably being motivated by the 2008 crisis which was a major event that created many uncertainties for the companies especially going concern ones. After the highest point in 2017-2018, the trend was descending, reaching a minimum in 2022, of only 2 going concern opinions.The going concern opinions issued in the period 2017-2018, which also is the moment with most audit opinions present in the analyzed period, according to the opinion basis mentioned in the audit reports, the main causes which led to uncertainties related to going concern are summarized below:

- Reevaluation issues and insufficient data for audit procedures;
- Financial statements and not including depreciation on a fair, reasonable and consistent basis;
- Company's liabilities exceed the current assets;
- Requests for entry into reorganization or bankruptcy proceedings;
- Contracted loans, from affiliated parties without constituting a provision;
- Loans from creditors, unable to be repaid;
- Net assets decreased to less than half the amount of subscribed share capital;
- Low level of liquidity and high level of debt;

An important liquidity criterion is the market in which companies are listed on the BSE, namely the main market and the secondary market (**Figure no. 2**).

Figure no. 2. The distribution of companies by market type at BSE

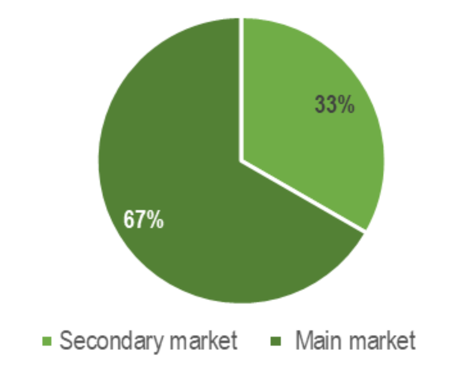

Source: own processing, 2025

The results show that two thirds of the companies were listed on the main market and one third on the secondary market.

2.2 Fields of activity

Data about the activity sector is of significant importance when analyzing weather, a company can respect the economic principle of going concern or not, because the field of activity in which a company is activating can be more affected than any other fields. As an example, it can be considered the Covid-19 pandemic, an unprecedented crisis, when all branches of the economy were affected in a smaller or greater manner. The studied sample, grouped by fields of activity, with the number of opinions issued, is presented in **Table no. 1**.

Table no. 1. Fields of activity

NACE code	Industry	Total no. of opinions	Percentage
0510 – 0990	Mining and quarrying	5	6%
1011 – 3320	Manufacturing	50	60%
3511 – 3530	Electricity gas steam and air conditioning supply	1	1%
4110 – 4399	Construction	1	1%
4511 – 4799	Wholesale and retail trade; repair of motor vehicles and motorcycles	13	15%
5510 – 5630	Accommodation and food service activities	4	5%
6411 – 6630	Financial and insurance activities	9	11%
6910 – 7500	Professional scientific and technical activities	1	1%
	Total	**84**	**100%**

Source: own processing, 2025

Auditors have issued most opinions related to the going concern assessment for the companies activating in the Manufacturing sector (60%), the manufacturing companies being also a significant part of the studied sample. Other sectors that showed significant percentages are, Wholesale and retail trade (15%), Financial and insurance activities (11%), Mining and quarrying (6%) and Accommodation and Food Services (5%). The other industries reported fewer going concern opinions.

This classification, by fields of activity is helping to identify the economic sectors that were more prone to face financial distress periods and also, their ability of respecting the going concern assessment cand be put into question. Also, is very useful when establishing the reasons that led to this economic state, elaborating means for facing the periods of difficulties and also, strategies for avoiding the risk of bankruptcy.

2.3 The type of the auditor, the opinion issued and the KAMs included in the opinion

A factor that should be taken into consideration when analyzing the audit opinion is the type of the auditor issuing the opinion. There are mixed opinions regarding this subject, some of them being also pointed out in the section destinated to the literature review. On the studied sample, following the synthesis of the analyzed data, the graphic distribution of the auditor's type is presented in **Figure no. 3**.

Figure no. 3. The type of the auditor

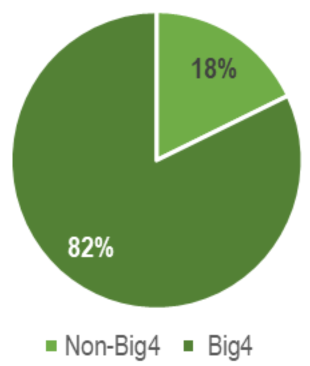

Source: own processing, 2025

As highlighted by **Figure no. 3**, the auditors from non-big4 companies are having a bigger contribution (82%) in issuing the reports of the studied sample. Also, Big4 companies are contributing in auditing the companies, but in a smaller proportion of only 18%.

Referring to the distribution of the Big4 companies (Deloitte, Ernst & Young, KPMG and PricewaterhouseCoopers), **Table no. 2** reveals that PricewaterhouseCoopers issued at least 8 opinions from the total of 15, registering a percent of 53%, dominating the rest of Big4 companies. KPMG issued 4 opinions (27%), Deloitte & Touche issued 2 opinions and Ernst & Young issued at least just one opinion among the analyzed sample. The total of Big4 audit opinions is of 15.

Table no. 2. The distribution of Big4 auditors

Big4	Total number of opinions	Percent
PricewaterhouseCoopers LLP	8	53%
KPMG LLP	4	27%
Deloitte & Touche LLP	2	13%
Ernst & Young LLP	1	7%
Total	**15**	**100%**

Source: own processing, 2025

Table no. 3. The distribution of non-Big4 auditors

Non Big4	Total number of opinions	Percent
BDO Audit SRL	22	32%
JP Auditors & Advisors SRL	8	12%
Mazars Romania SRL	5	7%
Auditor Financiar Daniela Nicolescu	3	4%
Casa De Audit Corvinia SRL Filiala Pitesti	3	4%
Evalex SA	3	4%
Integral Audit Srl	3	4%
MCO CONTAB Consult Srl	3	4%
Prof Consult SRL	2	3%
Roedl & Partner SRL	2	3%
SC ROMBAC Audit si Consultanta SRL	2	3%
Below 2 opinions	13	20%
TOTAL	**69**	**100%**

Source: own processing, 2025

Also, because of the significant contribution that non-Big4 companies are having in issuing the audit opinion, it is noteworthy to see their particularly contribution, detailed in **Table no. 3**.

In the category of non-Big4 companies there are 24 auditors that have issued 69 opinions, of which BDO Audit SRL has the greatest proportion of 32%, followed by JP Auditors & Advisors SRL with 12% and the rest of auditors issued below 10% of total number of opinions.

Also, another subject that is of interest, is the type of issued opinion. **Table no. 4** is presenting the total for each type of opinion, which are related to going concern assessment. Moreover, are pointed out the total of KAMs included in the opinion. The importance of KAMs is referring to the fact that, if the company is facing financial distress periods of the rick of insolvency/bankruptcy, the auditor may not qualify the opinion, but include these aspects in the KAMs section, to highlight the financial state of the company, also avoiding the negative consequences that may appear after a qualified opinion.

Table no. 4. Audit opinion

Opinion type	Total opinions	Total KAMs in opinions
Unqualified Opinion	39 *(46%)*	47 *(51%)*
Qualified Opinion	36 *(43%)*	38 *(41%)*
Disclaimer of Opinion	7 *(8%)*	6 *(6%)*
Adverse Opinion	2 *(2%)*	2 *(2%)*
Total	**84**	**93**

Source: own processing, 2025

In the reports containing the 84 opinions, there were identified at least 93 KAMs, which means that the auditors tend to be more explicit regarding the problems and risks face by the entity, in the KAMs section, than in the opinion one. Therefore, this section became more and more useful for the investors, which are paying much more attention to KAMs section, since it was included in the reports.

2.4 The audit opinion and the going concern opinion in previous year and the report format

The going concern opinion issued in the previous year of insolvency or bankruptcy is highlighting the potential contribution of the auditor in assessing the financial status of the company and signaling potential threats that may affect company's potential of respecting the going concern assessment. Figure no. 4 is presenting the reaction of the auditors related to the audited company. The companies included in this analysis are just the ones that got insolvent or bankrupt during the studied period, respectively a number of 33 companies.

Figure no. 4. The going concern opinion in previous year

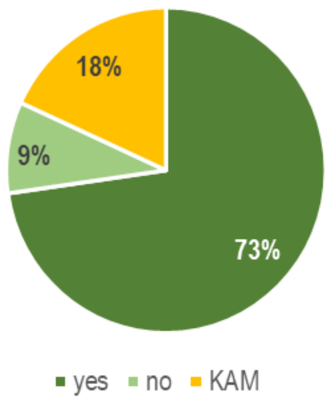

Source: own processing, 2025

As it can be seen, the auditors highlighted the future problems that the entity will face in their opinion. Most of them (73%) issued a going concern opinion, specifying that the company is facing uncertainties regarding its capacity of continuing the activity and maybe giving some advices in order to help the managers and the directorial board face the situation. 9% have issued a clean opinion in the previous year, including the uncertainties in the "other aspects" paragraph, and another 18% specified clearly in the KAMs section the risks and uncertainties regarding the going concern assessment, faced by the company, some of the qualifying the opinion, but some of them not. So, based on this analysis, it is clear that the auditor can predict the future of the company, based on the company's financial statements, its professional judgement and other factors implied in the audit process, this being an answer to the title question.

Due to the new report format since 2016, which includes the KAMs section, it is important to highlight that before that, the uncertainties were included in the opinion section, which often implies a modified opinion, or in another section, issuing a clean opinion, but with some mentions related to the business continuity. In the analyzed sample, as **Figure no. 5** highlights, there were more reports on the new format of the audit report (71%) and only 29% of the reports were on the old format.

Figure no. 5. The format of the report

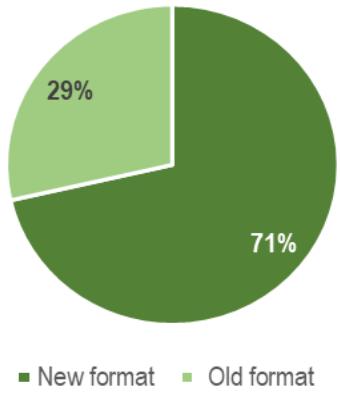

Source: own processing, 2025

2.5 The audit opinion and the financial indicators

As mentioned since introduction and literature review, the financial indicators are playing an important role in identifying if a company is facing financial distress periods or the risk of insolvency or bankruptcy. The net profit is very important because it attracts investors and it is one of the main indicators which are analyzed during decisional process. Because of this, the net loss, may put into question the health of the company and make investors think twice if investing in the company of not. Also, as highlighted in section 2.1. the negative result and negative capital (equity) are main reasons for issuing a going concern opinion and for having serious uncertainties about company's capacity of continuing its business.

In the analyzed sample, Figure no. 6 highlights the report between companies that registered profit and the ones that registers loss during the studied period.

Figure no. 6. The profit/loss

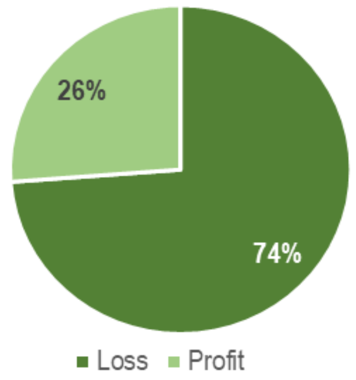

Source: own processing, 2025

As pointed out by the **Figure no. 6**, most companies (74%) registered loss during the analyzed period, supporting the idea that this indicator is one of the best to take into account when studying the perspectives of business continuity. Only 26% of the companies registered profit, but some of them are registering at the same time, negative capitals. This situation is presented in **Figure no. 7** for all companies, not only for the ones with profit.

Figure no. 7. The equity

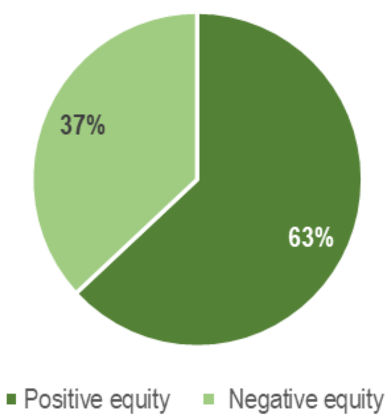

Source: own processing, 2025

A going concern opinion may have impact on company's cost of equity. If there are doubts about entity's ability as continuing its activity, investors can request a higher rate of return (cost of equity) in order to compensate the increasing risk of investing in the entity. In the analyzed sample 63% of the companies registered positive equity, but some of them, also loss, and only 37% registered negative equity.

Even if they registered a going concern opinion, most of the companies included in the sample, kept operating on the market for several years after, facing financial distress and many challenges, but still being operational. So, the persistence of the uncertainty over time is an essential factor that has to considered by the auditor when making the assessment. Because of this, with the scope of identifying which are the influence factors of a going concern opinion, a descriptive statistic and a correlation matrix are carried out in the following.

The description of the used indicators is detailed in **Table no. 5**.

The chosen indicators are based on the particular characteristics involved by the study, but also, related to the ones chosen by other researchers in their studies about the going concern opinions. The measurement value is mostly the same for all indicators, from 0 to 1, except the total KAMs in opinion, which takes into account the KAMs included in the opinion, as a number, which differs from one report to another. And also, the last indicator, the industry, which's range of scores is from 0 to 9 because of the codification of NACE codes.

The indicator for going concern opinion in previous year (GCOP) was chosen in order to highlight the auditor's predictability ability regarding the company's capacity of continuing its business and being operational on the market. The auditor size (A) indicator is pointing out the potential influence of Big4 companies and non-Big4 ones, on the audit opinion, even the going concern one. Total KAMs in opinion (K) indicator is highlighting the potential correlation between a qualified opinion regarding the going concern assessment or an unqualified opinion and a KAM paragraph for going concern risks. The KAMs are auditor's way of avoiding a going concern opinion and because of this fact, it is important to analyze also, the number of KAMs included in the report and their content. The type of the report indicator (R) is useful for determining the usefulness of KAMs inclusion, because starting with year 2016, this became mandatory and it's important to observe if there were any changes of improvements in reporting starting with this obligation.

The opinion type (O) indicator highlights that in the sample, there are few companies which received adverse opinion or a disclaimer of opinion, even if they received a going concern uncertainty KAM or paragraph. Many companies registered a qualified opinion also, but most of them received an unqualified opinion. And because of this, it is important to see the correlation between the opinion type and the other influence factors, to establish the reason why companies are receiving going concern opinions or KAMs, in regard with other factors. The status (S) indicator is highlighting the type of companies included in the sample from the market point of view, offering another perspective about the factors that may influence the going concern opinion.

Table no. 5. Description of indicators

Indicator	Code	Description
Going concern opinion in previous year	GCOP	1 – Yes 0 – No/KAM
Auditor's size	A	1 – Big4 auditor 0 – Non-Big4 auditor
Total KAMs in opinion	K	From 1 to 8, according to the report
Type of the report	R	1 – New format 0 – Old format
Opinion type	O	1 – Unqualified 0 – Other opinions
Status	S	1 – Bankrupt/insolvent/judicial reorganization 0 – Active
Net profit/loss	PL	1 – Profit 0 – Loss
Equity	E	1 – Positive equity 0 – Negative equity
Stock market	SM	1 – Main market 0 – Secondary market
Industry (NACE code key)	I	0-9 According to Nomenclature of Economic Activities, 2-digit codes

Source: own processing, 2025

The net profit/loss (PL) indicator and equity (E) indicators is proving that the financial status of a company can be predicted reported to their financial data. When a company is facing financial distress periods, it clearly reflects in its financials and it can help predicting if the entity may recover from the crisis or not.

Stock market (SM) indicator is important because it shapes the main and second stock market companies and this categorization may be useful to conclude if the stock market on which the company is listed, can contribute to receive rather a going concern opinion or not. The industry (I) indicator was chosen to understand if there are any industries that may be more impacted by going concern assumption risk, or not. Some of these indicators were used by Muñoz-Izquierdo et al. (2024), Groose et al. (2024), Crucean and Hategan (2022) or Hategan and Imbrescu (2021) in their studies. Descriptive statistics data are presented in **Table no. 6**.

Table no. 6 shows that going concern in previous year (GCOP) indicator was on average 0.09 being closer to the minimum of the range of score meaning, thing that can be interpreted as that the auditors didn't issue a going concern opinion in the previous year of insolvency/bankruptcy. But, according to **Figure no. 4**, most of auditors issued a going concern opinion in the year before insolvency of bankruptcy. This is explained by the fact that the mean value is calculated according to the whole database, but in fact there are only 11 companies that faced insolvency, bankruptcy or judicial reorganization in the analyzed period, and for those ones, it has to be taken into account the previous year analysis. For the 11 companies, there are 8 going concern opinions, one unqualified opinion and 2 unqualified opinions with going concern KAMs.

Table no. 6. Descriptive statistics					
Indicator	**Observations**	**Min**	**Max**	**Mean**	**Standard deviation**
GCOP	84	0	1	0.0952	0.2953
A	84	0	1	0.1785	0.3852
K	84	0	8	1.1071	1.5524
R	84	0	1	0.7142	0.4544
O	84	0	1	0.4285	0.4978
S	84	0	1	0.3928	0.4913
PL	84	0	1	0.2619	0.4423
E	84	0	1	0.6309	0.4854
SM	84	0	1	0.6666	0.4742
I	84	0	9	34.7261	15.5504

Source: own processing, 2025

The auditor size (A) registered an average of 0.17, being closer to the minimum of the range of score, highlighting that most of the auditors taken into the sample are non-Big4 ones. Also, the indicator for total KAMs in opinion (K) is on average 1.10 which means that most opinions have at least one KAM, and there are few opinions, which have 8 KAMs. The indicator for the type of the report (R) register an average of 0.71 meaning that most reports are on the new format of the auditor's report, after 2016, which implies the inclusion of the KAMs section.

The indicator for opinion type (O) was on average 0.42, being almost halfway between the two limits of the range of score which means, that in the studied period, there were mostly unqualified opinions (46%), fact also confirmed by **Table no. 4**, and cumulated, the other opinion types (qualified, adverse and disclaimer of opinion), are registering the remaining value till 100%. The indicator for status of the company (S), was on average 0.39, which means that most of the companies are still active on the market, in the analyzed period.

The indicator for the net profit or loss (PL) was on average 0.26, meaning that most of the companies included in the sample are registering loss, not profit, because the indicator is closer to the minimum of the range of score. The indicator for the equity (E) was on average 0.63, highlighting that almost half of the companies are registering positive values for equity.

The indicator for the stock market (SM) was on average 0.66, closer to the maximum of the range of score, highlighting that most companies are listed on main stock market. Also, the indicator for the industry (I), was on average 34.72, close to the half of the interval. This means that all branches of the economy are implicated in the analysis, but especially the ones included in the category of: mining and quarrying, manufacturing, electricity gas steam and air conditioning supply.

The correlation matrix is presented in **Table no. 7**.

The correlation between main indicator, going concern in previous year (GCOP) and auditor size, is invers and low, which means that Big4 audit companies may not issue a going concern opinion in previous year, comparing with the non-Big4 ones. The correlation with the total KAMs in opinion is invers, meaning that there were not many KAMs included in the going concern opinion in the previous year. The correlation with the opinion type is invers and significant, meaning that in the previous year, there were more qualified/adverse or disclaimer of opinions, than unqualified ones. The indicator is weakly correlated with the type of the report and the stock market on which the companies are listed. The correlation with the status of the company is strong, positive and the best correlation that going concern opinion in previous year is registering. This obviously, means that the going concern opinion is influenced by the status of the company, if is facing financial distress periods or not. The correlation with the net profit/loss and equity indicators are invers and significant meaning that most companies which registered going concern opinions in previous year are registering also loss and negative value for equity. The correlation with the industry, represented by NACE code indicator, is invers and significant, which means that going concern opinion in previous year, wasn't issued for companies activating in all economic branches.

Table no. 7. The correlation matrix

	GC previous year	Auditor size	Total KAMs in Opinion	Opinion Type	Type of the report	Status	Net Profit/ Loss	Equity	Stock market	NACE
GC previous year	1									
Auditor size	-0,0454	1								
Total KAMs in Opinion	-0,1539	-0,0928	1							
Opinion Type	-0,1171	0,2871	0,1113	1						
Type of the report	0,0256	-0,462	0,4538	-0,038	1					
Status	0,4033	-0,2478	0,0231	-0,007	0,185	1				
Net Profit/ Loss	-0,1933	0,2171	0,0113	0,1954	-0,1027	-0,2574	1			
Equity	-0,1721	0,3566	0,0371	0,2635	-0,156	-0,4456	0,2311	1		
Stock market	-0,0287	0,1978	-0,0655	0,1021	-0,0559	0	0,0191	-0,2791	1	
NACE	-0,2278	0,6457	-0,1784	0,1881	-0,3794	-0,5188	0,2085	0,4557	-0,0599	1

Source: own processing, 2025

The auditor size (A) indicator is invers and low correlated with the total KAMs in opinion indicator. The indicator is direct, positive and significant correlated with the opinion type indicator, highlighting that Big4 companies are issuing more unqualified opinions related to going concern uncertainties, than non-Big4 ones, most of them including the uncertainties in “other aspects” section. The correlation with the type of the report is invers and strong, meaning that most Big4 companies were rather issuing old format report type, than new one, probably because most Big4 audited companies in the sample, were from the period before 2016. The correlation with the status of the company is invers and significant highlighting that Big4 companies are mostly operating with the active companies included in the sample. The correlation with the net profit or loss indicator is direct and significant, showing that most companies audited by Big4 auditors, registered profit. Also, the correlation with the equity indictor is direct and strong meaning that the companies included in the sample, audited by Big4 companies are registering positive equity values. The correlation with the stock market indicator proves to be direct and significant, most companies audited by Big4 auditors being listed on the main stock market. The indicator is strong, direct and positively correlated with the industry indicator highlighting that Big4 companies are auditing entities from all economic fields, especially the ones from 4 to 9 reference interval. As a previous study related to the correlation of the company’s financial status and the type of the auditor, Gallizo and Saladrigues (2016) conducted a study that concluded that indicate being audited by a small auditor makes it more likely to obtain a going concern audit opinion. Their results are also pointing out that there is not the unexpected financial decline, but registering losses and being audited by a non-Big4 company, that is making it likely to register a going concern opinion and, to a lesser extent, when the relative size of the client is small. Moreover, the increase in the probability of receiving a going concern audit opinion wouldn’t be based on the abrupt decline of the company’s financial position, but more on the persistence of registering losses. This being the most important reason that puts company’s ability to continue its business, into question, which generate immediate consequences.

The correlation of total KAMs in opinion (K) with the opinion type indicator is direct and significant highlighting that most unqualified opinions are containing KAMs regarding the going concern assessment. The correlation with the type of the report is positive, direct and strong, showing that, as also pointed out in **Figure no. 5**, most reports were issued on the new format, also including key audit matters section. The correlations with the status, net profit/loss, equity and stock market indicators are low and not significant. Also, in report with the industry indicator, the correlation is invers, and significant, proving that the going concern KAMs in opinion, are correlated with codes from the first half of the interval from 0 to 9.

The correlation of opinion type (O) indicator with the type of the report and the status of the company is weak and invers. The correlations with the net profit/loss and equity indicators are direct and significant, showing that the companies which are registering profit and positive values of equity are receiving unqualified opinions. The indicator is also direct correlated with the stock market indicator, proving that most companies which are registering unqualified opinions are listed on main stock market. The correlation with the industry indicator is direct and significant proving that there are several economic fields that are receiving unqualified opinions, even if they are facing financial distress periods, especially the ones from the second half of the interval from 0 to 9.

The type of the report (R) indicator is direct correlated with the status indicator highlighting that most active companies included in the sample were using the new audit report format. Also, the indicator is invers and significant correlated with net profit/loss and equity indicator, proving that most companies registering loss and negative equities were in the first half of the period interval 2016-2023. The indicator is less and invers correlated with the stock market indicator. A significant and invers correlation has to be highlighted, with the industry indicator, showing that most companies using the new format of the report were from the first half of the interval from 0 to 9.

The status (S) indicator shows an invers and significant correlation with the net profit/loss indicator, and an invers and strong correlation with the equity indicator, proving that companies facing financial distress periods or being insolvent or bankrupt are registering loss and negative equities. The correlation with the stock market is insignificant. The correlation with the industry indicator is invers and strong, proving that companies from many sectors of the economy may become inactive ones, especially the ones from the first half of the reference interval.

The net profit/loss indicator (PL) is direct and significant correlated with the equity indicator proving that between the two indicators is an important relation, both of them being taken into account when assessing the company's ability of continuing as a going concern. The correlation with the stock market indicator is positive but low. The correlation with the industry sector is direct and significant highlighting that companies from many sectors may register profit.

The equity (E) indicator is invers and significant correlated with the stock market indicator, highlighting that the companies listed on the secondary stock market are likely to register negative equity values. Also, the indicator is direct and strong correlated with the industry indicator meaning that companies from all economic branches may register positive equities, especially the ones from the second half of the reference interval.

Finally, the correlation between stock market (SM) indicator and industry indicator is invers and low, highlighting there is no significant link between the stock market on which a company is listed and the industry from which it takes part, the stock market containing companies from various economic branches.

Previous studies on going concern opinions, were conducted by Gallizo and Saladrigues (2016), their study being mentioned several times in this research. Also, Duc Hieu Pham (2022), studied the determinants of going concern audit opinion, related to a sample of Vietnamese listed companies. Moreover, Geiger, et al. (2005), referred to the recent changes in the association between bankruptcies and prior audit opinions. Also, Hategan and Imbrescu (2021) conducted a study highlighting the evolutions and the diversifications of the going concern uncertainties contained by the auditor's report.

Conclusions

The auditors are issuing a going concern opinion and are evaluating the company's ability in respecting the business continuity principle. The issuance of this opinion may be affected by financial and non-financial factors.

When evaluating the assessment of the going concern principle presented in the financial statements, the auditors have to count on his professional judgement and on the national and international audit standard's requirements. If a company is transparent in its publications, about the risks and uncertainties faced, this will have a positive impact on the stakeholders, they becoming more confident about the value and the relevance of the financial audit.

The proposed objective of the paper was to identify the main factors and reasons that may generate a going concern opinion issued by the independent auditors, and also their predictive ability, regarding the future of an entity. As the results and discussions section pointed out, there are several factors that should be taken into account when assessing a company's ability to respect the going concern principle. This assessment may be treated from many points of view, being especially correlated with the opinion issued by the auditor in the previous year, also the value of financial indicators such as net profit/loss and equity, that may be a signal when company is facing risks. Also, the industry in which the company is activating is an important subject, because there are many other extern factors that may influence the whole industry or a certain part of it. The Covid-19 pandemic, the economic crisis, the availability on the labor market, the government uncertainties, the liquidity risk, the significant amount of the liabilities, may be some influence factors that affect also the industries and their capability of remaining operational on the market in the foreseeable future.

The main conclusion of the paper is that the auditor, by its professional judgement and the tests made through the audit process has the ability to predict the future direction of an entity and also, the auditors can make recommendations about how a company may avoid or face the risks and financial distress periods. These aspects should be taken into consideration by the management, the directorial board and also by other stakeholders.

The paper is contributing to the existing knowledge in the domain on going concern field, regarded from an audit point of view, by adding some insights about the factors that may be taken into account when analyzing the going concern assessment, and may be an informational source for any other researchers in the field of auditing and accounting. Also, the research is pointing out the importance of relevant financial reporting, because many information contained by them, can signal the risks an entity may face.

The limitations of the study are related to several aspects. First of all, the data were collected from a secondary source, namely the Audit Analytics database, a situation that may distort the results to a small extent. Also, some of the data was hand-gathered, which may also distort the results to a small extent. Moreover, another limitation is methodological, because only a descriptive and correlation analysis of the indicators was carried out without identifying an econometric model to test a series of indicators that reflect the situation of uncertainty of continuity of the companies.

The research is a prerequisite for future research based on a quantitative analysis that may include variables in the study conducting to forming an econometric model of influence factors of going concern assumption and going concern opinion, also taking into consideration detailed factors in order to reach more elaborate conclusions about this topic.

In conclusion, identifying the factors that affect the quality of the audit process and the ability to respect the principle of going concern can guide managers in assessing the resources needed for financial audit missions. In addition, by identifying the critical factors related to audit quality, it is possible to better control and manage the audit process and thus increase the effectiveness and efficiency of the audit.

Bibliography

1. Ajona, L. A., Dallo, F. L., Alegría, S. S., & Barbadillo, E. R. (2012). Las expectativas del usuario ante la salvedad al principio de empresa en funcionamiento. Evidencia empírica del fenómeno de la profecía autocumplida para el caso español. *Spanish Journal of Finance and Accounting/Revista Española de Financiación y Contabilidad*, 41(154), 263-289.
2. Beaver, W. H. (1966). Financial ratios as predictors of failure. *Journal of Accounting Research*, 71-111.
3. Bellovary, J. L., Giacomino, D. E., & Akers, M. D. (2007). A review of bankruptcy prediction studies: 1930 to present. *Journal of Financial Education*, 1-42.
4. Carcello, J. V., & Neal, T. L. (2000). Audit committee composition and auditor reporting. *The Accounting Review*, 75(4), 453-467.
5. Carey, P. J., Geiger, M. A., & O'connell, B. T. (2008). Costs associated with going-concern-modified audit opinions: an analysis of the Australian audit market. *Abacus*, 44(1), 61-81.
6. Craswell, A. T., Francis, J. R., & Taylor, S. L. (1995). Auditor brand name reputations and industry specializations. *Journal of Accounting and Economics*, 20(3), 297-322.
7. Farinha, J., & Viana, L. F. (2009). Board structure and modified audit opinions: evidence from the Portuguese stock exchange. *International Journal of Auditing*, 13(3), 237-258.
8. Gallizo, J. L., & Saladrigues, R. (2016). An analysis of determinants of going concern audit opinion: Evidence from Spain stock exchange. *Intangible Capital*, 12(1), 1-16.
9. Geiger, M. A., & Raghunandan, K. (2002). Auditor tenure and audit reporting failures. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 21(1), 67-78.
10. Geiger, M. A., Gold, A., & Wallage, P. (2019). A synthesis of research on auditor reporting on going-concern

uncertainty: An update and extension. *Foundation for Auditing Research*, 2019, 1-161.

11. Geiger, M. A., Raghunandan, K., & Rama, D. V. (2005). Recent changes in the association between bankruptcies and prior audit opinions. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 24(1), 21-35.
12. Hassan Omer, W. K., Salmen Aljaaidi, K., Md Yusof, M. A., & Hisyam Selamat, M. (2020). The associations of board of directors' characteristics with modified audit opinion. *AD-minister*, (37), 5-34.
13. Hațegan, C. D., & Imbrescu, C. M. (2021). Evolution and diversification of the going concern uncertainties disclosed in the auditor's report. *Audit Financiar*, 19(163), 516-527.
14. Messier Jr, W. F., Glover, S. M., & Prawitt, D. F. (2017). Auditing & assurance services: A systematic approach. *McGraw-Hill*.
15. Mutchler, J. F. (1985). A multivariate analysis of the auditor's going-concern opinion decision. *Journal of Accounting research*, 668-682.
16. Pham, D. H. (2022). Determinants of going-concern audit opinions: evidence from Vietnam stock exchange-listed companies. *Cogent Economics & Finance*, 10(1), 2145749.
17. Platt, H. D., & Platt, M. B. (2002). Predicting corporate financial distress: Reflections on choice-based sample bias. *Journal of Economics and Finance*, 26(2), 184-199.
18. Ross, S. (2015). Ebook: Fundamentals of Corporate Finance. *McGraw Hill*.
19. Subramanyam, K. R. (2014). Financial statement analysis. *McGraw-Hill*.

Audit Financiar, XXIII, Nr. 4(180)/**2025**, *816-829*
ISSN on-line: 1844-8801

Paper presented at the IXth Congress of the Romanian financial auditor profession

Performance Audit – A Useful Tool for Assessing the Management of Public Institutions

Irinel Ionel NECHITA, Ph. D. Student,
"Ștefan cel Mare" University of Suceava, Romania,
e-mail: irinelnechita@yahoo.com

Univ. Prof. Habil. Daniel BOTEZ, Ph. D,
"Vasile Alecsandri" University of Bacău, Romania,
e-mail: daniel63331@yahoo.com

Abstract

The performance audit of the use of public resources is a relatively recent topic, emerging whenever transparency, accountability, and efficiency in the use of public funds are brought into discussion.

The purpose of this study is to establish the current situation regarding the legal and methodological context, the limitations of using the concept of performance in assessing public management, and to formulate proposals for expanding the performance audit process.

The International Organization of Supreme Audit Institutions (INTOSAI) defines performance audit as an independent and objective evaluation of how an organisation, programme, or activity operates in relation to the principles of the "3Es" – economy, efficiency, and effectiveness – with the ultimate aim of optimising public management performance. INTOSAI provides detailed implementation guidelines.

The Romanian Court of Accounts began codifying its practice in the field of performance audit as early as the 2000s, initially publishing the Performance Audit Guide (2003) and later the Performance Audit Manual (first edition in 2005, revised editions in 2013 and 2018).

To cite this article:
Nechita, I. I., Botez, D. (2025), Performance Audit – A Useful Tool for Assessing the Management of Public Institutions, *Audit Financiar*, vol. XXIII, no. 4(180)/2025, pp.816-829,
DOI: 10.20869/AUDITF/2025/180/026

To link this article:
http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2025/180/026
Received: 16.07.2025
Revised: 12.08.2025
Accepted: 16.10.2025

This study adopts a qualitative-descriptive research approach, based mainly on documentary analysis of official sources and content analysis of the reports of the Court of Accounts.

The findings from these audits indicate that many public institutions do not fully meet efficiency and effectiveness criteria, with financial resources often being used without a rigorous assessment of their impact.

Following the conducted research, the study concludes with recommendations and directions for future action aimed at strengthening performance audit in Romania and increasing its practical impact.

Key words: *performance audit; public institution management; international public audit standards;*

JEL Classification: *H83*

1. Introduction

Over recent decades, performance audit has emerged as an indispensable tool for evaluating the management of public institutions. Unlike financial audit, which focuses on compliance and the accuracy of financial statements, performance audit extends the scope of analysis to the how public resources are used to generate added value and deliver tangible results for society. In the current context - characterised by budgetary constraints and pressures to streamline the administration - this type of audit offers a "value for money" (VFM) perspective, centred on the core principles of managing public resources: economy, efficiency, and effectiveness.

In Romania, performance audit is a relatively recent practice, but it has developed rapidly in recent years, driven by pressures from international bodies (such as the European Union and the World Bank) and by domestic needs to modernise public administration. The importance of this topic is reinforced by increasingly stringent requirements for transparency and accountability in the management of public funds: both citizens and decision-makers expect public money to be spent efficiently, effectively, and economically, generating maximum results with minimal resources.

The Romanian Court of Accounts, as the supreme external public audit institution, plays a key role in shaping and implementing performance audit. Starting in the 2000s, following legislative changes that aligned Romania with INTOSAI (International Organization of Supreme Audit Institutions) international standards, the Court of Accounts has expanded its mandate and capacity to evaluate performance in public sector. This process has involved the adoption of International Standards of Supreme Audit Institutions (ISSAI) and the development of its own methodologies for performance audit.

However, institutionalising performance audit has faced several challenges: the absence of relevant performance indicators, insufficient professional training of staff, and reluctance from some audited entities towards performance evaluations. The recent context, marked by the COVID-19 crisis (2020–2023), has further underlined the need for efficient governance of public funds, consolidating the role of performance audit as an instrument for ensuring the sound management of public resources.

2. Review of the Specialised Literature

International specialised literature contains numerous works addressing the topic of public management performance.

We refer, for instance, to the book published in 2010 by the well-known publisher Routledge, written by two Belgian professors together with an Australian professor, entitled *Performance Management in the Public Sector* (Van Dooren, 2010). The contents of this work are relevant for the study of the subject. The authors begin by defining the concepts used, then offer a brief history of the concept of management performance. They proceed to show how performance is measured, how performance information is collected and used, who uses it and who does not, concluding with likely future developments.

A review of the specialised literature entitled *The Typology and Determinant of Performance Measurement for Public Sector Organizations* appeared in *Cogent Business & Management* in 2024 (Febriyanti, 2024), authored by researchers from a university in Indonesia, which demonstrates that the subject is global in nature.

Concerns regarding the study of aspects related to performance in public management in Romania have emerged in recent years.

In 2010, the Transylvanian Review of Administrative Sciences published an article entitled Controversies Regarding the Measurement of the Performance of Public

Administration Entities in Romania, written by a team of professors from the Bucharest University of Economic Studies (Ștefănescu, 2010). The study highlighted that performance must be defined from a multidimensional conceptual perspective, which should include at least the following aspects: the connotations of the financial result; the quality and quantity of services provided to the public; the number of users who have accessed the entity's services; the professional quality of the existing human resources within the entity; the credibility of the entity; the efficient, effective, and economic use of financial resources allocated for services intended for the local community; the entity's ability to attract complementary financial resources beyond public funding to meet the expectations of the local community; the results achieved by the local community as a consequence of the services offered by the entity; and the competition from private sector entities offering similar services. In Romania, the performance of public administration entities is essentially conditioned by the professional performance of public servants.

In 2016, *Amfiteatru Economic* journal published a study entitled *Performance Management and Monitoring in Internal Public Audit in Romania* (Dascălu, 2016). The authors conclude that performance monitoring in internal public audit is insufficiently developed, that performance indicators are not defined in all internal audit departments, and that where they are measured, corrective action is not always possible. Therefore, they proposed establishing a minimum set of indicators and developing a guide for monitoring the performance of internal public audit activities.

In a paper published in 2020 in the journal *Public Administration and Management* (Cicea, 2022), Claudiu Cicea presents a study of the specialised literature on this subject at a global level, entitled *Performance in Public Management. A Research Agenda with a Bibliometric Approach*. After analysing 3,309 articles published between 2000 and 2019 worldwide, he found that particularly in the second decade of the third millennium there was an explosion of articles in this field. He also notes that authors have examined the relationship between performance and public management from both an economic perspective and by considering the specific features of the public sector.

The topic of public management performance has also attracted the attention of other academic researchers.

Within a project funded through the ERASMUS programme under the Jean Monnet Chair (EU PAIR), Prof. habil. Ana-Maria Bercu, Prof. habil. Mihaela Tofan, and Assoc. Prof. Irina Bilan, from the Faculty of Economics and Business Administration of "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași, developed a course entitled *Performance Management in the EU Public Administration*, to be used in the training of public servants (Bercu, 2024).

In 2021, at "Dunărea de Jos" University of Galați, doctoral candidate Tincuța Vrabie defended a thesis entitled *Contributions to the Development of Methods for Evaluating the Performance of Local Public Services*.

In 2025, C. H. Beck Publishing House released a book authored by Adriana Alina Spatariu, *Institutional Performance in Public Administration. A Fundamental Objective of External Public Audit* (Spatariu, 2025).

The analysis is built on a rigorous and interdisciplinary foundation, combining perspectives from external public audit, institutional management, and administrative governance. The results contribute to shaping applicable solutions for optimising the functioning of the public sector and strengthening institutional performance in line with current good governance requirements.

The book analyses the performance of public administration entities through a modern, interdisciplinary approach, focused on efficiency, accountability, and good governance.

The need to establish a reference framework for public service performance – recognising the fact that no such framework currently exists – has also concerned the Government of Romania, which has obtained structural funds for projects on this topic.

For example, the project *Framework for the Development of a Methodology for Monitoring and Evaluating Public Service Performance in Romania*, funded through the Operational Programme for Administrative Capacity 2014–2020, aimed to develop the framework and tools needed for such a methodology, as well as a set of performance indicators, drawing on references from the United Nations Development Programme (UNDP) and the specialised literature.

Another project, funded under the same programme, entitled *Strengthening INA's Capacity to Develop Studies/Analyses Impacting the Professional Training System in Public Administration*, sought to develop training materials on performance for professional training in public administration.

Finally, a project funded through the National Recovery and Resilience Plan focused on developing a *Guide for*

Strengthening Performance Management Competences, including proposals on the skills required for managerial activities and identifying appropriate applied training methods for senior civil servants and top-level public managers to enhance performance management competences.

3. Purpose and Objectives of the Study

This study aims to provide a comprehensive perspective on performance audit as a tool for assessing the management of public institutions in Romania – from basic theoretical concepts to the legal and institutional framework, through to applied practices, current challenges, and future directions for development.

The specific objectives of the study are:

- To evaluate the legislative and methodological framework of performance audit in Romania;
- To identify the main challenges and limitations in applying performance audit as a tool for assessing public management;
- To carry out an applied analysis based on concrete data from the reports of the Court of Accounts (2019–2024);
- To propose directions for improvement to strengthen the role of performance audit in evaluating public management.

4. State of Knowledge in the Field

International Reference Models

Performance audit has solid roots in international models of good governance. Globally, institutions such as the United Kingdom's National Audit Office (NAO), the United States Government Accountability Office (GAO), and the European Court of Auditors have developed rigorous methodologies for evaluating the efficiency of public management and the performance of public programmes.

The specialised literature emphasises that performance audit rests on three fundamental pillars: efficiency, effectiveness, and economy. According to INTOSAI, performance audit is not intended to be punitive; rather, it aims to support institutions in improving resource use and managerial practices. INTOSAI defines performance audit as an independent and objective evaluation of how an organisation, programme, or activity operates in relation to the principles of the "3Es" (economy, efficiency, effectiveness), with the goal of optimising public management performance (ISSAI 300).

The core standard, ISSAI 300 – *Fundamental Principles of Performance Auditing* – defines performance audit as an independent, objective, and reliable examination of how government entities operate in accordance with the principles of economy, efficiency, and effectiveness, aiming to identify opportunities for improvement. Furthermore, international standards ISSAI 3000 and ISSAI 3100 provide detailed implementation guidelines, reflecting best practices accumulated by Supreme Audit Institutions with established traditions.

Institutions such as the European Court of Auditors (ECA), the National Audit Office (NAO) in the United Kingdom, and the Government Accountability Office (GAO) in the USA have developed rigorous methodologies for auditing the performance of public programmes, playing a proactive role in evaluating government policies and serving as models for other countries. For example, in the United Kingdom, the NAO produces dozens of *value for money* reports each year, defined as external, non-financial audits assessing the effectiveness, economy, and efficiency of public spending.

These institutions have demonstrated how independent evaluation of the 3Es can lead to better management of public funds and increased government accountability to taxpayers.

Romanian Context

In Romania, the Court of Accounts has integrated these principles into its own methodology since the 2000s, following alignment with European best practices. Law no. 94/1992 (republished in 2009, with subsequent amendments) explicitly introduced performance audit into the remit of the Court of Accounts, defining it as "an independent evaluation of how a public entity, programme, project, process or activity operates from the perspectives of efficiency, economy and effectiveness." This legal definition faithfully reflects the concepts promoted by INTOSAI and is aligned with the terminology of the international standard ISSAI 3000 – *Performance Audit Standard*. Consequently, the national regulatory framework provides the Court of Accounts with the necessary legal basis to carry out performance audits, alongside financial and compliance audits.

The Court of Accounts began codifying its practice in the field of performance audit as early as the 2000s, initially publishing the *Performance Audit Guide* (2003) and later the *Performance Audit Manual* (first edition in 2005, revised editions in 2013 and 2018). These internal documents explain in detail how to plan, conduct, and report performance audit missions, in accordance with INTOSAI standards and national regulations. Their stated aim is to ensure a high level of quality in performance auditing and to strengthen the role of the Court of Accounts as a credible external auditor of the public sector. With a clear legal basis and well-defined standards, Romania therefore has a solid regulatory framework for carrying out performance audits in the public sector.

In addition to the external audits performed by the Court of Accounts, Romania also operates an internal public audit system, under a distinct but complementary legal framework. Law no. 672/2002 (republished in 2011, updated in 2023) regulates internal public audit in public sector entities. Under this law, each significant public institution must have an internal audit department, reporting directly to the head of the entity, tasked with evaluating the management of public funds and the administration of assets in terms of legality, regularity, and performance. Internal public audit is mandated to examine the entity's operations in order to provide assurance and advice aimed at improving efficiency and effectiveness.

Although Law no. 672/2002 does not explicitly use the term "performance audit," in practice internal auditors frequently analyse aspects related to economy (e.g., avoiding waste), efficiency (input-output ratios), and effectiveness (achievement of objectives) in the institution's day-to-day activities. Thus, internal audit also has a performance evaluation component, integrated into the broader effort to improve internal management systems.

National coordination of internal audit is ensured by the Central Harmonisation Unit for Public Internal Audit (UCAAPI), a structure under the Ministry of Finance. UCAAPI develops methodological standards and guides and provides training for internal auditors across the public sector, to ensure a unified approach and high professional standards. In 2021, UCAAPI published a *Performance Audit Guide* (developed with international support, including from Austrian experts, and financed through a European Commission programme). This guide is addressed to internal auditors in Romania and presents concepts, methodologies, and case studies on evaluating the efficiency of programmes in public administration, indicating a clear intent to integrate performance audit into internal audit practice as well.

In Romania, at the level of both internal and/or external public audit, the application of performance audit as a tool for evaluating public management has revealed several recurring aspects:

- The implementation of performance audit is often hindered by the lack of a results-oriented organisational culture, by the absence of well-defined performance indicators, and by insufficiently qualified personnel;
- There are significant differences between how central and local institutions understand and apply performance audit principles in evaluating management;
- Recommendations and conditionalities imposed by the European Union have encouraged the adoption of performance audit practices, but their sustainability depends on internal commitment.

Recent annual reports of the Court of Accounts (2019-2022) have highlighted a significant potential for improvement in strategic planning, the formulation of measurable objectives, and the efficient use of resources by audited public entities – all of which are essential components of high-performing public management.

5. Conceptual and Methodological Framework

Defining Performance Audit in the Context of Public Management Evaluation

Performance audit, as a tool for evaluating the management of public institutions, may be defined as a systematic and independent examination of how public management uses available resources to achieve established objectives. This definition highlights three fundamental aspects:

1. Systematic nature – performance audit is not a one-off verification, but a structured evaluation of the entire managerial process;
2. Independence – the evaluation is carried out by external entities, free from political or administrative influence;

3. Results-orientation – the focus is on the extent to which public management succeeds in transforming resources into concrete outcomes for society.

Fundamental Principles of Performance Audit

- **Economy** refers to the ability of management to obtain resources of appropriate quality at the lowest possible cost, involving an analysis of procurement, negotiation, and resource allocation processes.
- **Efficiency** measures the relationship between results achieved and resources consumed, aiming to optimise internal processes, eliminate redundancies, and maximise productivity.
- **Effectiveness** assesses the extent to which established objectives are achieved, regardless of the costs involved, reflecting the capacity to deliver services and results relevant to citizens.

Methodology for Evaluating Management through Performance Audit

The evaluation of management through performance audit follows a structured methodology, organised into several stages:

- **Planning** – identifying high-risk areas, establishing performance evaluation criteria, and defining audit questions focused on managerial aspects;
- **Execution** – collecting data on management practices, analysing decision-making and control processes, and evaluating monitoring and reporting systems;
- **Reporting** – formulating findings on management efficiency, developing recommendations for improvement, and communicating results to decision-makers.

6. Research on Performance Audit at the Romanian Court of Accounts: Evolution, Findings, and Perspectives

Research Methodology

For the purposes of this study, a qualitative-descriptive research approach was adopted, based mainly on the documentary analysis of official sources and content analysis of the reports of the Court of Accounts. The methodological process comprised several stages:

a) **Analysis of the regulatory framework and specialised literature** – Key legislative documents were examined, notably the Constitution of Romania and Law no. 94/1992 on the organisation and functioning of the Court of Accounts (republished and updated), which form the legal basis for performance audit in Romania. The literature indicates that performance audit does not have a coercive aim but seeks to improve the use of public resources and managerial practices. This theoretical analysis made it possible to clearly define the concepts of efficiency, effectiveness, and economy, as well as to understand the legal framework granting the Court of Accounts its mandate for performance auditing.

b) **Collection and analysis of data from the reports of the Court of Accounts (2019–2023)** – To capture recent developments, the public annual reports of the Court of Accounts were collected and reviewed, with a focus on sections relating to performance audit. Representative thematic audits from recent years were analysed, covering diverse areas of the public sector, for example:
   - **Education** – investments in school infrastructure and the efficiency of expenditure in pre-university education;
   - **Health** – performance of public procurement in the healthcare system and management of national health programmes;
   - **Infrastructure** – efficiency of local development programmes (such as PNDL) and road infrastructure projects;
   - **Local public administration** – use of funds at local level, strategic planning, and local investments;
   - **Environmental protection** – performance of environmental policies and management of sustainability funds.

The data extracted from these reports were synthesised to identify patterns, trends, and common deficiencies. Information gathered included: the number of performance audit missions carried out annually, key qualitative findings (e.g., delayed projects, inefficient resource use, good practices identified), and the degree of implementation of recommendations issued by the Court of Accounts. For instance, the 2022 Public Report of the Court indicated that 10 performance audit topics had been addressed, representing an increase compared to previous years – signalling a growing prioritisation of performance evaluation in the public sector. The information collected was processed and incorporated into the results section to provide a solid empirical basis for the theoretical discussion.

a) **Comparative analysis and critical interpretation** – The results obtained were critically assessed, comparing Romania's performance audit practices and results with international benchmarks. Reports and guidelines from the OECD and other Supreme Audit Institutions were consulted. For example, the principles and recommendations from international performance audit manuals (e.g., OECD, 2021) served as a benchmark for assessing the degree to which the approaches of the Romanian Court of Accounts align with modern standards and where there is room for improvement. Examples from established Supreme Audit Institutions, mentioned earlier, were used to highlight differences or similarities. This comparative perspective helped identify gaps (e.g., in the implementation of recommendations or definition of performance indicators) as well as progress (e.g., adoption of ISSAI standards, increasing the number of performance audits) in the national context.

Throughout the research, efforts were made to ensure the validity and reliability of information through source triangulation: legislation, international standards, specialised literature, and empirical data from official reports. Most of the data came from official documents (laws, public reports of the Court of Accounts) or from relevant academic literature (for example, findings such as "only 60% of the Court of Accounts' recommendations are implemented by audited entities" are based on processing data from public reports of the Court). Questionnaires or interviews were not used, given the predominantly documentary nature of the study; however, a systematic content analysis of the reports was carried out. For this purpose, evaluation grids were used for each thematic audit, recording: the audit's objectives, performance indicators analysed, main findings, recommendations issued, and the degree of implementation after one year.

Thus, the methodology combines a descriptive approach (to present the factual situation and observed developments) with a critical approach (to analyse the causes of deficiencies and identify solutions). This combination ensures coherence between the research objectives and the method of data collection and analysis, while also lending robustness to the conclusions drawn.

Results and Discussion

This section presents a synthesis of the key findings, structured according to the identified topics of interest. The analysis of the Romanian Court of Accounts' activity in the field of performance audit highlights significant evolution over the last decade, both quantitatively and qualitatively. Between 2015 and 2024, the Court of Accounts carried out an increasing number of performance audit missions, covering various domains such as education, health, infrastructure, local administration, and the environment. The general trend is upward: whereas in around 2015 such audits were relatively few (the institutional focus still being predominantly on financial and compliance audit), by 2023 the number of performance audits had increased considerably (10 national-level performance audit reports were completed in that year[1]). This growth reflects a strategic orientation by the Court of Accounts towards evaluating performance in the public sector, in response to the need for more efficient use of public funds.

However, the quality of findings from these audits indicates that many public institutions do not fully meet efficiency and effectiveness criteria, with financial resources often used without a rigorous impact assessment. In other words, although funds are generally spent according to planned purposes, the effects achieved (results) are not always proportional to the resources consumed. In many sectors, public policies examined lacked clear targets or well-defined outcome indicators, and were monitored superficially, making their results difficult to evaluate and often below expectations[2]. Such findings suggest systemic deficiencies in programme planning and management, which performance audit brings to light.

To illustrate these issues, here are two examples summarised from recent performance audits by the Court of Auditors

- **Example (Education)** – The performance audit of the Rural School Rehabilitation Programme (conducted in 2020) revealed that, although substantial funds were

[1] news.ro
[2] agerpres.ro

allocated for modernising educational facilities, the actual number of schools renovated and the degree of improvement in study conditions fell well short of initial targets. Major deficiencies included significant delays in carrying out works, termination of contracts with contractors before completion, and a lack of clear outcome indicators to measure the impact of investments on education quality. Consequently, schools continued operating in inadequate conditions longer than expected, despite the budgets spent, due to poor project management.

- **Example (Health)** – The performance audit of the national programme for the procurement of medical equipment (conducted in 2019) exposed a lack of post-procurement monitoring and inadequate integration of new equipment into hospital service flows. Many hospitals did not fully utilise the equipment provided – either due to a lack of specialised staff or because acquisitions were not aligned with actual needs – thus significantly diminishing the investment's effectiveness (measured in terms of improved patient services). Additionally, procurement procedures were flawed: quality and technical performance criteria were often subordinated to the lowest-price criterion, leading in some cases to the supply of equipment of inferior quality or unsuitable for current medical requirements.

Figure no. 1. Performance audit missions

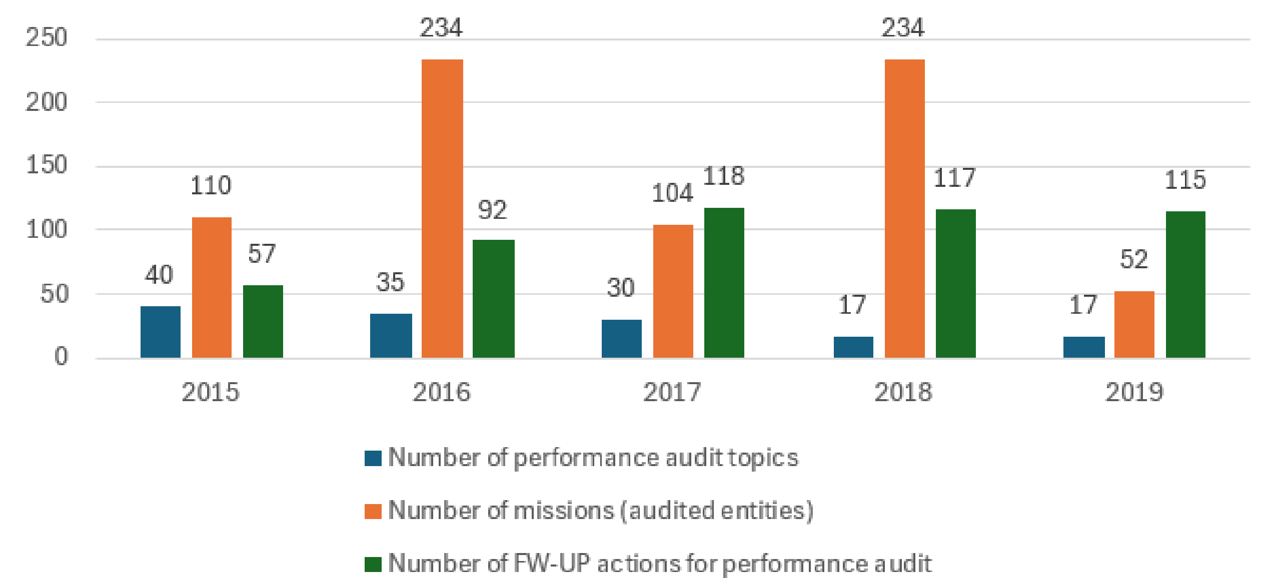

Source: own processing of authors

Case study – The National Local Development Programme (PNDL) – This multiannual programme for financing local infrastructure projects was found to have major planning and monitoring deficiencies: lack of clearly defined objectives and robust project selection criteria, overlaps and redundancies with other government investment programmes, and significant implementation delays. For example, some water supply and sewage projects included in the PNDL were initiated without sufficiently solid feasibility studies and without prioritisation based on needs, leading to cost overruns, inadequate technical solutions, and delays in completion. The key finding was that local project management was often deficient, while the coordinating ministry did not impose a clear system of performance indicators to assess the programme's progress and impact. Consequently, many investments failed to achieve their initial goals – for instance, in 2022 approximately a quarter of the population still lacked access to the public water supply network, and almost 40% were not connected to sewerage systems, reflecting delays and incomplete implementation of infrastructure projects[1]. Such findings

[1] agerpres.ro

underline the need to strengthen internal control and reporting mechanisms in public institutions, and to improve central coordination of nationwide programmes so funds are used as efficiently as possible. The Court also noted weak monitoring and evaluation mechanisms for national programmes, enabling the accumulation of delays, quality issues and even investments that remain non-functional or under-used after completion.

A recurring aspect across all audited domains is the relatively low rate of implementation of the Court of Accounts' recommendations. Analysis of annual report data indicates that only around 60% of recommended measures are implemented by audited entities within one year of the report's issue. This low rate points to a problem of ownership: while audited institutions generally accept the audit's conclusions and action plans in principle, turning these into concrete changes is often delayed or incomplete. Reasons given include insufficient resources, resistance to change (especially when recommendations involve structural reforms or abandoning entrenched practices), and the lack of strong sanctions or incentives to implement recommendations. Practically, following the completion of an audit engagement, in the absence of a systematic follow-up, some institutions limit themselves to minor or purely formal adjustments, which means that the issues flagged by the Court of Accounts persist from one year to the next. It is, however, worth noting that, with the modernisation of the audit methodology starting in 2023, the Court of Accounts introduced a more rigorous system for tracking implementation. For example, in 2024 the Court's auditors carried out 2,473 follow-up engagements, verifying over 12,000 measures and recommendations previously issued. According to data recently communicated by the Court of Accounts, recommendations formulated in the new format (post-2023) recorded a significantly better compliance rate, with around 82% of recommendations already implemented or in the process of being implemented by the end of 2024. This positive development (82% versus ~60% previously) indicates the greater effectiveness of the new audit methodologies and the importance of a rigorous follow-up mechanism. At the same time, it highlights that there is still room for improvement, namely in establishing clear procedures and responsibilities so that audit recommendations are treated as a priority by the entities concerned.

Modernisation measures initiated by the Court of Accounts - Aware of the above challenges, the leadership has launched several internal reforms in recent years to enhance the effectiveness of performance audits and their impact on good governance:

- Digitisation of audit activity: Starting in 2020, the Court of Accounts launched the implementation of an integrated IT system to support the collection, processing, and analysis of data during audit engagements. The transition to e-auditing entails automating routine checks (particularly in the area of financial compliance) and using data-analytics tools to identify anomalies or risk areas. Already in 2023, the Court piloted a tool to automate the financial audit process, as part of the institution's digital-transformation efforts. The aim is for external public auditors to be able to access government databases in real time and to have rapid analytical reports, focusing more on evaluating performance and results than on time-consuming manual procedures. This digitisation will increase the efficiency of audits and will enable the future development of continuous auditing, generating early warnings about potential performance deviations in the use of public funds.
- Continuous training for auditors – The Court of Accounts has invested in sustained training programmes for its auditors, delivered both by in-house trainers and through international partnerships. Between 2015 and 2025, 27 courses and specialist training programmes in performance auditing were organised, with experts participating from institutions such as the European Court of Auditors and the World Bank. Romanian auditors have also taken part in training initiatives under the aegis of the INTOSAI Development Initiative (IDI) and in exchanges of experience with peer institutions in other countries (e.g. the Netherlands, the United States), obtaining internationally recognised certifications[1]. Through these upskilling efforts, the Court of Accounts aims to ensure that its audit teams possess the modern knowledge and competencies required (public policy evaluation, project management, impact-measurement techniques, etc.) to deliver high-quality performance audit engagements.
- Inter-institutional cooperation – collaboration protocols and information-sharing agreements have been concluded with authorities such as the National Agency for Public Procurement (ANAP) and the

[1] https://www.curteadeconturi.ro/ccr-sai-pentru-cetatean

Ministry of Finance to facilitate data access and to coordinate efforts to improve public-finance management. Through these partnerships the Court seeks both to obtain the data needed to evaluate performance (without duplicating other bodies' controls) and to channel its findings to competent decision-makers so identified shortcomings can lead to regulatory or procedural changes. An example is cooperation with ANAP on public procurement, where the Court frequently signals irregularities—from procurement planning to contract execution—which ANAP can use to adjust secondary legislation and prevent waste and inefficiency.

To synthesise the diversity of findings from performance audits, **Table no. 1** presents the main domains audited by the Court of Accounts in recent years together with recurrent major deficiencies.

Table no. 1. Main audited domains and major recurring deficiencies (2019-2022)

Audited domains	Major recurring deficiencies
Education	- Absence of clear, relevant performance indicators for programmes. - Inefficient resource management (e.g., funds left unspent at the end of the school year or allocated without rigorous strategic prioritisation).
Health	- Inadequate monitoring of national programmes (vaguely defined or non-existent outcome indicators). - Suboptimal public procurement: medical equipment under-used or ill-suited to hospitals' real needs, sometimes due to procedures favouring lowest price over quality.
Infrastructure	- Delays in project execution and cost overruns relative to initial plans. - Weak monitoring of worksites and contract compliance (e.g., late or non-application of delay penalties; tolerance of works executed below quality standards).
Local administration	- Deficient strategic planning: lack of multi-annual development strategies or misalignment of local budgeting with performance indicators. - Limited transparency and cursory reporting: insufficient information provided to local councils and the public on the use of funds and results achieved.
Environment protection	- Failure to reach strategic targets (e.g., afforestation programmes falling far short of initial objectives). - Inefficient investments: wastewater treatment plants completed but not operating at capacity; partially implemented waste-management projects without the expected environmental impact.

Source: authors' own processing based on the Romanian Court of Accounts' public reports (2019-2022).

Despite sectoral differences, certain problem types recur across domains: inadequately grounded planning (lack of clear targets and indicators), weak monitoring and internal control, delays and inefficiencies in execution, and a tendency to evaluate results formally rather than in terms of concrete impact. Many issues concern incomplete or inadequate managerial processes—pointing to a need for a stronger orientation towards performance management in public entities. Progress should also be noted: the research highlights both steps forward in the Court's development of performance audit and areas where sustained effort remains necessary.

Compared with the situation 8–10 years ago, today we observe:

- **Greater legislative clarity.** performance audit is explicitly enshrined in law (through amendments to Law no. 94/1992, republished in 2009) and defined in line with international practice. The Court's updated methodological guides (e.g., the Performance Audit Manual, revised edition 2018) standardise procedures in accordance with ISSAI. The national framework thus provides a solid basis and common language for performance auditing in the public sector.
- **Enhanced institutional capacity.** dedicated departments for performance audit operate within the Court, with specialised staff. Following an institutional reform in 2023, one department (Department VII) was

transformed into a structure focused exclusively on performance audit, responsible for topic selection, annual planning and coordination of engagements. Continuous training and international collaboration have increased external auditors' expertise in evaluating the 3Es. The number of auditors with performance-audit competences has grown, and organisational culture is increasingly results- and impact-oriented. The Court itself has emphasised that there is no 'professional gap' in this field, citing ongoing upskilling and participation in international capacity-development programmes.

- **Increased public visibility.** Performance audit reports issued by the Court of Accounts have gradually gained greater visibility in the public sphere and among decision-makers. In recent years, some of the Court's key findings have been discussed in Parliament or used as arguments in public-policy debates—an indication that performance auditing is beginning to feature on the governing agenda. For example, in 2025 an MP from the Budget and Finance Committee formally requested information and clarifications from the Court of Accounts regarding performance-audit activity (including reports on ANAF and the National House of Public Pensions)[1], signalling the Legislature's interest in this type of evaluation. At the same time, the Court of Accounts has taken steps towards more transparent communication: beginning in 2023, audit reports are published on the website immediately after approval by the Court's Plenum[2], and the Annual Public Reports include thematic summaries of findings by sector, in an accessible format. Wider dissemination of the findings increases public pressure on audited institutions to remedy deficiencies and helps educate public opinion on the efficient use of public funds.

Even so, the tangible impact of performance audit on improving public governance is still consolidating. Many systemic problems (inadequate planning, weak monitoring, non-implementation of recommendations) require long-term solutions and the involvement of other governance actors—not just the Court of Accounts. The next section sets out the study's conclusions and recommendations to amplify performance audit's role in Romania's public sector.

[1] puterea.ro
[2] news.ro

7. Conclusions

Performance audit has proven to be an essential tool for evaluating the extent to which public institutions fulfil their mission in terms of efficiency, effectiveness, and economy. This study has shown that, in Romania, performance auditing has experienced steady development and growing institutionalisation in recent years. Nevertheless, several challenges persist regarding the uniform application of the concept, the quality of the indicators used, and the degree of ownership of recommendations by audited entities. Hereby, we summarise the main conclusions of the research and propose courses of action:

- **Regulatory and institutional framework** – Romania currently has a relatively clear legal framework for performance auditing in the public sector. Law No. 94/1992, as amended, places performance audit within the remit of the Court of Accounts and clearly defines its purpose, while the international ISSAI standards have been adopted as the methodological reference. The Court of Accounts has shown increasing commitment to this field, developing internal guidance and allocating specialised resources (departments, staff) to performance audit. This normative–institutional framework has enabled an increase in the number of performance audits and their extension across multiple areas of public administration. In other words, the formal preconditions for effective performance auditing are largely in place.
- **Implementation challenges** – Despite improvements to the formal framework, the on-the-ground application of performance auditing still faces difficulties. Some public institutions struggle to define their own strategic objectives and relevant performance indicators, without which audit engagements rest on a fragile basis for assessment. Others lack an organisational culture oriented towards results and learning from evaluation, viewing auditors more as legality/compliance checkers than as partners offering advice for improvement. The quality of the indicators used in reports varies, at times affecting the relevance of the findings—overly general or hard-to-measure indicators lead to vague conclusions that do not drive change. Overall, consistent implementation of the concepts of efficiency, effectiveness and economy remains an aspiration, with entities still not fully internalising these principles in day-to-day

management. The absence of clearly quantified targets and rigorous monitoring of the performance of public programmes means that audits often reveal the same recurring shortcomings (poor planning, superficial monitoring, etc.) years apart, indicating that change in these areas is slow.

- **Implementation of recommendations** – Low implementation rates for the measures recommended by the Court of Accounts remain a pressure point. As noted, recent history shows a rate of around 60% effective implementation, which partly undermines the effectiveness of performance auditing: if the identified deficiencies are not subsequently corrected, problems tend to persist, and the audit only half achieves its purpose. In essence, a performance audit provides a diagnosis and proposes remedies, but the treatment depends on the willingness and capacity of the audited institutions to act. The absence of strong, mandatory follow-up mechanisms or sanctions for non-implementation of recommendations has led some entities to postpone necessary changes indefinitely. The Court of Accounts has begun to address this issue by stepping up follow-up engagements and reporting improved compliance rates (82% of recommendations implemented or in progress by the end of 2024). Nevertheless, to ensure continuous improvement, high-level commitment is required: the Government and Parliament can play an essential role in holding to account institutions that fail to implement recommendations (e.g. through hearings in parliamentary committees, periodic progress reports, etc.), and the leadership of each audited institution should give top priority to the corrective actions arising from the audit.
- **Role of the Court of Accounts and external actors** – The Court of Accounts of Romania plays a central role in promoting performance auditing and has demonstrated, through its recent initiatives, a commitment to modernising its practice and aligning with international standards. Digitisation measures, the creation of a dedicated department, and continuous training programmes for auditors are concrete steps towards strengthening its institutional capacity. Nevertheless, the real impact of performance auditing on good governance does not depend solely on the Court of Accounts. The concerted involvement of other actors is required: Parliament (which can use audit findings to drive legislative change or exert pressure on the Government to remedy deficiencies), the Government (which can initiate public policies or administrative reforms in response to the findings), and the executive leadership of the audited institutions (which must demonstrate the will to correct internal problems and improve their management systems). Without the political and administrative will to turn audit findings into concrete actions, performance auditing risks remaining a technical exercise with partial results.

8. Recommendations

Based on our analysis, we propose the following **recommendations** and future action directions to strengthen performance audit in Romania and increase its practical impact:

1. **Clarification and standardisation of performance audit methodologies.** It is necessary to develop detailed national guidelines for performance audits, to be used both by external auditors and by internal audit structures within public entities. These guidelines should include examples of domain-specific performance indicators, data collection methodologies, sampling techniques, and results-oriented reporting tools. Standardising approaches will reduce quality variations between different audits and will provide audited entities with clear expectations regarding the criteria on which they will be evaluated. A shared performance language will also facilitate post-audit dialogue between auditors and auditees.
2. **Strengthening the professional competences of auditors and personnel in audited institutions.** In addition to the continuous training of external public auditors, it is essential that staff in public institutions (especially those responsible for planning, budgeting, and internal control) receive training in performance management. If audited entities develop their own mechanisms for self-evaluating performance – for example, through internal public audit or dedicated evaluation units – the recommendations of the Court of Accounts will be better understood, accepted, and implemented. A national training programme on results-based management in the public sector is recommended, involving both external auditors and public officials with roles in strategic planning and performance monitoring. This would create a core of specialists who ‘speak the same language’ in terms of efficiency and effectiveness.

3. **Increasing transparency and communication of results to citizens.** For performance auditing to realise its potential to drive change, its findings must be brought to the attention of the ultimate beneficiaries - the citizens - `in a clear and accessible way. The Court of Accounts could continue its efforts to popularise its reports, for example by publishing infographic summaries or short 'citizens' reports' that explain in plain language what was found and what is recommended. Likewise, holding press conferences or round-table discussions on major performance audits (in areas such as health, education, and the environment) would increase the visibility of the issues and put pressure on the authorities to act. Greater transparency and proactive communication will also strengthen public confidence in the value of the Court of Accounts' work.
4. **Complete digitalisation of data collection and analysis processes.** It is important that investment in IT tools for auditing continues, so that the Court of Accounts can harness technology to make its work more efficient. In the medium term, implementing Business Intelligence and Big Data Analytics solutions will allow rapid analysis of large volumes of financial and operational data, identifying correlations that may indicate weak performance. In addition, the concept of continuous auditing could be applied in specific areas—for example, monthly monitoring of budget execution in major investment projects, with immediate flagging of deviations from target indicators. Such a system would provide an opportunity for preventive interventions before problems escalate. Digitisation will also enhance the Court's ability to verify the implementation of recommendations (by interconnecting with the audited entities' databases to track the evolution of indicators after the audit).
5. **Strengthening follow-up mechanisms for recommendation implementation.** To ensure that audit recommendations do not remain merely on paper, a robust follow-up mechanism, owned at a high institutional level, is needed. One idea would be to introduce incentives or sanctions: for example, linking the allocation of additional funds to demonstrated performance improvement, and sanctioning public managers who systematically ignore efficiency recommendations. On the other hand, the Court of Accounts itself could incorporate dedicated follow-up audits into its annual plan: one to two years after a major performance audit, it would return to the entity concerned and rigorously assess the extent to which its recommendations have been put into practice, then publish the results. This practice would create a cycle of accountability and send the message that post-audit actions are just as important as the audit itself.

In conclusion, the long-term success of performance auditing in Romania depends not only on the quality of the tools and the work of the Court of Accounts, but also on how governmental and institutional actors make use of these evaluations. Public entities should not view performance audit as a mere, fear-inducing control, but as an opportunity for learning and optimisation. When integrated into the public management cycle, the independent feedback provided by performance audits can become a driver of change and administrative innovation. As public institutions develop their capacity for self-evaluation of performance and come to understand the benefits of external audits, the role of the Court of Accounts will evolve from an ex post controller to a strategic adviser and a guarantor of accountability to taxpayers. From this perspective, performance auditing has the potential to become an integrated pillar of good governance, delivering tangible benefits in the efficient use of public money and, ultimately, in greater public trust and citizens' well-being.

Bibliography

1. Bercu, A.-M., Tofan, M., Bilan, I. (2021). Managementul performanței în administrația publică din UE, disponibil pe: https://eu-pair.uaic.ro/wp-content/uploads/2025/01/course_Performance_Manag_EU_AP.pdf
2. Cicea, C. (2020). Performance in public management. A research agenda with bibliometric approach. *Administrație și Management Public*, 35, 109-123. DOI: 10.24818/amp/2020.35-07
3. Court of Accounts of Romania (2013; updated 2018), Performance Audit Manual, internal document (partially available on the Court of Accounts website; accessed 01 May 2025).

4. Court of Accounts of Romania, Public Reports 2019-2022, available at www.curteadeconturi.ro (accessed 01 May 2025).
5. Dascălu, E.D., Marcu, N., (2016). Performance Management and Monitoring of Internal Audit for the Public Sector in Romania. *Amfiteatru Economic*, 18(43), pp. 691-705
6. Febriyanti, D., Widianingsih, I., Sumaryana, A., Buchari, Rd. A. (2024). The typology and determinant of performance measurement for public sector organizations – a literature review, *Cogent Business & Management*, 11:1, 2315681, DOI:10.1080/23311975.2024.2315681, available at: www.tandfonline.com/journals/oabm20
7. Gudană (Vrabie), T. (2021). Contribuții la dezvoltarea metodelor de evaluare a performanțelor serviciilor publice locale. Teză de doctorat. Available at: https://www.ugal.ro/files/doctorat/sustineri/2021/Gudana_Tincuta_(Vrabie)_REZUMAT_TEZA_DOCTORAT_210827.pdf
8. https://www.mdlpa.ro/pages/proiectsipoca616
9. INTOSAI (2019), ISSAI 300 – Performance Audit Principles, available at: www.issai.org (accesat 03.05.2025).
10. INTOSAI (2019), ISSAI 3000 – International Standards of Performance Auditing, available at: www.issai.org (accesat 03.05.2025).
11. INTOSAI Development Initiative – IDI (2021), Performance Audit Handbook, Volume 1, available at: www.idi.no (accesat 03.05.2025).
12. Law No. 672/2002 on public internal audit (republished 2011, updated 2023), published in the Official Gazette; text available on the legislative portal.
13. Law No. 94/1992 on the organisation and functioning of the Court of Accounts (republished 2009, as subsequently amended), published in the Official Gazette of Romania; consolidated text available on the legislative portal (legislatie.just.ro).
14. OECD (2021), Performance Audit Manual (including case studies and international good practices), available at: www.oecd.org (accesat 04.05.2025).
15. Radu, F. (2020), Performance auditing in public administration, *Revista de Audit Public Intern*, no. 4, pp. 45-52.
16. Romanian Government (2022). Modul de formare M2: "Calitatea și performanța serviciilor publice" - Suport de curs, available at: https://ina.gov.ro/wp-content/uploads/2023/09/M2_Calitate-si-performanta_Suport-curs.pdf
17. Romanian Government, Ghid pentru consolidarea competențelor de management al performanței, available at: https://www.anfp.gov.ro/media/44xhb2ms/ghid-pentru-consolidarea-competentelor-de-management-al-performantei.pdf
18. Spatariu, A. A. (2025). Institutional performance in public administration. A fundamental objective of external public audit, *C. H. Beck publishing house*
19. Stan, M. (2019), Management of Public Resources, *ASE publishing house*, Bucharest.
20. Ștefănescu, A., Dobrin, C., Calu, D.A., Țurlea, E. (2010). Controversies regarding the measurement of performance in Romanian public-administration entities, *Revista Transilvană de Ştiinţe Administrative*, 1 (25)/2010, pp. 225-242, available at: https://www.researchgate.net/publication/49583991_Controverse_privind_masurarea_performantei_entitatilor_administratiei_publice_din_Romania
21. UCAAPI, Ministry of Finance (2021), Guide for Performance Audit (prepared with the support of SRSS/European Commission), Bucharest.
22. Van Dooren, W., Bouckaert, G., Halligan, J. (2010). Performance Management in the Public Sector, *Routledge*, available at: https://www.researchgate.net/publication/264221635

Audit Financiar, XXIII, Nr. 4(180)/**2025**, *830-847*
ISSN on-line: 1844-8801

Remote Work and Audit Quality: A Natural Experiment Approach

Tammy TANG, Ph.D.,
California State University East Bay, USA,
e-mail: tammy.tang@csueastbay.edu

Orestis P. PANAGOPOULOS, Ph.D.,
California State University Stanislaus, USA,
e-mail: opanagopoulos@csustan.edu

Abstract

This study exploits the shutdown of non-essential businesses as a unique setting to address the effect of mandatory remote work on audit quality. The basic empirical design is a pre/post analysis where the variable of interest is an indicator variable for remote work. Three measures of audit quality are used namely, discretionary accruals, going concern, and meeting or beating analysts' forecasts. To mitigate potential endogeneity concerns, a difference-in-differences research design in employed. The combined evidence in this study suggests that audit quality improves with remote work. Firms audited remotely have lower discretionary accruals, are less likely to meet or beat analyst forecasts, and are more likely to get a going concern opinion. A limitation of the archival research design is the inability to identify specific aspects of the audit process that change with remote work. Nevertheless, these findings have significant implications for the audit practice, indicating that in order to support talent retention, audit firm executives should continue making investments in technology that promotes greater work flexibility. This paper serves as an archival study to examine the relationship between remote work and audit quality and impacts our understanding of the audit process literature. Altogether, the findings yield timely insights to address the ongoing tension between employees and employers regarding a flexible geographical working arrangement and work-life balance.

Key words: *audit quality; financial reporting quality; going concern; remote audit; remote work;*

***JEL Classification**: M42*

To cite this article:
Tang, T., Panagopoulos, O. P. (2025), Remote Work and Audit Quality: A Natural Experiment Approach, *Audit Financiar*, vol. XXIII, no. 4(180)/2025, pp.830-847,
DOI: 10.20869/AUDITF/2025/180/027

To link this article:
http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2025/180/027
Received: 17.05.2025
Revised: 25.05.2025
Accepted: 26.06.2025

1. Introduction

The demand for workplace flexibility has increased over the years with longer commute times and changing family dynamics (Ingraham, 2019). Still, many companies remain stagnant and apprehensive about allowing employees to work from home. Audit practitioners suggest working from home is positively associated with audit quality (KPMG, 2020). However firm management perceives the negative impacts to outweigh the benefits, given the return to in-person work following the pandemic (Gibson, 2023). Thus, the association between working from home and audit quality remains an empirical question. In this work, we address this question using the shutdown of non-essential businesses during the COVID-19 pandemic as a natural experiment.

We analyze a sample of U.S. public companies during the period 2018-2020 using three proxies for audit quality: absolute discretionary accruals, the probability of receiving a going concern opinion, and the likelihood of meeting or beating analyst forecasts. For each of the three measures, we conduct a pre/post analysis where the variable of interest is an indicator variable for remote work, set to a certain value for all firms in 2020 that filed after March 13th, when the U.S. president issued a proclamation declaring a national state of emergency and ordered all businesses to shut down[1]. Additionally, we use a difference-in-differences approach, splitting the sample into pre-2019 fiscal year-end audit, which occurs before 2020, and post-2019 fiscal year-end audit, which occurs during 2020.

Our findings indicate that audit quality improves with remote work. Remote audits are associated with lower discretionary accruals, firms are also less likely to meet or beat analyst forecasts and are more likely to get a going concern opinion. The findings are robust to alternative research designs including auditor change and limiting the analyses to only accelerated filers.

Overall, these findings contribute to the literature in three ways. First, this is a study to explore whether working remotely has an impact on audit quality in the archival literature. Until the COVID-19 pandemic, there had not been a consistent period of time where all auditors in the nation completed work from home. Prior literature on remote auditing has primarily been theoretical, survey, and behavioral research. Teeter et al. (2010) developed a theoretical framework for remote work, but do not draw inferences about its relationship to audit quality. In response to the COVID-19 pandemic, survey studies and desk studies emerged discussing the implications of the pandemic, as a whole, on audit work (Akrimi 2021; Albitar et al. 2021). In behavioral research, audit group judgment and decision-making have been studied extensively in different contexts, including virtual teamwork (Bauer et al., 2022). While experiments have various advantages, they are narrower in scope than other methodologies which can provide further insights into the topic of interest. Thus, it is necessary to consider the evidence provided by this archival study as complementary to the findings provided by the existing literature to draw meaningful inferences.

Second, examining the association between remote work and audit quality sharpens our current understanding of the audit process literature. The existing body of research on audit quality indicators has been reviewed and classified into a balanced scorecard with four categories: inputs, process, outcomes, and context (Knechel et al., 2013). We purport that a shift from on-site audit work (at the client site or the office) to remote audit work (at home or elsewhere) has a pervasive effect on the nature of the audit. Specifically, the implications drawn from this study impact our understanding of the audit process literature since a remote setting alters several components of the audit process, including the nature and extent of testing required, auditor judgment and decision-making involved in the review process, and auditor-client interactions.

Third, this study contributes broadly, not only to the academic literature but also to the dialog between employee and employer over remote work in the accounting profession and across industries. In the audit profession, remote work has important implications that affect the future of the audit practice, including lower audit fees due to reduced travel expenses and the retention of talented professionals because of the increased work flexibility. Countless surveys have reported the benefits of remote work, including improvements to employee satisfaction, work-life balance, and environmental sustainability, but have failed to persuade many employers to significantly update work arrangements. This

[1] Given this nationwide proclamation, both clients and auditors during the sample period worked remotely beginning March 13, 2020. While this does not provide for cross-sectional analyses based on state restrictions, it also increases our confidence that the findings in the analysis are not attributable to diversity in state policies.

paper aims to support the settlement of this dispute by contributing archival evidence to the discussion.

The remainder of the paper is organized as follows. Section 2 discusses the setting and reviews prior work on audit quality. Section 3 states the hypothesis. Section 4 discusses the research methodology. Section 5 presents the empirical results. Section 6 presents the results of robustness checks. Finally, Section 7 concludes and provides suggestions for future research.

2. Background and Theoretical Development

2.1 Remote Work Literature

The research on remote teamwork mainly adopts a behavioral perspective and documents both positive and negative outcomes of remote work. Studies document several benefits including the reduction in in-person meeting time, fewer disruptions, greater originality, and less discrimination in teams (Bergiel, Bergiel, and Balsmeier 2008). Additionally, teams working remotely experience increased productivity, enhanced teamwork performance, and increased voluntary work effort (Felstead and Henseke 2017; Ferreira et al. 2021; Li et al. 2023; Raghuram et al., 2001). Despite the benefits, working from home can make it difficult to create boundaries between work and home, resulting in exhaustion, burnout, and family conflicts, which negatively impact individual performance (Butts, Becker, and Boswell 2015; Raghuram et al. 2019). Researchers have also found that firms with high inventory and research and development relative to assets with non-Big 4 auditors experienced declines in audit quality after the COVID-19 travel restrictions were issued in 2020 (Gong et al., 2022) and that the COVID-19 pandemic negatively impacted audit quality on Chinese firms, especially when the audit was performed by less experienced auditors (Lin et al., 2024). Additional work has shown that internal auditors may perceive no difference in audit efficiency and effectiveness between remote and in-person audits and that support from the auditee is essential for successful remote audits (Eulerich et al., 2022).

A stream of research on remote work also discusses the role of technology to foster collaboration between individuals. Prior research finds that a lack of awareness of other colleagues can lead to a lack of motivation (Olson and Olson, 2006). Studies suggest that tools facilitating constant communication between employees increase awareness and subsequently effort. For example, a study that used a visualization tool to record the keystrokes employees contributed to a collaboration found that it resulted in improvements in both effort and performance. However, this increase was only observed when the team was comprised of a few highly conscientious members, not in teams that were comprised mostly of highly conscientious members (Glikson et al., 2019). Further, text-based technology allows individuals to take time to formulate a question and subsequent response, which can be more efficient than verbal communication (Hinds and Kiesler, 2002).

Still, it is important to study remote work on U.S. firms and specifically in the context of external audits since the suitability of remote work varies between industries and economies. A study of 2,000 tasks, 800 jobs, across 9 different countries concludes that remote work is best suited for certain types of industries, professions, and geographies. Particularly in advanced economies like the United States, industries like financial services, business services, information technology, and management were found to have the most potential since employees spend the most time on tasks that can be completed effectively remotely (Lund et al., 2021). Based on the nature of tasks performed, it seems that auditing falls among the professions that are particularly well suited for remote work [1]. In the next section we identify two key aspects of the audit process that are impacted by remote work as they are relevant to the timing of our study: the audit review process and auditor-client interactions.

2.2 Remote Work and the Audit Process

2.2.1 Audit Review Process

In the audit review process, remote work can lead to both positive and negative outcomes. Opponents of auditing remotely may raise concerns related to the obstacles introduced by this work arrangement. The audit completion and review processes involve information and communication flow up and down the preparer and reviewer hierarchy, from preparer to manager to partner

[1] Jobs that require analyzing data and information, managing people, and cognitive thinking have the greatest potential to be completed from home. Examples of jobs that are least effective remotely are those that require assisting and caring for others, selling to others, and controlling machines and mechanical equipment (Lund et al. 2021).

and back. At any given time, it is not uncommon for one member of the audit team to be aware of information that all members are not yet privy to (Murthy and Kerr, 2004). Thus, in a remote setting, the level of review and revision could falter due to the increased information asymmetry arising from the change in communication patterns.

On the other hand, behavioral studies conducted at the individual auditor level reveal that manager reviews of audit workpapers vary widely based on perceived preparer quality, preparer familiarity, and expectations about the client (Asare and McDaniel, 1996; Gibbins and Trotman, 2002). This demonstrates that there is a bias in familiarity, that perhaps could be alleviated by the reduction in proximity introduced by remote work[1]. Similarly, the psychology literature on small group decision making identifies the "groupthink" phenomena, which is the deterioration in decision-making effectiveness for groups who work closely on a continuing basis (Bénabou, 2013). Based on these theories, both preparers and reviewers ought to become more objective while working in separate environments when compared to working face-to-face, which is a potential benefit of remote work.

2.2.2 Auditor-Client Interactions

Apart from collaborating within the team, auditors also have the ability to work with the audit committee and other parties in the corporate governance structure to ensure quality financial reporting (Beasley et al., 2009; Cohen, Krishnamoorthy, and Wright, 2002; DeZoort and Salterio, 2001). Near the final stages of the audit, audit managers must communicate important matters with management and the audit committee. In some cases, this involves delicate matters that may be more difficult to convey remotely, such as the discovery of a material weakness or issuing a going concern opinion. Since managers are also responsible for maintaining a positive client relationship, this could present a conflict of interest which impairs auditor judgment and consequently audit quality.

Alternatively, on the client side, auditors performing work further away from their client offices may allow auditors to exercise greater objectivity and skepticism, which serves as an unforeseen benefit of remote work. Moreover, prior studies find that during electronic communications higher-ranked individuals are less dominant over lower-ranked individuals, resulting in greater equality of interaction compared to face-to-face communications (Driskell, Radtke, and Salas, 2003). While working remotely, lower-ranked audit team members such as interns and staff may find client interactions less intimidating and more productive.

[1] Audit team staffing varies widely between set teams and reassigned teams since turnover is high in the audit practice. Familiarly between team members is always an issue and it is particularly important in a remote context.

3. Hypothesis

Based on the theory discussed above, remote work in complex areas, such as the audit review process and the auditor-client interactions, can be associated with both positive and negative outcomes. As such, we state our hypothesis in null form as follows:

H_o: Audits performed in a remote setting do not differ in audit quality from audits performed in a traditional in-person setting.

4. Research Design

4.1 Methodology

This study uses U.S. public company data for companies with a December 31 fiscal year-end from 2017 through 2019, for which audits were filed from 2018 through 2020[2]. We obtain firm fundamentals from Compustat, auditor data from Audit Analytics, and analyst data from I/B/E/S. We employ three proxies for audit quality: absolute discretionary accruals, the probability of getting a going concern opinion, and the likelihood of meeting or beating analyst forecasts. The basic empirical design is a pre/post analysis where the variable of interest is an indicator variable for remote work, set to a certain value for all audits filed after March 13th, 2020, when the U.S. president issued a proclamation declaring a national state of emergency and ordered all businesses to shut down. This excludes all reporting companies with a public float of $700 million or more (i.e., "large accelerated filers") since they filed by March 1st, 2020, before the national state of emergency was declared[3].

[2] SEC Filing Deadlines are as follows: large accelerated filers (60 days from year-end), accelerated filers (75 days from year-end), non-accelerated filers (90 days from year-end).

[3] In 2020, the U.S. Securities and Exchange Commission (SEC) updated accelerated filer definitions. The amendments were effective April 27, 2020, which does not impact the sample period.

Additionally, we use a difference-in-differences approach as a quasi-experimental method to mitigate the effects of the pandemic and other extraneous factors. We validate the parallel trends assumption and find that there is no systemic trend between the treatment and audit quality in the pre-period. We split the sample into the pre-period, including 2017 and 2018 fiscal year-end audits which were filed in 2018 and 2019, and the post-period, including 2019 fiscal year-end audits which were filed in 2020. Finally, the treatment group is firms with an audit filing date after March 13th, 2020, while the control group is firms with an audit filing date before March 13th. The requirement to audit remotely was imposed externally and not assigned based on auditor and client characteristics. Moreover, since the pandemic outbreak occurred in 2020, the financial impacts of the pandemic would not have significantly impacted the client's operating activities for the 2019 financial statement audit.

4.2 Audit Timeline

Given the timing of the national state of emergency on March 13th, 2020, it is important to establish the audit timeline to distinguish areas of the audit process that fall in the pre- and post-period and to clarify the identification of the treatment and control groups in the difference-in-differences analyses. Figure no. 1 outlines the standard financial statement audit timeline. As shown in the figure, most of the audit procedures are performed after the fiscal year end date (12/31), up to the date of the audit report. This period is referred to as "busy season" in the audit practice. As such, the areas of the audit process discussed in Section 2.2 including evidence collection, workpaper reviews, and auditor-client interactions are all conducted during busy season. Furthermore, note that the audit of 12/31/19 year-end financial statements take place subsequently in 2020. As such, the proxies used for audit quality are based on the 2019 financial statements, and therefore they are not impacted by pandemic effects.

Figure no. 1. Audit timeline

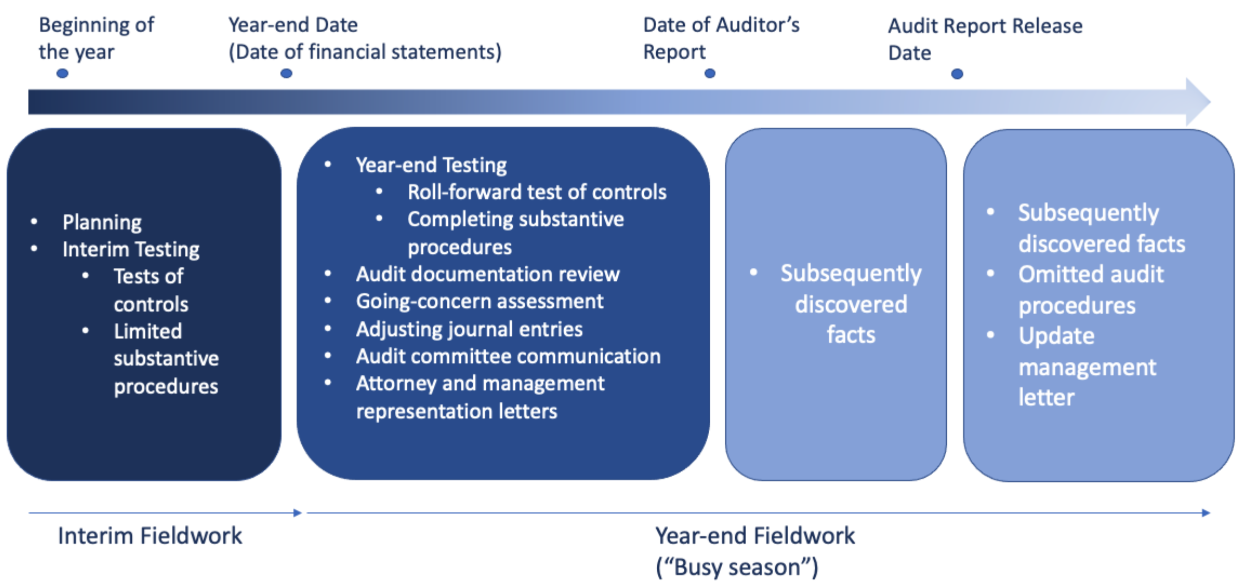

Source: own projection

Figure no. 2 displays the identification of the treatment and control samples in the difference-in-differences analyses. Since the national state of emergency was declared on 3/13/20, we use this event date to identify a treatment sample of audits that were subject to remote work, and a control sample of audits that were filed before the national state of emergency required auditors to work remotely. The 12/31/19 fiscal year-end audits that were filed before 3/13/2020 are identified as the control sample and the audits filed after 3/13/2020 are identified as the treatment sample.

Figure no. 2. Diff-in-Diff: Treatment and Control Sample

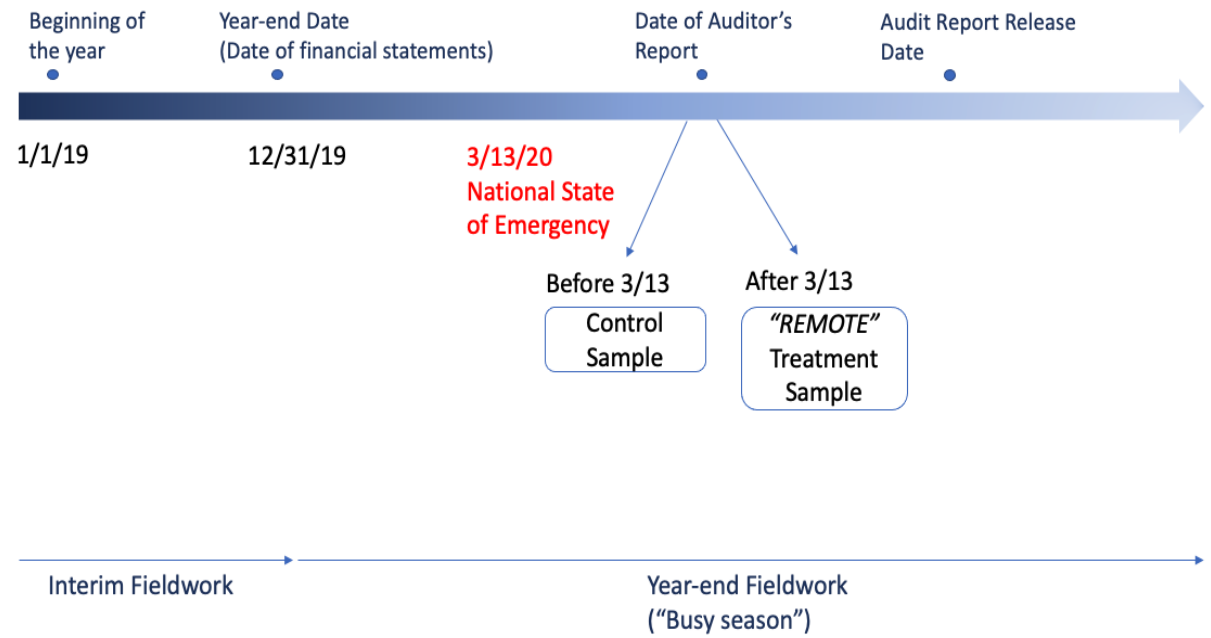

Source: own projection

Finally, Figure no. 3 presents the assignment of the pre- and post-periods in the difference-in-differences analyses. As shown in the figure, the pre-period is the 2018 financial statement audit taking place in 2019 and the post-period is the 2019 financial statement audit taking place in 2020. The control and treatment groups are assigned based on the audit filing date before or after 3/13 in the subsequent year respectively. Note only 2018 is shown as the pre period for illustrative purposes. In the main analyses, we include both 2017 and 2018 in the pre period and re-run the analyses using alternative designs for the pre period as robustness checks in Section 6.

Figure no. 3. Diff-in-Diff: Pre- and Post-Period

Source: own projection

4.3 Discretionary Accruals Measure

The first audit quality proxy is performance-adjusted absolute discretionary accruals (*ADA*), based on the Jones (1991) model and including return on assets (*ROA*) as in Kothari et al. (2005). Using model (1), we regress total accruals (*AC*) on change in revenue (Δ*R*), property, plant, and equipment (*PPE*), and return on assets (*ROA*) to obtain the residuals used as the Jones model discretionary accruals in models (2) and (3).[1] All variables are deflated by assets to mitigate heteroskedasticity in residuals following prior studies.

$$AC_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 \Delta R_{i,t} + \beta_2 PPE_{i,t} + \beta_3 ROA_{i,t} + \varepsilon_{i,t} \quad (1)$$

We employ a pre/post and difference-in-differences analyses to estimate the relationship between absolute discretionary accruals and remote work in models (2) and (3), respectively.

$$ADAi,t = \beta0 + \beta1\ REMOTEi,t + \Sigma\beta jCONTROLS\ i,t + +YEAR\_FE + INDUSTRY\_\ FE\ vi, \quad (2)$$

$$ADAi,t = \beta0 + \beta1\ POSTi,t + \beta2REMOTE\ i,t,+ +\beta3\ POST*REMOTEi,t + \Sigma\beta jCONTROLS\ i,t + +INDUSTRY\_\ FE\ vi,t \quad (3)$$

The dependent variable is absolute discretionary accruals (*ADA*) which are estimated using an annual cross-sectional model for each industry. *REMOTE* is an indicator variable that takes the value of "1" for remote audit and is the main variable of interest in equation (2). *POST*REMOTE* is an interaction term and the primary variable of interest in the difference-in-differences model in equation (3). Following Minutti-Meza (2013), controls are included for both auditor and client characteristics which may impact discretionary accruals, including Big-4 auditor (*BIG4*), auditor tenure (*TENURE*), firm size (*LOGMKT*), book-to-market ratio (*BTM*), absolute accruals (*ABSACCRL*), growth in sales (*GROWTH*), financial risk (*LEV, ALTMAN, STDEARN*), and financial performance (*ROA, ROAL, LOSS, CFO*). YEAR_FE are year fixed effects. All variable definitions and data sources are included in the *Appendix*. The expected signs for each variable based on prior literature are included in **Table no. 3**.

[1] As in Kothari et al. (2005), we also use a modified sales change variable *($\Delta R_{i,t}$ - $\Delta AR_{i,t}$)*, using change in sales net of accounts receivable before estimating the model. The tabulated results are robust to using this model.

4.4 Going Concern Measure

The second proxy for audit quality is the likelihood of getting a going concern opinion, which is measured using a logistic regression model like the one proposed by Reichelt and Wang (2010).[2] We limit the sample to distressed firms and employ a pre/post and difference-in-differences analyses to estimate the relationship between *GCONCERN* and *REMOTE* as presented in models (4) and (5), respectively[3].

$$GCONCERNi,t = \beta0 + \beta1\ REMOTEi,t + +\Sigma\beta jCONTROLS\ i,t + YEAR\_FE + +INDUSTRY\_\ FE + vi,t \quad (4)$$

$$GCONCERNi,t = \beta0 + \beta1\ POSTi,t + +\beta2REMOTE\ i,t,+ \beta3\ POST*REMOTEi,t + +\Sigma\beta jCONTROLS\ i,t + INDUSTRY\_\ FE + vi,t \quad (5)$$

The dependent variable is an indicator variable that takes the value of "1" if the auditor issued a going-concern opinion. The variable of interest and control variables in equations (4) and (5) are as previously defined in equations (2) and (3), and *INDUSTRY FE* are industry fixed effects

[2] There is a concern that the going concern opinion measure is affected by the pandemic related financial impacts on businesses. Since the test sample is 2019 fiscal year-end audits filed from March-April 2020 at the onset of the pandemic, firms were unlikely to have felt the difficulties still. The high degree of uncertainty surrounding how long the pandemic would last, taken together with the fact that clients of all industries were affected equally, would result in auditors facing the decision to issue going concern opinions for all clients if at all. Given the severity of a going concern opinion, along with the issue that both clients and firms were unable to foresee the impacts of the pandemic throughout the next 12 months at the time, it is unlikely that an auditor would be able to provide the evidence to ascertain the conclusion of issuing a modified going concern opinion based on pandemic reasons alone. Still, we consider that no single measure of audit quality is without flaw, and thus we assess the results of this measure in combination with two other measures to reach a reliable conclusion on the tested hypothesis.

[3] We limit the sample for going concern analyses to only distressed firms, which are defined as firms with either negative cash flows or negative income. We include firm-years that meet the criteria using either definition in the sample. Prior studies assert that going concern assessment is a more salient decision in distressed firms (DeFond, Raghunandan, and Subramanyam 2002). Thus, limiting the sample to distressed firms aims to mitigate concerns that the going concern opinion is for pandemic related reasons.

based on two-digit SIC codes. Detailed variable definitions and data sources are included in the *Appendix*.

4.5 Meet or Beat Analyst Forecasts Measure

The final proxy for audit quality is the client's propensity to meet or beat analysts' earnings forecasts, similar to the one proposed by Reichelt and Wang (2010). We employ a pre/post and difference-in-differences analyses to estimate the relationship between *MEET* and *REMOTE* as presented in models (6) and (7), respectively.

$$MEETi,t = \beta 0 + \beta 1\ REMOTEi,t + \Sigma\beta jCONTROLS\ i,t+ +YEAR\_FE + INDUSTRY\_FE + vi,t \quad (6)$$

$$MEETi,t = \beta 0 + \beta 1\ POSTi,t + \beta 2REMOTE\ i,t,+ +\beta 3\ POST*REMOTEi,t + \Sigma\beta jCONTROLS\ i,t + +INDUSTRY\_\ FE + vi,t, \quad (7)$$

The dependent variable is an indicator variable that takes the value of "1" if the clients' earnings meet or beat the median consensus forecast by one cent. The variable of interest and control variables in equations (6) and (7) are as previously defined in equations (2) and (3), and *INDUSTRY FE* are industry fixed effects based on two-digit SIC codes. Detailed variable definitions and data sources are included in the *Appendix*.

5. Empirical Results

5.1 Sample Selection

Table no. 1 details the sample selection procedure. We begin with Audit Analytics and Compustat data from 2017 through 2020 containing 13,788 firms (32,498 firm-years) to obtain variables for the main analyses for the period from 2018 through 2020. We remove 5,694 firms (12,484 firm-years), representing duplicates and observations with missing variable data. We further exclude 1,283 firms (3,161 firm-years), which represent non-US firms and financial firms with SIC codes 6000-6999. We also remove 2,071 firms (4,777 firm-years) with non-December year ends. After creating variables and winsorizing all continuous variables at the 1 and 99 percent level, the full sample includes 1,761 firms (4,483 firm-years).

Table no. 1. Sample Selection

	Unique Firms	Firm-Years
Audit Analytics and Compustat data	13,788	32,498
Less: Duplicates and firms with missing variable data	(5,694)	(12,484)
Less: Non-US firms and financial firms (SIC codes 6000-6999)	(1,283)	(3,161)
Less: Non-December year end	(2,071)	(4,777)
Less: Observations used to create variables	(2,979)	(7,593)
Full Sample	**1,761**	**4,483**
Panel A: Sample for Absolute Discretionary Accruals Analysis		
Less: Firms with less than 20 observations in 2-digit SIC industry-year group	(357)	(904)
Final Sample	**1,404**	**3,579**
Panel B: Sample for Going Concern Opinion Analysis		
Limit to distressed firms	(914)	(2,799)
Final Sample	**847**	**1,684**
Panel C: Sample for Meet or Beat Analysts' Earnings Forecasts Analysis		
Merge with IBES and create variables	(878)	(2,246)
Final Sample	**883**	**2,237**

This table presents the sample selection procedure for the analyses of the three proxies for audit quality: absolute discretionary accruals, going concern opinions, and meet or beat analysts' earnings forecasts. Note the final sample in panels A, B, and C are calculated using the full sample.

Source: own projection

Table no. 2. Sample Descriptive Statistics

	REMOTE = 1			REMOTE = 0		
Panel A: Analyses of Absolute Discretionary Accruals (N = 132 for REMOTE = 1 and N = 3,447 for REMOTE = 0)						
	Mean	Std. Dev.	Median	Mean	Std. Dev.	Median
ADA	0.062	0.144	0.035	0.103***	0.129	0.066***
BIG4	0.183	0.388	0.000	0.715***	0.452	1.000***
LOGMKT	3.493	1.297	3.375	6.933***	2.308	7.057
LEV	0.660	0.874	0.567	0.589	0.362	0.562
ROA	-0.333	0.528	-0.148	-0.106***	0.420	0.015
ROAL	-0.376	0.695	-0.116	-0.109***	0.373	0.014***
LOSS	0.763	0.427	1.000	0.442***	0.497	0.000***
CFO	-0.220	0.456	-0.081	-0.026***	0.370	0.064***
BTM	-3.845	47.083	0.650	0.297	6.023	0.337***
ABSACCRL	0.011	0.038	0.002	0.002**	0.011	0.000***
GROWTH	0.457	4.492	-0.030	0.822	15.029	0.066***
ALTMAN	-6.787	25.736	-0.321	2.178***	13.717	2.194***
STDEARN	45.263	263.499	6.160	233.429***	881.204	27.243
TENURE	0.649	0.479	1.000	0.550*	0.498	1.000*
Panel B: Analyses of Going Concern Opinions (N = 170 for REMOTE = 1 and N = 1,514 for REMOTE = 0)						
	Mean	Std. Dev.	Median	Mean	Std. Dev.	Median
GCONCERN	0.376	0.486	0.000	0.126***	0.332	0.000***
BIG4	0.220	0.415	0.000	0.620***	0.486	1.000***
LOGMKT	3.746	1.395	3.586	5.666***	2.011	5.738***
LEV	0.704	0.799	0.591	0.614	0.443	0.553
ROA	-0.421	0.572	-0.222	-0.310*	0.531	-0.137*
ROAL	-0.442	0.688	-0.230	-0.288*	0.466	-0.137
LOSS	0.925	0.264	1.000	0.956	0.206	1.000
CFO	-0.287	0.488	-0.111	-0.186	0.483	-0.034
BTM	-2.942	41.088	0.588	0.112	8.947	0.355
ABSACCRL	0.011	0.037	0.002	0.004**	0.014	0.000***
GROWTH	0.872	7.577	-0.055	1.586	22.377	0.053**
ALTMAN	-7.604	24.368	-1.086	-0.654***	18.665	0.896
STDEARN	44.300	232.547	6.504	118.632***	455.488	16.716***
TENURE	0.665	0.473	1.000	0.492***	0.500	0.000***
Panel C: Analyses of Meet or Beat Analysts' Earnings Forecasts (N = 61 for REMOTE = 1 and N = 2,176 for REMOTE = 0)						
	Mean	Std. Dev.	Median	Mean	Std. Dev.	Median
MEET	0.033	0.180	0.000	0.148***	0.355	0.000***
BIG4	0.492	0.504	0.000	0.829***	0.376	1.000***
LOGMKT	6.128	2.440	5.479	7.870***	1.886	7.831***
LEV	0.598	0.236	0.612	0.584	0.270	0.576
ROA	-0.057	0.243	-0.019	0.011*	0.164	0.040*
ROAL	-0.041	0.229	0.021	0.010	0.165	0.039
LOSS	0.525	0.504	1.000	0.246***	0.431	0.000***
CFO	0.032	0.196	0.061	0.069	0.138	0.084*
BTM	0.992	3.474	0.426	0.429	2.356	0.369***
ABSACCRL	0.002	0.011	0.000	0.000	0.001	0.000***
GROWTH	0.012	0.172	-0.025	0.142***	0.800	0.059***
ALTMAN	3.020	5.940	2.477	3.767	5.343	2.813
STDEARN	180.769	589.947	16.923	326.978	986.092	45.917*
TENURE	0.869	0.340	1.000	0.591***	0.492	1.000***

The table includes descriptive statistics (number of observations, mean, median, and standard deviation) for the dependent variables and control variables in analyses of absolute discretionary accruals (Panel A), going concern opinions (Panel B), and meet-or-beat (Panel C). ***,**,* indicate whether the means (medians) are significantly different across the remote and not remote samples at the 0.01, 0.05, and 0.10 levels, respectively, based on t-tests (Wilcoxon signed rank tests).

Source: own projection

We use the full sample as a starting point and limit the sample for each individual analysis as necessary. In the discretionary accruals analysis, we remove firms with less than 20 observations in the 2-digit SIC industry-year group. In the going concern opinion analysis, we limit to distressed firms. In the meet-or-beat analysis, we merge with IBES. This results in final samples of 1,404 firms (3,579 firm-years), 847 firms (1,684 firm-years), and 883 firms (2,237 firm-years) for the discretionary accruals, going concern, and meet-and-beat analyses respectively.

5.2 Descriptive Statistics

Table no. 2 provides descriptive statistics comparing the characteristics of the remote (*REMOTE*=1) and non-remote (*REMOTE*=0) sample. We include variables that have been identified in prior research as important determinants of absolute discretionary accruals, likelihood of getting a going concern opinion, and likelihood of meeting or beating analysts' forecasts in Panels A through C respectively.

Panel A shows the descriptive statistics for the sample used for the discretionary accruals analyses. The sample consists of 3,579 firm-year observations in total, including 132 observations in the *REMOTE* audit sample. Panel B shows the descriptive statistics for the sample used for the going-concern opinion analyses. The sample consists of 1,684 firm-year observations total, including 170 observations in the *REMOTE* audit sample. After limiting the sample to only distressed firms in the going concern analyses, there is no significant difference between operating leverage (*LEV*), likelihood of negative net income (*LOSS*), and operating cash flows (*CFO*) in the remote and non-remote samples, alleviating concerns about the difference in the characteristics affecting the auditor's assessment of the going concern, and subsequent likelihood of receiving a going concern opinion between the two samples.

Panel C shows the descriptive statistics for the sample used for the meet or beat analyst earnings forecast analysis. The sample consists of 2,237 firm-year observations in total, including 61 observations in the *REMOTE* audit sample. Consistent across Panels A through C, firms in the non-remote sample are larger (*LOGMKT*), more likely to be audited by Big-4 (*BIG4*) compared to the remote sample. The numerous differences in the firm characteristics of remote vs. non-remote in the univariate analyses shown illustrate the need to control for these characteristics in the multivariate analyses. Certain differences, such as those noted above, may be attributed to the inclusion of accelerated-filers and non-accelerated filers in the remote sample vs. large-accelerated and accelerated filters in the non-remote sample. To address these differences, we run an additional robustness test limiting the sample to only accelerated filers in both groups as shown in Section 6.

5.3 Discretionary Accruals- Pre/Post and Difference-in-Differences Analyses

Table no. 3 presents the results of the pre/post analyses (columns 1 and 2) and difference-in-differences regression analyses (columns 3 and 4) using the absolute value of discretionary accruals as the dependent variable. In column (1) the coefficient for *REMOTE* is -0.018 and statistically significant at the 5% level. Thus, after controlling for client and auditor characteristics, remote audits have 1.8% lower absolute discretionary accruals compared to non-remote audits.

Table no. 3. Analyses of Absolute Discretionary Accruals

		Pre/Post		Diff-in-Diff	
		(1)	(2)	(3)	(4)
DV = Absolute Discretionary Accruals (*ADA*)	Expected sign	Estimate	z-stat	Estimate	t-stat
REMOTE	(+/-)	-0.018**	(-2.39)	0.009	(1.59)
POST	(+/-)			-0.001	(-0.30)
POST×REMOTE	(+/-)			-0.026***	(-2.97)
BIG4	(-)	-0.001	(-0.26)	-0.004	(-0.88)
LOGMKT	(-)	-0.009***	(-6.42)	-0.006***	(-5.22)
LEV	(+)	0.025***	(4.34)	0.024***	(4.86)
ROA	(+)	0.064***	(7.18)	0.071***	(8.19)

ROAL	(-)	-0.040***	(-6.44)	-0.030***	(-4.50)
LOSS	(-)	0.009*	(1.88)	0.006	(1.41)
CFO	(-)	-0.037***	(-3.60)	-0.039***	(-3.90)
BTM	(+/-)	0.000	(0.10)	0.000	(-0.15)
ABSACCRL	(+/-)	1.191***	(6.48)	2.196***	(13.63)
GROWTH	(+/-)	0.000	(0.55)	0.000	(0.11)
ALTMAN	(+/-)	0.000***	(-3.21)	0.000***	(-5.77)
STDEARN	(+/-)	0.000	(1.60)	0.000	(1.45)
TENURE	(+/-)	0.000	(-0.22)	0.002*	(-1.94)
Constant		0.114***	(11.23)	0.876***	(10.58)
Industry F.E.		Included		Included	
Year F.E.		Included		Excluded	
Observations		3,579		3,579	
R-Square		0.178		0.221	

This table presents the results of the pre/post and difference-in-difference analyses using discretionary accruals as the dependent variable. All models are estimated using OLS regression. Standard errors are clustered by firm and all continuous variables are winsorized at the 1 and 99 percent levels. Variable definitions are included in the appendix. ***, **, * indicate significance at the 0.01, 0.05, and 0.10 levels, respectively, using two-tailed tests.

Source: own projection

In the difference-in-differences regression model, the coefficient for *REMOTE* in column (3) is 0.009 and not statistically significant, indicating no significant difference between the treatment and control group. The coefficient for the interaction term *POST×REMOTE* is -0.026 and statistically significant at the 1% level. This evidence suggests that auditing remotely is associated with lower absolute discretionary accruals. The coefficients for *LOGMKT* and CFO are negative and significant, consistent with lower discretionary accruals expected for larger clients and clients with greater operating cash flows. Overall, the results are consistent with audit quality increasing with remote work.

5.4 Going Concern Opinions- Pre/Post and Difference-in-Differences Analyses

Table no. 4 presents the results of the pre/post and difference-in-difference regression analyses using going concern as the dependent variable. In column (1) the coefficient for *REMOTE* is 1.041 and statistically significant at the 1% level. This evidence suggests that, after controlling for client characteristics, remote audits have a greater propensity to issue a going concern opinion compared to non-remote audits. These results are consistent with the analyses presented in **Table no. 3**, which find that remote audits are associated with an increase in audit quality. To evaluate the economic significance of the regression results, we consider the odds ratio estimates. For *REMOTE*, the positive coefficient leads to an odds ratio greater than 1 (2.834), suggesting that a remote audit has more than twice the chance of issuing a going concern opinion compared to a non-remote audit. These results are highly material from an economic standpoint since a going concern modified audit opinion is the auditor's professional assessment regarding the risk that the client may not continue in business in the foreseeable future, a serious concern to investors, lenders, and other stakeholders. Moreover, prior research demonstrates that a going concern modification significantly alters the structure of the market valuation for financially distressed firms (Blay, Geiger, and North 2011).

In the difference-in-differences regression model, the coefficient in column (3) for *REMOTE* is -0.019 and not statistically significant, indicating no significant difference between the treatment and control group. The coefficient for the interaction term *POST×REMOTE* is 0.062 and statistically significant at the 5% level, suggesting that remote audits are more likely to result in a modified going concern outcome. The coefficients for *LOGMKT* and *BTM* are negative and significant, consistent with the expectation that larger firms, and firms with higher book-to-market ratios have a lower probability of a going concern audit outcome. The coefficient for *LEV* is positive and significant, consistent with the expectation that the likelihood of a going concern opinion increases for clients as risk and leverage increase. Overall, the combined evidence suggests that, after controlling for differences in audit firm and client characteristics, audit quality increases with remote auditing in the difference-in-differences analysis.

Table no. 4. Analyses of Going Concern Opinions

	Pre/Post		Diff-in-Diff	
	(1)	(2)	(3)	(4)
DV = Going Concern Opinion (*GCONCERN*)	Estimate	z-stat	Estimate	t-stat
REMOTE	1.041***	(3.38)	-0.019	(-0.96)
POST			0.008	(0.45)
POST×REMOTE			0.062**	(1.99)
BIG4	0.081	(0.28)	0.004	(0.27)
LOGMKT	-0.673***	(-7.86)	-0.050***	(-9.98)
LEV	1.170***	(4.64)	0.101***	(6.37)
ROA	-0.948***	(-2.67)	-0.149***	(-5.66)
ROAL	-0.596**	(-2.21)	-0.106***	(-5.24)
LOSS	0.652	(1.14)	0.001	(0.03)
CFO	-0.680	(-1.44)	-0.019	(-0.64)
BTM	-0.014	(-1.26)	-0.001***	(-3.19)
ABSACCRL	11.038	(1.45)	0.902*	(1.88)
GROWTH	0.000	(0.08)	-0.000	(-0.39)
ALTMAN	0.003	(0.70)	0.000	(0.21)
STDEARN	0.001***	(4.33)	0.000***	(4.54)
TENURE	-0.125	(-0.49)	0.005	(0.36)
Constant	-0.946	(-1.29)	0.289***	(5.60)
Industry F.E.	Included		Included	
Year F.E.	Included		Excluded	
Observations	1,684		1,684	
Pseudo R-Square	0.438		0.362	

This table presents the results of the pre/post and difference-in-difference analyses using going concern opinions as the dependent variable. All models are estimated using logistic regression. Standard errors are clustered by firm and all continuous variables are winsorized at the 1 and 99 percent levels. Variable definitions are included in the appendix. ***, **, * indicate significance at the 0.01, 0.05, and 0.10 levels, respectively, using two-tailed tests.

Source: own projection

5.5 Meet-or-Beat- Pre/Post and Difference-in-Differences Analyses

Table no. 5 presents the results of the pre/post and difference-in-difference regression analyses using meet or beat analysts' earnings forecasts as the dependent variable. In column (1) the coefficient for *REMOTE* is -1.741 and statistically significant at the 5% level. This evidence suggests that, after controlling for client characteristics, remote audits are related to a lesser propensity to meet or beat forecasts compared to non-remote audits. These results are consistent with the analyses presented in **Tables 3 and 4**, which find that remote audits are associated with an increase in audit quality. To assess the economic importance of the regression results, we compute the odds ratio estimates. The negative coefficient for *REMOTE* leads to an odds ratio of less than 1 (.175), suggesting that a remote audit has about 18% chance of the client meeting or beating analysts' consensus forecast. Prior research suggests that companies who manage to meet or beat their earnings expectations benefit from a higher return than peers that do not (Bartov, Givoly, and Hayn, 2002). Thus, the *REMOTE* coefficient is economically as well as statistically significant.

In the difference-in-differences regression model, the coefficient for *REMOTE* in column (3) is -0.377 and not statistically significant, indicating no significant difference between the treatment and control group. The coefficient for the interaction term *POST×REMOTE* is -0.791 and statistically significant at the 5% level, suggesting that firms audited remotely are more likely to meet or beat analysts' consensus forecasts. The positive and significant coefficient for *LOGMKT* suggests that clients are more likely to meet or beat analysts' consensus forecasts if they are larger. On the other hand, clients are less likely to meet or beat analysts' consensus forecasts if they rely more on the debt market to obtain financing (*LEV*) and if auditor characteristics constrain management, as suggested by the negative and significant coefficient for *TENURE*. Overall, this study finds that after controlling for differences in audit firm and client characteristics, firms are less likely to meet or beat earnings forecasts when audits are conducted remotely, which is interpreted as an increase in audit quality.

Table no. 5. Analyses of Meet or Beat Analysts' Earnings Forecasts

	Pre/Post		Diff-in-Diff	
	(1)	(2)	(3)	(4)
DV = Meet or Beat (*MEET*)	**Estimate**	**z-stat**	**Estimate**	**t-stat**
REMOTE	-1.741**	(-2.24)	-0.377	(-1.43)
POST			-0.032	(-0.21)
POST×REMOTE			-0.791**	(-1.33)
BIG4	-0.117	(-0.63)	-0.156	(-0.83)
LOGMKT	0.071	(1.46)	0.047	(0.93)
LEV	-0.698**	(-2.30)	-0.699**	(-2.29)
ROA	0.360	(-0.41)	0.480	(0.55)
ROAL	-0.450	(-0.79)	-0.458	(-0.80)
LOSS	-0.013	(-0.07)	0.006	(0.03)
CFO	0.138	(0.15)	0.006	(0.01)
BTM	-0.009	(-0.36)	-0.008	(-0.33)
ABSACCRL	27.871	(1.08)	22.198	(0.89)
GROWTH	-0.051	(-0.55)	-0.046	(-0.51)
ALTMAN	-0.034**	(-2.15)	-0.035**	(-2.23)
STDEARN	0.000	(1.60)	0.000*	(1.75)
TENURE	-0.269**	(-2.18)	-0.277**	(-2.00)
Constant	-1.467**	(-2.41)	-1.218	(-1.56)
Industry F.E.	Included		Included	
Year F.E.	Included		Excluded	
Observations	2,237		2,237	
Pseudo R-Square	0.048		0.048	

This table presents the results of the pre/post and difference-in-differences analyses using meeting or beating analysts' earnings forecasts as the dependent variable. All models are estimated using logistic regression. Standard errors are clustered by firm and all continuous variables are winsorized at the 1 and 99 percent levels. Variable definitions are included in the appendix. ***, **, * indicate significance at the 0.01, 0.05, and 0.10 levels, respectively, using two-tailed tests.

Source: own projection

6. Robustness Checks

6.1 Auditor Change

Prior studies find an increase in audit quality in the first year immediately after auditor change. However, results are mixed in the literature on audit firm rotation[1]. To preserve the sample size of the main analyses, we do not exclude observations for firms that switched auditor in the prior year. In untabulated analyses, we re-estimate the model after controlling for auditor change and find that the results from the main analyses are robust to this specification. The coefficients for *REMOTE* remain significant and are directionally consistent with the findings in the primary analyses. Notably, the coefficient for *CHG_AUDITOR* is significant for one measure of audit quality (*MEET*) and not the others (*ADA, GCONCERN*). The results suggest audit quality is increasing with first-year audits when proxied by meet-or-beat, but not when proxied by discretionary accruals or going concern

[1] Several studies on audit firm rotation find no significant difference in audit quality measured by discretionary accruals (Jackson, Moldrich, and Roebuck 2008). However, another study finds auditors are more likely to issue a going concern opinion during the first-year financial statement audit (Kim, Lee, and Lee 2015).

opinions. The findings are consistent with the current literature on audit firm rotation, which finds mixed results on its association with audit quality.

6.2 Accelerated Filers

In **Table no. 6** we use an alternative research design for the treatment and control group and rerun the pre/post analyses from the main analyses shown in Tables 3-5. We remove any large-accelerated filers, which are firms that file before March 1, 2020, and non-accelerated filers, which are firms that file after March 31, 2020. The remaining treatment and control group consists of only accelerated filers. The control group is all firms that file from March 1, 2020, to March 12, 2020, and the treatment group is as previously defined, all firms filing after March 13, 2020. This analysis addresses concerns about the differences between filer types in the original design. The variable of interest *REMOTE* is significant across all three measures of audit quality after limiting the sample to accelerated filers only.

Table no. 6. Accelerated Filers Only

	(1)	(2)
Panel A: DV = *ADA*	**Estimate**	**z-stat**
REMOTE	-0.021**	-2.13
Controls	Included	
Constant	0.219***	9.71
Industry F.E.	Included	
Year F.E.	Included	
Observations	1,109	
R-Square	0.175	
Panel B: DV = *GCONCERN*		
REMOTE	1.086***	3.30
Controls	Included	
Constant	-0.771	-1.00
Industry F.E.	Included	
Year F.E.	Included	
Observations	1,092	
R-Square	0.3650	
Panel C: DV = *MEET*		
REMOTE	-0.110*	-1.89
Controls	Included	
Constant	0.168	0.60
Industry F.E.	Included	
Year F.E.	Included	
Observations	653	
Pseudo R-Square	0.080	

This table presents the results for the analyses with a sample of only accelerated filers. Standard errors are clustered by firm and all continuous variables are winsorized at the 1 and 99 percent level. Variable definitions are included in the appendix. ***, **, * indicate significance at the 0.01, 0.05, and 0.10 levels, respectively, using two-tailed tests.

Source: own projection

Overall, the regression models used reject the null hypothesis; the data show a difference in audit quality between remote and in-person audits. In particular, our analyses suggest that audits conducted remotely are of improved quality compared to audits conducted in person. Our results differ from prior studies that show a decline or no change in audit quality using the pandemic as a setting (Gong et al., 2022; Lin et al., 2024). These differences can be attributed to the distinction in sample and research methodology across studies. Gong et al. (2022) use restatements as a measure for audit quality, while our study uses going concern and meeting or beating analysts' forecasts. Each measure is simply a proxy for audit quality, and thus it is important to consider findings across different measures. Moreover, Lin et al. (2024) use Chinese data, while our study uses U.S. firms; thus, findings may not be generalizable to other countries. The difference in results is consistent with our expectations and with Lund et al. (2021) who find that remote work varies across different economies. Ultimately, our findings are consistent with the literature citing the benefits of remote work (Felstead and Henseke 2017; Ferreira et al. 2021; Li et al. 2023; Raghuram et al., 2001).

7. Conclusion

The option to work from home has long been sought after by employees; however, opponents are quick to raise concerns regarding its potential costs, including a decrease in the quality of work produced. This paper examines whether audits conducted from home are associated with a change in audit quality using the national state of emergency declared during the COVID-19 pandemic as a natural experimental setting.

The analyses suggest that working remotely is associated with an increase in audit quality. The findings are consistent with all proxies for audit quality, including discretionary accruals, going concern, and meet or beat analysts' forecasts. To mitigate potential endogeneity concerns, we employ a difference-in-differences research design and find the results to be quantitatively similar. These findings have important implications for the audit practice, signaling that audit firm leaders ought to continue investing in technology that allows for greater work flexibility to overcome talent retention challenges[1].

While technology and other startup costs are required for remote audits, our study supports that the benefits outweigh the costs. From a practical standpoint, remote audits offer several attractive benefits, including future cost savings, improved flexibility, and lower environmental impacts. First, since audit firms are concerned with maximizing profits, remote work would lead to reduced travel expenses, lower administrative burden spent on travel logistics, and potentially lower audit fees to attract a greater share of the client market. Second, remote audits offer an improvement in flexibility since specialized auditors can be connected from across the nation, regardless of their physical location, possibly increasing audit quality and client service. Auditors would also be able to work on their own schedules and save time that would otherwise be spent on commute. Third, remote audits can help support audit firm sustainability initiatives by reducing travel and thereby contributing to a smaller carbon footprint.

Overall, the findings in this study support the argument that audit quality is improving with remote work, which serves to benefit the proponents of working from home by alleviating concerns posed by those practitioners and regulators who prefer the traditional workplace setting. One strength of our study is the generalizability of the results, since the sample is not limited to certain industries. This supports that auditors can work effectively in a remote setting across various client industries. Although we use theory to identify parts of the audit process that are impacted by remote work and observe an increase in audit quality overall, we acknowledge that a limitation of the archival research design is that we are unable to pinpoint how specific aspects of the audit process change with remote work. Future experimental research designs might complement this study in order to shed light on those aspects. Additionally, while we control for the determinants of audit quality, there may be other omitted variables both related and unrelated to the pandemic that future studies can explore. Furthermore, this study discusses only the short-term impact of remote audits, leaving room to investigate the long-term post-pandemic effects as a possible extension.

Finally, since the current landscape seems to be indicating a trend toward greater workplace flexibility, this study urges future research in this direction to pave the way to our understanding of the consequences of remote work as it relates to audit quality and financial reporting.

[1] The AICPA 2022 CPA Firm Top Issues Survey reveals that finding qualified staff and retaining qualified staff are among the top two issues affecting firms (AICPA 2022).

References

1. AICPA (2022) 2022 CPA firm top issues survey results and analysis. Available at: https://www.aicpa.org/professional-insights/article/pcps-cpa-firm-top-issues-survey (Accessed: 16 April 2024).
2. Akrimi, N., (2021). The impact of coronavirus pandemic on audit quality: the perceptions of Saudi auditors. *Academy of Accounting and Financial Studies Journal*, 25(1), pp.1-7.
3. Albitar, K, Gerged A.M., Kikhia H., and Hussainey, K. (2020). Auditing in times of social distancing: the Effect of COVID-19 on auditing quality, *International Journal of Accounting & Information Management*, 2 9 (1): 169-178. https://doi.org/10.1108/IJAIM-08-2020-0128.
4. Asare, S.K. and McDaniel, L.S. (1996) The effects of familiarity with the preparer and task complexity on the effectiveness of the audit review process, *The Accounting Review*, 71(2), pp.139-159.
5. Bartov, E., Givoly, D. and Hayn, C. (2002) The rewards to meeting or beating earnings expectations, *Journal of Accounting and Economics*, 32(2), pp.173-204.
6. Bauer, T.D., Humphreys, K.A. and Trotman, K.T., (2022). Group judgment and decision making in auditing: Research in the time of COVID-19 and beyond. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 41, no. 1: 3-23.
7. Beasley, M.S., Carcello, J.V., Hermanson, D.R. and Neal, T.L. (2009) The audit committee oversight process, *Contemporary Accounting Research*, 26(1), pp.65-122. https://doi.org/10.1506/car.26.1.3
8. Bénabou, R. (2013) Groupthink: Collective delusions in organizations and markets, *The Review of Economic Studies*, 80(2), pp.429-462. https://doi.org/10.1093/restud/rds030
9. Bergiel, B.J., Bergiel, E.B. and Balsmeier, P.W. (2008) Nature of virtual teams: A summary of their advantages and disadvantages, *Management Research News*, 31(2), pp.99-110. https://doi.org/10.1108/01409170810846821
10. Butts, M.M., Becker, W.J. and Boswell, W.R. (2015) Hot buttons and time sinks: The effects of electronic communication during nonwork time on emotions and work-nonwork conflict, *Academy of Management Journal*, 58(3), pp.763-788. https://doi.org/10.5465/amj.2014.0170
11. Cohen, J., Krishnamoorthy, G. and Wright, A.M. (2002) Corporate governance and the audit process, *Contemporary Accounting Research*, 19(4), pp.573-594. https://doi.org/10.1506/983M-EPXG-4Y0R-J9YK
12. DeFond, M.L., Raghunandan, K. and Subramanyam, K.R. (2002) Do non-audit service fees impair auditor independence? Evidence from going concern audit opinions, *Journal of Accounting Research*, 40(4), pp.1247-1274. https://doi.org/10.1111/1475-679X.00088
13. DeZoort, F.T. and Salterio, S.E. (2001) The effects of corporate governance experience and financial-reporting and audit knowledge on audit committee members' judgments, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 20(2), pp.31-47. https://doi.org/10.2308/aud.2001.20.2.31
14. Driskell, J.E., Radtke, P.H. and Salas, E. (2003) Virtual teams: Effects of technological mediation on team performance, *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 7(4), pp.297-323. https://doi.org/10.1037/1089-2699.7.4.297
15. Eulerich, M., Wagener, M. and Wood, D.A. (2022) Evidence on internal audit quality from transitioning to remote audits because of COVID-19, *Journal of Information Systems*, 36(3), pp.219-234. https://doi.org/10.2308/ISYS-2021-021
16. Felstead, A. and Henseke, G. (2017) Assessing the growth of remote working and its consequences for effort, well-being and work-life balance, *New Technology, Work and Employment*, 32(3), pp.195-212. https://doi.org/10.1111/ntwe.12097
17. Ferreira, R., Pereira, R., Bianchi, I.S. and da Silva, M.M. (2021) Decision factors for remote work adoption: Advantages, disadvantages, driving forces and challenges, *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 7(1), 70. https://doi.org/10.3390/joitmc7010070
18. Gibbins, M. and Trotman, K.T. (2002) Audit review: Managers' interpersonal expectations and conduct of the review, *Contemporary Accounting Research*, 19(3), pp.411-444. https://doi.org/10.1506/J519-5LVU-JTMQ-YYJ7
19. Gibson, C.B., Gilson, L.L., Griffith, T.L. and O'Neill, T.A. (2023) Should employees be required to return to the office?, *Organizational Dynamics*, 52(2), 100981.
20. Glikson, E., Woolley, A.W., Gupta, P. and Kim, Y.J. (2019). Visualized automatic feedback in virtual teams. *Frontiers in psychology*, 10, p.814. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00814.
21. Gong, S., Ho, N., Jin, J.Y. and Kanagaretnam, K. (2022) Audit quality and COVID-19 restrictions, *Managerial Auditing Journal*, 37(8), pp.1017-1037. https://doi.org/10.1108/MAJ-11-2021-3383
22. Hinds, P. and Kiesler, S., (2002). Distributed work. *MIT press*.

23. Ingraham, C. (2019) Americans spend nearly an hour a day commuting. And that's a problem', *The Washington Post*, 4 February. Available at: https://www.washingtonpost.com (Accessed: 1 March 2024).
24. Kim, H., Lee, H. and Lee, J.E. (2015) Mandatory audit firm rotation and audit quality, Accounting Perspectives, 31(3), pp.18-32.
25. Knechel, W. R., Krishnan, G. V., Pevzner, M., Bhaskar, L.S., and. Velury, U. (2013). Audit Quality: Insights from the Academic Literature. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 32(1), pp.385-421.
26. KPMG (2020) KPMG survey: Two-thirds of U.S. workers say their quality of work has improved amid COVID-19 disruption, *PR Newswire*, 23 April. Available at: https://www.prnewswire.com/news-releases/kpmg-survey-two-thirds-of-us-workers-say-their-quality-of-work-has-improved-amid-covid-19-disruption-301046232.html (Accessed: 9 January 2025).
27. Li, Y., Goel, S. and Williams, K. (2023) Impact of remote audit on audit quality, audit efficiency, and auditors' job satisfaction, *International Journal of Auditing*, 27(2-3), pp.130-149. https://doi.org/10.1111/ijau.12306
28. Lin, B., Wu, L., Zhang, Y. and Zhou, J. (2024) COVID-19 pandemic and audit quality, *The British Accounting Review*, p.101504. https://doi.org/10.1016/j.bar.2024.101504
29. Lund, S., Madgavkar, A., Manyika, J. and Smit, S. (2021) What's next for remote work: An analysis of 2,000 tasks, 800 jobs, and nine countries. *McKinsey Global Institute*. Available at: https://www.mckinsey.com (Accessed: 27 June 2024).
30. Minutti-Meza, M. (2013). Does auditor industry specialization improve audit quality?, *Journal of Accounting Research*, 51(4), pp.779-817.
31. Murthy, U.S. and Kerr, D.S. (2004) Comparing audit team effectiveness via alternative modes of computer-mediated communication, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 23(1), pp.141-152. https://doi.org/10.2308/aud.2004.23.1.141
32. Olson, J.S. and Olson, G.M. (2006) Bridging distance: Empirical studies of distributed teams, *Human-Computer Interaction*, 21(2), pp.139-178.
33. Raghuram, S., Garud, R., Wiesenfeld, B. and Gupta, V. (2001) Factors contributing to virtual work adjustment, *Journal of Management*, 27(3), pp.383-405. https://doi.org/10.1177/014920630102700309
34. Raghuram, S., Hill, N.S., Gibbs, J.L. and Maruping, L.M. (2019) Virtual work: Bridging research clusters, *Academy of Management Annals*, 13(1), pp.308-341. https://doi.org/10.5465/annals.2017.0020
35. Teeter, R.A., Alles, M.G. and Vasarhelyi, M.A., (2010). The remote audit. *Journal of emerging technologies in accounting*, 7(1), pp.73-88.

Appendix

Variable definitions

Variable	Definitions	Database
AC	(cash flow from operations – income before extraordinary items)/average total assets	Compustat
ABS(ACCRL)	(absolute value of total accruals$_{t-1}$)/average total assets$_{t-1}$	Compustat
ADA	absolute discretionary accruals estimated using the cross-sectional Jones (1991) model, including ROA as per Kothari et al. (2005), estimated by industry-year	Compustat
ALTMAN	Altman (1983) financial distress score	Compustat
BIG4	an indicator variable which takes the value of "1" if the client has a Big-4 auditor, and "0" otherwise	Audit Analytics
BIG_R	"1" if the current year financial statements (2017-2019) contain a misstatement that materially misstatements the financial statements, resulting in a "Big R" or re-issuance restatement in a future period (2018-2022), and "0" otherwise	Audit Analytics
BTM	(book value of equity)/market value of equity	Compustat
CFO	(cash flow from operations)/average total assets	Compustat
COUNT_WEAK	number of material weaknesses in the fiscal year	Audit Analytics

GCONCERN	"1" if the auditor gave a going-concern opinion to a client in the fiscal year, and "0" otherwise	Audit Analytics
GROWTH	$(sales_t – sales_{t–1})/sales_{t–1}$	Compustat
LEV	(total liabilities)/average total assets	Compustat
LITTLE_R	"1" if the current year financial statements (2017-2019) contain a misstatement that is immaterial to the financial statements, resulting in a "Little R" or revision restatement in a future period (2018-2022), and "0" otherwise	Audit Analytics
LOGMKT	natural logarithm of market value	Compustat
LOSS	an indicator variable which takes the value of "1" if net income is negative, and "0" otherwise	Compustat
MEET	"1" if the client's earnings meet or beat the median consensus forecast by one cent, and "0" otherwise	IBES
POST	Diff-in-Diff Analyses: an indicator variable for the post period, which takes the value of "1" for 12/31/19 year end audit, and "0" otherwise	None
PPE	gross property, plant, and equipment/average total assets	Compustat
REMOTE	Pre/Post Analyses: an indicator variable which takes the value of "1" if the audit filing date is after 3/13/20, and "0" otherwise Diff-in-Diff Analyses: an indicator variable for the treatment group, which takes the value of "1" if the audit filing date after 3/13, and "0" otherwise	None
ROA	(net income before extraordinary items)/average total assets	Compustat
ROAL	$(net\ income_{t–1})/average\ total\ assets_{t–1}$	Compustat
STDEARN	standard deviation of income before extraordinary items in the past four years	Compustat
TENURE	an indicator variable which takes the value of "1" if the client has kept the same auditor for three or more fiscal years, and "0" otherwise	Audit Analytics

Audit Financiar, XXIII, Nr. 4(180)/**2025**, *848-861*
ISSN on-line: 1844-8801

The Auditor's Report and the Audit Expectation Gap: An Impact Analysis

Sagar ADHAU, DBA Scholar,
SP Jain School of Global Management,
e-mail: sagar.dj21dba005@spjain.org,
ORCID ID: 0000-0002-8912-8865 (Corresponding author)

Univ. Prof. Elango RENGASAMY, Ph. D.,
Adjunct Professor of Finance, SDM Institute for Management Development,
e-mail: drelan63@gmail.com

Rajashree GUJARATHI, Ph. D.,
Adjunct Faculty, S.P. Jain School of Global Management,
e-mail: rajashreegujarathi@gmail.com

Abstract

This paper investigates the impact of an auditor's report on the audit expectation gap. It establishes a connection between existing literature concerning auditors' reports and the audit expectation gap, elucidating how the essential contents and characteristics of auditors' reports influence various components of the audit expectation gap. This study employs a qualitative methodology, using a systematic literature review technique. The findings suggest that the main contents and characteristics of the auditor's report affect specific components of the audit expectation gap. Furthermore, the auditor's report not only impacts the knowledge gap but also influences the performance and evolution gaps. Importantly, it provides an innovative framework to illustrate the influence of auditors' reports on various components of the audit expectation gap. This study introduces a novel model that has not been examined in practical contexts, and its applicability may vary in real-world settings. A significant limitation lies in the challenges associated with ensuring the thoroughness of the existing literature analyzed. The findings may serve as a foundation for future revisions to the auditor's report format, and provide a robust basis for subsequent studies on auditor's reports.

Key words: *audit expectation gap; auditor's report; external audit; audit report; bridging the audit expectation gap;*

JEL Classification: *M420*

To cite this article:
Adhau, S., Rengasamy, E., Gujarathi, R. (2025), The Auditor's Report and the Audit Expectation Gap: An Impact Analysis, *Audit Financiar*, vol. XXIII, no. 4(180)/2025, pp.848-861, DOI: 10.20869/AUDITF/2025/180/028

To link this article:
http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2025/180/028
Received: 9.05.2025
Revised: 19.05.2025
Accepted: 26.06.2025

1. Introduction and research problem

The audit expectation gap has been a topic of scholarly discussion since the inception of auditing. Since Liggio's ground-breaking study on the audit expectation gap in 1974, there has been scholarly consensus regarding the existence of this phenomenon (Quick, 2020; Imen Jedidi & Humphrey, 2024).

Scholars have described the Audit Expectation Gap as a disparity between stakeholders' expectations of audits and the actual scope, objectives, and assurance provided by the auditor. In the realm of auditing literature, academics have persistently identified the audit expectation gap as a significant barrier to the successful execution of audit functions (Liggio, 1974; Salehi et al., 2009; ACCA, 2019; Sirois et al., 2018).

In light of the concerted efforts of standard setters, regulators, and scholars worldwide to narrow the audit expectation gap, numerous studies have been conducted to assess its causes, identify its constituents, and devise strategies to bridge this gap. Research indicates that the effective communication of audit findings (Quick, 2020) and how auditors interact with stakeholders (Akther & Xu, 2020) may serve as instrumental tools for narrowing the audit expectation gap (Çeltikci, 2024).

The auditor's report serves as a primary conduit for conveying audit results; for many stakeholders, it constitutes the sole form of communication received from auditors. Given the critical role of auditor's reports in facilitating communication between auditors and stakeholders, they must provide the necessary audit-related information regarding the outcomes of audits and elucidate various aspects that would aid intended-users in their decision-making or evaluation processes.

In the aftermath of financial scandals that have plagued markets over the past few decades, stakeholders now demand more comprehensive information from auditors to understand the audit process better, thereby ensuring confidence in audit quality and obtaining further insights (Goicoechea et al., 2021; Foy, 2024). Users of auditor's reports perceive that these reports predominantly consist of standardised content dictated by auditing standards, offering minimal entity-specific information and limited insight into the audit execution process. Consequently, auditor's reports often fall short of meeting users' informational needs. As a result, stakeholders' trust in auditors appears to be waning, leading them to seek information from alternative sources increasingly (Barghathi et al., 2017).

Although the auditor's report possesses the potential to address the audit expectation gap, its effectiveness in this regard has yet to be thoroughly investigated. A limited number of studies have explored the key contents and features of the report that influence the gap, and even fewer have established a direct correlation between these elements and the components of the audit expectation gap itself.

The examination of existing literature indicates that the investigation of the audit expectation gap and audit reports has typically been conducted in isolation. Research tends to either explore the factors contributing to the audit expectation gap, evaluate its elements, or assess the efficacy of audit reports. Notably, the relationship between audit reports and the elements of the audit expectation gap has mainly remained underexplored. This gap appears to stem from the absence of a comprehensive conceptual or theoretical framework that explains the connection between the content and characteristics of audit reports and the components of audit expectation gaps.

In light of this knowledge gap, our study aims to evaluate the existing literature on the subject and investigate the key contents and characteristics of auditors' reports that can impact the audit expectation gap. The study examines how an auditor's report can be enhanced to serve as a more effective tool for bridging the audit expectation gap. The innovative model introduced in this study is expected to create a significant basis for scholars to explore and examine the relationship between audit reports and the elements of the audit expectation gap in a practical setting.

This paper follows the structure recommended by Fisch and Block (2018) for literature review-based research in the fields of management and business. It begins with the introduction section, then outlines the research problem, questions, and methodology, and subsequently evaluates and synthesizes the findings from the literature review. In the final section, we present the conclusions, implications, limitations of this study, and future research perspectives.

2. Research questions and objectives

This study examines auditing literature and evaluates research on audit expectation gaps and auditor's reports. We provide a comprehensive analysis of seminal works, tracing the evolution of the audit expectation gap from its inception in 1974 to the most contemporary studies up to 2025 regarding auditor reports and their influence on the expectation gap. Through an extensive literature review, this study articulates a novel theoretical framework that elucidates the relationship between auditor reports and the audit expectation gap. Furthermore, our critical assessment of the literature reveals significant research deficiencies, prompting the formulation of research questions that we rigorously explore in this paper.

2.1 Research questions:

1. What are the significant factors influencing the audit expectation gap, and how do they affect its different components?
2. Which contents of the auditor's report are critical in narrowing the audit expectation gap?
3. How do the key components and characteristics of auditors' reports directly influence the various dimensions of the audit expectation gap?
4. What changes to the existing format of the auditor's report would make it a more effective tool for narrowing the audit expectation gap?

2.2 Research Objectives

The study was conducted with the following target objectives:

1. To evaluate the relationship between significant factors that give rise to the audit expectation gap and components of the audit expectation gap.
2. To identify the contents of the auditor's report that are critical in narrowing the audit expectation gap.
3. To explore the relationship between the key components and characteristics of auditors' reports and the components of the audit expectation gap.
4. To identify the changes to the content and structure of the auditor's report that would make it more effective in narrowing the audit expectation gap.

3. Research methodology

We adopted a qualitative research approach based on the evaluation and synthesis of existing literature in auditing, with a focus on the auditor's report and the audit expectation gap. The key components and characteristics of auditors' reports that could impact the audit expectation gap were identified, evaluated, and analysed.

The study relied on peer-reviewed articles and research papers from professional accounting organisations published after 2017. This approach ensures that the research is informed by current scholarly discussions, avoiding conclusions based on outdated perspectives. As expectations for audits and audit reports evolve to reflect the contemporary economic and business landscape, it is crucial to incorporate the latest scholarly findings whenever possible. Recent studies present current models that earlier research may not address while also engaging with older literature and offering newer, rigorously tested insights.

Some critical and classic studies before 2017 were used as references to ensure comprehensive coverage of existing literature on the topic. **Figure no. 1** summarises the structure of the research framework used.

4. Discussion, analysis and outcomes

To achieve the objectives of this study, it is crucial to evaluate and contrast how the audit expectation gap has been explained and identify the significant factors contributing to this gap. This subsection will initially examine the diverse definitions of the audit expectation gap as articulated by various scholars. Following this, it will assess the component-based model of the audit expectation gap proposed by the ACCA. In conclusion, this section will summarise a component and factor analysis of the audit expectation gap.

4.1 Audit Expectation Gap

The concept of the audit expectation gap has been explored and studied since the 1970s (Liggio, 1974). Over the decades, scholars have examined the audit expectation gap from various perspectives. Literature reveals not only a range of definitions but also ongoing debates regarding its nature, causes, and solutions.

Figure no. 1. Research Framework

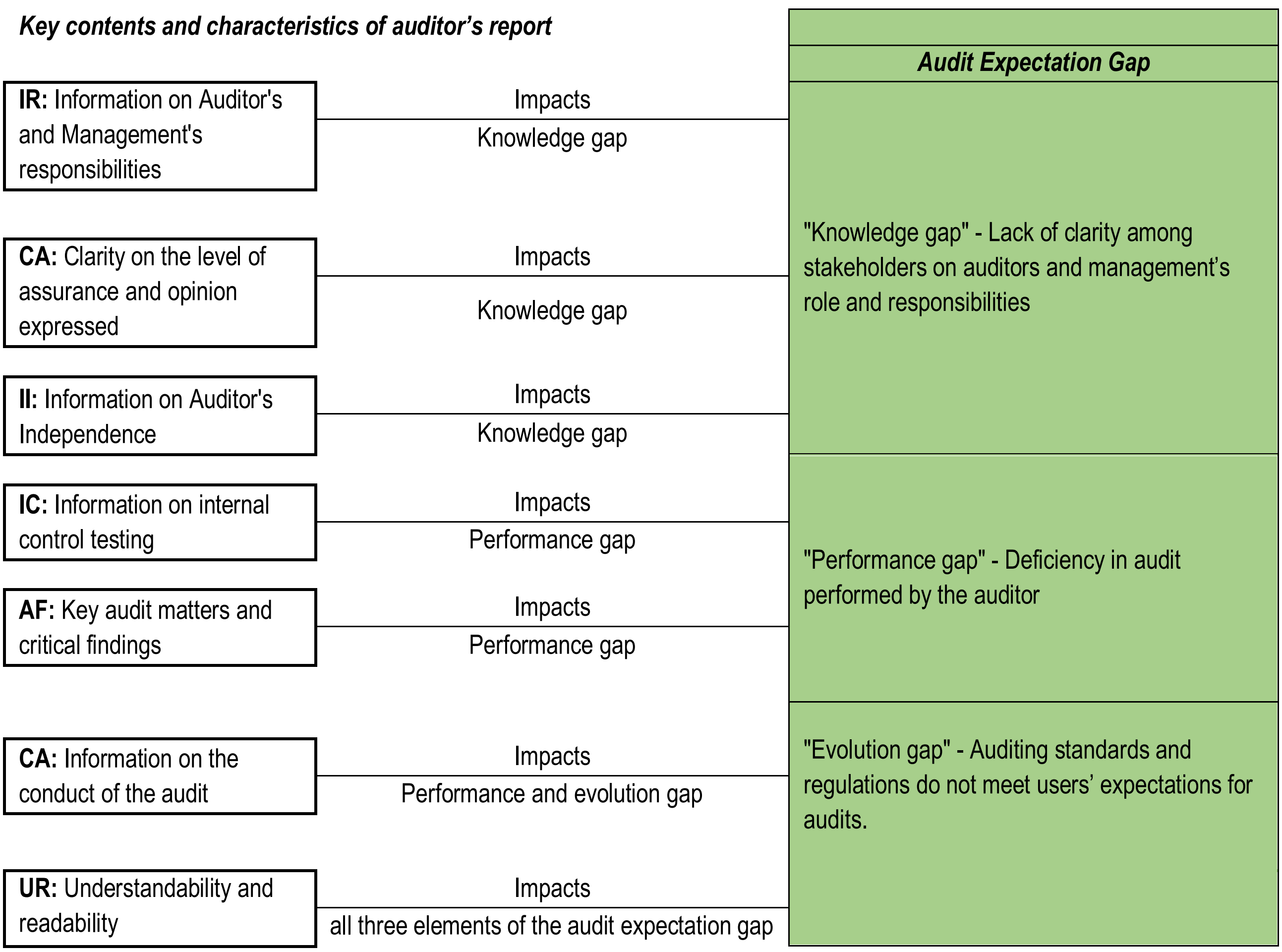

Source: author's projection

The approach adopted by scholars and organisations for explaining the concept of audit expectation gap can be broadly classified under two categories: i) Explanatory approach (explaining what it is) and ii) Causal or Component approach (explaining what it is, its components and its causes).

4.1.1 Explanatory approach

Over the past fifty years, many scholars have defined the audit expectation gap using an explanatory approach. Below are some key definitions that follow this approach.

Considered one of the first studies on audit expectation, in 1974, Carl Liggio defined the audit expectation gap as the difference between the expected level of auditors' performance, as understood by the user of financial statements, and the auditor's performance (Liggio, 1974).

Monroe and Woodliff defined the audit expectation gap slightly differently, as the differences between the user's and auditors' understanding of auditors' duties and responsibilities, as well as differences in the understanding of the information provided in the auditor's report (Monroe & Woodliff, 1993).

Gold et al. defined the audit expectation gap similarly to Monroe and Woodliff. They highlighted that it arises due to differences in understanding of the role and responsibilities of auditors, as perceived by stakeholders and auditors (Gold et al., 2012).

The explanatory approach defines the audit expectation gap as a perceptual mismatch between auditors and stakeholders. Although these definitions serve as a foundation, they face criticism for being descriptive rather than diagnostic. They acknowledge a gap but do not explore its causes or how to address it. Furthermore, they provide a static view of stakeholder expectations, treating them as a homogeneous group and overlooking diversity. It also lacks the analytical rigour necessary to inform policy or practice.

4.1.2 Component-Based Approach

In a pivotal study, Porter conducted a comprehensive analysis of audit expectations, highlighting its key components. He articulated that the audit expectation gap is composed of two principal components: the Reasonableness Gap and the Performance Gap. The reasonableness gap is “the gap between what the public expects auditors to achieve and what the auditors can reasonably be expected to accomplish,” and the performance gap is “the gap between what the public can reasonably expect auditors to accomplish and what they are perceived to have achieved.” (Porter, 1993)

While Porter’s (1993) model is widely cited and used as a basis for the component-based approach, some scholars argue that it oversimplifies the issue by not considering the regulatory and market factors.

Turner et al. (2010) further explored the component-based model of the audit expectation gap. They explained it as consisting of four components: the research gap, the standards gap, the delivery gap, and the communication gap.

Füredi-Fülöp (2017) studied audit expectations as consisting of three gaps: performance failure of the auditor’s performance, the Standard gap - deficiencies in auditing standards, and the Reasonableness gap - lack of interpretation of the audit function.

A recent study suggests that the audit expectation gap comprises five components: perceptual gap, knowledge gap, standardisation gap, functional gap, and communication gap (Abdul-Azeez et al., 2023).

ACCA conducted a comprehensive survey-based study to investigate the existence of the audit expectation gap and the measures that could effectively bridge it. In this study, ACCA recommended an approach to regard the audit expectation gap as comprising three key components, followed by taking targeted measures to address these gaps (ACCA, 2019). ACCA proposed categorising the audit expectation gap into these three components in this study:

“Knowledge gap” – which it defines as the difference between what public thinks auditors do and what auditors do.

“Performance gap” – which it defines as the difference between what auditors do and what auditors are supposed to do.

“Evolution gap” – which it defines as the difference between what auditors are supposed to do if they follow the requirements of auditing standards and regulation and what the public wants auditors to do.

This model is advantageous due to its practical methodology and empirical basis, derived from a worldwide survey. It introduces the evolution gap, a novel concept that highlights the changing expectations in a dynamic business environment. However, it may still overlook the institutional and cultural elements that influence expectations in different jurisdictions.

These component-based models indicate a growing recognition that the AEG is multi-faceted. However, a lack of consensus remains concerning the number and characteristics of these components, which raises concerns about both conceptual clarity and practical application.

While the explanatory approach effectively elucidates the audit expectation, it does not adequately address the research objectives, which concentrate on investigating the components of the audit expectations and how auditor reports can effectively respond to these specific components. Consequently, after reviewing the existing literature, we adopted a component-based model for our study. Given that the analysis conducted by ACCA is among the most recent studies, characterised by a substantial survey size, a component-based framework, and a robust connection to the existing literature for the development of a practical model, we considered this approach suitable as the basis for our research. Consequently, we will use this model to direct our investigation into the other objectives of our study. However, to confirm the model's reliability and relevance as a foundational framework, we also analysed the elements of the audit expectation gap outlined by the ACCA, utilising existing literature.

4.1.3 Evaluation of ACCA's model

Knowledge gap - This gap arises because stakeholders lack a thorough understanding of the roles and responsibilities of auditors as defined by auditing standards and regulations. This leads to unrealistic expectations from some stakeholders regarding audits (Sirois et al., 2018; Jabbarzadeh et al., 2017). The knowledge gap primarily stems from the following:

- unrealistic expectations from auditors concerning their responsibilities related to fraud identification and reporting (Rodgers et al., 2019; Widiarti, 2025);
- the assessment of the going concern assumption (Muñoz-Izquierdo et al., 2019); and
- the level of assurance that auditors provide (Manoel & Quel, 2017).

Performance gap - A performance gap occurs when the auditor fails to conduct an audit by established requirements and standards. This may result from factors such as:

- auditors not putting in the necessary effort or lacking the required skills (Alawi et al., 2018);
- deficiencies or ambiguities in auditing standards (Masoud, 2017); and
- inadequate audit quality (Salehi et al., 2016).

Evolution gap - This gap arises due to auditing standards or regulations being insufficient to meet user expectations from audits. This has been recognised in aspects such as:

- auditors' verification and reporting on the effectiveness of internal controls (Fadzly & Ahmad, 2004; Pourheydari & Abousaiedi, 2011);
- delays in developing standards or guidance to address environmental changes, such as technology and risks associated with going concerns in a volatile economic environment (Brunelli et al., 2020).

Thus, the ACCA's audit expectation gap is well supported by existing literature; consequently, we have utilised this model as a basis for our evaluation.

4.1.4 Specific factors resulting in audit expectation gap

Füredi-Fülöp (2017) noted that the audit expectation gap arises from several factors, including unrealistic expectations of stakeholders and the overall quality of audit performance. Additionally, Schelluch and Gay (2006) emphasised that a core misperception exists regarding auditors' responsibilities, audit quality, auditor regulation, and the clarity of information provided in the auditor's report are pivotal elements that exacerbate the audit expectation gap. Sweeney (1997) identified issues related to fraud, persistent concerns, as well as the performance and independence of auditors as primary contributors to this gap.

Consequently, utilising the ACCA's model as a foundational framework, the subsequent sections will delineate the components of the audit expectation gap and elucidate the factors that contribute to each component based on the observations synthesized from the aforementioned studies (**Figure no. 2**).

4.1.5 Critical Analysis of research methodologies used in studies on Audit Expectation Gap

Research methods on the audit expectation gap reveal diverse designs, underscoring the complexity of the topic. Initial studies, such as Liggio's (1974), concentrated on conceptual methods that prioritised theoretical frameworks and qualitative perspectives. Subsequent research from Porter (1993), Monroe & Woodliff (1993), and Humphrey et al. (1993) utilised surveys to collect views from auditors and users of financial statements. Although these approaches provide valuable insights into stakeholder expectations, they frequently struggle with issues of sample representation and response bias. In contrast, research by Gold et al. (2012) and Turner et al. (2010) used experimental designs to investigate the behavioural dimensions of the AEG, offering deeper insights but raising concerns regarding replicability. Despite progress, literature still faces limitations. While some studies, such as ACCA (2019), provide detailed insights into institutional perspectives, they primarily represent the views of auditors and regulators, omitting broader stakeholder viewpoints.

In summary, even though the literature presents a varied methodological landscape, future studies could enhance understanding by employing triangulated methods and incorporating cross-cultural validation.

Figure no. 2. Audit Expectation Gap, component and factor-based analysis

Audit Expectation Gap
This is a result of:

Knowledge gap **-** Lack of clarity among stakeholders on auditors and management's role and responsibilities, specifically on the following aspects:

- Fraud detection and reporting
- Going Concern assessment/entity's failure
- Preparation of financial statements
- Level of assurance
- Scope and extent of audit
- Internal controls

Performance gap **-** Deficiency in audit performed by the auditor, which could be a result of:

- Flaw in audit methodology
- Ambiguity/lack of clarity in the auditing standards
- Flaw in audit performance
- Inadequate/inappropriate quality management process

Evolution gap **-** Auditing standards and regulations do not meet users' expectations from audits because of:

- Lag in the development of standards and guidance
- Change in environment.
- Evolving technologies
- Unreasonable expectations of users (cost-benefit aspects)

Source: author's projection

4.2 The influence of key contents and characteristics of auditors' reports on different components of the audit expectation gap

This section seeks to explain the research framework developed through a thorough assessment of various definitions of the audit expectation gap alongside the component-based model proposed by the ACCA in the previous subsection. We will also examine how key elements and features of the auditor's report impact the components of the audit expectation gap.

4.2.1 Information on auditor's and management's responsibilities

The reports generated by auditors have a diverse readership, as various stakeholders rely on these reports to fulfil their informational needs. Nonetheless, not all users possess a comprehensive understanding of the distinct roles and responsibilities of both auditors and management nor do they fully grasp what to expect from auditors regarding the prevention and detection of fraud (Sule et al., 2019). This lack of understanding creates unrealistic expectations among readers regarding auditors, further widening the audit expectation gap (Rodgers et al., 2019; Al-Dhubaibi, 2020; Widiarti, 2025).

The ongoing gap between what readers expect from audits and the roles and responsibilities defined for auditors by auditing standards and regulations has consistently created a notable knowledge gap (Sirois et al., 2018). To effectively narrow the audit expectation gap, it is crucial to provide comprehensive information and clarity regarding the responsibilities of both auditors and management (Manoel & Quel, 2017).

Proposition 1: Providing sufficient information about the roles and responsibilities of auditors and management concerning accounting, financial statements, internal control systems, compliance with laws and regulations, and the prevention and detection of fraud helps to bridge the knowledge gap.

4.2.2 Clarity on level of assurance and audit opinion

The audit opinion section constitutes the most critical component of the auditor's report, as it articulates the auditor's assessment regarding the reliability of the audited information (Muñoz-Izquierdo et al., 2019). Therefore, the audit opinion must be clearly expressed to ensure that readers grasp its significance and minimise any potential ambiguities. Research indicates that a substantial number of stakeholders lack a clear understanding of the level of assurance provided by auditors. A common misconception is that auditors provide absolute assurance, implying a guarantee that financial statements are free from misstatements; this assumption contributes to a significant knowledge gap. Misunderstandings about audit opinions impede efforts to close the expectation gap (Manoel & Quel, 2017; Enofe et al., 2013).

The content of the audit opinion must be sufficiently detailed to prevent confusion among readers while also delivering a comprehensive understanding of what the opinion signifies and emphasising that the assurance rendered is reasonable. A lack of clear audit opinion may deepen the existing knowledge gap (Salehi et al., 2016).

Backof et al. (2022) highlighted the importance of defining reasonable assurance, as it reduces the perceived risk of auditor negligence and enhances clarity for stakeholders. An audit report that effectively conveys the assurance offered provides considerable benefits to stakeholders (Boolaky & Quick, 2016).

Proposition 2: Providing adequate information on the audit opinion and the ***level*** of assurance offered by auditors in the auditor's report is essential for narrowing the knowledge gap.

4.2.3 Information on auditors' independence

For any assurance engagement to be effective, the assurance provider must maintain independence and impartiality throughout the work and when expressing an opinion. Auditing is no exception to this principle; in fact, it is even more critical for auditors to maintain their independence to preserve public trust in the integrity of the audited information (Yahaya & Onyabe, 2022).

It is not uncommon for audit firms to provide non-audit services to their audit clients. However, the provision of non-audit services by audit firms poses a potential risk to the independence of auditors. Although this risk may not always be clear, it is often perceived as such (Umar & Anandarajan, 2004). The impact of this perceived risk on users' trust in auditor reports varies based on the type of services provided. Not every service threatens auditor independence, and even when risks exist, audit firms might have established adequate safeguards. Stakeholders often hold differing views on the impact of non-audit activities on audit opinions (Ramzan et al., 2020).

However, users generally do not have access to this information, which could result in a knowledge gap, as users might have an incorrect understanding of the auditor's independence and its implications for the audit.

Proposition 3: The inclusion of adequate information in the auditor's report ***regarding*** the auditor's independence, non-audit services provided to clients, and safeguards implemented may serve as an effective mechanism for bridging the knowledge gap.

4.2.4 Key findings from internal control assessment

Numerous studies have demonstrated that many stakeholders assume auditors bear the responsibility for ensuring that appropriate internal controls are established (Pourheydari & Abousaiedi, 2011). While auditors may opt to place reliance on internal controls and conduct testing thereof, such testing typically focuses only on those controls that could impact the financial statements. This misunderstanding significantly contributes to the audit expectation gap (Salifu & Mahama, 2015).

Users of auditor reports generally seek to understand the effectiveness of an entity's internal control systems, as well as the risks associated with their inadequacies (Tušek & Ježovita, 2020). Consequently, stakeholders expect auditors to provide greater transparency regarding their testing of these internal controls and the subsequent observations (Asare & Wright, 2012). The information on internal controls can assist users' decision-making and offer greater clarity regarding the work conducted by the auditors. The information on internal control assessment can be instrumental in bridging the performance gap, as auditors will need to provide details on the outcome of internal control testing and the degree of reliance they place on internal controls.

Proposition 4: The inclusion of adequate information in the auditors' report ***regarding*** internal control testing, encompassing the scope, key findings, and the degree of reliance placed by the auditor, could help in reducing the performance gap.

4.2.5 Key audit matters and findings

The key audit matters and findings could provide critical information and insights into the audit performance. Though the requirements for reporting key audit matters in the auditor's reports of the Public Interested Entity have been in practice in many countries for the last few years, scholars' views on the benefits of this additional information are divided. At the same time, some feel that KAM is an essential addition to the audit and is critical in communicating the high-risk items and how auditors respond to them (Zhou, 2019; Goh et al., 2019; Trpeska et al., 2017), while some have expressed different views (Boolaky & Quick, 2016; Segal, 2019). However, all the studies have highlighted the importance of providing information on the areas where auditors made significant professional judgments, which required substantial estimations and auditing efforts to the stakeholders.

The auditor's report does not include information on misstatements and other issues, like non-compliance, identified during the audit unless they impact the auditor's opinion. However, this information can provide valuable information to the stakeholders (Goicoechea et al., 2021). Suppose information on key audit findings is included in the auditor's report. In that case, it can effectively provide insight into the outcome of an audit performed by the auditor and bridge the audit expectation gap (Prasad & Chand, 2017).

The inclusion of information about key audit matters, critical audit findings, and auditors' responses to such matters is essential for providing users with insights into the audit's performance. Consequently, this practice could enhance the quality of the audit conducted.

Proposition 5: Including adequate information on key audit matters, key ***findings***, and the auditor's response to these matters is instrumental in bridging the performance gap.

4.2.6 Information on the conduct of the audit

The conduct of an audit is a crucial component in maintaining transparency and accountability. Users who possess insights into the auditors' methodologies are better positioned to comprehend the efforts undertaken by auditors, as well as the inherent limitations of the audit process. This transparency fosters trust, providing users with a clearer understanding of the auditor's approach and the rationale behind the opinions expressed (Mock et al., 2013).

Auditors encounter a variety of constraints and judgment-related challenges during the execution of audits. Detailed information regarding audit methodologies, including significant elements that influence audit performance, such as materiality thresholds and assessments of going concern, is essential for users in their decision-making processes (Goicoechea et al., 2021; Tušek & Ježovita, 2020). By equipping users with adequate knowledge about audit procedures, the audit expectation gap can be effectively narrowed.

Furthermore, the inclusion of information about the conduct of the audit indirectly reinforces auditors' adherence to established auditing standards, thereby exerting pressure on them to maintain the integrity of the audit process. Standard setters and regulatory bodies also stand to gain from such disclosures, as they help identify critical deficiencies and propose solutions to bridge these gaps.

Proposition 6: Inclusion of information on the conduct of audit can help in narrowing the performance gap as auditors will have to provide a more transparent account of procedures ***performed***, and this will also give more clarity to the users and standard setter on the performance of the audit and if any improvements are required in terms of auditing standards and guidance.

4.2.7 Understandability and readability

Despite the auditor's report providing the necessary information to its users, its value diminishes significantly if the users are unable to comprehend its content and derive meaningful insights from the information provided (Bédard et al., 2014). The qualitative facets of readability, encompassing the linguistic complexity, sentence structure, and the length and number of words, can significantly affect users' understanding of the information conveyed. Conversely, it is essential to balance the quantitative dimensions of the information to prevent shareholders from being inundated with excessive data, necessitating the filtration of irrelevant information.

Research has indicated that current formats of auditor's reports exhibit deficiencies in terms of readability. Expanded auditor's reports are often perceived as challenging to comprehend, rendering them ineffective in addressing the audit expectation gap (Segal, 2019). While considerations of information overload and readability are imperative, they should not constitute the sole focus of attention. Consequently, standard setters must judiciously balance these elements while developing templates and content for auditor's reports.

The enhancement of readability in auditor's reports is paramount, as a lack thereof impedes the reports' ability to fulfil their intended purpose (Mohammadzadeh Moghadam, Salehi, & Hajiha, 2025). The constructs of sentence length and word choice in auditor's reports do not appear to satisfy established readability standards, thereby rendering the documents challenging for users to read and comprehend (Fakhfakh, 2016).

Proposition 7: The understandability and readability of auditor's reports ***represent*** critical overarching elements that influence all three components of the audit expectation gap.

5. Contribution to theory, literature, and practice

Auditor reports play a significant role in reducing the audit expectation gap. Despite this, there has been a lack of research on how the contents and characteristics of auditor's reports affect the audit expectation gap. This study aims to fill this void by investigating existing literature on audit expectation gap and auditor's reports and creating models that provide a comprehensive understanding of the factors contributing to the audit expectation gap, the components that constitute it, and the impact of different elements and key characteristics of auditor reports on the audit expectation gap.

The findings of this study and the model we have developed will be helpful for the standard setters, regulators, and researchers interested in better understanding the audit expectation gap and finding ways to address it. The component-based models developed in this study can also serve as a practical tool for conducting further studies to understand better and refine the model. Ultimately, the results of this research can be utilised to guide the development of future standards, guidance and templates for audit reporting. By doing so, the study has the potential to contribute significantly enhances the quality of auditing practices and ensures the reliability of audit reports.

6. Conclusion, limitations & future scope

6.1 Conclusion

The findings of this study suggest that an auditor's report serves as an effective instrument for bridging the audit expectation gap. The findings indicate that the auditor's report not only impacts the knowledge gap but also indirectly affects the performance and evolution gaps. A review of existing literature provides a robust foundation for ACCA's component-based audit expectation gap model.

The model developed from the literature on the audit expectation gap offers critical insights into the factors influencing its components and contributes to a comprehensive understanding of these factors.

The findings underscore that specific components and characteristics of auditor's reports affect particular components of the audit expectation, thus providing substantial support for regulators and standard-setters in formulating standards and guidelines that address each aspect of the audit expectation gap. This study lays a strong groundwork for regulators to contemplate more detailed reporting by auditors, potentially aiding in the reduction of the audit expectation gap.

The model presented in **Figure no. 3** elucidates the interplay between components and characteristics of the auditor's report and the audit expectation gap.

6.2. Limitations and Future Scope

It is important to acknowledge certain limitations in this study. Given the extensive research surrounding the audit expectation gap and auditors' reports, ensuring completeness presents a practical challenge. Additionally, due to the study's specific focus, we were limited to selecting only those existing studies pertinent to connecting the two research areas.

The Audit Expectation Gap varies among different stakeholder groups and is impacted by the audience of auditors' reports. For example, public sector reports often reach a broader audience, suggesting that the model's relevance may differ in practical settings among these demographics. Since this study relies solely on a literature review, it does not consider the feasibility of real-world application. It requires assessment in actual contexts to determine its effectiveness across various groups.

To ensure robustness, the findings of this study should be further studied in a practical and real-life setting using a quantitative approach. This would help solidify the findings and gain more clarity on the significance and impact of key contents and characteristics of the auditor's report on the audit expectation gap in different country settings and users.

It is essential to recognise that this study is based on existing literature. As the environment evolves, the factors influencing the audit expectation gap and their level of impact are likely to change over time and across various jurisdictions.

Figure no. 3. Findings of this study

Contents and characteristics of auditor's report		***Audit Expectation Gap***
IR: Information on Auditor's and Management's responsibilities	helps in bridging the Knowledge gap	"Knowledge gap" - The difference between what the public thinks auditors do and what do auditors do?
CA: Clarity on the level of assurance and opinion expressed	helps in bridging the Knowledge gap	
AO: Auditors Independence	helps in bridging the Knowledge gap	
IC: Key findings from internal control assessment	helps in bridging the Performance gap (but information overload should be avoided)	"Performance gap" - Where auditors do not do what auditing standards or regulations require
AF: Key audit findings	could help in bridging the Performance gap (if the information is easy to understand and crisp)	
IV: Information value- Informativeness	helps in bridging the Performance and evolution gap	"Evolution gap"- Areas of the audit where there is a need for evolution,
CA: Information on the conduct of the audit	could help in bridging the Performance and evolution gap (if the information is easy to understand and crisp)	
UR: Understandability and readability	Impacts all three elements of the audit expectation gap	

Source: author's projection

Therefore, the model developed from the findings of this study may need adjustments before any further research is undertaken.

Analysing the model within practical settings might present potential challenges, particularly when its relevance is evaluated in a specific manner. Therefore, it is advisable to assess the model across different stakeholder groups in varied contexts, including audit reports of both for-profit organisations and non-profit entities.

Subsequent research could enhance the model by investigating frameworks derived from other component-based models related to audit expectation gaps. Alternatively, a mixed-methods approach may be employed to investigate how the essential content and characteristics of audit reports influence the elements of the audit expectation gap. Furthermore, given the intrinsic complexity of public sector audits and their vital importance in the auditing profession, it is essential to evaluate the model from a public sector viewpoint.

Bibliography

1. Abdul-Azeez, A., Akingunola, R. O., & Akintoye, I. R. (2023/10//). Corporate Governance, Audit Quality and Audit Expectation Gap: Theoretical and Conceptual Perspectives. *International Journal of Commerce and Finance*, 9(2), 92-107. https://www.proquest.com/scholarly-journals/corporate-governance-audit-quality-expectation/docview/3049918643/se-2
2. ACCA (2019). Closing the expectation gap in audit | *ACCA Global*. www.accaglobal.com. https://www.accaglobal.com/gb/en/professional-insights/global-profession/expectation-gap.html
3. Ahmed Alawi, S. A., Abu Wadi, R. M., & Kukreja, G. (2018). The Determinants of Audit Expectation Gap: An Empirical Study from Kingdom of Bahrain. *Accounting and Finance Research*, 7(3), 54. https://doi.org/10.5430/afr.v7n3p54
4. Akther, T., & Xu, F. (2020). Existence of the Audit Expectation Gap and Its Impact on Stakeholders' Confidence: The Moderating Role of the Financial Reporting Council. *International Journal of Financial Studies*, 8(1), 4. https://doi.org/10.3390/ijfs8010004
5. Al-Dhubaibi, A. A. S. (2020). Auditors' responsibility for fraud detection: Views of auditors, preparers, and users of financial statements in Saudi Arabia. *Accounting*, 279-290. https://doi.org/10.5267/j.ac.2020.2.007
6. Asare, S. K., & Wright, A. M. (2012). Investors', Auditors', and Lenders' Understanding of the Message Conveyed by the Standard Audit Report on the Financial Statements. *Accounting Horizons*, 26(2), 193-217. https://doi.org/10.2308/acch-50138
7. Backof, A. G., Bowlin, K., & Goodson, B. M. (2022). The Importance of Clarification of Auditors' Responsibilities Under the New Auditor's reporting Standards. *Contemporary Accounting Research*. https://doi.org/10.1111/1911-3846.12802
8. Barghathi, Y., Collison, D., & Crawford, L. (2017). Earnings management and audit quality: stakeholders' perceptions. *Journal of Management and Governance*, 22(3), 629-659. https://doi.org/10.1007/s10997-017-9396-2
9. Bédard, J., Gonthier-Besacier, N., & Schatt, A. (2019). Consequences of Expanded Auditor's reports: Evidence from the Justifications of Assessments in France. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 38(3), 23-45. https://doi.org/10.2308/ajpt-52339
10. Boolaky, P. K., & Quick, R. (2016). Bank Directors' Perceptions of Expanded Auditor's Reports. *International Journal of Auditing*, 20(2), 158-174. https://doi.org/10.1111/ijau.12063
11. Brunelli, S., Carlino, C., Castellano, R., & Giosi, A. (2020). Going concern modifications and related disclosures in the Italian stock market: do regulatory improvements help investors in capturing financial distress? *Journal of Management and Governance*, 25(2), 433-473. https://doi.org/10.1007/s10997-020-09537-7
12. Çeltikci, N. P. (2024). Audit Expectation Gap: A Bibliometric Analysis Based on Scopus and WoS Data (1992-2024). *Ege Akademik Bakis*, 24(3), 463-480. https://doi.org/10.21121/eab.20240308
13. Conteh, S., & Hamidah, H. (2021). Audit Expectation GAP in The Public Sector of The Gambia. *The Indonesian Accounting Review*, 11(2), 127. https://doi.org/10.14414/tiar.v11i2.2489
14. Enofe, A. O., Chijoke Oscar Mgbame, Edosa Joshua Aronmwan, & Ivie Eloghosa Ogbeide. (2013).
15. Audit Reasonableness Expectation Gap: Users' Perception in Nigeria. *International Journal of Business and Social Research*, 3(3), 154-163. https://doi.org/10.18533/ijbsr.v3i3.65
16. Fakhfakh, M. (2016). Understandability of unmodified auditor's report on consolidated financial statements: A normative and advanced study of the international normalization. *Cogent Business & Management*, 3(1). https://doi.org/10.1080/23311975.2016.1258134
17. Fisch, C., & Block, J. (2018). Six tips for your (systematic) literature review in business and management research. *Management Review Quarterly*, 68(2), 103-106. https://doi.org/10.1007/s11301-018-0142-x
18. Foy, S. (2024/05/21/, 2024 May 21). Think-tank raises concern on quality of audit reports: Financial services. *Financial Times*, https://www.proquest.com/newspapers/think-tank-raises-concern-on-quality-audit/docview/3069658276/se-2
19. Füredi-Fülöp, J. (2017). Factors Leading to Audit Expectation Gap: An Empirical Study in a Hungarian Context. *Theory, Methodology, Practice*, 13(2), 13-23. https://doi.org/10.18096/tmp.2017.02.02
20. Goh, B. W., Li, D., & Wang, M. (2019). Informativeness of the Expanded Auditor's report: Evidence from China. *SSRN Electronic Journal*. https://doi.org/10.2139/ssrn.3432107
21. Goicoechea, E., Gómez-Bezares, F., & Ugarte, J. V. (2021). Improving Auditor's reports: A Consensus between Auditors and Users. *International Journal of Financial Studies*, 9(2), 25. https://doi.org/10.3390/ijfs9020025
22. Gold, A., Gronewold, U., & Pott, C. (2012). The ISA 700 Auditor's Report and the Audit Expectation Gap - Do Explanations Matter? *International Journal of Auditing*, 16(3), 286-307. https://doi.org/10.1111/j.1099-1123.2012.00452.x
23. Humphrey, C., Moizer, P., & Turley, S. (1993). The Audit Expectations Gap in Britain: An Empirical Investigation. *Accounting and Business*

Research, 23(sup1), 395-411. https://doi.org/10.1080/00014788.1993.9729907

24. Issahaku Salifu, & Muntari Mahama. (2015). The Evaluation of Evidence of the Audit Expectation Gap in Ghana. *Research Journal of Finance and Accounting*, 6(24), 20-30.
25. Jabbarzadeh Kangarluie, S., & Aalizadeh, A. (2017). The expectation gap in auditing. *Accounting*, 19-22. https://doi.org/10.5267/j.ac.2016.6.001
26. Jamal, K., & Sunder, S. (2011). Is mandated independence necessary for audit quality? *Accounting, Organizations and Society*, 36(4-5), 284-292. https://doi.org/10.1016/j.aos.2011.03.001
27. Imen Jedidi, & Humphrey, C. (2024). Auditing standards and the persistence of the audit expectations gap: Evidencing the absence of French “exceptionalism.” *International Journal of Auditing*, 29(1), 34-52. https://doi.org/10.1111/ijau.12351
28. Li, H., Hay, D., & Lau, D. (2019). Assessing the impact of the new auditor’s report. *Pacific Accounting Review*, 31(1), 110-132. https://doi.org/10.1108/par-02-2018-0011
29. Liggio, C. D. (1975). The expectation gap: The accountant's legal Waterloo?. *The CPA* (pre-1986), 45(000007), 23.
30. Manoel, J., & Quel, L. F. (2017). Innovation in the international standards for the new independent auditor’s report. *Journal on Innovation and Sustainability*, 8(1), 130-143.
31. Masoud, N. (2017). An empirical study of audit expectation-performance gap: The case of Libya. *Research in International Business and Finance*, 41(41), 1-15. https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2017.04.012
32. Mock, T. J., Bédard, J., Coram, P. J., Davis, S. M., Espahbodi, R., & Warne, R. C. (2013). The Auditor’s reporting Model: Current Research Synthesis and Implications. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 32(Supplement 1), 323–351. https://doi.org/10.2308/ajpt-50294
33. Mohammadzadeh Moghadam, H., Salehi, M., & Hajiha, Z. (2025). The Effect of Financial Statement Readability on Audit Report Readability. *International Journal of Finance & Managerial Accounting*, 10(39), 215-232. https://doi.org/10.30495/ijfma.2024.70971.1951
34. Monroe, G. S., & Woodliff, D. R. (1993). The Effect of Education on the Audit Expectation Gap. *Accounting & Finance*, 33(1), 61–78. https://doi.org/10.1111/j.1467-629x.1993.tb00195.x
35. Muñoz-Izquierdo, N., Camacho-Miñano, M.-M., Segovia-Vargas, M.-J., & Pascual-Ezama, D. (2019). Is the External Auditor’s report Useful for Bankruptcy Prediction? Evidence Using Artificial Intelligence. *International Journal of Financial Studies*, 7(2), 20. https://doi.org/10.3390/ijfs7020020
36. Nazri Fadzly, M., & Ahmad, Z. (2004). Audit expectation gap. *Managerial Auditing Journal*, 19(7), 897–915. https://doi.org/10.1108/02686900410549420
37. Porter, B. (1993). An Empirical Study of the Audit Expectation-Performance Gap. *Accounting and Business Research*, 24(93), 49–68. https://doi.org/10.1080/00014788.1993.9729463
38. Pourheydari, O., & Abousaiedi, M. (2011). An empirical investigation of the audit expectations gap in Iran. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 2(1), 63–76. https://doi.org/10.1108/17590811111129517
39. Prasad, P., & Chand, P. (2017). The Changing Face of the Auditor’s Report: Implications for Suppliers and Users of Financial Statements. *Australian Accounting Review*, 27(4), 348–367. https://doi.org/10.1111/auar.12137
40. Quick, R. (2020). The audit expectation gap: A review of the academic literature. *Maandblad Voor Accountancy En Bedrijfseconomie*, 94(1/2), 5–25. https://doi.org/10.5117/mab.94.47895
41. Ramzan, M., Ahmed, I., & Rafay, A. (2020). Is Auditor Independence Influenced by Non-Audit Services? A Stakeholder’s Viewpoint. *Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences,* 14(1), 388-408.
42. Rodgers, W., Guiral, A., & Gonzalo, J. A. (2019). Trusting/Distrusting Auditors’ Opinions. *Sustainability*, 11(6), 1666. https://doi.org/10.3390/su11061666
43. Salehi, M., Mansoury, A., & Azary, Z. (2009). Audit Independence and Expectation Gap: Empirical Evidences from Iran. *International Journal of Economics and Finance*, 1(1). https://doi.org/10.5539/ijef.v1n1p165
44. Salehi, M. (2016). Quantifying Audit Expectation Gap: A New approach to Measuring Expectation Gap. *Zagreb International Review of Economics and Business*, 19(1), 25–44. https://doi.org/10.1515/zireb-2016-0002
45. Salifu, I., & Mahama, M. (2015). The evaluation of evidence of the audit expectation gap in Ghana. *Evaluation*, 6(24).
46. Schelluch, P., & Gay, G. (2006). Assurance provided by auditors’ reports on prospective financial information: implications for the expectation gap. *Accounting and Finance*, 46(4), 653–676. https://doi.org/10.1111/j.1467-629x.2006.00187.x
47. Segal, M. (2019). Key audit matters: insight from audit experts. *Meditari Accountancy Research*, 27(3), 472–494. https://doi.org/10.1108/medar-06-2018-0355
48. Sirois, L.-P., Bédard, J., & Bera, P. (2018). The Informational Value of Key Audit Matters in the Auditor’s Report: Evidence from an Eye-Tracking Study. *Accounting Horizons*, 32(2), 141–162. https://doi.org/10.2308/acch-52047
49. Sule, S., Yusof, N. Z. M., & Bahador, K. M. K. (2019). Users’ Perceptions on Auditors’ Responsibilities for Fraud Prevention, Detection and Audit Expectation GAP in

Nigeria. *Asian Journal of Economics, Business and Accounting*, 10(1), 1–10. https://doi.org/10.9734/ajeba/2019/46832
50. Sweeney, B. (1997). Bridging the expectations gap-on shaky foundations. *Accountancy Ireland*, 29, 18-20.
51. Trpeska, M., Atanasovski, A., & Bozinovska Lazarevska, Z. (2017). The relevance of financial information and contents of the new auditor's report for lending decisions of commercial banks. *Journal of Accounting and Management Information Systems*, 16(4), 455–471. https://doi.org/10.24818/jamis.2017.04002
52. Turner, K. F., Bienstock, C. C., & Reed, R. O. (2010). An Application of The Conceptual Model of Service Quality to Independent Auditing Services. *Journal of Applied Business Research (JABR)*, 26(4). https://doi.org/10.19030/jabr.v26i4.300
53. Tušek, B., & Ježovita, A. (2020). Trends on Reporting Materiality Information in the Independent Auditor's Report – Case of Croatia. *InterEULawEast: Journal for the International and European Law, Economics and Market Integrations*, 7(2), 85–130. https://doi.org/10.22598/iele.2020.7.2.4
54. Umar, A., & Anandarajan, A. (2004). Dimensions of pressures faced by auditors and its impact on auditors' independence. *Managerial Auditing Journal*, 19(1), 99–116. https://doi.org/10.1108/02686900410509848
55. Widiarti, P. A. (2025). Legal Risks Faced by Auditors: Liability for Errors in Audit Opinions. *Advances in Managerial Auditing Research*, 3(1), 57–69. https://doi.org/10.60079/amar.v3i1.456
56. Xu, F., & Akther, T. (2019). A Partial Least-Squares Structural Equation Modeling Approach to Investigate the Audit Expectation Gap and Its Impact on Investor Confidence: Perspectives from a Developing Country. *Sustainability*, 11(20), 5798. https://doi.org/10.3390/su11205798
57. Yahaya, O. A., & Onyabe, J. M. (2022). Do Audit Fees and Auditor Independence Influence Audit Quality? *Asian Journal of Finance and Accounting*, 14(1), 66–80. https://doi.org/doi,10.5296/ajfa.v14i1.18936x
58. Zhou, M. (2019). The Effect of Key Audit Matters on Firms' Capital Cost: Evidence from Chinese Market. *SSRN Electronic Journal*. https://doi.org/10.2139/ssrn.3470587